

ІСТАРЫЧНЫ ФАКУЛЬТЭТ

Да 75-годдзя ўтварэння

МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Установа адукацыі

“МАГІЛЁўСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ УНІВЕРСІТЭТ імя А.А. КУЛЯШОВА”

ГІСТАРЫЧНЫ ФАКУЛЬТЭТ

(ДА 75-ГОДДЗЯ ЎТВАРЭННЯ)

Магілёў 2010

УДК 378.4(476.4)096:94
ББК 74.58
Г51

*Друкуецца па рашэнні рэдакцыйна-выдавецкага савета
УА «МДУ імя А.А. Куляшова»*

Рэдакцыйная калегія:

дацэнт У.В. Барысенка (адказны рэдактар), дацэнт А.А. Вараб'ёў,
прафесар П.Ф. Дзмітрачкоў, В.І. Караткевіч (літаратурны рэдактар),
прафесар І.А. Марзалюк, дацэнт Н.М. Пурышава, прафесар Я.Р. Рыер,
дацэнт В.У. Старасценка

Гістарычны факультэт. Да 75-годдзя ўтварэння. – Магілёў:
Г51 УА «МДУ імя А.А. Куляшова», 2010. – 244 с.: ил.

ISBN 978-985-480-643-3.

У юбілейным даведачным выданні змешчаны матэрыялы па гісторыі станаўлення і развіцця гістарычнага факультэта ўстановы адукацыі «Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова» з моманту яго заснавання па сённяшні дзень, прыводзіцца спіс выпускнікоў дзеённай формы навучання.

**УДК 378.4(476.4)096:94
ББК 74.58**

ISBN 978-985-480-643-3

© Афармленне.
УА “МДУ імя А.А. Куляшова”, 2010

ПРАДМОВА

І ў тым, несумненна, тая вышэйшая і боская мудрасць – глыбока зразумець і вывучыць справы чалавечыя, не здзіўляцца нічому, што здарылася, і нішто не лічыць немагчымым да таго часу, пакуль яно не адбудзецца.

Цыцэрон

Паважаны чытач!

У 2009 г. гістарычнаму факультэту ўстановы адукацыі «Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова» споўнілася 75 гадоў. За гэты час тысячы яго выпускнікоў адправіліся ў дарогу па жыцці і прафесіі. Тут працавалі, вучылі азам будучай спецыяльнасці, давалі ўрокі грамадзянскасці і патрыятызму, рыхтавалі да жыцця і выхоўвалі маладых людзей дзесяткі выкладчыкаў, значная частка якіх з'яўлялася выпускнікамі факультэта. Мы палічылі дасягнуты ўзрост дастатковым, каб узнавіць мінулае і расказаць пра сучаснае гістарычнага факультэта, які перажыў сталінскія рэпрэсіі, «хрушчоўскую адлігу», «брэжнеўскі застоі», «гарбачоўскую перабудову», распад Савецкага Саюза, станаўленне незалежнасці Беларусі. Увесь гэты час, даволі часта няпросты, нягледзячы на перамены і рэформы, калектыву факультэта выконваў сваё галоўнае прызначэнне – рыхтаваць маладых спецыялістаў-гісторыкаў, якія, варта адзначыць, заўсёды былі запатрабаваны не толькі ў сістэме адукацыі, але і ў культурнай сферы, навуковых цэнтрах, эканоміцы, сродках масавай інфармацыі, сілавых структурах, органах улады і кіравання. У 1975 г. тут атрымаў дыплом аб вышэйшай адукацыі першы Прэзідэнт незалежнай Рэспублікі Беларусь – Аляксандр Рыгоравіч Лукашэнка. Сярод нашых выпускнікоў ёсць і тыя, чыя прафесійная дзейнасць высока ацэнена народам і дзяржавай: Герой Савецкага Саюза, доктар гістарычных навук, прафесар Д.П. Жмураўскі, Герой Сацыялістычнай працы М.В. Зімянін, член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Н.В. Каменская і іншыя знакамітыя людзі. Мы ганарымся імі. Ганарымся і тымі, хто працаваў і працягвае працаваць настаўнікамі, завучамі і дырэктарамі школ, музейнымі работнікамі, займаюцца бізнесам, служаць у міліцыі, арміі, органах дзяржаўнай бяспекі, працуюць у іншых сферах. Без іх штодзённай працы немагчыма паступальнае развіццё грамадства. А гэта значыць, што факультэт працуе не дарэмна, што наша сціплая праца патрэбна людзям і дзяржаве.

Гэтая кніга – першая спроба стварыць поўную карціну зараджэння, ста-наўлення і развіцця аднаго факультэта ў Магілёўскім дзяржаўным універсітэ-це імя А.А. Куляшова. Каму, калі не гісторыкам, трэба стаць першапраходцамі. Безумоўна, піянерам заўсёды цяжэй за тых, хто будзе ісці за імі. Свой адбітак наклала і адказнасць, бо па гэтай кнізе хтосьці будзе меркаваць не толькі пра нашых папярэднікаў, але і пра нас.

Неабходна адзначыць, што неацэнную дапамогу ў рабоце нам аказала пра-ца першага гістарыёграфа нашай вышэйшай навучальнай установы, кандыда-та гістарычных навук, дацэнта, ветэрана гістфака Веры Андрэеўны Бандарэн-ка. Выказваем самую шчырую падзяку ёй і ўсім тым, хто па макулінках збіраў архіўны і іншы каштоўны матэрыял, каб наша гісторыя была нарэшце напіса-на. Выказваем падзяку і тым выпускнікам гістарычнага факультэта, без фінан-савай дапамогі якіх гэтая кніга не ўбачыла б свет. Вялікі дзякуй А.М. Шышко, А.У. Маргуну, Г.В. Равянкоўскаму.

На жаль, мы не можам сцвярджаць, што ўзнавілі абсалютна ўсю гісторыю свайго роднага факультэта. Практычна не захаваліся даваенныя архівы, таму звесткі пра гэты час не такія багатыя. Мы не змаглі вызначыць усіх тых, хто працаваў на гістфаку ў той час, хто яго заканчваў, ёсць яшчэ некаторыя «белыя плямы» і ў пасляваеннай гісторыі. Рэдакцыйная калегія звяртаецца з просьбай да ўсіх, хто валодае інфармацыяй, якая можа запоўніць прабелы ў гісторыі на-шага факультэта ў справе ўзнаўлення мінулага і адлюстравання сучаснага існавання факультэта, падзяліцца ёю. Бо гэтая кніга з’яўляецца першай, але, спадзяёмся, не апошняй. Усё новае, што стане вядома пра факультэт, яго вык-ладчыкаў і выпускнікоў, будзе апублікавана ў наступных выданнях. Будзе ж калісьці нашаму гістфаку і сто, і сто пяцьдзесят, і дзвесце гадоў. Мы ў гэтым упэўнены! Будуць змяняцца пакаленні, на змену тым, хто сышоў, прыйдуць маладыя. Такая дыялектыка развіцця. А гэтая значыць, што ў факультэта ёсць не толькі яго гісторыя, няпростае і годнае да павагі мінулае, але і будучае.

***УРАЧЫСТАЕ ПАСЕДЖАННЕ,
ПРЫСВЕЧАНАЕ 75-ГОДДЗЮ
3 ДНЯ СТВАРЭННЯ ФАКУЛЬТЭТА***

Памочнік Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь У.Ф. Мацвяйчук
(выпускнік факультэта 1975 г.) зачытвае віншаванне А.Р. Лукашэнкі

Президент Республики Беларусь

Преподавателям, студентам и сотрудникам
исторического факультета учреждения
образования "Могилевский государственный
университет имени А.А.Кулешова"

Дорогие друзья!

От всей души поздравляю вас с 75-летием исторического факультета Могилевского государственного университета имени А.А.Кулешова, где мне посчастливилось учиться.

Этот факультет — один из старейших и крупнейших центров исторического образования в Беларуси. Среди его выпускников — педагоги, ученые, государственные деятели, вносящие значительный вклад в социально-экономическое развитие нашего государства. Здесь созданы авторитетные исследовательские школы, получившие международное признание.

Слова особой благодарности хочется высказать в адрес замечательных преподавателей, которые являются энтузиастами своего дела, прививают студентам искренний интерес к изучению прошлого Отечества, воспитывают их достойными гражданами и настоящими патриотами.

Уверен, что ваш дружный коллектив и в дальнейшем будет работать столь же успешно и плодотворно во имя процветания родной Беларуси.

В этот праздничный день желаю вам крепкого здоровья, новых достижений в учебе и труде, счастья и благополучия.

Александр Лукашенко

20 ноября 2009 года

Віншаванне ад рэктара
УА «МДУ імя А.А. Куляшова»
К.М. Бандарэнкі
(выпускнік факультэта 1976 г.)

Правительственная телеграмма:

Уважаемые коллеги!

Сердечно поздравляю исторический факультет Могилевского государственного университета имени А.А. Куляшова с 75-летием со дня образования.

Ваш юбилей – это важная веха в развитии университета и в истории образования республики. Факультет успешно решает задачи по подготовке высококвалифицированных специалистов, проводит исследования по актуальным направлениям науки и образования.

Результаты вашей деятельности получили признание научной общественности. Активное участие коллектива факультета в обновлении исторического образования способствовало созданию нового поколения учебников по социально-гуманитарным дисциплинам.

Ваши выпускники направляют свою деятельность на эффективное решение главной задачи – воспитание человека XXI в., интеллектуально развитого патриота и гражданина нашей страны.

Убежден, что педагогический коллектив факультета и в дальнейшем будет продуктивно трудиться, отдавая все свои силы, знания и опыт благородному делу служения науке и образованию.

Желаю всем преподавателям, сотрудникам, студентам и выпускникам здоровья, счастья, благополучия, новых творческих достижений во имя процветания родной Беларуси.

**С уважением, Министр образования
Республики Беларусь А.М. Радьков**

20 ноября 2009 г.

Узнагароджанне лепшых
супрацоўнікаў і студэнтаў
факультэта

Уважаемые студенты, коллеги, друзья!

Сердечно поздравляю Вас с юбилеем исторического факультета, выпускником которого являюсь и я. 75 лет для факультета, по житейским меркам, срок небольшой, но вполне достаточный для подведения итогов и определения новых задач.

Сегодня коллектив факультета занимает лидирующие позиции в университете по многим направлениям. Он высокопрофессионален, его отличают ответственное отношение к делу и постоянный творческий поиск. Научные и научно-методические разработки преподавателей факультета широко известны и востребованы как в системе образования Республики Беларусь, так и за ее пределами.

Выпускники факультета работают не только в области образования и науки, но и активно трудятся в других отраслях народного хозяйства. Многие из них занимают руководящие государственные должности. Мы всегда с гордостью отмечаем, что воспитанником нашего исторического факультета является первый Президент Республики Беларусь Александр Григорьевич Лукашенко. Все это позволяет утверждать, что коллектив факультета участвует в подготовке интеллектуальной элиты нашего общества.

В этот торжественный день искренне желаю всему коллективу факультета, его выпускникам здоровья, благополучия, тепла и уюта. Преподавателям и сотрудникам – эрудированных, ответственных и благодарных студентов, а студентам – компетентных, творческих и доброжелательных преподавателей. Новых вам свершений на благо нашей Родины.

***С уважением, выпускник истфака 1976 года,
ректор УО «МГУ им. А.А. Кулешова»
20 ноября 2009 г.***

К.М. Бондаренко

Начальник управління ідзалагічнай работы
Магілёўскага абласнога выканаўчага камітэта
В.В. Лянюкоў віншуе калектыў гістарычнага
факультэта

Віншаванне ад дырэктара
абласнога краязнаўчага музея
імя Е.Р. Раманав В.М. Аненкава
(выпускнік факультэта 1985 г.)

Падарунак ад загадчыка аддзела адукацыі
адміністрацыі Ленінскага раёна
г. Магілёва А.М. Гапеева
(выпускнік факультэта 1991 г.)

Віншаванне ад дырэктара ІПКіПК І.У. Шардыкі
(выпускнік факультэта 1986 г.) і дэкана факультэта
павышэння кваліфікацыі Л.Г. Зайцавай
(выпускніца факультэта 1983 г.)

Віншаванне ад дэканаў і кіраўнікоў службаў універсітэта

Віншаванне ад калег з іншых ВНУ Рэспублікі Беларусь.

Словы віншавання ў адрас калектыву ад выпускнікоў факультэта 1981 г.: дырэктара УА «Магілёўскі дзяржаўны эканамічны прафесійна-тэхнічны каледж» А.А. Бахановіча і загадчыка аддзела культуралогіі УА «Магілёўскі абласны інстытут развіцця адукацыі» А.І. Вінаградавай

Выступленне дэкана гістарычнага факультэта У.В. Барысенкі (выпускнік факультэта 1988 г.)

Шаноўныя калегі, сябры!

Гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта сардэчна віншуе слаўны калектыў выкладчыкаў, супрацоўнікаў, студэнтаў, аспірантаў і выпускнікоў гістарычнага факультэта Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта з 75-годдзем! За гэтыя гады факультэт стаў буйным вучэбным і навуковым цэнтрам па падрыхтоўцы высокакваліфікаваных спецыялістаў для устаноў гуманітарнай сферы. Імя выпускнікоў праслаўляюць вашу Alma mater і нашу дзяржаву.

У дні святочных мерапрыемстваў мы аддаем дань павагі тым, хто стаяў ля вытокаў стварэння факультэта і на працягу многіх гадоў плённа працаваў дзеля славы Айчыны. Сярод вашых выкладчыкаў цэлы шэраг імёнаў, якія складаюць гордасць беларускай гістарычнай навукі. Яны нясуць новым пакаленням яе свято, даследуюць багатую самабытную гісторыю беларускага народа і народаў іншых краін. Дзякуючы іх творчай працы гістарычны факультэт МДУ імя А. Куляшова атрымаў шырокую вядомасць у нашай краіне і за яе межамі.

Калектыў факультэта паспяхова працуе над выкананнем дзяржаўных задач у навучанні і выхаванні студэнцкай моладзі, фарміраванні ў яе патрыятызму, грамадзянскасці, высокіх маральных якасцей.

Як каштоўны здабытак мы разглядаем той узровень інтэграцыі, цесных прафесійных навуковых і сяброўскіх сувязяў, якія здаўна існавалі паміж нашымі ўніверсітэтамі і факультэтамі.

Шаноўныя калегі, шчыра жадаем вам новых навуковых ідэй, паспяхова працягваць высакародную справу вывучэння гістарычнай спадчыны нашай Радзімы, далейшага развіцця і росквіту. Студэнтам, магістрантам, аспірантам жадаем настойлівасці і поспехаў у дасягненні вялікіх гістарычных навукі. Моцнага вам здароўя, аптымізму, асабістага шчасця, дабрабыту!

З глыбокай павагай, ад калектыва
гістарычнага факультэта БДУ,
дэкан

С. М. Ходзін

20.11. 2009 г.

*ПАЧАТАК СТАНАЎЛЕННЯ
ГІСТАРЫЧНАЙ АДУКАЦЫІ
Ў МАГІЛЁЎСКІМ ПЕДІНСТЫТУЦЕ
(1913 – 1934 гг.)*

Гістарычны будынак Магілёўскага настаўніцкага інстытута.
Цяпер навучальны корпус № 2 УА «МДУ імя А.А. Куляшова»

Гістарычная адукацыя заўсёды з’яўлялася неад’емнай часткай гуманітарнай адукацыі. У Магілёўскім настаўніцкім інстытуце, які быў адкрыты ў 1913 г., і ад якога вядзе свой радавод Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт, гісторыя з самага пачатку заняла важнае, прыстойнае месца ў вучэбным працэсе.

Магілёўскі настаўніцкі інстытут быў створаны ў сувязі з вострым недахопам кваліфікаваных настаўнікаў ў беларускіх губернях у пачатку XX стагоддзя. Ва ўмовах хуткага пашырэння сеткі пачатковых школ і слабаразвітай сістэмы падрыхтоўкі педагагічных кадраў жыццё выводзіла гэтую праблему ў разрад першачарговых. «Найвысачэйшым» загадам па грамадзянскім ведамстве ад 7 ліпеня 1913 г. дырэктарам настаўніцкага інстытута быў прызначаны стацкі саветнік У.М. Тычынін, які энергічна пачаў фарміраваць штат інстытута і ствараць яго матэрыяльную базу. Ужо ў ліпені было выдзелена 1000 руб. на закупку фізічных прыбораў для выкладання прадметаў. Больш чым на 2000 руб. па рэшце на канец года было закуплена абсталявання, рэактываў, прэпаратаў, наглядных дапаможнікаў. Падпіска на 1914 г. рабілася праз адсутнасць сродкаў у крэдыт праз Магілёўскае таварыства цвярозасці. Самым дарагім з выпісаных інстытутам шасці часопісаў быў «Исторический вестник», які каштаваў 12 руб.

Пры паступленні абітурыенты пісалі тры пісьмовыя работы, здавалі вусныя экзамены па дзевяці прадметах, у тым ліку гісторыі. Графік здачы іспытаў быў вельмі сціслы. Так, у 1913 г. на 4 верасня быў прызначаны медыцынскі агляд, на 5 – напісанне дыктоўкі і сачынення па рускай мове, на 6 – рашэнне пісьмовай задачы па арыфметыцы. Далей былі запланаваны вусныя экзамены: 7 – Закон Божы, 9 – руская мова, 10 – геаметрыя, 11 – арыфметыка, 12 – алгебра, 13 – фізіка, 16 – гісторыя, 17 – геаграфія, 18 – прыродазнаўства. Пры інстытуце было створана гарадское вучылішча. Тыя, хто паступаў у яго, таксама здавалі гісторыю і яшчэ 7 іспытаў.

Гісторыі надавалася вялікая ўвага ў вучэбных праграмах настаўніцкага інстытута, які па сваім статусе з’яўляўся сярэдняй навучальнай установай. Прэзэндэнты на вучобу павінны былі паказаць веды па рускай гісторыі ў межах падручніка па прадмеце К.В. Елпацьеўскага, «або (яшчэ лепей)» прафесара С.Ф. Платонава; старажытнай гісторыі, гісторыі сярэдніх вякоў і новай гісторыі ў межах скарачанага падручніка ўсеагульнай гісторыі К.А. Іванова. Абітурыенты павінны былі арыентавацца як у гістарычнай карце Расіі, так і ў гістарычных картах старажытнага свету, сярэдніх вякоў і новага часу¹.

Першыя студэнты Магілёўскага настаўніцкага інстытута па сваім веравызнанні былі праваслаўнымі. У гарадскім вучылішчы вучыўся толькі адзін рыма-католік. Такі канфесійны склад навучэнцаў сфарміраваўся з той прычыны, што ў адпаведнасці з правіламі 1911 г. Маскоўскага і Віцебскага інстытутаў, паводле якіх дзейнічаў і Магілёўскі інстытут, да ўступных экзаменаў дапускаліся асобы толькі мужчынскага полу праваслаўнага веравызнання. Па сваім

¹ Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (НГАБ). – Фонд 2258. – Воп. 1. – Спр. 6. – Арк. 50-51.

сацыяльным паходжанні з 35 студэнтаў адзін быў з радавых дваран, трое – з мяшчан і цэлавых, двое – з казакоў, 29 – з сялян. Узрост навучэнцаў вагаўся ад 22 да 29 гадоў.

Асабовы састаў супрацоўнікаў інстытута ў 1913 г. налічваў 14 чалавек. Гісторыю і геаграфію з першага года пачаў выкладаць каледжскі асэсар Міхаіл Рыгоровіч Руднеў. Праваслаўны па веравызнанні, ён скончыў гістарычнае аддзяленне гісторыка-філасофскага факультэта Юр'еўскага ўніверсітэта і 16 верасня 1910 г. паступіў на службу. У імянных спісах 1914 і 1916 гг. «наяўнага саставу служачых, якія ў выпадку заслугі маглі атрымаць узнагароду», значыцца і М.Р. Руднеў².

Педагагічны савет інстытута 27 верасня 1913 г. у адпаведнасці з палажэннем аб настаўніцкіх інстытутах і праграмах Маскоўскага і Віцебскага настаўніцкіх інстытутаў, а таксама Віленскага хрысціянскага інстытута зацвердзіў «прынцыпы і правілы» выкладання прадметаў, у тым ліку гісторыі. Планавалася ў першым класе прайсці курс старажытнай гісторыі, і, па магчымасці, сярэдніх вякоў. У другім і трэціх класах прадугледжвалася завяршыць вывучэнне гісторыі сярэдніх вякоў, прайсці курс усёй новай гісторыі і рускай гісторыі. Вывучалася ў старшых класах і методыка выкладання гісторыі. У першым класе прапаноўвалася вывучаць гісторыю па вучэбных кнігах «Древняя история»³ і «Средняя история» прафесара Н. І. Карэева і па вучэбнай кнізе «Древняя и средняя история» прафесара Р.Ю. Віпера. Распрацоўваючы праграму і падбіраючы падручнікі, выкладчык гісторыі М.Р. Руднеў абапіраўся і кіраваўся практыкай і трохгадовым вопытам Віцебскага настаўніцкага інстытута⁴.

Вучэбны працэс быў арганізаваны наступным чынам: 4-6 урокаў у дзень пры шасцідзённым рабочым тыдні. Студэнты інстытута, з аднаго боку, былі схільныя раўняцца на студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў, жадалі лекцыйных форм работы, а з другога боку, многія не без праблем спраўляліся з праграмай сярэдняй школы. Імкненне да адукацыі ў іх было, відаць, даволі моцным, прынамсі, па выніках другой чвэрці 1913/1914 навучальнага года ўсе студэнты мелі выдатныя паводзіны. Вучэбныя поспехі былі больш сціплымі. Паспяховасць гадаванняў адзначалася баламі «3» (добра), «4» (вельмі добра), «5» (дужа добра). Чацвёрта мелі двойкі (пасрэдна) «за адносна слабымі здольнасцямі», як адзначылі настаўнікі ў рашэнні педагагічнага савета.

Навучэнцы гарадскога вучылішча таксама мелі выдатныя паводзіны. Толькі адзін вучань за парушэнне дысцыпліны атрымаў 4 балы (вельмі добра). Аднак пры гэтым чацвёрта вучняў мелі двойкі па ўсіх прадметах, а 11 мелі хаця б адну двойку па адным з дзесяці вучэбных прадметаў. Найбольшая колькасць незда-

² Агееў А.Р. Першыя выкладчыкі і настаўнікі ў гісторыі Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2003. – № 4. – С. 241-248.

³ Ёсць у бібліятэцы УА «Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова» ў чытальнай зале рэдкіх выданняў.

⁴ НГАБ. – Фонд 2258. – Вып. 1. – Спр. 22. – Арк. 14.

вальняючых адзнак – 12 – была па рускай мове, што не можа выклікаць здзіўлення. Для большасці навучэнцаў роднай была беларуская мова. Таксама цяжка даваліся навучэнцам гісторыя, геаграфія і геаметрыя, па якіх адзнаку два балы мелі па 8 навучэнцаў⁵. Падобнай была паспяховасць і ў наступныя гады. У жніўні 1915 г. пераздавалі экзамены 2 навучэнцы першага класа (па 2-х і 1-м прадметах) і 2 – другога класа (па 1-м прадмеце).

У гады першай сусветнай вайны інстытут меў цяжжасці з наборам студэнтаў і памяшканнем. Частка студэнтаў і выкладчыкаў была мабілізавана на фронт. Пасля пераводу Стаўкі Вярхоўнага галоўнакамандуючага ў Магілёў летам 1915 г. большая частка будынка інстытута была занята рознымі вайсковымі і дыпламатычнымі ўстановамі і часцямі. Але дзякуючы велізарным намаганням, самаадданай працы супрацоўнікаў, інстытут не прыпыніў сваёй дзейнасці ні ў гады сусветнай вайны, ні ў рэвалюцыйных умовах 1917 г., ні пад час акупацыі горада ў 1918 г. Ужо ўлетку 1917 г. Часовы ўрад прыступіў да ліквідацыі нацыянальных, рэлігійных, сацыяльных абмежаванняў у галіне адукацыі і нават дазволіў прымаць у навучальныя ўстановы жанчын. У сакавіку 1918 г. горад Магілёў быў заняты польскімі войскамі, а ў маі – германскімі ўзброенымі фарміраваннямі. Адміністрацыя інстытута здолела арганізаваць сваю дзейнасць і ў гэтых умовах.

У верасні 1918 г. памёр выкладчык гісторыі, геаграфіі і палітэканоміі М.Р. Руднеў. Замест яго ў штат быў прыняты **Я.І. Бычкоў**. Пасля ўступлення ў Магілёў 31 кастрычніка 1918 г. войскаў Чырвонай Арміі і пераходу ўлады да губернскага рэвалюцыйнага камітэта дзейнасць інстытута каардынавалася ўжо савецкімі органамі ўлады. Усталяванне савецкай улады прывяло да натуральных для таго часу зменаў у кіраўніцтве інстытута. Дырэктар У. Тычынін як прадстаўнік былой наменклатуры сышоў з пасады, а ўстанову ўзначаліў выкладчык гісторыі, геаграфіі і палітэканоміі Я. Бычкоў.

Яўген Іосіфавіч Бычкоў нарадзіўся ў 1887 г. у вёсцы Новы Быхаў Быхаўскага раёна. Па пашпарце ён быў беларусам і меў імя па бацьку Восіпавіч. У 1910 г. Я.І. Бычкоў скончыў С-Пецярбургскі ўніверсітэт. З 1903 па 1922 год быў у партыі РСДРП, але належаў да яе меншавіцкай часткі. Калі верыць матэрыялам пазнейшай крымінальнай справы, то ён быў адным з лідэраў Магілёўскай губернскай арганізацыі меншавікоў і за гэтую дзейнасць пазней неаднаразова арыштоўваўся бальшавіцкімі карнымі органамі. З 1918 г. і да закрыцця ў 1923 г. ён узначальваў інстытут.

Я.І. Бычкоў быў арыштаваны 3 верасня 1937 г. Магілёўскім РА НКВС БССР. Перад арыштам былы рэктар пражываў па вул. Быхаўскай, 27, працаваў загадчыкам уліковай часткі аддзела кадрў Магілёўскай фабрыкі валакна і выкладаў гісторыю на вярхнім рабфаку. Ён абвінавачваўся ў антысавецкай агітацыі і прапагандзе па артыкуле 72 КК БССР. У віну ставілася як меншавіцкае мінулае, так і трацкісц-

⁵ Гісторыя Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта (1913 – 1940 гг.): Дакументы і матэрыялы / аўт.-склад.: А.Р. Агееў, К.М. Бандарэнка, В.П. Клімковіч; пад агульн. рэд. К.М. Бандарэнкі. – Магілёў, 2008. – С. 34-35.

кая дзейнасць. Праз 6 дзён пасля арышту 9 верасня асобай тройкай НКВС БССР Я.І. Бычкоў быў прыгавораны да вышэйшай меры пакарання, а расстраляны 4 лістапада 1937 г. Рэабілітаваны 16 студзеня 1989 г.⁶

Рэвалюцыйныя падзеі 1917 г. прывялі да велізарных сацыяльных пераўтварэнняў у грамадстве. Рэфармаванне не абышло і сферу адукацыі. Магілёўскі настаўніцкі інстытут напрыканцы 1918 г. быў пераўтвораны ў педагагічны – вышэйшую навучальную ўстанову з чатырохгадовым тэрмінам навучання. Інстытут меў 3 аддзяленні і рыхтаваў настаўнікаў школ першай і другой ступені, а таксама работнікаў дашкольных устаноў. Настаўнікаў для школ другой ступені вучылі на розных цыклах. У Магілёўскім педінстытуце іх было пяць: фізіка-матэматычны, біялагічны, літаратурна-мастацкі, геаграфічны і сацыяльна-гістарычны. На ўсіх цыклах меліся агульныя прадметы, сярод якіх былі і прадметы гістарычнага профілю: гісторыя навуковага светапогляду, гісторыя культуры і гісторыя сацыялізму.

У наступным 1919 г. было прынята рашэнне аб чарговай рэарганізацыі: педагагічныя інстытуты пераўтвараліся ў інстытуты народнай адукацыі (ІНА) з больш шырокім профілем выпускаемых спецыялістаў. Усяго ў Беларусі на базе педагагічных інстытутаў было створана тры такія ўстановы: у Магілёве, Віцебску і Мінску. Яны маглі мець да шасці аддзелаў, якія рыхтавалі педагогаў, бібліятэкараў, газетных і клубных работнікаў, агітатараў, кіраўнікоў мастацкай самадзейнасці і таксама адносіліся да вышэйшых навучальных устаноў.

У кастрычніку 1919 г. Магілёўскі інстытут народнай адукацыі быў адкрыты з чатырма аддзелаў. Большасць імкнулася паступіць на трэці аддзел, які рыхтаваў выкладчыкаў для школ II-й ступені. Ён складаўся з сацыяльна-гістарычнага, прыродазнаўча-навуковага, фізіка-хімічнага, фізіка-матэматычнага (з верасня 1920 г. – матэматычнага) цыклаў. Большасць абітурыентаў паступала на сацыяльна-гістарычны цыкл трэцяга аддзела. Спробы размеркаваць абітурыентаў раўнамерна па аддзелах не ўдаліся. Гістарычная адукацыя тады была найбольш папулярнай сярод студэнтаў.

Асаблівасцю вучэбных планаў усіх аддзелаў і цыклаў была іх шматпрадметнасць. Студэнты першага аддзела засвойвалі за тры гады тэарэтычнай падрыхтоўкі 33 вучэбныя курсы. На сацыяльна-гістарычным цыкле трэцяга аддзела налічвалася 15 агульных, 23 спецыяльныя вучэбныя курсы і работы ў майстэрнях. Вучэбныя планы былі нестабільнымі. Пасля першага навучальнага года ў жніўні 1920 г. спецыяльная камісія па пераглядзе вучэбных планаў прыйшла да высновы, што студэнты «перагружаны слуханнем агульных прадметаў». Савет інстытута 2 верасня 1920 г. выключыў з пераліку агульных прадметаў гісторыю навуковага светапогляду, агульную тэорыю эвалюцыі, асновы фізічнага і эстэтычнага выхавання, уключыў школьную гігіену раздзелам у курс ана-

⁶ Ageeў А.Р. Невядомыя старонкі жыцця першага рэктара Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта // Куляшоўскія чытанні: мат. Міжнар. навук. канф., Магілёў, 11 – 12 снежня 2003 г.: у 2 ч. – Ч. 1. – Магілёў, 2004. – С. 8-10.

томії і фізіялогії чалавека, а гісторыю мясцовага краю зрабіў спецыяльным прадметам сацыяльна-гістарычнага цыкла.

Вучэбны план сацыяльна-гістарычнага цыкла на 1920 г. быў зацверджаны саветам інстытута 7 верасня. Тыднёвая нагрузка складала 36 гадзін на першых курсах і 34 – на апошнім. Большая частка агульных прадметаў выкладалася на першых двух курсах. Спецыяльныя прадметы, работы ў майстэрнях і студыях размяркоўваліся больш раўнамерна. На апошнім чацвёртым годзе навучання найбольшую частку вучэбнага часу займалі практычныя ўрокі.

Да агульных прадметаў на гэтым цыкле адносіліся: анатомія і фізіялогія чалавека, палітычная эканомія, гісторыя і тэорыя навуковага сацыялізму, савецкая канстытуцыя, гісторыя культуры, педагогіка і гісторыя педагогікі, вучэнне аб працоўнай школе, школьная гігіена і замежная мова (англійская, французская або нямецкая). Да ліку неабавязковых агульных прадметаў адносіліся гісторыя мастацтва і гісторыя музыкі.

Сярод спецыяльных прадметаў былі: агульнае мовазнаўства, гісторыя рускай мовы, рускай літаратуры, сусветнай літаратуры, сусветнай культуры, гістарычнай навукі, эканамічных вучэнняў, філасофіі, мясцовага краю, метадалогія гісторыі, сацыялогія, статыстыка, тэорыя і псіхалогія мастацкай творчасці, псіхалогія дзяцей школьнага ўзросту, сацыялогія арганізацыі гаспадаркі. «Практычныя ўрокі» па рускай мове, гісторыі, філасофіі і грамадскіх навуках замацоўвалі на апошнім курсе тэарэтычныя веды студэнтаў. Практычная падрыхтоўка ішла таксама ў студыях і майстэрнях малявання і лепкі, арганізацыі экскурсійнай справы, выразнага чытання⁷.

З мэтай марксісцкага выхавання студэнтаў у інстытуце былі ўведзены такія прадметы, як гісторыя і тэорыя навуковага сацыялізму, савецкая канстытуцыя, палітычная эканомія, вучэнне аб адзінай працоўнай школе. Гэтыя прадметы выкладалі не камуністы, бо з ліку апошніх «не знайшлося жадаючых іх чытаць». У кастрычніку 1920 г. савет абмеркаваў пытанне аб увядзенні ў якасці неабавязковага прадмета «Гісторыі хрысціянства». Толькі праз адсутнасць вольных памяшканняў яно было адкладзена.

Інстытут, нягледзячы на вельмі цяжкія фінансавыя ўмовы, закладаў у каштарысы 1920/1921 навучальнага года вучэбныя экскурсіі для паглыблення атрыманых ведаў шляхам азнаямлення з помнікамі гісторыі і культуры. Каштарыс на экскурсію студэнтаў у Маскву не быў зацверджаны, але ў чэрвені 1921 г. савет зноў вырашыў прасіць грошы, камандзіровачныя пайкі і асобны вагон ад Магілёва да Масквы для экскурсіі.

Ужо пры ўтварэнні педінстытута ў склад супрацоўнікаў увайшлі самыя лепшыя выкладчыкі навучальных устаноў Магілёва і запрошаныя з іншых га-

⁷ Ageeў А.Р. Пачатак станаўлення гістарычнай адукацыі ў Магілёўскім педінстытуце // Романовские чтения: сб. трудов Международной науч. конференции / под ред. О.В. Дьяченко. – Могилев, 2005. – С. 134-138.

радоў, у тым ліку сталічных. Усяго ў штаце інстытута згодна са спісам выкладчыкаў і служачых на пачатак 1921 г. было 58 супрацоўнікаў, сярод іх 36 выкладчыкаў, з якіх 31 меў вышэйшую адукацыю або прыраўнаную да яе.

У інстытуце працаваў такі вядомы беларускі гісторык, архівіст і археограф, як **Д.І. Даўгяла**. Нястомны даследчык і педагог кіраваў навуковай работай членаў беларускай культурна-навуковай асацыяцыі, якую стварылі пры інстытуце са студэнцкага гуртка «Асвета».

Дзмітрый Іванавіч Даўгяла нарадзіўся ў 1868 г. у Гарадоцкім павеце, скончыў Віцебскую духоўную семінарыю і Пецярбургскую духоўную акадэмію. Затым ён працаваў у Віцебску і Вільні, быў старшынёй Віленскай археографічнай камісіі.

З 1915 года Даўгяла пражываў у г. Магілёве і працаваў у архіве. Дзмітрый Іванавіч далучыўся да беларускага нацыянальна-вызваленчага руху, удзельнічаў ва Усебеларускім кангрэсе 1917 г. З 1921 г. быў загадчыкам Магілёўскага губернскага архіва. З 1925 г. Даўгяла працаваў у Мінску ў Інбелкульце, БДУ, Акадэміі навук БССР. Вучоны актыўна публікаваў помнікі беларускага дзелавага пісьменства і мовы, вывучаў гісторыю гарадоў і мястэчак, беларускіх замкаў і нацыянальных меншасцяў.

У 1937 г. быў арыштаваны і праз два гады высланы ў Казахстан, дзе і памёр. Рэабілітаваны ў 1964 г.

Важнай задачай таго часу было захаванне і развіццё матэрыяльнай базы інстытута. Напрыканцы 1920 г. у сувязі з заявай выкладчыка М.В. Юдзеніча аб неабходнасці стварэння пры ІНА музея першабытнай культуры Савет інстытута вырашыў стварыць спецыяльную камісію па вывучэнні гэтага пытання. У гэты ж дзень – 21 снежня 1920 г. – Савет прыняў рашэнне аб неабходнасці выдання свайго друкаванага органа ў выглядзе бюлетэня і папрасіў паперу для друку¹.

Летам 1921 г. жыццё Магілёўскага інстытута народнай адукацыі паступова ўваходзіла ў належны рэжым. Вучэбны працэс прыходзіў у нармальны стан, умацоўвалася матэрыяльная база. Але менавіта ў гэты час пачалася чарговая рэарганізацыя ў сістэме народнай адукацыі: інстытуты народнай адукацыі пераўтвараліся або ў практычныя інстытуты, або ў педагагічныя тэхнікумы. Гомельскія губернскія ўлады настойвалі на ўтварэнні практычнага інстытута ў Гомелі.

Перспектыва пераўтварэння Магілёўскага інстытута ў тэхнікум не падыходзіла ні выкладчыкам, ні студэнтам. Дзейнасць калектыву прывяла да перамогі: ён выстаў і застаўся існаваць ў Магілёве. 18 кастрычніка 1921 г. Савет інстытута адзінагалосна (!) хадайнічаў перад ГубЧК аб вызваленні з-пад варты старшыні Савета выкладчыка гісторыі Я.В. Бычкова. Матэрыялы справы нам,

¹ Агееў А.Р. Пачатак станаўлення гістарычнай адукацыі ў Магілёўскім педінстытуце... – С. 134-138.

на вялікі жаль, пакуль недаступныя. Што стала падставай для арышту Я.В. Бычкова? Яго дзейнасць па захаванні інстытута ў Магілёве (што вельмі верагодна) ці нейкія іншыя прычыны, сказаць цяжка. Да гонару калектыву адзначым, што, нягледзячы на арышт, на гэтым Савеце гісторык Я.В. Бычкоў быў абраны, так бы мовіць, завочна на тыя кафедры, на якіх ён раней планаваў працаваць.

Такая карпаратыўная салідарнасць хаця і патрабавала мужнасці, але ў тыя гады, трэба зазначыць, яшчэ не была вялікай рэдкасцю. Многія грамадзяне, у адрозненне ад 30-х гадоў мінулага стагоддзя, яшчэ не баяліся заступіцца за сваіх калег і сяброў. Падтрымка калектыву інстытута спрыяла вызваленню Я.В. Бычкова з-пад арышту. Больш за тое, ён заставаўся кіраўніком інстытута да яго закрыцця².

У практычныя інстытуты народнай адукацыі прымаліся асобы не маладзейшыя за 16 гадоў, якія мелі веды ў аб'ёме праграмы школ 2-й ступені. У першую чаргу прымаліся асобы, якіх прыкамандзіравалі партыйныя, камсамольскія, прафсаюзныя арганізацыі, і рабфакаўцы. Апошніх прымалі нават без іспытаў, астатнія павінны былі паказаць мінімум ведаў па геаметрыі, алгебры, фізіцы, рускай гісторыі, заходняй гісторыі да XVIII стагоддзя, літаратуры XVIII – XIX стагоддзяў, роднай мове, прадэманстраваць знаёмства са светам жывёл і раслін, з савецкай канстытуцыяй.

Практычныя інстытуты як новая форма падрыхтоўкі кваліфікаваных кадраў заставаліся вышэйшымі навучальнымі ўстановамі і падпарадкоўваліся цэнтральным уладам у Маскве. Мэтай іх дзейнасці была падрыхтоўка «на навуковую аснове і адпаведных тэхнічных, прыродазнаўчых, педагагічных і эканамічных дысцыплінах высокакваліфікаваных практычных дзеячаў», неабходных канкрэтнаму рэгіёну. Адметнасцю іх вучэбных планаў стала шырокае прымяненне практычных, лабараторных работ і практыкі студэнтаў.

Першы год навучання ў практычных інстытутах быў агульнаадукацыйны, другі – агульнапедагагічны. Трэці і чацвёрты гады навучання былі спецыялізаваныя. Аддзяленне сацыяльнага выхавання з трэцяга года дзялілася на два пададзелы: школьны і дашкольны. Школьны дзяліўся на наступныя цыклы: сацыяльна-гістарычны, фізіка-матэматычны, біёлага-геаграфічны.

З заканчэннем грамадзянскай вайны становішча вышэйшай школы краіны не палепшылася. Востры фінансавы, сацыяльна-эканамічны крызіс, значныя тэмпы інфляцыі паставілі многія інстытуты на мяжу выжывання. У ліпені 1923 г. СНК СССР прыняў дэкрэт «Аб закрыцці і рэарганізацыі некаторых вышэйшых навучальных устаноў». Магілёўскі інстытут перадаў сваю матэрыяльную базу педтэхнікуму. Туды была пераведзена частка выкладчыкаў, студэнты падрыхтоўчага аддзялення і першага курса. Старшакурснікі атрымалі магчымасць працягнуць вучобу на педфаку Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

² Ageeў А.Р. Невядомыя старонкі жыцця першага рэктара Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта... – С. 8-10.

Так, адкрыццё Магілёўскага настаўніцкага інстытута ў 1913 г. стала значным крокам у паляпшэнні падрыхтоўкі педагагічных кадраў паўночна-заходняга краю, а таксама важным фактарам у культурным і грамадскім жыцці горада. За непрацяглы час настаўніцкія інстытуты былі адкрыты ў Віцебску (1910 г.), Смаленску (1912 г.) і Мінску (1914 г.). У сярэднім у гэтыя гады ў Расіі адкрывалася па шэсць устаноў падобнага тыпу. Магілёў стаў другім горадам на тэрыторыі сучаснай Беларусі і 27 – 32-м у тагачаснай Расійскай імперыі, у якім пачаў дзейнічаць настаўніцкі інстытут. У цяжкія і галодныя гады сушветнай і грамадзянскай войнаў калектыў інстытута працягваў падрыхтоўку педагагічных кадраў, а яго кіраўніцтва імкнулася захаваць кадры выкладчыкаў і нават развіваць матэрыяльную базу. У педагагічным інстытуце, у інстытуце народнай адукацыі і практычным інстытуце народнай адукацыі гістарычная адукацыя займала вядучае месца. На сацыяльна-гістарычным цыкле рыхтавалі настаўнікаў гісторыі і грамадазнаўства. Як правіла, на гэтым цыкле вучылася найбольшая колькасць студэнтаў. Такім быў пачатак станаўлення гістарычнай адукацыі ў педінстытуце.

**СТАНАЎЛЕННЕ І РАЗВІЦЦЁ
ГІСТАРЫЧНАГА ФАКУЛЬТЭТА
(1934 – 1941 гг.)**

Новы этап у развіцці як школьнай, так і вышэйшай, у тым ліку і гістарычнай адукацыі ў Беларусі, быў звязаны з 1930-мі гадамі. Да таго часу быў ужо назапашаны пэўны вопыт падрыхтоўкі педагагічных кадраў, павялічылася колькасць школ, уведзена было абавязковае сямігадовае навучанне, што запатрабавала ад партыйных і дзяржаўных органаў новых мер па ўдасканаленні ўсёй сістэмы адукацыі і найперш педагагічнай. Такія меры былі прыняты ў канцы 20-х – пачатку 30-х гадоў і закранулі ўсе педагагічныя навучальныя ўстановы. Пры гэтым шматлікія педагагічныя тэхнікумы былі ператвораны ў вышэйшыя навучальныя ўстановы – педінстытуты з 4-гадовым тэрмінам навучання. У 1930 г. быў адноўлены Магілёўскі педінстытут (яму было прысвоена імя вядомага савецкага гісторыка **М.Н. Пакроўскага**); тут мелася аддзяленне, якое рыхтавала настаўнікаў-грамадазнаўцаў (у крыніцах сустракаюцца дзве назвы: гісторыка-эканамічнае ці сацыяльна-гістарычнае) з 2-гадовым тэрмінам навучання¹. Першы выпуск адбыўся ў 1932 г. У 1934 г. яно было ператворана ў гістарычны факультэт, які выпусціў першых спецыялістаў у 1937 годзе.

Міхаіл Мікалаевіч Пакроўскі быў вядомым савецкім дзяржаўным, партыйным і грамадскім дзеячам і буйным гісторыкам-марксістам. Выпускнік Маскоўскага Імператарскага ўніверсітэта актыўна ўдзельнічаў у рэвалюцыйных падзеях першай рускай рэвалюцыі, а пасля яе паражэння апынуўся ў эміграцыі, дзе падрыхтаваў, а пазней і выдаў 5 тамоў «Рускай гісторыі са старажытных часоў», «Нарыс гісторыі рускай культуры» у дзвюх частках. Палітычныя погляды і рэвалюцыйная дзейнасць дапамаглі яму пасля 1917 г. стаць адным з арганізатараў савецкай навукі і вышэйшай адукацыі, вядучым спецыялістам і аўтарытэтам у гісторыі. Да канца 1920-х гадоў «гістарычная школа Пакроўскага» стала дамінаваць ў савецкай гістарычнай навуцы. Грамадскі і навуковы аўтарытэт вучонага быў непахісным. Ён займаў каля дваццаці пасадаў.

Міхаіл Мікалаевіч быў адным з першых гісторыкаў, які разглядаў гісторыю Расіі матэрыялістычна, з пункту погляду чаргавання грамадска-палітычных фармаций, развіваў тэорыю «гандлёвага капіталізму» як асобай фармацыі рускай гісторыі. Пакроўскі імкнуўся выкрываць знешнюю і ўнутраную палітыку кіруючых класаў Расійскай імперыі, дзеля чаго рабіў акцэнт на негатыўных аспектах рускай гісторыі, якія раней часцяком замоўчваліся. Расійскія манархі, у тым ліку Іван IV і Пётр I, палкаводцы, дзяржаўныя і царкоўныя дзеячы, дыпламаты па-бальшавіцку сатырычна і гратэска паказваліся ў працах Пакроўскага як эгаістычныя, жорсткія, абмежаваныя асобы.

Пасля смерці М.М. Пакроўскага 10 красавіка 1932 г. урна з яго прахам была ўрачыста змешчана ў Крамлёўскай сцяне на Чырвонай плошчы. Для ўшанавання

¹ Гісторыя Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта (1918 – 1940 гг.)... – Магілёў, 2008. – С. 8.

памяці буйнога савецкага гісторыка яго імя было прысвоена і Магілёўскаму педагогічнаму інстытуту. Але ў сярэдзіне 1930-х гг. у савецкай гістарычнай навуцы пачаўся пераход ад нігілістычнай у дачыненні да расійскай гісторыі парадэгмы да савецкай дзяржаўна-патрыятычнай канцэпцыі. І.В. Сталіну і яго акружэнню для апраўдання ўзнікнення аўтарытарна-бюракратычнай сістэмы быў неабходны вопыт старой імперскай дзяржаўнасці. Правадыр «прагрэсіўных сіл усяго чалавецтва» шмат у чым абапіраўся на палітычную практыку і духоўныя традыцыі Івана Грознага і Пятра I, якіх за некалькі год да гэтага развенчваў М.М. Пакроўскі.

Пасмяротна ў адрас М.М. Пакроўскага былі сфармуляваны палітычныя і навуковыя абвінавачанні ў «антымарксізме», «вульгарным сацыялагізме», «антыпатрыятызме» і «ачарненні гісторыі Расіі». Школа гісторыка была абвешчана «базай шкоднікаў, шпіёнаў і тэрарыстаў, якія спрытна маскіраваліся пры дапамозе шкодных антыленінскіх гістарычных канцэпцый». Амаль усе вучні М.М. Пакроўскага адракліся ад сваіх поглядаў. Большасць з іх была рэпрэсіравана. У другой палове 1930-х гадоў Магілёўскі педагогічны інстытут перастаў насіць імя М.М. Пакроўскага.

Рэарганізацыя вышэйшай школы 1920-х – пачатку 1930-х гг. не вырашыла ўсіх праблем, звязаных з развіццём гістарычнай адукацыі ў краіне. Больш за тое, гісторыя як самастойная вучэбная дысцыпліна ў сярэдняй школе не вывучалася, яна была заменена грамадазнаўствам. Замест сістэматычных курсаў па гісторыі навучэнцам падаваліся сацыялагічныя пабудовы, якія былі заснаваны на марксісцкім вучэнні пра грамадска-эканамічныя фармацыі, спрошчаным разуменні гістарычнага працэсу.

Вось чаму спатрэбіліся новыя партыйныя і ўрадавыя дакументы, закліканыя не толькі выправіць недахопы ў сістэме адукацыі, але і пабудаваць выкладанне гісторыі як у школе, так і ў ВНУ ў адпаведнасці з паграбаваннем часу, улічваючы асобую ролю гістарычнай навукі, гістарычных вучэбных дысцыплін у патрыятычным выхаванні моладзі, у падрыхтоўцы яе да абароны Радзімы. Найважнейшым з гэтых дакументаў стала пастанова СНК СССР і ЦК УКП (б) «Пра выкладанне грамадзянскай гісторыі ў школах СССР», апублікаваная 16 мая 1934 г. Не будзе перабольшаннем сказаць, што гэтая пастанова стала своеасаблівай мяжой у развіцці гістарычнай адукацыі, гістарычнай навукі ў краіне. Менавіта з улікам гэтай пастановы ў шматлікіх педагогічных ВНУ і універсітэтах былі створаны ці адноўлены гістарычныя факультэты, распрацавана новая метадычная канцэпцыя выкладання гісторыі, новыя праграмы па гістарычных вучэбных дысцыплінах і падручнікі па іх.

Пастанова СНК СССР і ЦК УКП (б) ад 16 мая 1934 г. была пакладзена ў аснову працы і гістарычнага факультэта Магілёўскага педінстытута. Ён таксама стаў перабудоўваць сваю працу, уносіць змены ў вучэбныя планы і праграмы, удасканальваць сістэму выкладання гісторыі. Пры гэтым разам з агульнымі навучальнымі курсамі ўводзіліся спецкурсы, умацоўвалася матэрыяльная база факультэта.

Неабходна адзначыць, што тады ж, г. зн. у 1930-я гг., на факультэце, як і ў педінстытуце ў цэлым, была наладжана завочная форма падрыхтоўкі педа-

гагічных кадраў. Яе стварэнне было звязана з рэалізацыяй пастановы СНК БССР ад 23 мая 1931 г. «Аб сістэме завочнага навучання». У адпаведнасці з гэтай пастановай Народным Камісарыятам асветы рэспублікі было зацверджана «Палажэнне аб завочных сектарах пры ВНУ, педтэхнікумах, рабфаках наркамасветы» і такія сектары былі створаны на двух аддзяленнях (у наступным факультэтах) Магілёўскага педагагічнага інстытута: сацыяльна-гістарычным і літаратурна-лінгвістычным¹.

Важную ролю ў функцыянаванні завочнай сістэмы навучання адыграла і пастанова ўрада пра правы і льготы для студэнтаў-завочнікаў (яна было зацверджана Калегіяй Наркамасветы БССР 15 сакавіка 1932 г.). У адпаведнасці з гэтым дакументам выпускнікі завочнага сектара, якія цалкам выканалі вучэбны план, прыраўноўваліся ў сваіх правах да тых што скончылі адпаведныя стацыянарныя аддзяленні педагагічных ВНУ. Пастанова таксама вызваляла студэнтаў-завочнікаў ад аплаты за навучанне (акрамя аплаты за працоўныя матэрыялы і падручнікі), абавязвала кіраўнікоў аддзелаў адукацыі на месцах разгрузіць настаўнікаў-завочнікаў ад грамадскіх даручэнняў, вылучаць ім вольны час для самастойнай працы, вызваляць ад працы на перыяд сесій (з захаваннем і папярэдняй выплатай зарплаты).

Арганізацыйнаму станаўленню сістэмы завочнага навучання ў рэспубліцы спрыяла таксама пастанова, прынятая 9 мая 1932 г. Саветам Народных Камісараў БССР № 243 «Аб дадатковым адпачынку студэнтам-завочнікам»².

Такім чынам, ужо ў перадваенны перыяд былі створаны арганізацыйна-прававыя ўмовы для функцыянавання завочнай сістэмы падрыхтоўкі педагагічных кадраў, у тым ліку настаўнікаў-гісторыкаў, а завочныя сектары ўжо з 1933/1934 навучальнага года дзейнічалі ва ўсіх педагагічных інстытутах Беларусі. З кожным годам павялічваўся прыём студэнтаў-завочнікаў. Так, у 1939/1940 навучальным годзе ў ВНУ Беларусі вучылася без адрыву ад вытворчасці больш за 9,5 тыс. настаўнікаў³.

Неабходна ўлічваць і той факт, што пры Магілёўскім педінстытуце з 1937 г. працаваў настаўніцкі інстытут, які рыхтаваў настаўнікаў для 5 – 7 класаў па шасці спецыяльнасцях, у тым ліку па гісторыі⁴.

Пашырэнне падрыхтоўкі педагагічных кадраў патрабавала ад факультэта новых намаганняў па ўдасканаленні навучальнага працэсу, павышэння ўзроўню прафесійнага навучання і выхавання студэнтаў. Але рашэнне гэтых задач ускладнялася недахопам высокакваліфікаваных выкладчыкаў, якія б спецыялі-

¹ Андарало И.А. Зарождение заочного высшего педагогического образования в Беларуси // Европа: актуальные проблемы этнокультуры: материалы II Международной научно-теоретической конференции, Минск, 25 апр. 2008 г. – Мн., 2008. – С. 347.

² Там жа. – С. 348.

³ Нарысы гісторыі народнай асветы і педагагічнай думкі ў Беларусі. – Мн., 1968. – С. 429.

⁴ Красоўскі М.І. Магілёўскі настаўніцкі інстытут // Беларуская савецкая энцыклапедыя. – Мн., 1972. – Т. 6. – С. 511.

заваліся ў галіне гісторыі. У дакладной запісцы Магілёўскага ГК КП(б)Б ад 22 жніўня 1937 г. у АДДЗел школ і навукі ЦК КП(б)Б паведамлялася, што ў Магілёўскім педінстытуце не было загадчыка кафедры гісторыі народаў СССР, дацэнтаў па гісторыі народаў СССР і старажытнай гісторыі, прафесара па новай гісторыі, адсутнічаў і дэкан гістарычнага факультэта⁵. Шматлікія выкладчыкі працавалі па сумяшчальніцтве, запрашаліся з іншых гарадоў. Такая сітуацыя складалася не толькі на гістфаку. Педінстытут у цэлым адчуваў востры недахоп высокакваліфікаваных кадраў, нават для кіраўнічых пасадаў. У 1938 г. у інстытуце налічвалася 8 кафедраў, якія ўзначальваліся людзьмі, што не мелі навуковых ступеняў і званняў (за выключэннем кафедры педагогікі і фізічнай геаграфіі)⁶.

Трэба адзначыць, што складанасці з выкладчыцкімі кадрамі адчувалі ўсе ВНУ рэспублікі. У 1930 г. у межах мінімальнага запатрабаванняў вышэйшых навучальных ўстановаў БССР мелі патрэбу ў 10 эканамістах, 6 філосафах, 4 гісторыках, 5 выкладчыках тэорыі ленінізму, 3 па гісторыі УКП(б), 4 філолагах, 2 выкладчыках педагогікі і прыродазнаўства. Зусім не было кіраўнікоў спецыяльна-эканамічных кафедраў у 6 ВНУ⁷.

Безумоўна, кіраўніцтва рэспублікі разумела, што без стварэння сваёй навуковай базы па падрыхтоўцы кадраў вышэйшай школы немагчыма дасягнуць станоўчых вынікаў у яе дзейнасці. Таму ўжо ў 1920-я гг. былі прыняты меры ў дадзеным кірунку. У прыватнасці, пры БДУ, Інбелкульце, сельгасакадэміі ў 1927 г. былі адкрыты аспірантуры. З канца 1920-х да пачатку 1930-х гг. інтэнсіўна развівалася аспіранцкая форма падрыхтоўкі навуковых кадраў у АН БССР. Для кіраўніцтва падрыхтоўкай аспірантаў у сістэме Акадэміі навук рэспублікі ў студзені 1931 г. быў створаны Інстытут аспірантуры. Да канца гэтага года ў акадэміі налічвалася ўжо 211 аспірантаў. У 1931 – 1935 гг. аспірантуру Беларускай акадэміі навук скончылі 109 чалавек. З 1929 г. падрыхтоўкай навуковых кадраў займалася і аспірантура Інстытута гісторыі АН БССР⁸. У канцы 1930-х гг. з’явілася аспірантура пры Магілёўскім педінстытуце, першы набор у якую быў абвешчаны ў 1938 г. У аспірантуры мелася спецыяльнасць, злучаная з гісторыяй славяназнаўства⁹.

На арганізацыі навучальнага працэсу гістарычнага факультэта, працы кафедраў адбіўся не толькі недахоп выкладчыцкіх кадраў, тым больш што гэта

⁵ Гісторыя Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта (1918 – 1940 гг.)... – С. 129.

⁶ Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова: Мінулае і сучаснасць. – Магілёў, 2003. – С. 73-74.

⁷ Евдокименко Н.Л. Формирование научно-преподавательского состава, высшей школы Беларуси (1921 – 1932 гг.) // Подготовка педагогических и научных кадров историков и развитие исторической науки в Беларуси: материалы республиканской научно-практической конференции, Гродно, 30 сентября 2004 г. – Гродно, 2005. – С. 62.

⁸ Академия наук Белорусской ССР: Краткий очерк / под ред. академика В.П. Платонова. – Мн., 1989. – С. 21, 137.

⁹ Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова.... – С. 79.

проблема стала вырашацца на дзяржаўным узроўні. Вялікую шкоду ВНУ прынесла барацьба з «ворагамі народа», «нацдэмамі», «масавыя чужымы, варожа наладжанымі элементамі», а таксама цвёрды партыйны і адміністрацыйны кантроль. Толькі за адзін 1936/1937 навучальны год органамі НКУС было арыштавана і асуджана на розныя тэрміны шэсць чалавек з Магілёўскага педінстытута¹⁰.

Меліся праблемы з наборам студэнтаў. Так, на канец ліпеня 1937 г. на 60 месцаў гістарычнага факультэта было пададзена толькі 25 заяў, а ў цэлым па педінстытуце на 370 месцаў – 220 заяў, у настаўніцкі інстытут на 100 – 50 заяў. Такая сітуацыя складвалася і ў наступныя гады. Напрыклад, па стане на 17 ліпеня 1940 г. на гістфак было пададзена толькі 11 заяў на 60 месцаў¹¹. Тым не менш, праблемы, якія ўзніклі, вырашаліся паспяхова, факультэт да канца 1930-х – пачатку 1940-х гг. шмат у чым ужо перабудаваў сваю працу ў адпаведнасці з раней прынятымі партыйнымі і дзяржаўнымі дакументамі.

На дадзены момант пэўных звестак пра дэканаў факультэта з моманту яго заснавання і да пачатку Вялікай Айчыннай вайны няма. Амаль усе архівы інстытута былі згублены падчас адступлення і акупацыі. Вядома толькі, што са жніўня 1939 г. па чэрвень 1941 г. дэканам гістарычнага факультэта аддзялення (сектара) завочнага навучання з’яўляўся яго выпускнік Андрэй Іванавіч Рак. Прычым гэта пасада была для яго сумяшчальніцтвам пры асноўнай працы выкладчыка гісторыі СССР¹².

У той час на факультэце было каля 200 студэнтаў. Расла іх паспяховасць, у цэлым яна была даволі высокай. Так, па выніках іспытаў па асновах марксізму-ленінізму за II семестр 1939/1940 навучальнага года толькі адзін студэнт (са 117) не атрымаў станоўчую адзнаку. Дзяржэкзамены па дадзеным прадмеце здалі ўсе 20 студэнтаў, якія былі дапушчаны, з іх 11 – атрымалі выдатныя і добрыя адзнакі¹³. Упершыню ж дзяржэкзамены за ўвесь курс навучання ў інстытуце здавалі ў 1936/1937 навучальным годзе. Тады дыпламы першай ступені атрымалі 42 выпускнікі гістарычнага факультэта¹⁴.

Уключаліся студэнты гістфака і ў навукова-даследчую дзейнасць. Пры гэтым важнае месца займала краязнаўчая праца, археалагічныя даследаванні. Напрыклад, у жніўні 1934 г. па даручэнні АН БССР і пад кіраўніцтвам дацэнта В. Тарасенкі (вядомага беларускага археолага, які скончыў у 1922 г. Маскоўскі археалагічны інстытут, а затым і Смаленскі ўніверсітэт, працаваў супрацоўнікам Магілёўскага гістарычнага музея і адначасова выкладаў у педінстытуце) была арганізавана экспедыцыя з удзелам студэнтаў-гісторыкаў па вывучэнні

¹⁰ Гісторыя Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта (1918 – 1940 гг.)... – С. 129.

¹¹ Там жа... – С. 186.

¹² Архіў Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова. Асабістая справа А.І. Рак. – аАрк. 2.

¹³ Гісторыя Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта (1918 – 1940 гг.)... – С. 188.

¹⁴ Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова... – С. 72.

археалагічных помнікаў на тэрыторыі Магілёўскага і Шклоўскага раёнаў. Былі абследаваны 7 гарадзішчаў і 2 селішчы¹⁵.

Усё больш актыўнай становілася на факультэце грамадскае жыццё. Вядучую ролю па далучэнні да яе студэнтаў адыгрывалі партыйная і камсамольская арганізацыі, розныя добраахвотныя студэнцкія аб'яднанні. Ва ўмовах абвастрэння міжнароднага становішча, пагрозы з боку фашысцкай Германіі, асобая ўвага надавалася ваенна-патрыятычнай працы, уцягванню студэнтаў у члены ТСААВІЯХІМа, ваенна-спартыўныя гурткі, аэраклуб, здачы імі нормаў ГПА. Некаторыя з гэтых аб'яднанняў узначальвалі студэнты гістарычнага факультэта. Так, працай інстытута ТСААВІЯХІМа (у 1940 г. налічвала 873 члены) кіраваў студэнт гістфака К. Высоцкі. Шматлікія студэнты займаліся ў Магілёўскім аэраклубе. Адной з першых яго скончыла студэнтка гістарычнага факультэта, выдатніца вучобы Таццяна Гаварака¹⁶.

Такім чынам, студэнты факультэта не толькі рыхтаваліся да педагагічнай дзейнасці, але і выхоўваліся ў духу патрыятызму, гатоўнасці да абароны Радзімы. Гэтыя важныя грамадзянскія якасці, уласцівыя тады шматлікім савецкім людзям, з усёй сілай выявіліся падчас Вялікай Айчыннай вайны, якая стала часам выпрабаванняў для ўсяго калектыву педінстытута.

Факты, якія мы маем, сведчаць, што выкладчыкі і студэнты факультэта прынялі актыўны ўдзел у барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, у абароне Магілёва, унеслі свой унёсак у перамогу, здабытую савецкім народам у гэтай вайне. Яны ўваходзілі ў групы самааховы, атрады народнага апалчэння, знішчальны батальён, створаны ў ліпені 1941 г. пры ЦК КП(б)Б. Байцамі яго першага ўзвода, якім камандаваў выкладчык інстытута В. Чаркашын, сталі студэнты гістфака К. Высоцкі, Г. Гіршын, В. Чыж і інш. Яны, як і ўсе іншыя байцы батальёна, выконвалі розныя заданні, а сваё першае баявое хрышчэнне прынялі каля вёскі Блажавічы пад Чавусамі. У няроўнай сутычцы з фашысцкім дэсантам большасць байцоў першага ўзвода загінула тут ці была паранена.

Напачатку ліпеня ў Магілёве сталі стварацца атрады народнага апалчэння, іх дзейнасць каардынаваў гарадскі штаб, камісарам якога быў выпускнік гістарычнага факультэта, загадчык Магілёўскага гарана П.Я. Цярэнцьеў. У далейшым ён працягнуў барацьбу на акупіраванай тэрыторыі, актыўна ўдзельнічаў у партызанскім руху, быў, у прыватнасці, сакратаром партбюро 113-й партызанскай брыгады. Студэнтка гістарычнага факультэта В. Шынкова (улетку 1941 г. яна скончыла 2-і курс) разам з мужам І. Голубам спачатку ўступіла ў народнае апалчэнне, а затым увайшла ў склад падпольнай групы, якая дзейнічала ў мястэчку Якаўлевічы пад Оршай, была таксама сувязной партызанскай брыгады К. Заслонава, распаўсюджвала лістоўкі, праводзіла разведку ў варо-

¹⁵ Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А.Куляшова... – С. 79.

¹⁶ Бондаренко В.А. Могилевский государственный педагогический институт. Краткий очерк истории (к 60-летию основания). – Мн., 1978. – С. 16.

жых гарнізонах, збірала зброю і боепрыпасы, медыкаменты, дапамагала параненым савецкім байцам. У жніўні 1943 г. В. Шынкарова і іншыя падпольшчыкі былі арыштаваны і пакараны. Шматлікія выкладчыкі, студэнты і выпускнікі факультэта ваявалі з нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў складзе Чырвонай Арміі на франтах Вялікай Айчыннай вайны, былі ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі, а студэнт Д.П. Жмуроўскі атрымаў званне Героя Савецкага Саюза. У далейшым ён стаў доктарам гістарычных навук, прафесарам БДУ¹.

Заняткі на II курсе гістарычнага факультэта (1939 г.) Адамчук, Ігнатовіч, Мялешка, Абушэнка, Файкіна (Файкінд), Герсфельд (Гесфельд), Барысоўскі, Сімкін, Крывашэін, Рашчукоў, Фамін, Адамава, Храбры, Варзанаў, Цярэшчанка, Хазяеў, Казлова, Высоцкі, Сіпайла, Радзюк, Ханін, Фралоў, Зінкевіч (IV курс), Цэйтман, Асмалоўскі, Чыж, Ліхачоў

¹ Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова... – С. 91-106.

ПЕРШЫЯ ПАСЛЯВАЕННЫЯ

ДЗЕСЯЦІГОДДЗІ

(1944 – 1960-я гг.)

Вайна прынесла шмат бед Беларусі, у тым ліку для яе эканомікі, культуры. Таму галоўнай задачай пасля вызвалення стала аднаўленне народнай гаспадаркі, аднаўленне дзейнасці навучальных устаноў, тым больш што попыт на высокакваліфікаваныя кадры, у тым ліку і на педагогаў, вырас. Нягледзячы на ўсе цяжкасці, гэтыя задачы вырашаліся паспяхова. Так, ужо ў кастрычніку 1944 г. аднавіў сваю працу Магілёўскі педінстытут (заняткі пачаліся з 15 лістапада), а таксама настаўніцкі інстытут у яго складзе. На I курс педінстытута былі прыняты 159 чалавек, а ў настаўніцкі – 216, мелася падрыхтоўчае аддзяленне, на якім займаліся да 600 чалавек¹.

Адным з трох адноўленых факультэтаў быў гістарычны. Аднавіла сваю дзейнасць гісторыка-філалагічнае аддзяленне пры настаўніцкім інстытуце (з 1945/1946 навучальнага года яно было падзелена на два самастойныя аддзяленні – гістарычнае і аддзяленне літаратуры і мовы). Падрыхтоўка настаўнікаў гісторыі працягвалася і на завочнай форме.

Аднак арганізаваць навучальны працэс тады было вельмі складана, пра што сведчыць той факт, што з кастрычніка 1944 г. і да пачатку 1945 г. на факультэце памяншаліся чатыры дэканы: Ганна Апанасаўна Зарудная, маёр Рыгор Аляксеевіч Сарокін, Ася Майсееўна Лявіціна, Дзмітрый Антонавіч Палітыка, прычым апошні на пасадзе прабыў усяго два дні². Некалькі стабілізавалася сітуацыя з прызначэннем выконваючым абавязкі дэкана гістфака з 1 студзеня 1945 г. **Мікалая Васільевіча Бараноўскага**, які заставаўся на гэтай пасадзе да канца жніўня 1946 г.³

Востра стаяла праблема недахопу выкладчыцкіх кадраў, асабліва высокакваліфікаваных, якія б мелі навуковыя ступені і званні. З 42 штатных пасадак, выдзеленых педінстытуту, да пачатку 1944/1945 навучальнага года заставаліся вакантнымі 25, праўда, на працягу года колькасць выкладчыкаў павялічылася. Так, у сакавіку 1945 г. у штаце педінстытута мелася ўжо 32 выкладчыкі (з іх толькі 5 дацэнтаў і ніводнага прафесара), а ў жніўні – 40. У структуры інстытута (на канец навучальнага года) мелася 9 кафедраў, у тым ліку кафедра гісторыі. Па колькасці выкладчыкаў яна тады была не вялікай, на ёй працавалі 6 чалавек, з іх 2 сумяшчальнікі з іншых кафедраў. Вакантнай заставалася пасада выкладчыка ўсеагульнай гісторыі. Не было загадчыка кафедры, яго абавязкі выконваў выкладчык кафедры марксізму-ленінізму, дэкан М.В. Бараноўскі¹.

Мікалай Васільевіч БАРАНОЎСКІ нарадзіўся ў 1908 г. у г. Чкалаўску (Арэнбург) у сям’і сялян. У 1924 г. скончыў няпоўную сярэднюю школу ў в. Засценкі Пашкаўскага сельскага савета Магілёўскага раёна, у 1928 г. – Мінскі педагагічны тэхнікум, у 1930 – 1934 гг. вучыўся завочна на гістарычным факультэце

¹ Дзяржаўны архіў Магілёўскай вобласці (ДАМВ). – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 6. – Арк. 3.

² Архіў Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова. Загады па Магілёўскім педінстытуце за 1944 г. – Арк. 31 (абар.), 51 (абар.), 55, 59 (абар.), 66, 68.

³ Там жа. – Асабістая справа М.В. Бараноўскага. – Арк. 2, 7.

Мінскага вышэйшага педагагічнага інстытута. У 1928 – 1929 гг. працаваў настаўнікам пачатковай школы ў Жыткавіцкім раёне. З 1929 па 1935 г. – палітпрацаўнік у памежным войску НКВС БССР. У 1935 – 1938 гг. быў настаўнікам, завучам і дырэктарам сярэдняй школы ў г. Чэрвені, а з 1938 г. і да пачатку вайны выкладаў асновы марксізму-ленінізму ў Горацкім сельскагаспадарчым інстытуце.

У гады Вялікай Айчыннай вайны застаўся змагацца з нямецка-фашысцкімі захопнікамі на акупіраванай тэрыторыі. З вясны 1942 г. быў членам падпольнай патрыятычнай групы ў г. Магілёве, з 1 лютага 1943 г. – упаўнаважаным Спецыяльнага аддзела партызанскага атрада № 600. Пасля вызвалення Беларусі часцямі Чырвонай Арміі з ліпеня 1944 г. знаходзіўся на партыйнай працы.

Узнагароджаны ордэнам «Чырвонага Сцяга» і медалямі «Партызан Айчыннай вайны» I ступені, «За перамогу над Германіяй».

У Магілёўскі педагагічны інстытут перайшоў з пасады сакратара Бялыніцкага РК КП(б)Б у снежні 1944 г. Працаваў старшым выкладчыкам, дэканам, в.а. дацэнта, з 1962 г. – дацэнтам кафедры марксізму-ленінізму. Чытаў курсы асноў марксізму-ленінізму, дыялектычнага і гістарычнага матэрыялізму (з 1958 г.), гісторыі КПСС, палітэканоміі (на кафедры палітэканоміі і філасофіі з 1970 г.). З 1963 па 1970 гг. – прарэктар па вучэбнай і навуковай рабоце.

Кандыдацкую дысертацыю абараніў у Ленінградскім дзяржаўным універсітэце імя А.А. Жданава ў 1951 г. па тэме: «В.И. Ленин и И.В. Сталин о вооруженном восстании» Узнагароджаны Ганаровай граматай Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР.

Памёр у 1980 г.

Істотна не змяніўся склад кафедры гісторыі і ў 1945/1946 навучальным годзе. Праўда, тады на кафедру быў залічаны ў якасці старшага выкладчыка А.І. Рак, які меў дастаткова вялікі вопыт працы у вышэйшай школе. Усяго на кафедры у гэтым навучальным годзе працавалі 4 выкладчыкі: З.П. Андрэева (в. а. дацэнта), І.С. Чарны (в. а. дацэнта), К.П. Пятроў (в. а. дацэнта) і А.І. Рак (старшы выкладчык). Акрамя таго, меліся і пазаштатныя супрацоўнікі кафедры: Л.Н. Праабражэнская (з Мінска), якая чытала курс гісторыі Беларусі; В.Р. Тарасенка (з Мінска), кандыдат навук, дацэнт, чытаў курс археалогіі (гэты выкладчык, як ужо адзначалася, і ў даваенны перыяд ён прыцягваўся да працы на гістарычным факультэце, калі быў навуковым супрацоўнікам гістарычнага музея г. Магілёва); А.І. Казлоў (з Мінска) чытаў курс старажытнай гісторыі. Разам з тым, пасада загадчыка кафедры гісторыі і ў гэтым навучальным годзе заставалася вакантнай².

¹ ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 6. – Арк. 1, 5.

² Там жа. – Арк. 26-28

Некалькі палепшылася становішча з кадрамі выкладчыкаў гісторыі ў 1946/1947 навучальным годзе. У склад кафедры былі залічаны: на пасаду в. а. дацэнта – А.Ф. Мартынаў (чытаў курс гісторыі СССР, ён жа і ўзначаліў кафедру); старшыя выкладчыкі В.А. Румін (забеспечваў чытанне новай гісторыі краін Усходу) і А.І. Ахралоўч (яму было даручана чытанне курса гісторыі сярэдніх вякоў і метадыкі выкладання гісторыі) і выкладчык – А.А. Савіцкі (праводзіў заняткі па гісторыі СССР). Усяго на кафедры працавалі 10 супрацоўнікаў, аднак толькі палова з іх з’яўлялася штатнымі. Ужо тады выразна вызначыліся выкладчыкі, якія спецыялізаваліся ў галіне ўсеагульнай гісторыі і кафедра фактычна выступала як аб’яднаная. У пісьмовых справаздачах ужо асобна вылучалася кафедра гісторыі СССР і кафедра ўсеагульнай гісторыі. Але з 4 выкладчыкаў кафедры ўсеагульнай гісторыі адзіным штатным супрацоўнікам быў А.І. Ахралоўч. Факультэт наогул меў праблемы ў арганізацыі выкладання дысцыплін усеагульнай гісторыі не толькі ў сувязі з недахопам сваіх штатных супрацоўнікаў, але і праз адсутнасць выкладчыкаў з навуковымі ступенямі і званнямі. Толькі з 1947/1948 навучальнага года сітуацыя тут пачала паляпшацца: на кафедру былі прыняты 3 сумяшчальнікі – кандыдаты гістарычных навук, дацэнты, а таксама два штатныя асістэнты².

Адносна слаба вялася ў той час на гістарычнай кафедры навукова-даследчая праца. Яна галоўным чынам праводзілася ў межах тэм кандыдацкіх дысертацый тых выкладчыкаў, якія іх рыхтавалі. Гэтыя ж выкладчыкі выступалі і на навуковых канферэнцыях, якія праводзіліся ў інстытуце. Так, на канферэнцыі па выніках навукова-даследчай працы, якая адбылася ў студзені 1947 г. з дакладамі выступілі загадчык кафедры А.Ф. Мартынаў (прачытаў 2 даклады) і выконваючы абавязкі дацэнта К.П. Пятроў³.

Неабходна адзначыць, што вучэбны план, паводле якога ў пасляваенныя гады працаваў факультэт, даваў магчымасць студэнтам атрымаць усебаковыя веды, неабходныя для прафесійнай падрыхтоўкі па спецыяльнасці «Гісторыя». І прадугледжваў вывучэнне ўсіх асноўных дысцыплін як гуманітарна-грамадзнаўчага, так і псіхалага-педагагічнага характару. Прадугледжаны былі спецыяльныя курсы, спецсемінары і факультатывы. На спецыяльныя дысцыпліны адводзілася значная колькасць вучэбных гадзін. Так, на гісторыю старажытнага свету адводзілася 200 гадзін, гісторыю сярэдніх вякоў – 235, гісторыю новага часу – 340, новую гісторыю краін Усходу – 135, гісторыю СССР – 410. Вывучаліся таксама асновы археалогіі, музеязнаўства, гісторыя культуры, стараславянская мова (факультатыўна). У пералік факультатываў уваходзілі таксама палеанталогія, гісторыя мастацтваў, лацінская мова, логіка і інш., але іх чытанне залежала ад наяўнасці спецыялістаў. Сярод спецыяльных дысцыплін была гісторыя Беларусі, якую вывучалі студэнты ў 6 – 8 семестрах у аб’ёме 110 гадзін. Даволі вялікая колькасць часу адводзілася вучэбным планам на псіхалогію (85 гадзін), педагогіку (100 гадзін), гісторыю педагогікі (100 гадзін), школьную

² ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 67. – арк. 3.

³ Там жа. – Спр. 36. – Арк. 74.

гігіену (34 гадзін). Акрамя таго, студэнты мелі магчымасць вывучаць сусветную літаратуру, рускую літаратуру, родную літаратуру і родную мову. Замежная мова выкладалася на працягу 7 семестраў і на яе было вылучана 300 гадзін.

Вялікае значэнне надавалася педагагічнай практыцы, яе праходзілі студэнты 3-4 курсаў на працягу 12 тыдняў (па 6 тыдняў). Акрамя таго, прадугледжана была практыка па фізічным выхаванні (6 семестр, 1 тыдзень).

Вучэбны план, які дзейнічаў у пасляваенныя гады, прадугледжваў за 4 гады навучання студэнтаў факультэта здачу 33 іспытаў і 33 залікаў. На дзяржаўныя іспыты выносіліся асновы марксізму-ленінізму, педагогіка, гісторыя СССР і старажытная гісторыя⁴.

Аналіз наяўных матэрыялаў паказвае, што, нягледзячы на цяжкасці, звязаныя з дэфіцытам кваліфікаваных кадраў, недахопам навучальнай і навуковай літаратуры, наглядных дапаможнікаў, кафедра гістарычнага факультэта забяспечвала рэалізацыю вучэбнага плана, дасягнула неблагіх поспехаў у засваенні студэнтамі праграмаўнага матэрыялу. Так, па выніках 1945/1946 навучальнага года вучэбны план быў выкананы на 1 і 2 курсах. На 3 курсе, аднак, не было вычытана 20 гадзін па гісторыі Беларусі. Нядрэннай па выніках года аказалася паспяховасць. Усяго здавалі іспыты 125 студэнтаў 1 – 3 курсаў (чацвёртага, выпускнога курсу яшчэ не было), 16 мелі запазычанасць па іспытах і 11 па заліках, 2 былі адлічаны за непаспяховасць. 10 студэнтаў сталі выдатнікамі, прычым выдатныя адзнакі яны мелі па выніках як зімовай, так і летняй сесіі. Гэта былі Н.Н. Мурашкін (1 курс), В.А. Дайнэка (1 курс), М.М. Калістратаў (1 курс), Л.Н. Ліпінскі (2 курс), І.А. Варанцоў (2 курс), І.Н. Дудкін (3 курс), І.Л. Пархоўнікава (3 курс), Н.С. Дзем'ячэнка (3 курс). Станоўчымі былі вынікі 1946/1947 навучальнага года. Напрыклад, іспыты летняй сесіі здаў 151 студэнт факультэта са 164, паспяховасць склала 95 %. Выдатныя адзнакі атрымалі 15 студэнтаў (9 %), выдатныя і добрыя – 22 (13,6 %), запазычанасць мелі 9 студэнтаў⁵.

Трэба адзначыць, што кантынгент студэнтаў факультэта ў першыя пасляваенныя гады меў свае асаблівасці. Сустрэкаліся тыя, хто перапыніў вучобу падчас вайны і быў адноўлены, былі дэмабілізаваныя з арміі, франтавікі, якія вярнуліся для завяршэння адукацыі і тыя хто паступіў на першы курс. Гэта папаўненне адыграла значную ролю ў згуртаванні студэнцкага калектыву, у пераадоленні тых цяжкасцяў, якія меў факультэт. Значная частка з тых, хто вярнуўся да вучобы, былі членамі У КП(б) і камсамольцамі, яны выконвалі розныя грамадскія даручэнні, добра вучыліся. Так, з 17 студэнтаў-камуністаў, якія здавалі іспыты летняй сесіі 1946/1947 навучальнага года, трое сталі выдатнікамі, астатнія паспяхвалі на «добра». Паспяхова вытрымалі іспыты гэтай сесіі ўсё 72 камсамольцы (толькі адзін студэнт 3 курса меў запазычанасць)⁶.

⁴ ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 16. – Арк. 49-52.

⁵ Там жа. – Спр. 6. – Арк. 65, 66; спр. 36. – Арк. 65.

⁶ Там жа. – Спр. 36. – Арк. 67.

Разам з тым, ва ўкамплектаванні факультэтаў інстытута студэнтамі былі пэўныя цяжкасці. Конкурс быў невысокім, бо за вучобу, пражыванне ў інтэрнаце (не кажучы ўжо пра прыватныя кватэры) неабходна было плаціць. Напрыклад, плата за вучобу ў верасні 1947 г. у педінстытуце (а таксама ў настаўніцкім інстытуце) была ўстаноўлена ў наступных памерах: першы ўнёсак у суме 150 рублёў да 1 кастрычніка, другі ж – у суме 150 рублёў да 1 лютага 1948 г. Кошт пражывання за адзін месяц у інтэрнаце складаў у 1946 г. 10 рублёў, за пасцельныя прыналежнасці – 15 рублёў. Многія студэнты такія сумы не маглі аплачваць, і таму адлічваліся. Што датычыцца стыпендыі, то яе выплата залежала ад паспяховасці. Студэнты-выдатнікі атрымлівалі стыпендыю імя І.В. Сталіна. У 1946 г., напрыклад, такую стыпендыю ў памеры 700 рублёў атрымлівалі студэнты гістфака М. Калістратаў, В. Дайнэка, Л. Ліпінскі¹. Былі розныя льготы для асобных студэнтаў пры прызначэнні стыпендыі: для інвалідаў і ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, для дзяцей вайскоўцаў, што загінулі падчас вайны і інш.

З 1 лістапада 1944 г. пачаў сваю працу завочны сектар. Да 1 студзеня 1945 г. на завочную форму навучання ў педінстытут было залічана 104 чалавекі. Але прыём дакументаў быў працягнуты і да пачатку зімовай сесіі студэнтаў стала ўжо 192, праўда, з'явіліся на сесію толькі 100 чалавек. На гістфак было залічана 33 студэнты, а з'явіліся на зімовую сесію 16. На гісторыка-філалагічным аддзяленні настаўніцкага інстытута сярод тых, хто з'явіўся на сесію было больш – 45 з 74 залічаных. Завочны сектар гістарычнага факультэта працаваў тады ў складзе 4 курсаў, а аддзяленне настаўніцкага інстытута – у складзе 2 курсаў².

¹ Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А.Куляшова... – С. 122.

² ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 7. – Арк. 12.

Завочны сектар (у далейшым ён стаў называцца аддзяленнем) тады меў пэўныя цяжкасці: адсутнасць інструктараў-метадыстаў, якія маглі б ўлічваць спецыфіку завочнай формы навучання, недахоп навучальнай літаратуры і метадычных дапаможнікаў, вельмі слабай была навукова-вытворчая база, вялікая цяжучасць студэнтаў. Само навучанне было платным, але многія ад аплаты вызваліся. Напрыклад, у 1946/1947 навучальным годзе ад аплаты былі вызвалены 258 студэнтаў аддзялення завочнага навучання педінстытута³.

Больш спрыяльныя магчымасці для развіцця завочнай сістэмы навучання склаліся бліжэй да 1950-х гадоў. Па стане на 1 верасня 1950 г. аддзяленне завочнага навучання гістфака налічвала 186 студэнтаў (тэрмін навучання складаў 5 гадоў): на 1 курсе – 46, на другім – 59, на трэцім – 30, на чацвёртым – 28 і на пятым – 23. Палепшылася яўка на сесію. Так, у 1950/1951 навучальным годзе яна склала больш за 76 %. На гістарычным аддзяленні настаўніцкага інстытута мелася ўжо 3 курсы ў складзе 104 студэнтаў-завочнікаў. Працавала і вячэрняе аддзяленне. У 1950/1951 навучальным годзе па спецыяльнасці гістфака на вячэрнім аддзяленні займаліся 29 студэнтаў (20 – 2 курс і 9 – 3 курс)⁴.

Вялікую ролю ў аднаўленні дзейнасці факультэта, арганізацыі навучальна-выхаваўчага працэсу ў пасляваенныя гады адыграў дэканат. Прычым яму даводзілася курываваць і працу аддзялення настаўніцкага інстытута (яно праіснавала да 1952 г.), займацца сектарам завочнага навучання, вырашаць усе пытанні, якія датычыліся вучобы і жыцця студэнтаў. Пасада дэкана, як і ў даваенныя гады, заставалася нявызначанай, не было ў яго і намеснікаў. Тым не менш, нягледзячы на цяжкасці аднаўлення перыяду, дэканат забяспечваў функцыянаванне факультэта, і ён стаў адным з вядучых у інстытуце. У верасні 1946 г. выконваючым абавязкаў дэкана гістфака быў прызначаны **А. І. Рак**.

Андрэй Іванавіч Рак нарадзіўся ў 1907 г. у вёсцы Валковічы Талочынскага раёна. З 1924 па 1927 г. вучыўся ў Барысценаўскай школе камуністычнай моладзі Аршанскага раёна, пасля заканчэння якой быў накіраваны на працу загадчыкам Расосенскай ВШКМ і піянерработнікам Дубровенскага РК КСМ. У 1928 г. паступіў у Мінскі педагагічны тэхнікум. З лютага 1931 г. працаваў настаўнікам С.-Будаўскай пачатковай школы Талочынскага раёна. У лістападзе 1931 г. быў прызваны ў рады Чырвонай арміі. Пасля дэмабілізацыі ў снежні 1932 г. працаваў дырэктарам і выкладчыкам Завечэльскай ПСШ, Ушацкага раёна да 1937 г. У 1935 г. паступіў на завочнае аддзяленне гістарычнага факультэта Магілёўскага педінстытута, які скончыў у 1939 г. Падчас вучобы ў 1937/1938 навучальным годзе працаваў настаўнікам

³ ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 46. – Арк. 4.

⁴ Там жа. – Спр. 147. – Арк. 11.

СШ № 2 г. Магілёва, а ў 1938/1939 навучальным годзе – інструктарам-метадыстам завочнага аддзялення гістарычнага факультэта. Пасля заканчэння інстытута быў пакінуты на працы на пасадзе дэкана гістарычнага факультэта АЗН.

28 чэрвеня 1941 г. пайшоў добраахвотнікам на фронт. Удзельнічаў у баях. Апошняя пасада – камандзір батальёна. Узнагароджаны баявымі медаламі: «За адвагу», «За абарону Масквы», «За перамогу над Германіяй».

Дэмабілізаваўся ў лістападзе 1945 г. у званні капітана.

3 лютага 1946 г. – выкладчык у Магілёўскім педінстытуце. 1 верасня 1946 г. быў прызначаны дэканам гістарычнага факультэта. У 1950 г. – дэкан факультэта мовы і літаратуры. З 1951 г. і да сваёй смерці 12.06.1960 г. быў намеснікам дырэктара інстытута па аддзяленні завочнага навучання.

Важныя змены ў развіцці факультэта, як і педінстытута ў цэлым, адбыліся ў 1950-я гг. З 3 лістапада 1950 г., у адпаведнасці са штатным раскладам, зацверджаным намеснікам міністра вышэйшай адукацыі, пасады дэканаў усіх факультэтаў, акрамя аднаго – мовы і літаратуры, – былі скасаваны. Дэканам гэтага факультэта стаў А.І. Рак. Адначасова на яго былі ўскладзены абавязкі па кіраўніцтве ўсімі астатнімі факультэтамі: гістарычным, геаграфічным і фізіка-матэматычным. Навінен быў складаць расклад заняткаў і сачыць за яго выкананнем, а таксама дысцыплінай студэнтаў. Усё астатняе кіраўніцтва вучэбнай і навуковай працай даручалася намеснікам дырэктара інстытута па вучэбна-навуковай рабоце¹. У 1951 г. у сувязі з пераходам на іншую працу Андрэй Іванавіч сышоў з пасады дэкана, і на яе быў прызначаны філолаг **Мікалай Давыдавіч Рыбачкін**². У 1954 г. адбылася чарговая рэарганізацыя. З 25 кастрычніка з'явіўся намеснік дэкана факультэта мовы і літаратуры, на якога ўскладалася непасрэднае кіраўніцтва гістфакам. Гэту пасаду заняла старшы выкладчык кафедры гісторыі СССР **Яўгенія Аляксандраўна Іванова**³. Нарэшце, у кастрычніку 1955 г., праз пяць гадоў пасля скасавання, зноў была зацверджана пасада дэкана гістарычнага факультэта. У адпаведнасці з загадам дырэктара інстытута выконваць яго абавязкі стаў **Сямён Данілавіч Папейка**⁴.

Мікалай Давыдавіч Рыбачкін нарадзіўся 9 мая 1899 г. у в. Блажавічы Чавускага раёна Магілёўскай губерні ў сям'і сялян. У 1928 г. скончыў педагагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, атрымаўшы кваліфікацыю выкладчыка мовы і літаратуры. Падчас вучобы працаваў загадчыкам кнігасховішча Беларускай дзяржаўнай бібліятэкі. У 1929 – 1930 гг. выкладаў мову і літаратуру ў Хоцімскай сямігадовай школе. У 1930 г. быў прыняты на працу загадчыкам бібліятэкі Магілёўскага педінстытута, з 1931 г. па сумяшчальніцтве выкладаў рускую мову на педрабфаку пры інстытуце, а з 1934 г. стаў старшым выкладчыкам кафедры рускай мовы.

¹ Архіў Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова. Загады па Магілёўскім педінстытуце за 1950 г. – Кн. 3. – Арк. 230.

² Там жа. Загады па Магілёўскім педінстытуце за 1951 г. – Кн. 2. – Арк. 103.

³ Там жа. Загады па Магілёўскім педінстытуце за 1954 г. – Кн. 2. – Арк. 214.

⁴ Там жа. Загады па Магілёўскім педінстытуце за 1955 г. – Кн. 2. – Арк. 358.

З пачатку Вялікай Айчыннай вайны і да 1946 г. – у Чырвонай Арміі ў дзеючых войсках Калінінскага, Заходняга, Ленінградскага, 3-га Беларускага і 1-га Украінскага франтоў – даслужыўся да памочніка камандзіра палка па забеспячэнні. Узнагароджаны ордэнам «Чырвонай Зоркі», медалямі «За баявыя заслугі», «За абарону Масквы», «За перамогу над Германіяй».

У 1946 г. пасля дэмабілізацыі вярнуўся на працу ў Магілёўскі педінстытут і быў прызначаны выконваючым абавязкі загадчыка кафедры рускай мовы. З 1948 г. па 1950 г. і з 1951 па 1961 г. з’яўляўся дэканам факультэта мовы і літаратуры, адначасова ў 1951 – 1954 гг. кіраваў працай гістарычнага факультэта. З 1961 г. – старшы выкладчык кафедры рускай мовы. У 1963 г. быў звольнены з інстытута ў сувязі з выхадам на пенсію.

Яўгенія Аляксандраўна Іванова нарадзілася ў снежні 1915 г. у г. Сярдобску Саратаўскай губерні ў сям’і сялян. Напярэдадні Вялікай Айчыннай вайны скончыла гістарычны факультэт Саратаўскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Са жніўня 1941 г. па жнівень 1942 г. выкладала гісторыю ў сярэдняй школе № 1 г. Чэмбар Пензенскай вобласці. У 1942 – 1947 гг. працавала настаўнікам гісторыі, завучам у сярэдняй школе № 6 г. Сярдобска Пензенскай вобласці. Узнагароджана медалём «За доблесную і самаадданую працу ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны». У 1947 г. – асістэнт, а з 1948 г. – старшы выкладчык кафедры гісторыі Цюменскага педагагічнага інстытута.

У 1953 г. пераязджае ў г. Магілёў і пачынае працаваць у педінстытуце на кафедры гісторыі СССР. З 25 кастрычніка 1954 г. па 20 лістапада 1955 г. была намеснікам дэкана факультэта мовы і літаратуры і непасрэдна кіравала гістарычным факультэтам. У 1958 г. была звольнена па скарачэнні штатаў.

Сямён Данілавіч Папейка нарадзіўся ў верасні 1912 г. у в. Малыя Бялёвічы Быхаўскага павета Магілёўскай губерні ў сям’і сялян. У 1933 г., скончыўшы Магілёўскі педагагічны тэхнікум, пачаў працаваць настаўнікам і дырэктарам спачатку Дасовіцкай, а затым Мастоцкай сямігадовых школ Магілёўскага раёна. У 1936 г. паступіў на завочнае аддзяленне гістарычнага факультэта Магілёўскага педінстытута (скончыў у 1946 г.) У студзені 1939 г. быў абраны першым сакратаром Магілёўскага райкама камсамола. З 1940 па 1942 г. з’яўляўся слухачом Вышэйшай партыйнай школы пры ЦК УКП(б). У 1942 г. стаў спецыяльным ваенным карэспандэнтам Саўінфармбюро на Паўночна-Заходнім, 1-ым і 2-ім Беларускім франтах.

З 1945 г. кіраваў лектарскай групай, а затым быў намеснікам загадчыка аддзела прапаганды і агітацыі Магілёўскага абкама КП(б)Б. Адначасова з 1948 г. працаваў па сумяшчальніцтве выкладчыкам кафедры асноў

марксізму-ленінізму ў педінстытуце. У 1951 г. паступіў у аспірантуру Акадэміі грамадскіх навук пры ЦК УКП(б) (з кастрычніка 1952 г. КПСС). У 1954 г. абараніў кандыдацкую дысэртацыю «Повышение политической активности коммунистов на основе развертывания внутрипартийной демократии в годы четвертой пятилетки».

3 верасня 1954 г. – старшы выкладчык кафедры асноў марксізму-ленінізму Магілёўскага педагагічнага інстытута. З кастрычніка 1955 – па кастрычнік 1956 г. – дэкан гістарычнага факультэта, кастрычнік 1956 – жнівень 1958 г. – намеснік дэкана гісторыка-геаграфічнага факультэта. У 1959 г. быў прызначаны на пасаду загадчыка кафедры марксізму-ленінізму. З 1969 г. і да сыходу на пенсію і пераезду на сталае жыхарства ў г. Мінск працаваў старшым выкладчыкам той жа кафедры.

Быў узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі, ордэнам Айчыннай вайны II ступені, медалём «За працоўную доблесць».

Да сярэдзіны 1950-х гг. прыкметна ўмацаваўся прафесарска-выкладчыцкі склад факультэта, павялічылася яго навуковая кваліфікацыя. Так, калі ў 1949/1950 навучальным годзе кафедра гісторыі СССР у сваім штаце не мела ніводнага выкладчыка з навуковымі ступенямі і званнямі, то ў 1955/1956 навучальным годзе іх было ўжо 9 (7 кандыдатаў навук і 2 дацэнты). На кафедры ўсеагульнай гісторыі працавалі тым часам 4 кандыдаты навук. Вялікую дапамогу факультэту ў рашэнні навучальна-выхаваўчых задач аказвалі выкладчыкі агульнаінстытуцкай кафедры марксізму-ленінізму Н.В. Бараноўскі, Н.С. Маргуноў, П.С. Кантроўскі, выкладчыкі іншых кафедраў. Большасць выкладчыкаў як спецыяльных кафедраў факультэта, так і кафедры марксізму-ленінізму з’яўляліся членамі УКП(б).

Трэба заўважыць, што ў пасляваенны час ды і пазней, кафедры Магілёўскага педінстытута ў пэўнай ступені камплектаваліся з яго выпускнікоў. Так, на працягу 1945 – 1955 гг. былі пакінуты на працу ў інстытуце 49 чалавек, у тым ліку выпускнікі гістфака (А.І. Казлоў, К.П. Пятроў, М.Н. Дзерваедаў і інш.)¹. Аднак асноўнай крыніцай папаўнення выкладчыцкага складу кафедраў факультэта (як і інстытута ў цэлым) заставаўся конкурсны адбор і накіраванне на працу спецыялістаў Міністэрствам асветы БССР.

Умацаванне кафедраў факультэта высокакваліфікаванымі кадрамі станоўча адбівалася на іх навукова-даследчай дзейнасці. Асноўныя яе кірункі былі звязаны з распрацоўкай праблем айчыннай і ўсеагульнай гісторыі, мясцовай праблематыкай, у прыватнасці комплекснае вывучэнне гісторыі Магілёва і вобласці, падрыхтоўка навучальных праграм і дапаможнікаў. Так, старшы выкладчык кафедры гісторыі СССР А.Ф. Мартынаў па даручэнні Міністэрства асветы БССР у 1950 г. удзельнічаў у складанні праграмы па гісторыі Беларусі для настаўніцкіх інстытутаў. Прафесар гэтай жа кафедры А.П. П’яноў быў уключаны ў склад калектыву аўтараў, што рыхтаваў падручнік па гісторыі Беларусі для сярэдняй школы. А таксама ўдзел у навуковай дыскусіі па пытаннях перыядызацыі гісторыі СССР і апублікаваў па гэтым пытанні артыкул у часопісе «Пытанні гісторыі» (1950, № 5). Выкладчыкі факультэта былі актыўнымі ўдзель-

¹ Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова... – С. 126.

нікамі падрыхтоўкі і выдання «Навуковых запісак» Магілёўскага педінстытута, якія пачалі выходзіць з 1955 г. У рэдакцыйную калегію гэтага выдання ўваходзілі гісторыкі: прафесар А.П. П'яноў, дацэнт Д.Н. Хонькін, К.П. Пятроў. У «Навуковых запісках» (усяго выйшла 6 выпускаў) было апублікавана 8 артыкулаў выкладчыкаў гістфака. Важным поспехам у галіне навуковай дзейнасці факультэта стала выданне кнігі «Магілёў. Гістарычны нарыс». Аўтарамі гэтай калектыўнай працы былі 6 выкладчыкаў-гісторыкаў, а Д.Н. Хонькін, К.П. Пятроў і Г.І. Гужвенка ўваходзілі ў яго рэдакцыйную калегію. Вынікі навукова-даследчай працы кафедраў факультэта падводзіліся на штогадовых выніковых канферэнцыях. Практыкавалася таксама правядзенне юбілейных навуковых канферэнцый, прысвечаных знамянальным датам і падзеям гісторыі. Так, на навуковай канферэнцыі, прысвечанай 50-годдзю першай рускай рэвалюцыі, якая адбылася ў інстытуце, з паведамленнямі і дакладамі выступілі 3 выкладчыкі гістфака (Д.Н. Хонькін, Р.Я. Рьер, К.П. Пятроў)².

Развіццё факультэта, як і інстытута ў цэлым, вызначалася задачамі, якія былі пастаўлены ў сферы адукацыі, школьнай справы. З улікам гэтага карэктаваліся планы падрыхтоўкі спецыялістаў. Так, у адпаведнасці з Пастановамі Савета Міністраў СССР № 1163 ад 18 жніўня 1956 г., Савета Міністраў БССР № 634 ад 15 кастрычніка 1956 г. і Загадам Міністра асветы БССР № 235 ад 18 кастрычніка 1956 г. усе педагагічныя інстытуты рэспублікі былі пераведзены на падрыхтоўку настаўнікаў шырокага профілю з пяцігадовым тэрмінам навучання. Гістарычны і геаграфічны факультэты МДП аб'ядноўваліся ў адзін – гісторыка-геаграфічны³, які ўключыў у сябе 4 кафедры: гісторыі СССР і БССР у складзе 8 чалавек (в. а. заг. кафедры Г.І. Гужвенка), усеагульнай гісторыі, якая складалася з 4 выкладчыкаў (в. а. заг. кафедры К.Г. Міхайлава), кафедра фізічнай геаграфіі, налічвала 17 чалавек (заг. кафедры Н.С. Ратабыльскі) і кафедра эканамічнай геаграфіі ў складзе 5 выкладчыкаў (заг. кафедры Г.І. Перакрэстаў)⁴. Дэканам факультэта быў прызначаны кандыдат геаграфічных навук, старшы выкладчык кафедры эканамічнай геаграфіі **Уладзімір Іванавіч Красоўскі**, намеснікам дэкана – С.Д. Папейка (пасада была скасавана з 1 верасня 1958 г.⁵). Пасля смерці ў снежні 1958 г. В.І. Красоўскага дэканам становіцца **Васіль Мікалаевіч Еўцыхевіч**⁶.

Уладзімір Іванавіч Красоўскі нарадзіўся 25 лютага 1919 г. у г. Бабруйску ў сям'і настаўніка. У 1941 г. скончыў геаграфічны факультэт Растоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Паўтара месяца працаваў настаўнікам у сярэдняй школе Засвецінскага раёна Растоўскай вобласці, а ў кастрычніку быў прызваны ў Чырвоную Ар-

² ДАМВ. Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 211. – Арк. 7, 8, 192.

³ Архіў Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова, Загады па Магілёўскім педінстытуце за 1956 г. – Кн. 2. – Арк. 280.

⁴ ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 238. – Арк. 7-9.

⁵ Архіў Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова, Загады па Магілёўскім педінстытуце за 1958 г. – Кн. 2. – Арк. 224.

⁶ Там жа. – Арк. 367.

мію. Служыў да кастрычніка 1945 г. Узнагароджаны медалём «За перамогу над Германіяй».

3 лістапада 1945 г. па кастрычнік 1950 г. – старшы выкладчык кафедры прыродазнаўства і геаграфіі Мазырскага настаўніцкага інстытута. У 1950 – 1953 гг. вучыўся ў аспірантуры пры БДУ, пасля чаго вярнуўся ў Мазыр. У 1955 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю. У гэтым жа годзе ў сувязі з закрыццём інстытута ў Мазыры быў пераведзены на працу ў Магілёўскі педінстытут.

3 верасня 1955 г. – старшы выкладчык кафедры эканамічнай геаграфіі інстытута і па сумяшчальніцтве дэкан геаграфічнага факультэта (да 1956 г.). У лютым 1957 г. быў прызначаны дэканам гісторыка-геаграфічнага факультэта.

6 снежня 1958 г. трагічна загінуў.

Васіль Мікалаевіч Еўцыхевіч нарадзіўся 23 сакавіка 1911 г. у в. Свяцілаўка Мсціслаўскага павета Магілёўскай губерні ў сям’і рабочых. У 1932 г. скончыў Маскоўскі педагагічны тэхнікум і пачаў працаваць настаўнікам геаграфіі і гісторыі ў сярэдняй школе № 6 г. Масквы. У 1933 г. паступіў на геаграфічны факультэт Маскоўскага гарадскога педагагічнага інстытута, пасля заканчэння якога быў рэкамендаваны для працягу навучання ў аспірантуры Маскоўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя У.І. Леніна. У 1940 г. пасляхова абараніў кандыдацкую дысертацыю «Геоморфология центральной части бассейна р. Сейм» і быў накіраваны на працу ў Алма-Ацінскі дзяржаўны педагагічны інстытут. У 1948 г. быў пераведзены ў Казанскі дзяржаўны ўніверсітэт імя С.М. Кірава на пасаду дэкана геалага-геаграфічнага факультэта. З 1954 па 1958 г. – дацэнт Хабараўскага педагагічнага інстытута.

1 верасня 1958 г. быў прыняты на працу ў Магілёўскі дзяржаўны педагагічны інстытут на пасаду дацэнта кафедры фізічнай геаграфіі. З 11 снежня 1958 г. прызначаны дэканам гісторыка-геаграфічнага факультэта. У 1964 г. для завяршэння працы над доктарскай дысертацыяй «Развитие линейной эрозии почвогрунтов в Белоруссии и прилегающих к ней районах» быў пераведзены на пасаду старшага навуковага супрацоўніка. З 1966 г. і да сыходу на пенсію ў 1975 г. працаваў дацэнтам кафедры фізічнай геаграфіі.

Быў узнагароджаны медалём «За доблесную і самаадданую працу ў гады Вялікай Айчыннай вайны 1941 – 1945 гг.».

У цэлым кафедры факультэта да другой паловы 1950-х гг. былі дастаткова добра ўкамплектаванымі, меліся спецыялісты па ўсіх вучэбных дысцыплінах як гістарычнага, так і геаграфічнага профілю. Тым не менш, былі і цяжкасці, выкліканыя тым, што прыйшлося працаваць па двух вучэбных планах – асноўнаму і пераходнаму. Каб пазбегнуць перагрузкі студэнтаў, якія займаліся па пе-

праходным плане, навучальны год з дазволу Міністэрства асветы БССР быў працягнуты да 10 ліпеня, скарачаны быў аб'ём гадзін па шэрагу дысцыплін, асабліва гістарычных (скарачэнне склала ад 5,5 да 11 %), карэктаваліся таксама тэрміны правядзення летніх палявых практык і здачы іспытаў. Палявую практыку адначасова праходзілі студэнты 14 груп, і яна была зменшана з 24 да 18 дзён. Нягледзячы на гэта, вучэбны план другога паўгоддзя быў недавыкананы ў аб'ёме ад 57 да 134 гадзін. Тым не менш, абсалютная большасць студэнтаў факультэта засвоіла праграмны матэрыял і паказала надрэзныя веды – агульная паспяховасць па факультэце ў летнюю сесію склала 94 %, а 12 студэнтаў сталі выдатнікамі¹.

Завочнае аддзяленне, у адрозненні ад дзённага, працягвала працаваць па асобных спецыяльнасцях, г. зн. па гістарычнай і геаграфічнай. Так, на гістфаку ў 1956 г. займаліся 274 студэнты-завочнікі, на геафаку – 219, захаваны быў 5-гадовы тэрмін навучання. Паспяховасць па выніках летняй сесіі на аддзяленні завочнага навучання склала: на гістфаку – 99,5 %, геафаку – 94,7 %².

У 1963 г. педінстытуты вярнуліся да падрыхтоўкі студэнтаў па адной спецыяльнасці. З 1963/1964 навучальнага года на першы курс сталі набіраць асобна гісторыкаў і асобна географаў, тэрмін навучання зноў стаў 4-гадовым. Але факультэт працягваў заставацца гісторыка-геаграфічным. У сярэдзіне 1960-х гг. адбыліся новыя змены ў яго кіраўніцтве: у верасні 1964 г. замест В.М. Еўцыхевіча быў прызначаны **Пётр Іванавіч Сокалаў**³, а ў жніўні 1966 г. выконваць абавязкі дэкана стаў кандыдат эканамічных навук **Яўген Паўлавіч Кудрашоў**⁴.

Пётр Іванавіч Сокалаў нарадзіўся ў чэрвені 1912 г. у в. Каціла Гдоўскага павета Пецярбургскай губерні ў сям'і сялян. З 1930 г. жыў у г. Ленінградзе і працаваў рабочым на розных прадпрыемствах горада. У 1936 – 1940 гг. вучыўся на геаграфічным факультэце Ленінградскага ўніверсітэта, пасля заканчэння якога працаваў выкладчыкам, завучам Лычкоўскай сярэдняй школы Ленінградскай вобласці. У 1941 г. быў эвакуіраваны ў Алтайскі край, дзе працаваў выкладчыкам і дырэктарам сярэдняй школы, а ў лютым 1944 г. быў пераведзены на пасаду памочніка сакратара РК У КП(б). З лістапада 1944 па жнівень 1949 г. – старшы выкладчык кафедры геаграфіі Навазыбкаўскага педагагічнага інстытута. У 1949 – 1950 гг. – старшы выкладчык ва Уладзімірскім настаўніцкім інстытуце, а ў 1950 – 1953 гг. – у Асіпенкаўскім настаўніцкім інстытуце Запарожскай вобласці.

¹ ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 231. – Арк. 15-17, 99, 100.

² Там жа. – Спр. 239. – Арк. 2, 25.

³ Архіў Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова. Загады па Магілёўскім педінстытуце за 1964 г. – Кн. 2. – Арк. 232.

⁴ Там жа. Загады па Магілёўскім педінстытуце за 1966 г. – Кн. 2. – Арк. 180.

З 1953 г. пераходзіць на працу старшым выкладчыкам кафедры геаграфіі ў Магілёўскі педагагічны інстытут. З траўня 1954 г. па ліпень 1955 г. і з верасня 1959 г. па верасень 1961 г. часова выконваў абавязкі загадчыка кафедры эканамічнай геаграфіі. З 1964 г. па 1966 г. працаваў дэканам гісторыка-геаграфічнага факультэта. У 1966 г. абараніў кандыдацкую дысертцыю «География сельского хозяйства Запорожской области Украинской ССР». З 1968 г. і да сыходу на пенсію ў 1973 г. – дацэнт кафедры эканамічнай геаграфіі.

Яўген Паўлавіч Кудрашоў нарадзіўся 5 снежня 1919 г. у г. Асташкаў Калінінскай вобласці. У 1947 г. паступіў на геаграфічны факультэт Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута, пасля заканчэння якога з 1951 па 1954 г. працаваў выкладчыкам у вайскавай часці № 353 МУС СССР.

У 1954 г. быў прыняты на працу асістэнтам кафедры марксізму-ленінізму ў Магілёўскі педінстытут. З 1955 – выкладчык, з 1958 – старшы выкладчык. У 1963 г. паступіў у аспірантуру інстытута эканомікі Акадэміі Навук БССР. Скончыўшы яе ў 1966 г., вярнуўся ў інстытут. У гэтым жа годзе абараніў кандыдацкую дысертцыю «Значение общественных фондов потребления при переходе к коммунистическому принципу распределения». У 1967 – 1971 гг. – дэкан гістарычнага факультэта.

З 1971 па 1994 г. быў рэктарам Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута. У 1994 – 2007 гг. працаваў дацэнтам на кафедры эканамічнай тэорыі (з 2005 г. – кафедры эканомікі і кіравання). Зараз на пенсіі.

Мае ўзнагароды: Заслужаны работнік вышэйшай школы БССР (1978), «Выдатнік асветы СССР» (1986), «Выдатнік народнай адукацыі БССР» (1991).

Калі студэнты, што паступілі ў 1963 г., падышлі да выпускнога курса адбылася новая рэарганізацыя: у лютым 1967 г. на базе гісторыка-геаграфічнага факультэта ўтварыліся два – гістарычны і геаграфічны. Дэканамі адпаведна сталі Я.П. Кудрашоў і Г.А. Вінкевіч¹. Цяпер на кожным курсе гістфака было па 2 акадэмічныя групы, а агульная колькасць студэнтаў не перавышала 200 чалавек. Большым было завочнае аддзяленне. У 1967/1968 навучальным годзе на спецыяльнасці «Гісторыя» навучалася 865 студэнтаў, у тым ліку на дзённым аддзяленні – 185 і на завочным – 680².

Да канца 1960-х гг. на факультэце функцыянавала дзве кафедры – гісторыі СССР і БССР у складзе 6 чалавек (в.а. заг. кафедры Д.Н. Хонькін) і кафедра ўсеагульнай гісторыі (заг. кафедры Р.Я. Рьер), але з 10 штатных выкладчыкаў на гэтай кафедры мелася толькі 6, значную частку нагурузкі выконвалі выкладчыкамі на ўмовах пагадзіннай аплаты, на пагадзінны фонд было вынесена больш за 3 тыс. гадзін³. Неабходна заўважыць, што праз нешматлікасць выкладчыкаў ужо ў 1950-я гг. ставілася пытанне пра ліквідацыю кафедры ўсеагульнай гісто-

¹ Там жа, Загады па Магілёўскім педінстытуце за 1967 г. – Кн. 1. – Арк. 53.

² ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 466. – Арк. 62.

³ ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 467. – Арк. 56.

ры, а з 1 лістапада 1960 г. яна спыніла сваю дзейнасць – была аб’яднана з кафедрай гісторыі СССР і БССР у кафедру гісторыі. Яе загадчыкам стаў дацэнт, кандыдат гістарычных навук К.П. Пятроў. У 1963/1964 навучальным годзе выконваючым абавязкі загадчыка кафедры быў прызначаны Р.Я. Рыер, які стаў праводзіць працу па павелічэнні колькасці штатных выкладчыкаў. Так, з кастрычніка 1963 г. членам кафедры стаў Г.І. Якутовіч, які раней працаваў на факультэце на ўмовах пагадзіннай аплаты. Са студзеня 1964 г. на кафедру быў прыняты кандыдат гістарычных навук, спецыяліст у галіне археалогіі і этнаграфіі Г.І. Іоне. У 1964/1965 навучальным годзе з 10 штатных супрацоўнікаў кафедры гісторыі ўжо 5, г. зн. палова, выкладалі дысцыпліны ўсеагульнай гісторыі. Усё гэта стварыла магчымасць паставіць пытанне пра аднаўленне кафедры ўсеагульнай гісторыі і з 20 лістапада 1968 г. яна стала функцыянаваць у якасці самастойнай структурнай адзінкі гістфака. Кафедру ўзначаліў кандыдат гістарычных навук, дацэнт Р.Я. Рыер⁴.

⁴ ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 299. – Арк. 53; спр. 492. – Арк. 52.

ГІСТАРЫЧНЫ ФАКУЛЬТЭТ

У 1970 – 1980-я гг.

Важныя змены адбываліся ў працы факультэта ў 1970 – 1980-я гг. У 1971 г. Я.П. Кудрашоў быў прызначаны рэктарам інстытута. Пасля яго гістфак узначаліў **Гаўрыіла Іосіфавіч Іоне**, а з лютага 1975 г. – **Пётр Фролавіч Дзмітрачкоў**, які працаваў дэканам на працягу трыццаці гадоў (да 2005 г.). У гэты перыяд істотна палепшыліся матэрыяльныя ўмовы арганізацыі вучэбна-выхаваўчага працэсу, бо ў 1971 г. педінстытут атрымаў новы вучэбны корпус па вуліцы Касманаўтаў, д. 1 з добрымі аўдыторыямі і вучэбнымі кабінетамі. У гэтым корпусе размясціўся і гістарычны факультэт. Амаль адразу ж пасля ўводу ў эксплуатацыю новага вучэбнага корпуса была збудавана і прыбудова да яго, пабудаваны бібліятэка з вялікім кнігасховішчам і чытальнымі заламі, сталовая, інтэрнат з санаторыем-прафілакторыем для студэнтаў. Па гэтай жа вуліцы пабудаваны быў вучэбна-спартыўны комплекс, а ва ўрочышчы Любуж створаны спартыўна-аздараўленчы лагер. Паўней сталі задавальняцца запатрабаванні выкладчыкаў. Інстытут штогод атрымліваў ад гарадскіх уладаў ад 4 да 12 кватэр, якія прызначаліся ў першую чаргу выкладчыкам з навуковымі ступенямі і званнямі.

Гаўрыіл Іосіфавіч ІОНЕ. Нарадзіўся 26 ліпеня 1912 г. у г. Баку ў сям’і інжынера-нафтавіка. Паляк па нацыянальнасці. Працаваў пачаў з 1928 г. рассыльным у аб’яднаным выдавецтве мясцовых газет. З 1930 г. – працоўны, хронаметражыст, тэхнік-нармоўшчык Транспартнай канторы трэста «Ленін-нафта» ў Баку. У 1932 г. быў прыняты ў рэдакцыю газеты «Вышка» адказным выканаўцам. У жніўні 1933 г. – стаў студэнтам гісторыка-архіўнага інстытута ў Маскве. Але яму прыйшлося вярнуцца ў Баку, з 1934 па 1938 гг. ён вучыўся ў Азербайджанскім педагагічным інстытуце, пасля заканчэння якога ў 1938 г. быў прыняты ў Азербайджанскі дзяржаўны музей малодшым навуковым супрацоўнікам.

У лістападзе 1939 г. быў прызваны ў армію. Да жніўня 1943 г. служыў у часцях Сярэдне-азіяцкай вайскавой акругі. Затым накіроўваецца ў створанае Першае Польскае Войска. Ваяваў на Смаленскім, Кіеўскім,

Люблінскім і Варшаўскім напрамках. Узнагароджаны за баявыя заслугі польскім «Сярэбраным крыжам» II класа і двума медалямі – «За ўзяцце Варшавы» і «За перамогу над Германіяй». Дэмабілізаваны ў снежні 1945 г. у званні капітана.

У 1946 г. вярнуўся ў Баку на пасаду малодшага навуковага супрацоўніка Музея гісторыі Азербайджана. У 1952 г. быў пераведзены ў Інстытут гісторыі і філасофіі Акадэміі навук Азербайджанскай ССР супрацоўнікам па археалогіі і гісторыі старажытнага свету.

У 1958 г. у Ленінградзе абараніў кандыдацкую дысертацыю «Керамическое производство в древнем и средневековом Азербайджане». У маі 1960 г. па запрашэнні дырэкцыі Кабардзіна-Балкарскага навукова-даследчага інстытута гісторыі перавёўся старшым навуковым супрацоўнікам сектара археалогіі, часова кіраваў гэтым сектарам. Працаваў у галіне старажытнай гісторыі і археалогіі па тэме «Гісторыя матэрыяльнай культуры народаў Цэнтральнага Прадкаўказзя».

У 1964 г. пераехаў у Магілёў і пачаў працаваць у педінстытуце на кафедры гісторыі. У 1968 г. зацверджаны дацэнтам па кафедры ўсеагульнай гісторыі. Выкладаў гісторыю старажытнага Усходу, этнаграфію народаў свету. Але галоўным яго прадметам і захапленнем была археалогія. Менавіта з прыходам Г.І. Іоне гэты курс замацаваўся на кафедры (да гэтага яго перыядычна чыталі запрошаныя спецыялісты). З першага ж года працы сваім запалам Гаўрыіл Іосіфавіч заразіў многіх студэнтаў, якія запісаліся ў створаны ім археалагічны гурток. Яго вучнямі сталі два будучыя загадчыкі гэтай жа кафедры – В.Ф. Капыцін і Я.Р. Рьер.

У 1971 – 1975 гг. быў дэканам гістарычнага факультэта. Затым каля года, да выхаду на пенсію ў 1978 г. узначалваў кафедру. Быў узнагароджаны значком «Выдатнік народнай асветы».

Пётр Фролавіч Дзмітрачоў нарадзіўся 7 чэрвеня 1937 г. у в. Ганнаўка (цяпер в. Бярозкі) Хоцімскага р-на Магілёўскай вобласці ў сялянскай сям’і. У 1955 г. закончыў Бярозкаўскую сярэднюю школу. У 1960 – 1965 гг. займаўся на гісторыка-геаграфічным факультэце Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута, пасля заканчэння якога працаваў асістэнтам кафедры гісторыі гэтага ВНУ. У 1970 г. паступіў у аспірантуру Інстытута гісторыі АН БССР, дзе у 1973 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю па тэме, звязанай з дзейнасцю Саветаў Беларусі ў 1960 – 1970-я гг. У 1981 г. яму прысвоена званне дацэнта па кафедры гісторыі СССР, а ў 2003 г. быў зацверджаны ў вучоным званні прафесара. З 1975 па 2005 гг. працаваў дэканам факультэта. Зараз – прафесар кафедры гісторыі і культуры Беларусі ўніверсітэта. Выкладае вучэбныя і спецыяльныя курсы па айчынай гісторыі са старажытных часоў да канца XVIII ст.

Уваходзіць у склад Дзяржаўнай камісіі па падрыхтоўцы вучэбных дапаможнікаў па гуманітарна-грамадазнаўчых дысцыплінах. Дэлегат трэцяга Усебеларускага народнага сходу (2006). У якасці запрошанага ўдзельніка ў рабоце Першага з’езда вучоных Рэспублікі Беларусь (2007). Узнагароджаны знакамі «Выдатнік народнай асветы БССР» (1982), «Отличник просвещения СССР» (1985), Заслужаны работнік адукацыі Рэспублікі Беларусь (1998). Мае падзяку Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2004).

Навуковыя інтарэсы звязаны з вывучэннем гісторыі ўзнікнення і развіцця дзяржаўнасці на беларускіх землях, розных аспектаў гісторыі Вялікага княства Літоўскага, Рэчы Паспалітай, з этнічнымі праблемамі. Аўтар больш за 60 навуковых і навукова-метадычных прац. **Асноўныя публікацыі:**

Советы Белоруссии на современном этапе (конец 70 – 80-е годы) // История СССР. – 1987. – № 1.

Аб паходжанні беларусаў, фарміраванні і развіцці беларускай народнасці. Вучэбны дапаможнік. – Магілёў, 1992.

Беларусь у IX – першай палове XIII стст.: вучэбны дапаможнік. – Магілёў, 1994.

Знешнепалітычныя ўмовы развіцця беларускіх зямель. Барацьба з інішаземнымі захопнікамі (IX – першая палова XIII ст.) // Беларускі гістарычны часопіс. – 1995. – № 4.

Старажытная гісторыя Беларусі: вучэбна-метадычны дапаможнік. – Магілёў, 1999.

Беларусь у складзе Вялікага княства Літоўскага (другая палова XIII – першая палова XVII стст.: вучэбны дапаможнік. – Магілёў, 2003.

Беларусь у сярэдневяковы перыяд (V – першая палова XIII ст.): вучэбна-метадычны дапаможнік. – Магілёў, 2007.

От Древней Руси до Речи Посполитой. Из истории зарождения и развития государственности на белорусских землях (вторая половина XIII – XVI вв.) // Беларуская думка. – 2008. – № 7-8.

О становлении и организации власти и управления на белорусских землях в древнерусский период (до середины XIII века) // Гісторыя: праблемы выкладання. – 2008. – № 6.

Старажытнарускія дасягненні і традыцыі ў развіцці дзяржаўнасці і права на беларускіх землях у перыяд ВКЛ (другая палова XIII – першая палова XVI ст.) // Беларускі гістарычны часопіс. – 2009. – № 4.

Галоўная ўвага дэканата і кафедраў факультэта ў тых гады была звернута на рэалізацыю новых вучэбных планаў і праграм, пошук новых форм і метадаў актывізацыі вучэбна-працэсу. Факультэт пераходзіў (з 1978 г.) з 4-гадовага на 5-гадовы тэрмін навучання і стаў рыхтаваць не толькі настаўнікаў гісторыі, але і выкладчыкаў правазнаўчых дысцыплін. Праўда, структурных змен тады не адбылося. На факультэце працягвалі дзейнічаць дзве спецыяльныя кафедры: гісторыі СССР (кафедрай загідавалі Г.І. Валчок (1969 – 1975), А.Б. Кузняцоў (1976 – 1986), Р.Ф. Лешчанка (1986 – 1987), В.Л. Маразевіч (1987 – 1991) і ўсеагульнай гісторыі (кафедрай загідавалі Р.Я. Рыер (1968 – 1972), В.М. Мельнік (1973 – 1976), В.Ф. Капыцін (1978 – 1998)).

П.Ф. Дзмітчанкоў і Г.Г. Капыціна
прымаюць уступныя іспыты
(другая палова 1980-х гг.)

Выкладанне юрыдычных дысцыплін забяспечвала кафедра гісторыі СССР, у штат якой быў залічаны вядомы тады правазнаўца, кандыдат юрыдычных навук, дацэнт А.Р. Валчанкоў, запрашаліся і практыкі, якія праводзілі заняткі па юрыдычных дысцыплінах і ўдзельнічалі ў кіраўніцтве прававой практыкай на умовах пагадзіннай аплаты (Ф.Я. Латыш і інш.). У 1980/1981 навучальным годзе на факультэце працавалі ўжо 18 выкладчыкаў, у тым ліку 10 на кафедры гісторыі СССР і 8 – усеагульнай гісторыі. Сярод іх 8 дацэнтаў, кандыдатаў навук, 2 в. а. дацэнта, 5 старшых выкладчыкаў (з іх 4 кандыдаты навук), 3 асістэнты¹. Дыпламаванія супрацоўнікі складалі большасць на абедзвюх кафедрах (на кафедры гісторыі СССР іх было 55 %, а на кафедры ўсеагульнай гісторыі – больш за 70 %).

¹ Дзяржаўны архіў Магілёўскай вобласці (ДАМВ). – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 775. – Арк. 69.

У цэлым кафедры факультэта ў той перыяд былі ўкамплектаваны неабходнымі, добра падрыхтаванымі кадрамі, што дазволіла паспяхова вырашаць як вучэбна-выхаваўчыя, так і навуковыя задачы. Гэта датычыцца і лабарантаў вучэбных кабінетаў. У іх працавалі выпускнікі гістфака: Д.М. Пастушак, Л.К. Дзянісава, С.І. Марозава, І.Л. Гуткіна.

Палепшыўся кантынгент студэнтаў факультэта, чаму спрыяў высокі конкурс пры паступленні ў інстытут. Так, у 1970 г. пры плане прыёму на гістфак 50 чалавек было пададзена 310 заяў, вытрымалі іспыты 135 чалавек, а залічана на I курс – 54 студэнты. На I курс завочнай формы навучання на 75 месцаў было пададзена 194 заявы, вытрымалі іспыты 86, а залічана было 76 студэнтаў². Высокія конкурсы пры паступленні на гістфак захаваліся і ў 80-я гады. Сярод студэнтаў факультэта ў тых гады было даволі шмат тых, хто адслужыў ў арміі і меў працоўны стаж. Паляпшэнню якаснага складу кантынгенту студэнтаў спрыяла падрыхтоўчае аддзяленне, якое аднавіла працу ў інстытуце ў 1973 г.

Асноўная маса студэнтаў сур’ёзна ставілася да вучобы і дасягала высокіх вынікаў на іспытах. Пры гэтым на ўсіх курсах пераважалі выдатныя і добрыя адзнакі, а шматлікія студэнты здавалі іспыты толькі на «выдатна». Больш наглядна стан паспяховасці на факультэце ў 70 – 80-я гг. даюць вынікі сесій, якія змяшчаюцца ў табліцы ¹³.

Табліца 1

**Вынікі экзаменацыйных сесій на гістарычным факультэце
ў 1970 – 1980-я гады**

Навучальны год	Зімовая сесія						
	Кольк. студ., абавяз. здаваць іспыты	Кольк. студ., якія здалі ўсе іспыты	у тым ліку на				
			“выдатна”	“выдатна” і “добр.”	“здав.”	“нездав.”	% паспях.
1975/1976	193	185	41	91	1	7	96,3
1980/1981	184	178	46	99	6	5	97,2

Навучальны год	Летняя сесія						
	Кольк. студ., абавяз. здаваць іспыты	Кольк. студ., якія здалі ўсе іспыты	у тым ліку на				
			“выдатна”	“выдатна” і “добр.”	“здав.”	“нездав.”	% паспях.
1975/1976	195	190	20	84	2	4	97,9
1980/1981	187	180	30	108	2	5	97,3

² Дзяржаўны архіў Магілёўскай вобласці (ДАМВ). – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 529. – Арк. 48.

³ Табліца складзена па матэрыялах ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 632. – Арк. 8; спр. 775. – Арк. 75, 76.

Неабходна заўважыць, што агульная паспяховасць на факультэце ў 1970 – 1980-я гг. не апускалася ніжэй за 90 %, а на асобных курсах яна складала 100 %. Ніжэйшай яна была сярод студэнтаў завочнай формы навучання, але і тут многія дасягнулі добрых вынікаў у вучобе. Напрыклад, у 1970/1971 навучальным годзе (па стане на 1 кастрычніка) на гэтым аддзяленні вучылася 637 студэнтаў. Паспяховасць студэнтаў АЗН па выніках зімовай сесіі складала 62,4 %, а ў летнюю сесію – 85,4 %¹.

Загадчык кафедры гісторыі СССР
А.Б. Кузняцоў прымае экзамен у студэнтаў
1 курса (сярэдзіна 1980-х гг.)

Дастаткова добрыя веды паказвалі студэнты на дзяржаўных іспытах. Выпускнікі гістфака ў тэаграфіі здавалі дзяржаўныя іспыты па пяці дысцыплінах: навуковы камунізм, гісторыя КПСС, гісторыя СССР, новая і навішая гісторыя, а таксама педагогіка з метадкай выкладання гісторыі. Вынікі дзяржаўных іспытаў прадстаўлены ў табліцы 2².

Табліца 2

**Вынікі дзяржаўных іспытаў на гістарычным факультэце
ў 1980/1981 навучальным годзе**

Форма навучання	Усяго здавала студэнтаў	на «выдатн.»		на «выдатн.» і «добр.»		на «добр.» і «здав.»	
		кольк.	%	кольк.	%	кольк.	%
Дзённая	46	12	26,1	22	47,8	12	26,1
Завочная	56	-	-	14	25,4	36	65,5

Форма навучання	Усяго здавала студэнтаў	на «здав.»		на «нездав.»		Абсалютная паспяховасць у %
		кольк.	%	кольк.	%	
Дзённая	46	-	-	-	-	100
Завочная	56	5	9,1	-	-	100

Для забеспячэння якаснай падрыхтоўкі студэнтаў дэканат і кафедры выкарысталі самыя розныя сродкі і формы работы, накіраваныя на ўдасканаленне арганізацыі вучэбна-выхаваўчага працэсу. Прычым асобная ўвага надавалася студэнтам-першакурснікам. З мэтай дапамагчы ім адаптавацца да інстытуцкай сістэмы наву-

¹ ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 536. – Арк. 2, 17, 21.

² Табліца складзена па матэрыялах ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 775. – Арк. 84, 85.

чання на факультэце чыталіся курсы «Уводзіны ў спецыяльнасць», «Навуковая арганізацыя працы студэнта», «Асновы бібліятэчнаўства». Распрацавана была таксама спецыяльная памятка «Аб арганізацыі самастойнай працы», якая ўручалася кожнаму першакурсніку. Практыкаваліся сустрэчы першакурснікаў са студэнтамі старшых курсаў, выдатнікамі вучобы. Заняткі на першым курсе, як правіла, праводзілі вопытныя выкладчыкі, такімі ж былі і куратары акадэмічных груп.

Паседжанне дзяржаўнай камісіі гістарычнага факультэта ў 1970-я гг.
Злева направа: А.Б. Кузняцоў, Р.В. Чакалаў (старшыня), Р.Я. Рыер, В.А. Філь, І.І. Сярова

Загадчык кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму І.І. Сярова
праводзіць кансультацыю са студэнтамі 4 курса гістарычнага факультэта.
Крайні справа А.Р. Лукашэнка (1975 г.)

Для студэнтаў старшых курсаў быў пашыраны пералік спецкурсаў, спецсемінараў і факультатываў, што дазваляла паглыбляць веды як па спецыяльных, так і па псіхалага-педагагічных дысцыплінах. Напрыклад, у 1975/1976 навучальным годзе праводзіліся заняткі па 10 спецкурсах, 6 спецсемінарах і 9 факультатывах. У гэтым навучальным годзе для студэнтаў гістфака ўпершыню быў уведзены і такі вельмі неабходны для іх курс, як «Крыніцазнаўства». Важнымі і неабходнымі былі курсы «Асновы школазнаўства», «Псіхалогія маральнага развіцця асобы школьніка»¹.

Узмацненню прафесійна-педагагічнай скіраванасці вучэбна-выхаваўчага працэсу ў 1970 – 1980-я гг. надавалася вялікае значэнне. Гэтаму спрыялі распрацаваны ў інстытуце Комплексны план асноўных мерапрыемстваў, прыняты ў 1976 г., загад Міністэрства асветы БССР ад 4 снежня 1980 г., іншыя дакументы. Усё гэта дазволіла актывізаваць дзейнасць дэканата і кафедраў у дадзеным напрамку. На якасна новым узроўні стала праводзіцца педагагічная практыка, якая была прадугледжана тады на ўсіх курсах і ажыццяўлялася ў трох асноўных формах: грамадска-педагагічная без адрыву ад вытворчасці на малодшых курсах (у школах, пры домакіраўніцтвах і дзіцячых пакоях міліцыі) на працягу вучэбнага года; практыка ў школе з адрывам ад вытворчасці (IV, V курсы); практыка ў піянерскіх лагерах (III курс) падчас летніх канікулаў. Важную ролю ва ўдасканаленні працы, звязанай з паляпшэннем псіхалага-педагагічнай, метадычнай і практычнай падрыхтоўкі студэнтаў факультэта адыгралі тады выкладчыкі, якія чыталі адпаведныя курсы: З.П. Андрэева, М.М. Калістратаў, Ф.М. Логаш, П.С. Івашчанка, Л.П. Каваленка, А.В. Філь.

Больш актыўнымі сталі сувязі кафедраў факультэта са школай, органамі народнай адукацыі. Так, кафедра ўсеагульнай гісторыі ажыццяўляла шэфства над Гарбавіцкай СШ Чавускага раёна, практыкавала правядзенне выязных паседжанняў у гэтым раёне з запрашэннем настаўнікаў. Напрыклад, у 1975/1976 навучальным годзе адбылося 4 такія паседжанні. Кафедра гісторыі СССР шэфствавала над Мастоцкай СШ Магілёўскага раёна, забяспечвала працу абласнога пастаянна дзеючага семінара настаўнікаў гісторыі і грамадазнаўства, заняткі якога праводзілася ў Магілёве, Крычаве і Бабруйску. З лекцыямі перад настаўнікамі горада і вобласці выступалі Я.І. Трашчонак, М.М. Калістратаў, Г.І. Валчок, М.Р. Максімава і інш. Старшы выкладчык кафедры гісторыі СССР Я.І. Трашчонак чытаў лекцыі для настаўнікаў у Віцебску па запрашэнні абласнога ІУН².

Станоўча адбіваліся на прафесійнай падрыхтоўцы выпускнікоў факультэта і мерапрыемствы па развіцці ВДРС і НДРС. Формы гэтай працы вызначыліся ўжо ў папярэдні перыяд і да яе былі далучаны шматлікія студэнты. Так, ужо ў сярэдзіне 1950-х гг. у Магілёўскім педінстытуце было створана студэнцкае на-

¹ ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 632. – Арк. 6, 7.

² Там жа. – Арк. 25.

вуковае таварыства (СНТ), аддзяленні якога меліся на кожным факультэце, у тым ліку на гістарычным. Пры кожнай кафедры працавалі студэнцкія навуковыя гурткі, а на ўзроўні факультэта праводзіліся студэнцкія навуковыя канферэнцыі, як тэматычныя, прысвечаныя знамянальным датам, падзеям, так і выніковыя. Асабліва вялікую цікавасць у студэнтаў факультэта выклікалі археалагічныя даследаванні, што было абумоўлена выкладаннем археалогіі, увядзеннем археалагічнай практыкі, тымі мерамі, якія прымаліся на кафедры па развіцці студэнцкай навукі. Так, яшчэ ў 1964 г. пад кіраўніцтвам кандыдата гістарычных навук, дацэнта Г.І. Іонэ, абранага па конкурсе на кафедру ўсеагульнай гісторыі, на факультэце быў створаны археалагічны гурток, члены якога актыўна ўдзельнічалі ў археалагічных раскопках не толькі на тэрыторыі вобласці, Беларусі, але нават і ў некаторых іншых рэгіёнах Савецкага Саюза, а вынікі сваіх даследаванняў яны прадстаўлялі ў паведамленнях на навуковых канферэнцыях, у конкурсных працах. У 1967 г. члены археалагічнага гуртка В.Ф. Капыцін, Я.Р. Рыер і У.П. Асмалоўскі былі запрошаны на XIII Усесаюзную студэнцкую археалагічную канферэнцыю ў Маскве і выступілі там з паведамленнямі. Далей члены гэтага гуртка штогод (да распаду СССР) прымалі ўдзел у рэгіянальных і ўсесаюзных канферэнцыях, яны ж запрашаліся і на міжнародныя археалагічныя канферэнцыі. У 1973 г. на базе гістарычнага факультэта Магілёўскага педінстытута адбылася пятая рэгіянальная канферэнцыя ВНУ Паўночнага Захаду і цэнтральных абласцей СССР з актыўным удзелам выкладчыкаў і студэнтаў гістфака (у яе рабоце прынялі ўдзел студэнты 13 ВНУ)³. Гэты факт сведчыць пра прызнанне заслуг факультэта ў археалагічных даследаваннях і ўцягванне ў іх студэнтаў. Фактычна ўжо тады на факультэце стала фарміравацца археалагічная школа, якая атрымала развіццё ў наступныя гады, а археалагічны гурток вызначыў прафесійную дзейнасць шматлікіх яго членаў, якія сталі ў наступным вядомымі навукоўцамі (В.Ф. Капыцін, Я.Р. Рыер, В.П. Ксяндзоў, В.Л. Ліпніцкая і інш.).

У навуковых гуртках, арганізаваных пры кафедрах, даследаваліся і іншыя як агульнагістарычныя, так і краязнаўчыя праблемы. Вынікі гэтых даследаванняў таксама атрымлівалі высокую ацэнку. Напрыклад, даклад студэнта III курса гістарычнага факультэта І.Г. Белавусава, з якім ён выступаў у 1976 годзе на Усесаюзнай студэнцкай навуковай канферэнцыі па этнаграфіі, быў адзначаны дыпламам, ён быў адзіным удзельнікам на гэтай канферэнцыі ад Беларусі⁴.

Высокую ацэнку атрымлівалі студэнцкія навуковыя працы на рэспубліканскіх конкурсах. Так, па выніках конкурсу 1979/1980 навучальнага года (на яго было накіравана 24 працы студэнтаў гістфака) 9 прац былі аднесены да 1-й катэгорыі, 11 – да 2-й і 4 – да 3-й⁵.

³ Материалы 5-ой региональной археологической студенческой конференции вузов Северо-Запада и центральных областей СССР. – Могилев, 1975.

⁴ ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 632. – Арк. 20.

⁵ Там жа. – Спр. 775. – Арк. 96.

Усё больш актыўна развівалася ВДРС і НДРС па метадычных і псіхалага-педагагічных праблемах. Асноўнымі кірункамі гэтай працы з’яўляліся: выкананне заданняў даследчага характару падчас лабараторных і практычных заняткаў, а таксама па праграме педагагічнай практыкі; падрыхтоўка рэфератаў і дакладаў па тэматыцы спецкурсаў і спецсемінараў; напісанне курсавых і дыпломных прац; падрыхтоўка навуковых паведамленняў і дакладаў для канферэнцый і конкурсаў. Напрыклад, у 1980/1981 навучальным годзе на факультэцкай і агульнаінстытутскай канферэнцыях студэнтамі гістфака было зроблена 19 дакладаў па псіхалага-педагагічнай і метадычнай праблематыцы. Гэтая ж праблематыка была пакладзеная ў аснову 11 дыпломных прац, абароненых у названым вышэй навучальным годзе на дзяржэкзаменах¹.

Студэнты гістарычнага факультэта на першамайскай дэманстрацыі

Вялікая ўвага на факультэце ў 1970 – 1980-я гг. надавалася развіццю грамадскай актыўнасці студэнтаў, уцягванню іх у лекцыйна-прапагандысцкую працу, арганізацыі т.з. «трэцяга семестра». Гэта было вельмі важна, бо выпускнікі гістарычнага факультэта ў сілу спецыфікі сваёй прафесіі павінны былі валодаць не толькі добрай агульнатэарэтычнай падрыхтоўкай, але і ўменнем і навыкамі арганізатарскай дзейнасці як у педагагічных, так і працоўных калектывах. Развіццю такіх уменняў і навыкаў спрыяла «Школа маладога лектара», якой кіраваў загадчык кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму дацэнт К.П. Шылка, лектарска-прапагандысцкая група «Кругагляд», яе ўзначальваў дацэнт А.Б. Кузняцоў. Студэнты факультэта прымалі актыўны ўдзел у працы будаўнічых атрадаў, якія выезджалі на розныя аб’екты ў вобласці і за яе межы.

¹ Там жа. – Арк. 97.

Такія атрады ў 1970 – 1980-я гады выконвалі вялікі аб’ём работ і іх дзейнасць высока ацэньвалася як мясцовымі, так і цэнтральнымі органамі ўлады. Напрыклад, студэнцкі атрад педінстытута «Альтаір – 73» быў узнагароджаны вымпелам «Лепшаму будаўнічаму атраду», а яго камандзір – студэнт гістфака К.М. Бандарэнка – медалём «За працоўную доблесць»¹. Неаднаразова заахочваўся факультэцкі студэнцкі атрад «Юнацтва». У летнім працоўным семестры 1980/1981 навучальнага года ў складзе гэтага атрада працавалі 24 студэнты факультэта, а ўсяго ў гэтым працоўным семестры ўдзельнічалі 40 студэнтаў-гісторыкаў².

У другой палове 1980-х гг., як вядома, у СССР пачалася перабудова, якая падарвала манаполію КПСС на ўладу, што не магло не адбіцца на дзейнасці ВНУ. Асабліва істотныя змены адбыліся ў вучэбных праграмах грамадазнаўчых навук, у працы кафедраў, якія забяспечвалі выкладанне гэтых дысцыплін. Яны з’яўляліся агульнаінстытуцкімі і заўсёды аказвалі вялікі ўплыў на арганізацыю вучэбна-выхаваўчага працэсу на факультэтах, актыўна ўзаемадзейнічалі са спецыяльнымі, у прыватнасці, з гістарычнымі кафедрамі. Таму кіраўніцтва Магілёўскага педінстытута, у адрозненні ад іншых ВНУ рэспублікі, не пайшло па шляху ліквідацыі кафедраў грамадазнаўчых навук, а прыняло меры па іх пераўтварэнні. Частка выкладчыкаў, якія мелі базавую гістарычную адукацыю, прайшлі адпаведную перападрыхтоўку і пачалі працаваць на спецыяльных гістарычных кафедрах.

Будатрадаўскія будні (1970-я гг.)

¹ Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова... – С. 156.

² ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 775. – Арк. 100.

ГІСТАРЫЧНЫ ФАКУЛЬТЭТ НА МЯЖЫ ХХ – ХХІ СТАГОДДЗЯЎ

Шырэйшыя магчымасці для абнаўлення ўсяго зместу падрыхтоўкі спецыялістаў з’явіліся на факультэце ў 1990-я гг. – час станаўлення суверэннай Рэспублікі Беларусь. Факультэт пачаў працаваць па новых вучэбных планах, рыхтуючы настаўнікаў гісторыі з дадатковымі спецыяльнасцямі: сацыяльна-палітычныя дысцыпліны і замежная мова (англійская і нямецкая). Пры гэтым укаранялася шматузроўневая сістэма падрыхтоўкі студэнтаў, якая давала магчымасць ім па заканчэнні ВНУ атрымліваць ступень бакалаўра. Навучанне па гэтай сістэме пачыналася з III курса паводле спецыяльнага вучэбнага плана.

Тады ж ажыццявілася і пэўная структурная перабудова падраздзяленняў факультэта, у прыватнасці, былі рэарганізаваны кафедры. Так, у 1991 г. была створана кафедра гісторыі і культуры Беларусі. Яна забяспечвала выкладанне гісторыі Беларусі, гістарыяграфіі гісторыі Беларусі, гісторыі культуры Беларусі, беларусазнаўства, адпаведных спецкурсаў і спецсемінараў, прычым не толькі на гістфаку, але і на іншых факультэтах (узначаліў кафедру кандыдат гістарычных навук, дацэнт В.Л. Маразевіч). У якасці самастойнай структурнай адзінкі з пачатку 1990-х гг. стала функцыянаваць кафедра ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі (загадчык кафедры – кандыдат гістарычных навук, дацэнт К.М. Бандарэнка). Працягвала дзейнічаць кафедра ўсеагульнай гісторыі (загадчык кафедры – кандыдат гістарычных навук, дацэнт В.Ф. Капыцін), пры гэтым яна стала курыраваць новыя навуковы напрамак – гісторыю сусветнай культуры. Кафедры факультэта былі ўкамплектаваны спецыялістамі практычна па ўсіх навучальных дысцыплінах, прычым пераважалі выкладчыкі, якія мелі навуковыя ступені і званні (іх удзельная вага ў сярэдзіне 1990-х гг. складала больш за 70 %).

Прымаліся таксама меры па ўмацаванні адміністрацыі факультэта. Акрамя намесніка дэкана па вучэбнай рабоце (з 1989 па 2005 г. ім быў дацэнт П.Р. Лук’янаў, з 2005 па 2007 г. – дацэнт Т.У. Апіюк), была ўведзена пасада намесніка дэкана па выхаваўчай рабоце (з 1989 па 1991 г. – дацэнт Я.Р. Рыер, з 1991 па 1998 г. – прафесар Г.І. Валчок, з 1997 па 1998 г. – дацэнт У.І. Папоў, з 1998 па 2003 г. – кандыдат гістарычных навук У.М. Афанасьеў, з 2003 па 2004 г. – кандыдат гістарычных навук У.В. Барысенка, з 2004 па 2007 г. – кандыдат палітычных навук Д.А. Рагаўцоў). Гэта дадатна адбілася на працы факультэта, спрыяла паляпшэнню арганізацыі навучальна-выхаваўчага працэсу.

Важныя змены адбываліся тым часам на іншых факультэтах і ў інстытуце ў цэлым. Таму ўжо ў сярэдзіне 1990-х гг. кіраўніцтвам інстытута, яго новым

Рэктар універсітэта
К.М. Бандарэнка
і лабарант С.І. Максімава
ў кабінёце кафедры
ўсходнеславянскай
і расійскай гісторыі

рэктарам М.А. Аўласевічам (узначаліў ВНУ ў 1994 г.) стала распрацоўвацца пытанне пра пераўтварэнне Магілёўскага педінстытута ва ўніверсітэт. Гэта важная і своечасовая ідэя знайшла падтрымку ў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А.Р. Лукашэнкі, выпускніка гістарычнага факультэта 1975 г. 15 лістапада 1996 г. ён наведваў інстытут і сустрэўся з выкладчыкамі і студэнтамі гістарычнага факультэта. Аляксандр Рыгоравіч не толькі пагадзіўся з прапановай стварыць на базе Магілёўскага педінстытута ўніверсітэта класічнага тыпу (а менавіта такая ідэя была абгрунтавана), але і даручыў Савету Міністраў Рэспублікі Беларусь распрацаваць адпаведную праграму пераўтварэнняў. З гэтага часу факультэт уключыўся ў непасрэдную падрыхтоўку да правядзення дзяржаўнай акрэдытацыі інстытута, якую ажыццявіла спецыяльная дзяржаўная камісія. Па выніках яе працы 30 чэрвеня 1997 г. Пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь інстытут быў ператвораны ва ўніверсітэт¹.

Атрыманне статусу ўніверсітэта паставіла перад калектывам факультэта новыя адказныя задачы, звязаныя з удасканаленнем працэсу падрыхтоўкі спецыялістаў вышэйшай навуковай кваліфікацыі, актывізацыяй метадычнай і навукова-даследчай працы. Пры гэтым важна было не толькі абапірацца на ранейшую традыцыю, але і ўвесь час абнаўляць змест і формы навучання студэнтаў, укараняць у навучальны працэс дасягненні навукі, сучасныя адукацыйныя

¹ Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова... – С. 168.

тэхналогіі. Галоўным арыенцірам дзейнасці факультэта, як і універсітэта ў цэлым, становіцца фундаментальнасць ведаў, якія павінны атрымліваць студэнты, непарыўная сувязь вучэбнай і навуковай працы. Менавіта з улікам гэтага ў вучэбны план факультэта былі ўнесены пэўныя змены і дадаткі, якія дазволілі студэнтам вывучаць шэраг новых важных дысцыплін (асновы этналогіі, мета-далогія гісторыі, гістарычная дэмаграфія), пашырана тэматыка спецкурсаў, спец-семінараў і факультатываў. У сувязі з рэалізацыяй дзяржаўных адукацыйных стандартаў, зацверджаных у рэспубліцы ў 1990-я гг., быў распрацаваны новы вучэбны план (пачаў ажыццяўляцца з 1 верасня 2001 г.), які пашырыў магчымасці для самастойнай працы студэнтаў: вучэбная тыднёвая нагрузка складала 36 гадзін, а на старшых курсах – 28-30 гадзін. Змяніўся і кантынгент студэнтаў, сярод іх аказаліся выпускнікі сярэдніх навучальных устаноў новага тыпу – ліцэяў, гімназій, каледжаў, тыя хто меў мэтавыя накіраванні, а таксама залічаныя на пазабюджэтную форму навучання. З 1 верасня 2003 г. факультэт стаў рыхтаваць кадры па спецыяльнасцях навукова-гуманітарнага профілю – «Гісторыя (айчынная і ўсеагульная)» па чатырох спецыялізацыях, а з 2004 г. – «Гісторыя (археалогія)», захаваўшы пры гэтым спецыяльнасці педагагічныя – «Гісторыя. Сацыяльна-палітычныя дысцыпліны» і «Гісторыя. Замежная мова», з 2006 г. пачаўся набор на спецыяльнасць «Гісторыя. Рэлігіязнаўства».

Адбыліся некаторыя змены ў адміністрацыі і структуры факультэта. Так, з 2005 г. дэканам быў прызначаны **У.В. Барысенка**, у 1999 г. была ўведзена пасада намесніка дэкана па навуковай рабоце (з 1999 па 2002 г. – кандыдат гістарычных навук Н.М. Пурышава, з 2002 па 2007 г. – кандыдат філасофскіх навук, дацэнт А.В. Дзячэнка). З гэтага ж года пачала дзейнічаць новая кафедра – археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін, узначаліў яе кандыдат гістарычных навук, дацэнт В.Ф. Капыцін. У структуру факультэта была таксама ўключана кафедра філасофіі (заг. кафедры кандыдат філасофскіх навук, дацэнт М.І. Вішнеўскі), якая разам з кафедрамі паліталогіі і сацыялогіі, эканамічнай тэорыі забяспечвала рэалізацыю дзяржаўнага адукацыйнага стандарту па цыкле сацыяльна-гуманітарных дысцыплін як на гістфаку, так і на іншых факультэтах.

Уладзімір Васільевіч БАРЫСЕНКА. Нарадзіўся 1961 г. у г. Славута Хмяльніцкай вобласці Украіны, у сям’і вайскоўца. Скончыў у 1978 г. СШ № 27 г. Магілёва, працаваў на заводзе «Электрарухавік» у 1978 – 1979, 1981 – 1983 гг. слесарам-рамонтнікам, наладчыкам аўтаматычных ліній. У 1979 – 1981 гг. служыў у Савецкай Арміі.

У 1983 г. паступіў на гістарычны факультэт МДП і скончыў яго ў 1988 г. па спецыяльнасці «Гісторыя. Савецкая дзяржава і права».

Пасля заканчэння інстытута адзін год працаваў выкладчыкам гісторыі ў ПТВ – 14 г. Магілёва, а з 1989 г. – асістэнт на кафедры ўсеагульнай гісторыі МДП імя А.А. Куляшова. У 1996 г. скончыў аспірантуру пры МДП імя А.А. Куляшова і стаў працаваць старшым выкладчыкам кафедры ўсеагульнай гісторыі.

У 2001 г. абараніў кандыдацкую дысертацию «Участие Беларуси во внешнеэкономических связях Советского Союза. 1971 – 1985». З 2003 г. дацэнт.

У 2003 – 2004 гг. – намеснік дэкана па выхаваўчай рабоце гістарычнага факультэта. У 2004 г. быў прызначаны прарэктарам па вучэбнай рабоце Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў. З 2005 г. – дэкан гістарычнага факультэта.

Выкладае новую гісторыю паўднёвых і заходніх славян, гісторыю краін Еўропы і Амерыкі ў новы час, міжнародныя адносіны ў новы час.

Навуковыя інтарэсы: гісторыя народаў Цэнтральнай і Паўднёваўсходняй Еўропы ў новы час. Аўтар больш за 40 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

История Нового времени стран Европы и Америки: Программа курса. – Могилев, 2002 (у сааўтарстве).

История стран Центральной и Юго-Восточной Европы в Новое и Новейшее время: Программа курса. – Могилев, 2002.

Славянская идея: история появления и развития // Веснік Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова. – 2003. – № 1.

Македонский вопрос: национальный и международный аспекты. // Веснік Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова. – 2004. – № 2-3.

Контрольные задания по курсу «Новая и Новейшая история Европы и Америки». – Могилев, 2006 (у сааўтарстве).

Народы Центральной и Юго-Восточной Европы: учебно-методическое пособие. Часть 2: Славяне и их соседи в раннее новое время. – Могилев, 2009.

У кабінэце археалогіі дацэнт М.І. Маццошэўская і лабарант Л.І. Шэкава

Усяго ж у структуры факультэта ў канцы 1990-х гг. мелася 5 кафедраў. Усе яны былі ўкамплектаваныя неабходнымі спецыялістамі і папаўняліся галоўным

чынам выпускнікамі гістарычнага факультэта, якія навучаліся ў аспірантурах БДУ, Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта (дзеянасць аспірантуры ў МДУ была адноўлена ў 1991 г.).

На ўсіх кафедрах факультэта сярод выкладчыкаў пераважалі высокакваліфікаваныя спецыялісты, якія мелі навуковыя ступені і званні. Пры гэтым на факультэце з'явіліся свае дактары навук, прафесары. У 1993 г. доктарскую дысертацыю абараніў Я.Р. Рыер, у 1995 г. яму было прысвоена званне прафесара. У 2001 г. абараніў доктарскую дысертацыю М.І. Вішнеўскі (прафесар з 2003 г.), а ў 2003 г. – І.А. Марзалюк. Першым на факультэце званне прафесара яшчэ ў 1992 годзе атрымаў адзін з найстарэйшых выкладчыкаў нашага ВНУ кандыдат гістарычных навук Г.І.Валчок. Прафесарамі сталі таксама кандыдаты гістарычных навук П.Ф. Дзмітрачкоў (2003 г.) і П.Р. Лук'янаў (2004 г.). Шэраг выкладчыкаў у гэтыя гады атрымалі навуковае званне дацэнта.

Дэканат і кафедры факультэта імкнуліся прыцягваць да правядзення заняткаў (галоўным чынам да чытання спецкурсаў па найболей важных і актуальных праблемах) вядомых навукоўцаў з іншых ВНУ, навукова-даследчых устаноў рэспублікі. Так, з лекцыямі перад студэнтамі ў канцы 1990 – пачатку 2000-х гг. неаднаразова выступалі акадэмік Е.М. Бабосаў (ІФ НАН Беларусі), дактары гістарычных навук, прафесары М.С. Сташкевіч, А.Г. Калечыц (ІГ НАН Беларусі), Э.М. Загарульскі, І.В. Аржахоўскі, У.С. Кошалеў (БДУ) і інш.

Важнай падзеяй у жыцці факультэта стала яго 70-годдзе, якое адзначалася ў 2004 г. З гэтай знамянальнай датай калектыў факультэта павіншаваў Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь.

Президент Республики Беларусь

Коллективу исторического факультета
учреждения образования "Могилевский
государственный университет
имени А.А.Кулешова"

Уважаемые друзья и коллеги!

Примите сердечные поздравления по случаю 70-летия создания исторического факультета Могилевского государственного университета имени А.А.Кулешова, который открыл мне, как и тысячам своих выпускников, дорогу в большую жизнь.

На факультете сложилась научная школа по исследованию древней и средневековой истории Беларуси, уделяется серьезное внимание изучению новой и новейшей истории, создана и активно работает археологическая лаборатория. Преподаватели факультета успешно трудятся над созданием современных учебных пособий для школ и высших учебных заведений страны.

Исторический факультет готовит квалифицированных специалистов, которые добиваются высоких результатов в науке, педагогическом труде, на государственной службе и во многих других сферах.

Храню наилучшие воспоминания о своих студенческих годах в стенах родного университета и его замечательных преподавателях.

Выражаю уверенность, что ваш коллектив и в дальнейшем будет работать столь же плодотворно, приумножая научные и творческие достижения во имя нашей Родины.

В этот праздничный день желаю вам успехов в учебе, педагогической и исследовательской деятельности, здоровья и благополучия.

Александр Лукашенко

22 октября 2004 года

У дакладзе, з якім выступіў на ўрачыстым сходзе дэкан факультэта П.Ф. Дзмітрачкоў, былі прааналізаваны асноўныя вехі ў станаўленні і развіцці факультэта. Пры гэтым падкрэслівалася, што гісторыя факультэта, як і ВНУ ў цэлым, непарыўна была злучана з гісторыяй краіны, гісторыяй Беларусі і адлюстроўвала асаблівасці, якія былі характэрны для сістэмы вышэйшай адукацыі на розных этапах гэтай гісторыі. Разам з тым (і пра гэта таксама гаварылася на ўрачыстым сходзе) калектыў факультэта нават ва ўмовах камандна-адміністрацыйнай сістэмы, цвёрдага ідэалагічнага кантролю пазбягаў крайнасцяў у ацэнцы падзей у краіне, не дапускаў канфрантацыі на ідэйна-палітычнай аснове, імкнуўся выкарыстоўваць усё лепшае ў навучальна-выхаваўчай дзейнасці, абаяльнасці на дасягненні навукі, педагогічнай практыкі.

Пленарнае паседжанне навукова-практычнай канферэнцыі.
Адкрывае рэктар універсітэта К.М. Бандарэнка

Кадровы патэнцыял, якім валодае гістарычны факультэт, дазваляе яму паспяхова вырашаць задачы, якія стаялі як у сферы навучальна-выхаваўчай, так і навуковай дзейнасці. Прычым навуковая дзейнасць кафедры цесна звязана з прафесійнай падрыхтоўкай студэнтаў, а яе вынікі ўкараняюцца ў навучальны працэс. Сама ж праблематыка навуковых даследаванняў вызначаецца профілем кафедры, спецыялізацыяй выкладчыкаў. Так, кафедра археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін працягвае распрацоўваць розныя аспекты старажытнай і сярэднявечнай гісторыі Беларусі ў межах той навуковай школы, якая склалася на факультэце ў 70 – 80-я гг. мінулага стагоддзя і ля вытокаў якой стаялі Г.І. Іоне і В.Ф. Капыцін. У прыватнасці, па ініцыятыве В.Ф. Капыціна з 1986 г. стаў функцыянаваць Цэнтр археалагічных даследаванняў пры ўпраўленні культуры Магілёўскага аблвыканкама, была арганізавана археалагічная служба вобласці. Актыўна распрацоўвае праблемы старажытнай і сярэднявеч-

най гісторыі Беларусі І.А. Марзалюк. Ім вылучаны цэлы шэраг важных аспектаў айчыннай гісторыі, якія датычылі развіцця гарадоў, этнаканфесіянальных працэсаў. З 2002 г. даследаваннем археалагічных помнікаў Магілёўскай вобласці займаецца А.У. Коласаў.

Навуковыя даследаванні, якія праводзіць кафедра археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін, маюць важнае значэнне для развіцця краязнаўства, этнаграфіі, экскурсійнай справы, якім ў апошнія гады сталі надаваць вялікую ўвагу. Гэтымі пытаннямі актыўна займаецца кандыдат гістарычных навук, дацэнт А.Р. Агееў. Ён, як і іншыя выкладчыкі кафедраў факультэта, імкнецца вырашаць краязнаўчыя праблемы сумесна з супрацоўнікамі Магілёўскага абласнога і гарадскога музеяў, сярод якіх пераважаюць выпускнікі гістафака.

Лекцыю чытае загадчык кафедрай усеагульнай гісторыі прафесар Я.Р. Рыер

Прадметам навуковых даследаванняў калектыву кафедры ўсеагульнай гісторыі стала фундаментальная тэма «Гісторыя цывілізацый», у межах якой распрацоўваюцца праблемы старажытнай, сярэднявечнай, новай і навейшай гісторыі краін Заходняй Еўропы і Паўночнай Амерыкі, Азіі і Афрыкі, Лацінскай

Амерыкі і еўрапейскіх славянскіх народаў. Загадчыкам кафедры, доктарам гістарычных навук, прафесарам Я.Р. Рыерам быў падрыхтаваны і апублікаваны цэлы шэраг важных навуковых прац у галіне медыявістыкі. Гэтыя працы атрымалі высокую ацэнку спецыялістаў і выкарыстоўваюцца ў працэсе навучання. Вучэбныя і вучэбна-метадычныя дапаможнікі па навейшай гісторыі Еўропы выдадзены прафесарам П.Р. Лук'янавым. Паспяхова працуюць, кожны над сваім напрамкам, па кафедральнай тэме У.В. Барысенка, У.І. Папоў, Л.Я. Клімуць.

Новым кірункам у навуковай дзейнасці факультэта стала распрацоўка гісторыі ўзнікнення і дзейнасці палітычных партый і грамадскіх рухаў Расіі і Беларусі. Раней названая праблема вывучалася толькі ў кантэксце зараджэння і развіцця рэвалюцыйнага руху і той ролі, якую ў ім адыгрывала расійская сацыял-дэмакратыя, асабліва партыя большавікоў. У 1990-я гг. здабыткам навуковых даследаванняў стала гісторыя ўсіх партый і грамадскіх рухаў, у тым ліку манархічных. Па розных аспектах гэтай гісторыі выкладчыкамі факультэта абаронены 3 кандыдацкія дысертацыі, выдадзены манаграфіі і вучэбна-метадычныя дапаможнікі для студэнтаў. У дадзеным напрамку паспяхова вядуць даследаванні дацэнты К.М. Бандарэнка, І.У. Шардыка, А.А. Вараб'еў, Д.С. Лаўрыновіч, В.В. Каляснёва.

У апошнія дваццаць гадоў ідзе пераасэнсаванне савецкага перыяду гісторыі. Пераадольваючы ранейшы, апалагетычны падыход да ацэнкі гэтага часу, важна даць аб'ектыўны аналіз з'яў і падзей тых гадоў, асабліва сцяг савецкага грамадства, яго дасягненняў у сацыяльнай сферы, эканоміцы, культуры. Менавіта з такіх пазіцый вывучаецца савецкі перыяд гістарычнымі кафедрамі. Яны актыўна ўключыліся таксама ў распрацоўку праблем гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, галоўным чынам на матэрыялах Беларусі, у тым ліку Магілёўскай вобласці. Савецкі перыяд даследуюць Н.М. Пурышава, Л.А. Кавалёва, С.А. Парашкоў, С.М. Бычок, Л.А. Сугака, прафесар Г.І. Валчок. Апошні пачаў распрацоўку праблем адносін Беларусі і Расійскай Федэрацыі, у прыватнасці, гісторыі стварэння Саюзнай дзяржавы.

У тэматыцы даследаванняў і навуковых распрацовак кафедраў факультэта знайшлі адлюстраванне таксама праблемы метадалогіі і метадыкі выкладання гісторыі і грамадазнаўства. Імі займаюцца выкладчыкі М.І. Мацюшэўская, В.М. Гірына, І.А. Козікава.

Аktуальнай і разнастайнай стала тэматыка навуковых даследаванняў кафедры філасофіі. Яна звязана з філасофскай, рэлігіязнаўчай і культуралагічнай праблематыкай, якую выкладчыкі імкнуцца суаднесці не толькі з прафесійнай падрыхтоўкай студэнтаў, але і з агульнымі пытаннямі адукацыі. Гэту праблему актыўна распрацоўвае былы загадчык кафедры філасофіі (да 2002 г.), а з 2001 г. першы прарэктар універсітэта, прафесар М.І. Вішнеўскі. Гісторыя філасофіі, філасофія і гісторыя рэлігіі сталі тэмай навуковых пошукаў В.У. Старасценкі (з 2002 г. загадчык кафедры філасофіі) і А.В. Дзячэнкі, а канфесійная гісторыя Беларусі – выкладчыкаў гістарычных кафедраў Т.У. Апіок, В.В. Табунова.

Праблемамі культуралогіі і гісторыі культуры займаюцца Ю.В. Алянькова, Н.Ю. Токава, М.К. Шылка і інш.

У кабінёце філасофіі загадчык кафедры дацэнт В.У. Старасценка, лабарант В.І. Маставая, дацэнт У.А. Касценіч і дацэнт В.М. Гірына

З 1990-х гг. мінулага стагоддзя выйшлі на першы план у дзейнасці кафедраў факультэта пытанні зместу адукацыі, прафесійнай падрыхтоўкі студэнтаў, праграмнага і навукова-метадычнага забеспячэння вучэбных курсаў. Гэта тлумачылася тым, што ВНУ рэспублікі, якая стала на шлях незалежнага развіцця, мелі патрэбу ва ўласных праграмах і навучальнай літаратуры, асабліва па гуманітарна-грамадазнаўчых дысцыплінах. Вось чаму навукова-метадычная праца кафедраў набыла важнае значэнне і ім удалося не толькі абнавіць вучэбныя праграмы, але таксама выдаць шматлікія дапаможнікі, у якіх мелі патрэбу студэнты факультэта. Значная іх частка атрымала грыфы вучэбна-метадычнага аб'яднання па гуманітарнай адукацыі і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь. Гэтыя працы рэкамендуюцца для студэнтаў усіх вышэйшых навучальных устаноў рэспублікі. Дацэнт Я.І. Трашчонак з 2002 г. па заданні Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А.Р. Лукашэнкі займаўся распрацоўкай новай канцэпцыі гістарычнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь (яна абмяркоўвалася на круглым stole, праведзеным ва ўніверсітэце ў кастрычніку 2003 г. з удзелам загадчыкаў гістарычнымі кафедрамі, шэрагу навукоўцаў ІГ НАН Беларусі, выкладчыкаў ВНУ рэспублікі). Канцэпцыя ў цэлым была ўхвалена і рэалізуецца праз вучэбныя праграмы і дапаможнікі.

Неабходна адзначыць, што навучальная літаратура, падрыхтаваная на факультэце, грунтуецца на сучасных тэарэтычных і метадалагічных прынцыпах, багатай базе крыніц, адлюстроўвае самыя новыя дасягненні гістарычнай навукі. У ёй спалучаецца традыцыйны гісторыка-храналагічны падыход да выкладання матэрыялу з праблемным, выкарыстоўваецца модульны прынцып падачы матэрыялу, вылучаюцца гістарыяграфічныя аспекты, дыскусіі, якія вяліся па розных пытаннях айчынай і сусветнай гісторыі.

Не менш важным стаў удзел кафедраў факультэта ў падрыхтоўцы метадычных матэрыялаў для агульнаадукацыйнай школы. Так, сярод складальнікаў школьных праграм па гісторыі Беларусі і сусветнай гісторыі, выдадзеных у 1990-е гг., былі П.Ф. Дзмітрачкоў і П.Р. Лук'янаў. Апошні стаў сааўтарам падручніка па сусветнай гісторыі для навучэнцаў XI класа. Шэраг дапаможнікаў для настаўнікаў па грамадазнаўчай праблематыцы падрыхтавалі выкладчыкі кафедры філасофіі (некаторыя з іх разам з выкладчыкамі гістарычных кафедраў). Актыўны ўдзел выкладчыкі гістфака прымалі таксама ў рэцэнзаванні і рэдагаванні вучэбна-метадычнай літаратуры, якая выдаецца для студэнтаў і навучэнцаў, а дацэнты П.Ф. Дзмітрачкоў і Я.І. Трашчонак былі ўключаны ў склад дзяржаўнай камісіі па падрыхтоўцы падручнікаў у гуманітарна-грамадазнаўчай сферы.

Пасля прыняцця Закона Рэспублікі Беларусь Аб вышэйшай адукацыі (11 ліпеня 2007 г.) усе ВНУ рэспублікі перайшлі з 2008/2009 навучальнага года на новыя адукацыйныя стандарты. Іх уводзінам папярэднічала праца па распрацоўцы новых тыпавых вучэбных праграм для вышэйшых навучальных устаноў, у якой прымалі ўдзел выкладчыкі кафедры ўсеагульнай гісторыі (Я.Р. Рыер, П.Р. Лук'янаў, У.І. Папоў, У.В. Барысенка).

Такім чынам, можна гаварыць пра актывізацыю навукова-даследчай і навукова-метадычнай працы кафедраў факультэта. Пра гэта сведчыць і колькасць выдадзеных публікацый. За 10 гадоў з 1997 па 2007 выдадзена 27 манаграфій, 40 падручнікаў і навучальных дапаможнікаў, з іх 28 з грыфам Міністэрства адукацыі і вучэбна-метадычных аб'яднанняў, 88 метадычных распрацовак. Многія з гэтых выданняў былі падрыхтаваны ў межах выканання дзяржбюджетных і гасдагаварных тэм, а іх аўтары мелі адпаведныя гранты. За тых жа дзесяць гадоў выконвалася больш за 50 дзяржбюджетных і дагаварных тэм з аб'ёмам фінансавання, які перавышае 250 млн руб. Найбольш актыўна і плённа працуюць у гэтым кірунку кафедры археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін, усеагульнай гісторыі, філасофіі.

Павялічылася ўвага да пытанняў арганізацыі і развіцця навукова-даследчай працы студэнтаў, яе вынікі знаходзяць адлюстраванне ў падрыхтоўцы рэфератаў, курсавых і дыпломных работ, паведамленняў і дакладаў на навуковых канферэнцыях і алімпіадах, конкурсных працах. Некаторыя студэнты разам з выкладчыкамі (галоўным чынам члены археалагічнага гуртка) ўдзельнічаюць у распрацоўцы дзяржбюджетных і дагаварных тэм.

Студэнцкая навукова-практычная канферэнцыя, прысвечаная гадавіне
Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне.
Вядзе канферэнцыю прафесар Г.І. Валчок

Падчас пераходу інстытута на універсітэцкую сістэму падрыхтоўкі спецыялістаў перабудоўвалася і выхаваўчая дзейнасць. Дэканат і кафедры ўлічвалі змены, якія адбыліся ў дзяржаўным жыцці, грамадстве, ідэалагічнай сферы. Разам з тым выкарыстоўваўся і раней назапашаны вопыт, формы і сродкі арганізацыі выхаваўчых мерапрыемстваў, якія склаліся ў папярэдні перыяд.

Каардынацыйным цэнтрам гэтых мерапрыемстваў стаў аддзел выхаваўчай работы, створаны ва універсітэце ў 1994 г. (яго да 2009 г. узначальвала выпускніца гістфака Т.М. Кузьміна). Была распрацавана нарматыўная база, якая вызначае і рэгулюе выхаваўчы працэс, падрыхтаваны перспектыўныя комплексныя праграмы «Выхаванне», «Інтэрнат» і інш. Павялічылася роля ў арганізацыі выхаваўчых мерапрыемстваў выкладчыкаў кафедраў, а таксама студэнцкіх грамадскіх арганізацый і аб'яднанняў.

Важнай задачай стала развіццё студэнцкага самакіравання, падтрымка ініцыятывы і прапаноў, якія зыходзілі ад саміх студэнтаў. Гэтаму шмат у чым спрыяюць члены маладзёжнай арганізацыі, якая ўзнікла ў рэспубліцы ў 1990-я гг. – БРСМ. Практычна ўсіх студэнтаў факультэта аб'ядноўвае прафсаюзная студэнцкая арганізацыя. Немалаважным з'яўляецца факт, што прадстаўнікі студэнтаў уваходзяць у склад савета факультэта. Па ініцыятыве дэканата на факультэце быў створаны і актыўна працуе савет студэнцкага самакіравання. Студэнты атрымалі магчымасць самастойна вырашаць шматлікія праблемы. Пры савеце дзейнічае вучэбна-выхаваўчая камісія, члены якой праводзяць працу па кантролі за наведваннем заняткаў і па павышэнні паспяховасці, асабліва на першым курсе. На пасяджэннях абмяркоўваюцца пытанні вучобы і дысцыпліны, размяркоўваюцца базавыя надбаўкі, разглядаюцца пытанні арганізацыі вольнага часу студэнтаў.

На факультэце актыўна праводзіцца валанджэрская праца. У 2005 г. студэнты-гісторыкі ўзялі шэфства над дзіцячым прытулкам у в. Белая Дрыбінскага раёна, куды рэгулярна выезджаюць 2–4 разы ў год з падрыхтаванымі выступленнямі, конкурсамі, віктарынамі, гульнямі, падарункамі.

Студэнты-гісторыкі з выхаванцамі дзіцячага прытулку ў в. Белая (2005 г.)

Штогод ва універсітэце праводзяцца конкурсы і агляды, якія выклікаюць вялікую цікавасць у студэнтаў факультэта. Гэта датычыцца, у прыватнасці, конкурсу «Лепшы будучы настаўнік года», яго пераможцамі былі і студэнты-гісторыкі. Напрыклад, у 2001 г. ім быў прызнаны студэнт V курсу гістфака А.В. Бірукоў. Широкае развіццё атрымаў рух КВЗ, нязменнымі перамогамі заканчваюцца выступленні каманд, якія складаюцца са студэнтаў факультэта, у фэстах і інтэлектуальных гульнях. Штогод праводзяцца «Вечарына першаккурсніка», «Апошні званок», «Спартландыя», «Дзень здароўя».

Аналіз праведзеных на факультэце выхаваўчых мерапрыемстваў дазваляе сцвярджаць, што вызначылася ўстойлівая тэндэнцыя да выкарыстання такіх формаў, метадаў і прыёмаў працы, у межах якіх студэнты адмаўляюцца ад пазіцыі пасіўных слухачоў і выступаюць у ролі актыўных суб'ектаў выхаваўчага працэсу. Намаганнямі Савета студэнцкага самакіравання традыцыйным стаў Тызень гістарычнага факультэта. У яго межах, пры актыўным удзеле студэнтаў розных курсаў і выкладчыкаў праходзяць дэбат-гульні, круглыя сталы, інтэлектуальныя гульні, сустрэчы з бацькамі студэнтаў – педагогамі па адукацыі і прызначэнні «Яблычак ад яблынькі...», канцэрты мастацкай самадзейнасці, дыскатэкі. З 2006 г. рэгулярна праводзіцца Тызень археалогіі, у яго межах упершыню была падрыхтавана выстава «Археалогія Магілёўскага Падняпроўя. Выратаваныя каштоўнасці» (3-8 снежня 2007 г. у выставачнай зале УА «МДУ імя А.А. Куляшова»). Студэнтамі-членамі археалагічнага гуртка створаны сайт археалагаў у Інтэрнэце.

Дзень здароўя

ковых школ. Шэраг студэнтаў прапускае заняткі, як па ўважлівых, так і без ўважлівых прычын, не выконвае патрабаванні выкладчыкаў адносна самастойнай працы. Адчуваюцца і цяжасці ў забеспячэнні вучэбнага працэсу самай новай навуковай і метадычнай літаратурай, якая выдаецца за межамі Беларусі; у недахопе шматлікіх сродкаў нагляднасці (гістарычных картаў, атласаў), камп'ютэрнай тэхнікі. На вырашэнне гэтых і іншых праблем, накіраваны мерапрыемствы, што распрацоўваюцца дэканатам і кафедрамі факультэта, студэнцкім саветам, грамадскімі арганізацыямі.

Такім чынам, з пераўтварэннем педінстытута ва ўніверсітэт адкрыліся новыя магчымасці для павышэння ўзроўню прафесійнай падрыхтоўкі студэнтаў, і яны рэалізаваліся арганізатарскай, навучальна-выхаваўчай дзейнасцю дэканата, кафедраў, грамадскіх арганізацый і аб'яднанняў.

Аднак выявіліся і праблемы, якія патрабавалі павышанай увагі. Так, ужо з канца 1990-х гг. стала змяншацца агульная паспяховасць на факультэце. Гэта можна растлумачыць рознымі прычынамі і перш за ўсё тымі зменамі, якія адбыліся ў складзе кантынгенту студэнтаў. Так, невысокія вынікі ў вучобе паказваюць студэнты пазабюджэтнай формы навучання, шматлікія выпускнікіяс-

*КАФЕДРА ІСТОРІЇ КПСС
І НАВУКОВАГА КАМУНІЗМУ*

Як асобная вучэбная дысцыпліна гісторыя КПСС выкладалася ў Магілёўскім педагагічным інстытуце з верасня 1956 г. Яна ўключалася ў вучэбныя планы ўсіх факультэтаў і чыталася выкладчыкамі кафедры марксізму-ленінізму (агульны аб'ём па ВНУ складаў 3034 гадзіны). Вучэбныя даручэнні па гісторыі КПСС у 1956/1957 навучальным годзе выконвалі: кандыдат гістарычных навук **І.П. Ларчанка** – 470 г. (на першых курсах літфака і фізмата); кандыдат гістарычных навук **Ф.В. Папоў** – 280 г. (на другім курсе літфака); кандыдат гістарычных навук М.В. Бараноўскі – 571 г. (на першым курсе стацыянара і ўстановачным, першым і пятым курсах аддзялення завочнага навучання (АЗН) гісторыка-геаграфічнага факультэта); кандыдат гістарычных навук **В.М. Стральцоў** – 558 г. (на другім курсе гісторыка-геаграфічнага факультэта і трэцім курсе АЗН настаўніцкага інстытута); выкладчык **П.С. Кантроўскі** – 586 г. (на другім курсе фізмата і на другіх курсах АЗН усіх факультэтаў); асістэнт Г.С. Салаўёва – 569 г. (на першым і другім курсах літфака, першым курсе гісторыка-геаграфічнага факультэта і ўстановачным, першым і другім курсах АЗН усіх факультэтаў)¹.

Іван Пятровіч ЛАРЧАНКА. Нарадзіўся ў 1914 г. у вёсцы Хварасцяны Быхаўскага павета Магілёўскай губерні ў сялянскай сям'і. У 1926 г. скончыў пачатковую школу. У 1930 – 1931 гг. вучыўся ў Княжацкай школе калгаснай моладзі. У 1931 – 1934 гг. – навучэнец рабфака Магілёўскага дзяржаўнага педінстытута. У 1934 г. паступіў і ў 1938 г. скончыў гістарычны факультэт Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута, атрымаўшы кваліфікацыю «Выкладчык гісторыі сярэдняй школы».

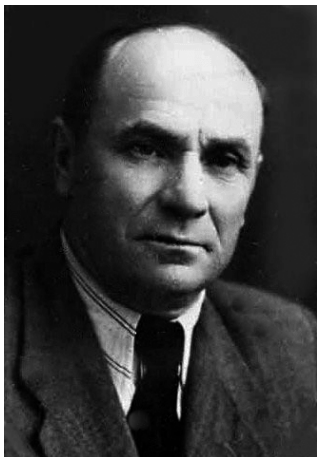
Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны з 22 чэрвеня 1941 г. Лейтэнант І.П. Ларчанка служыў у штабах 3-й і 4-ай армій, затым камандаваў стралковай ротай 860 стралковага палка 283 стралковай дывізіі 3-й арміі. Цяжка паранены 14 сакавіка 1942 г. у баях на Бранскім фронце. Пасля лячэння дэмабілізаваны 14 сакавіка 1943 г. Узнагароджаны ордэнамі «Айчыннай вайны» II ступені і «Знак Пашаны», 6 медалямі, Ганаровай граматай Міністэрства асветы БССР.

У Магілёўскім дзяржаўным педагагічным інстытуце пачаў працаваць са студзеня 1950 г. на пасадзе выконваючага абавязкі загадчыка кафедры асноў марксізму-ленінізму. З красавіка 1950 г. – загадчык кафедры марксізму-ленінізму. У студзені 1954 г. у Інстытуце павышэння кваліфікацыі выкладчыкаў марксізму-ленінізму пры МДУ імя М.В. Ламаносава абараніў кандыдацкую дысертцыю на тэму «Полесский комитет РСДРП(б) в период подготовки и проведения Великой Октябрьской социалистической революции».

¹ ДАМВ. Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 230. – Арк. 37-39.

З верасня 1956 г., у сувязі з увядзеннем ў вучэбны план курса «Гісторыя КПСС», праводзіў заняткі па гэтым прадмеце на розных факультэтах інстытута. З 15 кастрычніка 1958 г. – дацэнт кафедры марксізму-ленінізму. У красавіку 1959 г. прызначаны намеснікам дырэктара МДПІ па вучэбнай і навуковай рабоце, а ў лістападзе 1960 г. – дырэктарам інстытута (з 1961 – рэктарам). З ліпеня 1971 г. – дацэнт кафедры гісторыі КПСС. Са студзеня 1972 г. – дацэнт кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму і дэкан геаграфічнага факультэта (да яго скасавання ў 1975 г.). З выхадам на пенсію (з 20 кастрычніка 1978 г.) працаваў на 0,5 стаўкі дацэнта кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму да 1 лістапада 1983 г. Аўтар некалькіх публікацый аб дзейнасці бальшавіцкіх арганізацый у Беларусі ў перыяд рэвалюцыйных падзей 1917 г.

Фёдар Восіпавіч ПАПОВ. Народзіўся ў 1907 г. у сям’і сялян у в. В. Южакова Лупцкоўскай воласці Кацельніцкага павета Вяцкай губерні (Чарноўскі раён Кіраўскай вобласці). У 1932 г. скончыў рабфак у г. Вятка і быў накіраваны на вучобу на аддзяленне навуковых работнікаў інстытута Маркса-Энгельса-Леніна Маскоўскага гісторыка-архіўнага інстытута.

Пасля заканчэння інстытута працаваў намеснікам загадчыка аддзела Цэнтральнага архіўнага ўпраўлення СССР (1936 г.). Па накіраванні ЦК УКП(б) і аргаддзела ЦВК СССР з 1936 г. працаваў у Беларусі загадчыкам Цэнтральнага архіўнага ўпраўлення БССР, інструктарам і намеснікам сакратара Варашылаўскага РК КП(б)Б г. Мінска, дырэктарам рэспубліканскага Дома партыйнай асветы пры ЦК КП(б)Б, загадчыкам партыйнага архіва ЦК КП(б)Б. З 1938 г. па 1941 г. быў намеснікам дырэктара Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КП(б)Б. (г. Магілёў). У чэрвені 1941 г. па заданні ЦК КП(б)Б эвакуіраваў эшалон з партыйнай дакументацыяй у г. Уфу. У эвакуацыі быў загадчыкам партархіва і ўпаўнаважаным ЦК КП(б)Б па Башкірскай АССР па адборы кадраў для партызанскага руху. Пасля Вялікай Айчыннай вайны працаваў старшынёй рэвізійнай камісіі Магілёўскага АК КП(б)Б.

У Магілёўскім педагагічным інстытуце пачаў працаваць з 1950 г. (старшым выкладчыкам кафедры марксізму-ленінізму па сумяшчальніцтве). Кандыдацкую дысертацыю на тэму «Дзейнасць М.В. Фрунзе ў перыяд падрыхтоўкі Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі ў Беларусі» абараніў у БДУ імя У.І. Леніна ў 1950 г. З 1954 г. – дацэнт кафедры марксізму-ленінізму Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута. У 1955 г. быў прызначаны дырэктарам інстытута і працаваў на гэтай пасадзе да 1960 г. Потым да 1967 г. працаваў дацэнтам на кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму.

Аўтар 2 манаграфій, 3 зборнікаў дакументаў, даведніка, апублікаваў каля 50 артыкулаў па сацыяльна-эканамічным становішчы Беларусі ў складзе Расійскай імперыі, па гісторыі рэвалюцыйнага руху, па нацыянальным пытанні, гісторыі беларускай дзяржаўнасці і гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Памёр у 1970 г.

Віктар Міхайлавіч СТРАЛЬЦОЎ. Нарадзіўся ў 1922 г. у вёсцы Баршчоўка Гомельскага павета Магілёўскай губерні ў сялянскай сям’і. З 1929 г. вучыўся ў Баршчоўскай няпоўнай сярэдняй школе. Пасля яе заканчэння ў 1937 г. паступіў на механічны факультэт Бабруйскага механічнага тэхнікума, які скончыў у 1941 г., атрымаўшы дыплом тэхніка-механіка. У 1941 – 1943 гг. служыў у радах Чырвонай Арміі, камандаваў узводам і ротай на Бранскім, Заходнім і Цэнтральным франтах. Дэмабілізаваны ў званні лейтэнанта ў 1943 г. пасля цяжкага ранення. Узнагароджаны ордэнам «Айчыннай вайны» II ступені, медалямі «За перамогу над Германіяй», «За доблесную працу». У 1943 г. паступіў і ў 1948 г. скончыў гісторыка-філалагічны факультэт Іркуцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Жданава.

У Магілёўскім дзяржаўным педагагічным інстытуце працаваў з 1 жніўня 1948 г. на пасадзе асістэнта кафедры гісторыі СССР. З 1 верасня 1950 г. – выкладчык кафедры марксізму-ленінізму, чытаў курс асноў марксізму-ленінізму і праводзіў практычныя заняткі. У 1956 г. у ІПК выкладчыкаў марксізму-ленінізму пры Кіеўскім дзяржаўным універсітэце імя Т.Г. Шаўчэнкі абараніў кандыдацкую дысертацыю на тэму «Барацьба КПСС за паслядоўнае развіццё культурнага будаўніцтва ў Беларускай ССР у гады чацвёртай п’яцігодкі». З верасня 1956 г. чытаў лекцыі і праводзіў практычныя заняткі па курсе «Гісторыя КПСС». Аўтар шэрагу публікацый па пытаннях культурнага будаўніцтва ў БССР у пасляваенны перыяд. У жніўні 1960 г. пераведзены на працу ў Беларускае дзяржаўнае палітэхнічнае інстытут (г. Мінск).

Пракоп Сяргеевіч КАНТРОЎСКІ. Нарадзіўся ў 1904 г. у сям’і сялян у в. Зарэчча Дубровескага раёна Віцебскай вобласці. Вучыўся ў пачатковай Зарэчанскай школе, сямігадовай школе пры Аршанскім заводзе «Чырвоны Кастрычнік», Аршанскім педагагічным вучылішчы. Пасля заканчэння вучылішча (у 1931 г.) працаваў настаўнікам і дырэктарам Зубрэвіцкай няпоўнай сярэдняй школы Аршанскага раёна Віцебскай вобласці (1931 – 1935 гг.), настаўнікам гісторыі і дырэктарам Асінторфскай сярэдняй школы (1935 – 1938 гг.), завучам СШ № 3 і дырэктарам СШ № 18 г. Магілёва (1938 – 1941 гг.). У 1941 г. пайшоў на фронт. Быў намеснікам начальніка штаба палка, начальнікам 6 аддзялення штаба дывізіі і начальнікам аддзялення спецсувязі 38 асобнай брыгады. Узнагароджаны ордэнам «Айчыннай вайны» I ступені і ордэнам «Чырвонай Зоркі», 6 медалямі, у тым ліку – «За абарону Масквы», «За ўзяцце Берліна», «За перамогу над Германіяй».

Пасля дэмабілізацыі з Чырвонай Арміі працаваў выкладчыкам кафедры марксізму-ленінізму школы МДБ СССР г. Магілёва і па сумяшчальніцтве на кафедры

ўсеагульнай гісторыі Магілёўскага педінстытута (1946 – 1947 гг.), загадчыкам вучэбнай часткі Магілёўскага культасветвучылішча (1947 – 1951 гг.). Скончыў курсы па падрыхтоўцы выкладчыкаў грамадскіх навук пры Ленінградскім дзяржаўным універсітэце імя А.А. Жданава (1952 г.) і з 1952 па 1958 гг. працаваў ст. выкладчыкам кафедры марксізму-ленінізму і старшым выкладчыкам кафедры ўсеагульнай гісторыі ў Магілёўскім педагагічным інстытуце. З 1960 па 1970 гг. – прарэктар па завочным навучанні Магілёўскага педагагічнага інстытута. Працаваў над кандыдацкай дысэртацыяй на тэму «Ленінскі заклік і дзейнасць партыі па выхаванні камуністаў у Беларусі 1924 – 1925 гг.». Памёр у 1970 г.

З мэтай набліжэння вучэбных планаў педагагічных інстытутаў БССР да вучэбных планаў іншых саюзных рэспублік Міністэрства асветы БССР рэкамендавала ўсім дырэктарам педагагічных інстытутаў рэспублікі ўнесці змены ў дзеючыя вучэбныя планы. З 1 верасня 1957 г. на першых і другіх курсах усіх факультэтаў на вывучэнне гісторыі КПСС адводзілася 224 гадзіны (120 лекцыйных і 104 семінарскія гадзіны)². Аднаведныя змены адбыліся і ў выкладанні курса гісторыі КПСС у Магілёўскім педагагічным інстытуце.

У 1959/1960 навучальным годзе пры кафедры марксізму-ленінізму былі створаны секцыі гісторыі КПСС, палітэканоміі і філасофіі, а таксама адпаведныя студэнцкія навукова-даследчыя гурткі. Секцыяй і гуртком гісторыі КПСС кіраваў дацэнт **М.Р. Лысенка**. У гэты перыяд гісторыя КПСС вывучалася на першых і другіх курсах усіх факультэтаў у аб’ёме 220 гадзін на акадэмічную групу, за выключэннем факультэта пачатковай школы, дзе гэтая вучэбная дысцыпліна выкладалася за 165 гадзін³.

Міхась Рыгоровіч ЛЫСЕНКА. Нарадзіўся ў 1926 г. у в. Крупейкі Лоеўскага раёна Гомельскай вобласці, да вайны скончыў 9 класаў Лоеўскай сярэдняй школы. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. З 1943 г. па 1945 г. праходзіў падрыхтоўку ў 5 запасной стралковай брыгадзе, камандаваў кулямётным разлікам 563 палка 153 Смаленскай дывізіі (Другі Беларускі фронт), быў намеснікам камандзіра ўзвода. Пасля цяжкага ранення ў кастрычніку 1944 г. да мая 1945 г. знаходзіўся ў шпіталі. Узнагароджаны ордэнамі «Чырвонай Зоркі» і «Айчыннай вайны» I ступені і 6 медалямі. З 1945 па 1953 гг. вучыўся на гістарычным факультэце Гомельскага педагагічнага інстытута і ў аспірантуры Мінскага педагагічнага інстытута імя А.М. Горкага. Працаваў намеснікам дырэктара Полацкага педінстытута па вучэбнай і навуковай рабоце. Пасля яго закрыцця (у 1959 г.) абраны дацэнтам кафедры марксізму-ленінізму Магілёўскага педагагічнага інстытута.

² ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 246. – Арк. 13.

³ Там жа. – Спр. 282. – Арк. 3, 5, 13.

Кандыдацкую дысертцыю абараніў у 1956 г. па тэме «Крызіс прыгоннай гаспадаркі і рэформа 1961 г. у Магілёўскай губерні». У 1959 г. зацверджаны ў званні дацэнта. З 1960 па 1963 г. – намеснік дырэктара па вучэбнай і навуковай рабоце, з 1963 па 1973 г. – дацэнт кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму Магілёўскага педагагічнага інстытута. Працаваў дэканам вячэрняга і заочнага факультэта Магілёўскага тэхналагічнага інстытута (1974 – 1978 гг.). Вянуўшыся ў Магілёўскі педагагічны інстытут, працаваў дацэнтам на кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму (узначальваў секцыю гісторыі КПСС), загадчыкам кафедры гісторыі КПСС і кафедры палітычнай гісторыі. Звольнены ў 1991 г. у сувязі з дасягненнем пенсійнага ўзросту і скасаваннем кафедры палітычнай гісторыі. Аўтар некалькіх публікацый па пытаннях сацыяльна-эканамічнага развіцця і праблемах ваеннай гісторыі. Працаваў над доктарскай дысертцыяй на тэму «Ваенна-арганізатарская работа партыйных арганізацый Беларусі ў 1918 – 1920 гг.». Узнагароджаны Ганаровай граматай Міністэрства асветы БССР, заслужаны работнік культуры БССР.

Памёр у 2005 г.

27 мая 1963 г. на пасяджэнні бюро Магілёўскага прамысловага абкама КПБ слухалася пытанне «Аб вучэбнай, выхаваўчай і навуковай рабоце ў Магілёўскім педагагічным інстытуце». У абмеркаванні пытання прыняў удзел міністр вышэйшай, сярэдняй спецыяльнай і прафесійнай адукацыі БССР І. Дарашэвіч. У даведцы, падрыхтаванай камісіяй да пасяджэння бюро, адзначалася павышэнне аб’ёму работы кафедры марксізму-ленінізму, абумоўлены ўвядзеннем ў апошнія гады выкладання курсаў навуковага атэізму, марксісцка-ленінскай этыкі і эстэтыкі і плануемым увядзеннем ў вучэбныя планы інстытута новага курса «Асновы навуковага камунізму». У пастанове бюро змяшчалася просьба да ЦК КПБ «даручыць Міністэрству вышэйшай, сярэдняй спецыяльнай і прафесійнай адукацыі БССР вырашыць пытанне аб стварэнні ў Магілёўскім педагагічным інстытуце на аснове цяпер існуючай кафедры марксізму-ленінізму дзвюх кафедраў – кафедры гісторыі КПСС і кафедры палітычнай эканоміі і дыялектычнага і гістарычнага матэрыялізму»¹.

13 чэрвеня 1963 г. загадам міністра вышэйшай, сярэдняй спецыяльнай і прафесійнай адукацыі БССР (№ 382) кафедра марксізму-ленінізму Магілёўскага педагагічнага інстытута была падзелена на дзве: кафедру гісторыі КПСС і кафедру палітычнай эканоміі і філасофіі. Рэктара І.П. Ларчанку абавязалі правесці конкурс на замяшчэнне вакантных пасадаў загадчыкаў кафедраў і асабістыя справы абраных накіраваць у міністэрства на зацвярджэнне². 31 жніўня 1963 г. загадчыкам кафедры гісторыі КПСС Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута быў абраны дацэнт **К.П. Шылка**³.

Кірыла Паўлавіч ШЫЛКА. Нарadzіўся ў 1922 г. у в. Дробкі Гарадоцкага раёна Віцебскай вобласці ў сялянскай сям’і. Пасля заканчэння Гарадоцкай сямігадовай школы вучыўся ў Віцебскім педагагічным вучылішчы (1937 – 1940 гг.). Да

¹ Дзяржаўны архіў грамадскіх аб’яднанняў Магілёўскай вобласці (ДАГАМВ). – Фонд 5943. – Воп. 1. – Спр. 23. – Арк. 151-158.

² ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 346. – Арк. 16.

³ Там жа. – Спр. 347. – Арк. 5.

пачатку Вялікай Айчыннай вайны працаваў настаўнікам гісторыі Тухінскай няпоўнай сярэдняй школы Дубровенскага раёна Віцебскай вобласці. У гады вайны ваяваў на Ленінградскім, Калінінскім, Заходнім, III Беларускам і I Далёкаўсходнім франтах. Узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі, медалямі «За баявыя заслугі», «За перамогу над Германіяй», «За перамогу над Японіяй».

У 1946 – 1949 г. вучыўся на гістарычным факультэце Мінскага педагагічнага інстытута імя А.М. Горкага. У 1948 – 1950 г. працаваў інструктарам і лектарам Віцебскага АК КП(б)Б. З 1950 па 1953 г. вучыўся ў аспірантуры Акадэміі грамадскіх навук пры ЦК КПСС. У 1953 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю, а ў 1956 г. быў зацверджаны ў званні дацэнта па кафедры марксізму-ленінізму Беларускага інстытута інжынераў чыгуначнага транспарту (г. Гомель).

У Магілёўскім педагагічным інстытуце працаваў з 1961 па 1978 г. на пасадзе загадчыка кафедры марксізму-ленінізму, а затым дацэнта кафедры гісторыі КПСС і навучальнага камунізму. Чытаў лекцыйны курс і праводзіў семінарыяныя заняткі па гісторыі КПСС і палітычнай гісторыі XX стагоддзя.

Аўтар шматлікіх публікацый: артыкулаў, тэзісаў, метадычных дапаможнікаў. У 1976 г. падрыхтаваў доктарскую дысертацыю («Ідэалагічная праца Камуністычнай партыі ў першыя гады Савецкай улады (кастрычнік 1917 – сакавік 1919 г.)») і апублікаваў манаграфію па тэме дысертацыйнага даследавання. За дасягненні ў выкладчыцкай, навуковай і грамадскай рабоце ўзнагароджаны граматамі Магілёўскага гаркама і абкама КПБ, Ганаровай граматай Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР, дзвума граматамі Прэзідыума Вярхоўнай Савета БССР, заслужаны дзеяч культуры БССР.

Памёр ў 1978 г.

У першы год свайго існавання (1963/1964 навучальны год) кафедра складалася з 7 штатных выкладчыкаў і 3 сумяшчальнікаў на ўмовах пагадзіннай аплаты. Штатнымі выкладчыкамі працавалі: К.П. Шылка – загадчык кафедры, кандыдат гістарычных навук; М.Р. Лысенка – дацэнт, кандыдат гістарычных навук; **І.І. Сярова** – в. а. дацэнта, кандыдат гістарычных навук; **Г.С. Спешнева** – старшы выкладчык; А.П. Куцакова – асістэнт; М.Г. Максімава – асістэнт; Ф.В. Папоў – дацэнт на 0,5 стаўкі. Працавалі па сумяшчальніцтве І.П. Ларчанка – дацэнт, кандыдат гістарычных навук, рэктар інстытута; **Г.В. Наўныка** – загадчыца кабінета; У. Д. Кадэт – выкладчык школы міліцыі⁴.

Ірына Іванаўна СЯРОВА. Народзілася ў 1930 г. у вёсцы Бакрылава Сакоўскага раёна Валагодскай вобласці ў працоўнай сям’і. У 1938 г. паступіла і ў 1948 г. скончыла Усць-Кубінскую сярэднюю школу. З 1949 г. – студэнтка філалагічнага факультэта Іванаўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута, які скончыла ў 1952 г., атрымаўшы кваліфікацыю «Выкладчык рускай мовы і літаратуры ў сярэдняй школе». У 1955 г. паступіла і ў 1958 г. скончыла аспірантуру па спецыяльнасці «Гісторыя КПСС» пры Маскоўскім дзяржаўным педагагічным інстытуце імя У.І. Леніна. Там жа 29 мая 1959 г. абараніла кандыдацкую дысертацыю на тэму

⁴ ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 368. – Арк. 512.

«Партийно-политическая и партийно-организационная работа КПСС в новых колхозах на целинных землях».

У Магілёўскім дзяржаўным педагагічным інстытуце працавала з верасня 1962 г. на пасады дацэнта кафедры марксізму-ленінізму. З 25 сакавіка 1964 г. — дацэнт кафедры гісторыі КПСС, з 11 снежня 1968 г. — дацэнт кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму. 24 студзеня 1974 г. была зацверджана загадчыкам кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму.

У 1974 г. абараніла доктарскую дысертацию на тэму «Методологические проблемы интернационального воспитания трудящихся». У 1977 г. прысвоена навуковая ступень доктара філасофскіх навук, 16 снежня 1977 г. прысвоена навуковае званне прафесара па кафедры навуковага камунізму і гісторыі КПСС. З 31 жніўня 1984 г. — загадчык кафедры навуковага камунізму. Аўтар навуковых прац па праблемах фарміравання і выхавання асобы, культуры міжнацыянальных адносін, нацыянальнай палітыкі, гісторыі сацыяльна-палітычнай думкі Беларусі, методыцы выкладання грамадскіх навук.

Узнагароджана ордэнам «Знак Пашаны» (1976 г.), Ганаровымі граматамі Міністэрства асветы БССР (1978 г.) і Міністэрства асветы СССР (1982 г.). У 1979 г. атрымала ганаровае званне «Заслужаны работнік вышэйшай школы Беларусі».

Памерла ў 2001 г.

Галіна Сяргееўна СПЕШНЕВА. Нарadzілася ў 1927 г. у г. Тула ў сям’і рабочых. У 1945 г. скончыла СШ № 6 г. Тулы. З верасня 1946 г. — студэнтка гістарычнага факультэта Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Жданава, які паслява скончыла ў 1951 г., атрымаўшы кваліфікацыю «Гісторык».

У Магілёўскім дзяржаўным педагагічным інстытуце працавала з 1 лістапада 1952 г. на пасады асістэнта кафедры марксізму-ленінізму. З верасня 1956 г. з узяццем у вучэбны план курса «Гісторыя КПСС праводзіла семінарскія заняткі і залікі, правярала кантрольныя работы па дадзеным прадмеце на розных факультэтах інстытута. 1 верасня 1958 г. прызначана на пасаду загадчыка кабінета марксізму-ленінізму, з 16 кастрычніка 1960 г. — выкладчык кафедры марксізму-ленінізму. З 1 кастрычніка 1963 г. і да выхаду на пенсію 30 красавіка 1988 г. працавала старшым выкладчыкам кафедры гісторыі КПСС. Узнагароджана медалём «За доблесную працу». Мае шэраг публікацый па пытаннях падрыхтоўкі і выхавання кадраў кваліфікаваных рабочых у БССР.

Аліна Пракопаўна ВАРОНІНА (КУЦАКОВА). Нарадзілася ў 1931 г. у г. Полацку ў сям’і служачых. У 1950 г. пасля заканчэння сярэдняй школы ў г. Барысаве вучылася на гістарычным факультэце БДУ імя У.І. Леніна. У 1959 – 1963 гг. – аспірантка БДУ імя Ул.І. Леніна (спецыялізацыя – гісторыя КПСС).

У Магілёўскім педагагічным інстытуце працавала асістэнтам кафедры гісторыі КПСС (з 1963 г.); старшым выкладчыкам (з 1967 г.) і дацэнтам кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму, навуковага камунізму, паліталогіі (з 1972 па 2002 гг.). Кандыдацкую дысертцыю абараніла ў 1969 г. па тэме «Деятельность Коммунистической партии Белоруссии по повышению культурного уровня рабочего класса республики в годы пятой пятилетки (1951 – 1955 гг.)» у БДУ імя Ул.І. Леніна. Чытала курс лекцый і вяла семінарскія заняткі па навуковым камунізме. У 1970-х гг. працавала дэканам філалагічнага факультэта. Аўтар некалькіх артыкулаў, тэзісаў і метадычных дапамож-

нікаў па праблемах сацыялістычнай дэмакратыі.

Памерла ў 2002 г.

Ганна Васільеўна НАЎНЫКА. Нарадзілася ў 1924 г. у в. Гулевічы Калінкавіцкага раёна Гомельскай вобласці ў сям’і служачых. Скончыла Гулевіцкую сямігадовую школу (1938 г.), Мазырскі медыцынскі тэхнікум (1940 г.). У пачатку Вялікай Айчыннай вайны была эвакуіравана і працавала фельчарам у гарадской лячэбніцы г. Рцішчава Саратаўскай вобласці. У 1942 г. была мабілізавана ў Чырвоную Армію і да лістапада 1945 г. была старшай медыцынскай сястрой у вайскавай часці № 23366. Узнагароджана медалямі «За абарону Сталінграда», «За абарону Каўказа», «За баявыя заслугі», «За перамогу над Германіяй».

Пасля вайны працавала інструктарам па кадрах Калінкавіцкага РК КП(б)Б, загадчыкам спецчасткі Калінкавіцкага райвыканкама, старшынёй раённай планавай камісіі Даманавіцкага райсавета (1945 – 1951 гг.). З 1951 па 1953 вучылася ў Вышэйшай партыйнай школе пры ЦК КПБ. Да пераводу ў Магілёўскі дзяржаўны педагагічны інстытут працавала малодшым навуковым супрацоўнікам Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ, малодшым навуковым супрацоўнікам Партархіва ЦК КПБ (1953 – 1960 гг.).

У Магілёўскім педагагічным інстытуце працавала з 1960 г. (загадчыца кабінета марксізму-ленінізму, з 1968 г. – загадчыца кабінета філасофіі і палітэканоміі). На выкладчыцкай працы была з 1970 па 1991 г. асістэнтам, а потым старшым выкладчыкам кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму, старшым выкладчыкам кафедры палітычнай гісторыі. Займалася праблемамі метадыкі выкладання гісторыі КПСС і палітычнай гісторыі.

Паводле «Пераліку спецыяльных дысцыплін для педагагічных спецыяльнасцяў з чатырохгадовым тэрмінам навучання» (люты 1964 г.) прадмет «Гісторыя КПСС» вызначаўся як спецыяльная дысцыпліна для ўсіх факультэтаў, такім чынам кафедра гісторыі КПСС становілася агульнаінстытуцкай⁵.

⁵ ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 381. – Арк. 3.

У 1964/1965 навучальным годзе кафедра гісторыі КПСС была ператворана ў кафедру гісторыі КПСС і навуковага камунізму. Гэтая змена дыктавалася рашэннямі ХХІІ з'езда КПСС і адпаведнымі загадамі Міністэрства вышэйшай, сярэдняй спецыяльнай і прафесійнай адукацыі СССР (27 чэрвеня 1963 г.) і Міністэрства вышэйшай, сярэдняй спецыяльнай і прафесійнай адукацыі БССР (22 жніўня 1963 г.) «Аб увядзенні выкладання ў ВНУ асноў навуковага камунізму»⁶.

Як адзначалася ў справаздачы кафедры за 1964/1965 навучальны год, «...у бягучым навучальным годзе курс «Асновы навуковага камунізму» упершыню чытаўся ў поўным аб'ёме» і «персанальных змен у складзе кафедры ў параўнанні з папярэднім вучэбным годам не адбылося»⁷. Вучэбныя даручэнні па асновах навуковага камунізму выконвалі дацэнт І.І. Сярова і старшы выкладчык А.П. Куцакова. Па асобных тэмах курса для чытання лекцый былі запрошаныя кіруючыя партыйныя работнікі вобласці, у прыватнасці, сакратар Магілёўскага абкама КПБ Н.І. Сняжкова, першы сакратар Кастрычніцкага райкама КПБ г. Магілёва Б.П. Гардзееў, загадчык аддзела Ленінскага райкама КПБ г. Магілёва М.Н. Лошынец⁸.

У наступныя гады ў сувязі з адкрыццём новых факультэтаў, зменамі ў вучэбных планах змяняўся і склад выкладчыкаў кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму. У 1983/1984 вучэбным годзе на кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму працавалі 19 выкладчыкаў: прафесар, доктар навук І.І. Сярова; 11 кандыдатаў навук – дацэнтаў і старшых выкладчыкаў: **Г.А. Баранаў**, К.М. Бандарэнка, С.М. Бычок, А.П. Вороніна, **У.А. Дайнека**, Е.Т. Ларыёнава, **В.В. Лукша**, М.Р. Лысенка, **М.А. Малянок**, **А.Н. Маргуноў**, **Р.В. Нікульшына**; 3 старшыя выкладчыкі без навуковай ступені: Г.В. Наўныка, Г.С. Спешнева, **Г.І. Фурс**; 4 асістэнты: А.М. Кулагіна, **Р.Ф. Мяшкоў**, В.І. Набелахаў, **І.І. Таркан**. Такім чынам, выкладчыкі, якія мелі навуковую ступень і званне, складалі 63,1 % ад агульнай колькасці членаў кафедры.

Георгій Апанасавіч БАРАНАЎ. Нарадзіўся ў 1937 г. у г. Бабруйск Магілёўскай вобласці ў сялянскай сям'і. У 1945 – 1952 гг. вучыўся ў Перавозскай сямігадовай школе, затым у Багушэвіцкай сярэдняй школе, якую скончыў у 1955 г. У 1955 – 1957 гг. вучыўся на харавым аддзяленні Гродзенскага культасветвучылішча. З 1961 па 1966 гг. – студэнт гістарычнага факультэта БДУ імя У.І. Леніна, дзе атрымаў кваліфікацыю «Гісторык». 8 снежня 1978 г. у Мінскім дзяржаўным педагагічным інстытуце абараніў кандыдацкую дысертацыю на тэму: «Деятельность Компартии Белоруссии по повышению куль-

⁶ Там жа. – Спр. 350. – Арк. 1.

⁷ Там жа. – Спр. 391. – Арк. 11.

⁸ Там жа. – Арк. 12-13.

турно-технического уровня рабочего класса в годы второй пятилетки». Апублікаваў шэраг работ па праблематыцы дысертацыі.

У Магілёўскім дзяржаўным педагагічным інстытуце працаваў са жніўня 1980 г. на пасадзе старшага выкладчыка кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму. З лютага 1988 г. – дацэнт кафедры гісторыі КПСС. У верасні 1991 г. быў абраны на конкурсе на пасаду старшага выкладчыка кафедры педагогікі.

Уладзімір Аляксеевіч ДАЙНЕКА. Нарadzіўся ў 1923 г. у сям’і служачых у в. Новы Юзін Кіраўскага раёна Магілёўскай вобласці. Скончыў Чачэвіцкую сямігадовую школу (1938 г.), першы курс Магілёўскага педагагічнага вучылішча (1941 г.), гістарычны факультэт Магілёўскага педагагічнага інстытута (1949 г.). У 1949 г. працаваў выкладчыкам кафедры ўсеагульнай гісторыі, з 1950 па 1952 гг. – выкладчыкам кафедры марксізму-ленінізму Магілёўскага педінстытута, затым перайшоў на выкладчыцкую працу ў БСГА. З 1957 г. на партыйнай рабоце (другі сакратар Горацкага РК КПБ, загадчык аддзела школ і ВНУ Магілёўскага АК КПБ, намеснік старшыні Магілёўскага аблвыканкома). У 1980 г. вярнуўся на выкладчыцкую працу ў Магілёўскі педагагічны інстытут. Працаваў ст. выкладчы-

кам, а затым дацэнтам кафедры гісторыі КПСС і кафедры палітычнай гісторыі. У 1991 г. звольнены па ўласным жаданні ў сувязі са скасаваннем кафедры палітычнай гісторыі.

У 1974 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю па гісторыі КПСС. Аўтар кнігі «Ленинский призыв в Коммунистическую партию: на примере Компартии Белоруссии» (1975) і больш за 80 артыкулаў. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны (кулямётчык партызанскага атрада, затым палка). Узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі, медалём «Партызану Вялікай Айчыннай вайны» I ступені і іншымі ўрадавымі ўзнагародамі.

Вадзім Васільевіч ЛУКША. Нарadzіўся ў 1926 г. у сям’і сялян у в. Тарасавічы Вілейскага раёна Мінскай вобласці. У 1939 г. скончыў польскую пачатковую школу ў в. Спягла Вілейскага раёна, у гады вайны – Куранецкую сярэднюю школу, у 1948 г. – Пастаўскае педагагічнае вучылішча, у 1958 г. – Вышэйшую партыйную школу пры ЦК КПБ. Працаваў дырэктарам Талубскай сямігадовай школы Вілейскага раёна Мінскай вобласці, лектарам Вілейскага гаркама партыі і райкама партыі ў г. п. Крупкі Мінскай вобласці. З 1966 па 1991 гг. працаваў асістэнтам, старшым выкладчыкам, дацэнтам кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму, кафедры палітычнай гісторыі. Чытаў лекцыі і праводзіў сямінарскія заняткі па гісторыі КПСС і палітычнай гісторыі XX стагоддзя. Кандыдацкую дысертацыю абараніў у 1974 г. у БДУ імя У.І. Леніна па тэме «Деятельность Компартии Беларуси по идейному воспитанию

тружеников села в годы семилетки (1959 – 1965 гг.)». Аўтар публікацый у рэспубліканскіх і абласных выданнях па праблемах камуністычнага выхавання моладзі і масава-палітычнай працы ў вёсцы.

Міхась Андрэвіч МАЛЯНОК. Нарадзіўся ў 1936 г. у в. Вялікі Бор Хойніцкага раёна Гомельскай вобласці ў сям’і сялян. Пасля заканчэння Велікаборскай няпоўнай сярэдняй школы вучыўся ў Рэчыцкім педагагічным вучылішчы (1952 – 1956 гг.). У 1956 – 1959 гг. служыў у Савецкай Арміі. Скончыў гістарычны факультэт і аспірантуру БДУ імя У.І. Леніна (1959 – 1967 гг.). Пераможца Рэспубліканскага конкурсу маладых навукоўцаў па грамадскіх навук у 1969 г. Кандыдат філасофскіх навук. Дысертцыю абараніў у 1969 г. па тэме «Преодоление классовых отличий в процессе строительства коммунизма (на материалах БССР)». У 1972 г. зацверджаны ў званні дацэнта па кафедры навуковага камунізму.

У Магілёўскім педагагічным інстытуце працаваў з 1967 па 2000 гг. на кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму (старшы выкладчык, дацэнт), кафедры тэорыі сацыялізму (дацэнт, загадчык кафедры), кафедры паліталогіі (загадчык кафедры, дацэнт). З 1972 па 1979 гг. працаваў дэканам факультэта педагогікі і методыкі пачатковага навучання. Аўтар шматлікіх публікацый па праблемах сацыяльнай структуры грамадства, у тым ліку вучэбнага дапаможніка па паліталогіі.

Памёр у 2000 г.

Аляксандр Нікіфаравіч МАРГУНОЎ. Нарадзіўся в 1949 г. у г. Магілёве ў сям’і служачых. Скончыў СШ №1 г. Магілёва (1966 г.), гістарычны факультэт Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута (1970 г.). З верасня 1970 па снежань 1972 гг. працаваў на пасадзе загадчыка кабінета палітэканоміі і філасофіі МДП імя А.А. Куляшова, потым быў пераведзены на пасаду асістэнта кафедры гісторыі КПСС Магілёўскага машынабудаўнічага інстытута. З 1976 па 1979 гг. вучыўся ў аспірантуры БДУ імя У.І. Леніна па спецыяльнасці «Гісторыя КПСС». Па прадстаўленні Міністэрства адукацыі БССР у 1979 г. быў залічаны старшым выкладчыкам кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму МДП імя А.А. Куляшова.

Кандыдацкую дысертцыю абараніў у БДУ імя У.І. Леніна ў 1980 г. Званне дацэнта прысвоена ў 1985 г. З 1982 г. працаваў дацэнтам кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму, кафедры гісторыі КПСС, кафедры палітычнай гісторыі. З 1984 па 1988 гг. быў дэканам педагагічнага факультэта. З 1993 па 2000 гг. – дацэнт кафедры гісторыі і культуры Беларусі. Аўтар некалькіх публікацый па праблемах гісторыі і методыкі выкладання грамадазнаўчых дысцыплін.

Рыма Віктараўна НИКУЛЬШЫНА. Нарадзілася ў 1941 г. на ст. Раеўка БАССР у сям’і рабочых. Пасля заканчэння Раеўскай сярэдняй школы вучылася на

геаграфічным факультэце Пермскага дзяржаўнага ўніверсітэта (1958 – 1963 гг.). Працавала настаўнікам сярэдняй школы (1963 – 1968 гг.); загадчыкам сектара сацыялагічнай лабараторыі Пермскага ўніверсітэта (1968 – 1970 гг.); старшым выкладчыкам і дацэнтам Пермскага фармакалагічнага інстытута (1970 – 1982 гг.). Кандыдацкую дысертацыю абараніла ў 1974 г. ва Уральскім дзяржаўным універсітэце, у 1978 г. атрымала званне дацэнта.

У Магілёўскім педагагічным інстытуце працавала з 1982 г. дацэнтам кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму, навуковага камунізму, тэорыі сацыялізму. Аўтар некалькіх публікацый па праблемах экалагічнага выхавання і развіцця сацыяльнай сферы.

Памерла ў 1994 г.

Галіна Лакціёнаўна ФУРС. Нарадзілася ў 1939 г. у в. Церабель Рудзенскага раёна Мінскай вобласці ў сям’і вайскоўца. Пасля заканчэння Перажырскай сярэдняй школы паступіла ў Мінскі педагагічны інстытут імя А.М. Горкага (1956 – 1961 гг.). Працавала настаўнікам гісторыі, беларускай і рускай мовы ў Асавецкай і Савіцкай сярэдніх школах, з 1965 па 1966 гг. была дырэктарам Гарэліцкай васьмігадовай школы Пухавіцкага раёна Мінскай вобласці. У 1966 г. прынята на пасаду старшага лабаранта кафедры марксізму-ленінізму Магілёўскага педінстытута. З 1968 па 1977 гг. працавала загадчыкам кабінета кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму. У 1977 г. была абрана асістэнтам кафедры гісторыі КПСС, а потым кафедры палітычнай гісторыі і працавала на гэтай пасадзе да скасавання кафедры палітычнай гісторыі ў 1991 г. Да выхаду на пенсію (з 1991 па 1999 гг.) працавала асістэнтам кафедры гісторыі і культуры Беларусі і намеснікам дэкана факультэта фізвыхавання па выхаваўчай працы (з 1989 па 1999 гг.). Аўтар некалькіх метадычных дапаможнікаў для семінарскіх заняткаў па курсе гісторыі КПСС.

Алена Міхайлаўна КУЛАГІНА. Нарадзілася ў 1956 г. у г. Мінску ў сям’і служачых. Скончыла сярэдняю школу № 4 г. Мінска у 1974 г., гістарычны факультэт Магілёўскага педагагічнага інстытута у 1978 г., аспірантуру па кафедры гісторыі КПСС БДУ імя У.І. Леніна ў 1984 г. З 1978 па 1991 гг. працавала асістэнтам на кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму і кафедры палітычнай гісторыі. Працавала над кандыдацкай дысертацыяй на тэму «Партыйнае кіраўніцтва інтэрнацыянальным выхаваннем моладзі». Па тэме дысертацыйнага даследавання апублікавала некалькі артыкулаў.

Рыгор Філіпавіч МЯШКОЎ. Нарадзіўся ў 1922 г. у в. Лазы Дземянскага раёна Смаленскай вобласці РСФСР. У 1939 г. скончыў СШ № 428 г. Масквы. З 1940 па 1970 гг. служыў у Савецкай Арміі.

Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Ваяваў на Калінінскім, Волжаўскім і Шпрыбалтыйскім франтах. Узнагароджаны ордэнам «Чырвонай Зоркі» і 10 медалямі, у тым ліку – «За баявыя заслугі».

У Магілёўскім педагагічным інстытуце працаваў з 1973 па 1989 гг. асістэнтам кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму, кафедры навуковага камунізму. Аўтар некалькіх тэзісаў і артыкулаў, метадычных дапаможнікаў для семінарскіх заняткаў па курсе навуковага камунізму.

Іван Іванавіч ТАРКАН. Нарадзіўся ў 1952 г. у в. Казулічы Кіраўскага раёна Магілёўскай вобласці. У 1969 г. скончыў Лабаніцкую сярэднюю школу Кіраўскага раёна, у 1978 г. – філасофскі факультэт Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя М.В. Ламаносава, у 1982 г. – аспірантуру МДУ імя М.В. Ламаносава па кафедры гісторыі філасофіі. Кандыдацкую дысертацыю па тэме «Філасофское наследие Розы Люксембург» абараніў у 1984 г.

У Магілёўскім педагагічным інстытуце працаваў з 1983 па 1996 гг. на кафедрах гісторыі КПСС і навуковага камунізму, навуковага камунізму, тэорыі сацыялізму, філасофіі. Аўтар некалькіх артыкулаў.

На кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму чыталіся курсы гісторыі КПСС (120, 170 і 200-гадзінныя праграмы); навуковага камунізму (80 і 140-гадзінныя праграмы); гісторыі міжнароднага камуністычнага руху (80 гадзін); 2 спецкурсы па гісторыі КПСС і 3 спецкурсы па навуковым камунізме. Працавалі 2 секцыі: гісторыі КПСС (кіраўнік – дацэнт М.Р. Лысенка) і навуковага камунізму (кіраўнік – дацэнт М.А. Малянок).

Выкладчыкі кафедры паспяхова займаліся навукова-даследчай работай. За 1983/1984 навучальны год была падрыхтавана і здадзена ў друк манаграфія дац. М.А. Малянка «Развитие и сближение классов»; вышлі ў свет 3 падручнікі і вучэбна-метадычных дапаможнікі і 13 артыкулаў. І.І. Таркан абараніў кандыдацкую дысертацыю. Выкладчыкі кафедры ўдзельнічалі ў працы 12 Усесаюзных, рэспубліканскіх і гарадскіх канферэнцый¹.

У 1984 г. адбылася яшчэ адна рэарганізацыя кафедраў. На падставе загада міністра асветы БССР М.Г. Мінкевіча ад 11 мая 1984 г. (№ 95) «Аб арганізацыі новых кафедраў у Мінскім, Магілёўскім, Брэсцкім педінстытутах у 1984/1985 навучальным годзе» на базе кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму МДП імя А.А. Куляшова ствараліся кафедра гісторыі КПСС і кафедра навуковага камунізму. Гэтае рашэнне было прынята з улікам «прапаноў Саветаў Мінскага, Магілёўскага і Брэсцкага педінстытутаў, накіраваных на паляпшэнне вучэбнай, метадычнай і навукова-даследчай работы»². Загадчыкам кафедры гісторыі КПСС быў абраны дацэнт М.Р. Лысенка, а загадчыкам кафедры навуковага камунізму – прафесар І.І. Сярова.

¹ ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 878. – Арк. 200- 219.

² Там жа. – Спр. 907. – Арк.63.

У другой палове 1980-х гадоў усе грамадазнаўчыя кафедры сутыкнуліся са значнымі цяжкасцямі. Сярод найбольш важных праблем – адсутнасць новых праграм, вучэбных планаў і вучэбных дапаможнікаў, супярэчлівасць навуковых ацэнак дзейнасці партыі ў 1930 – 1940-х гадах і, так званага, «застойнага перыяду».

На кафедры гісторыі КПСС МДП імя А.А. Куляшова ў 1988/1989 навучальным годзе працавалі 14 выкладчыкаў: 7 дацэнтаў, 2 старшыя выкладчыкі і 5 асістэнтаў (2 з іх – на 0,5 стаўкі). Змены ў грамадстве патрабавалі зменаў і у выкладанні грамадскіх дысцыплін. Выкладчыкі кафедры імкнуліся данесці да студэнтаў новыя пункты погляду, новыя ацэнкі падзей і асоб; шырока выкарыстоўваліся новыя формы працы: малыя групы, канферэнцыі, круглыя сталы, дыспуты, вечары пытанняў і адказаў, дыскусійны клуб «Палеміст»; рэкамендавалі студэнтам артыкулы з папулярных у тых гады выданняў: «Іншага не дадзена», «Гісторыкі спрачаюцца» і інш. Аднак радыкальных змен у выкладанні грамадазнаўчых дысцыплін не адбылося, і ў 1988/1989 навучальным годзе гісторыя КПСС чыталася студэнтам усіх факультэтаў апошні год³.

Загадам старшыні Дзяржкамітэта СССР па народнай адукацыі Г.А. Ягодзіна ад 22 жніўня 1989 г. (№ 685) «Аб перабудове выкладання грамадскіх навук у вышэйшых навучальных установах краіны» ў вучэбныя планы ВНУ ў якасці абавязковых прадметаў уведзіліся «Сацыяльна-палітычная гісторыя XX стагоддзя», «Філасофія», «Палітычная эканомія», «Праблемы тэорыі сучаснага сацыялізму». Прадпрымалася гэта з мэтай вызвалення грамадазнаўчай адукацыі ад ранейшай ідэалагічнай аднабаковасці. ВНУ павінны былі «пераходзіць на новую структуру выкладання па меры распрацоўкі вучэбных праграм, лекцыйных курсаў, перападрыхтоўкі выкладчыкаў»⁴.

Кафедра гісторыі КПСС МДП імя А.А. Куляшова была ператворана ў кафедру палітычнай гісторыі. У сувязі з планавым пераходам на выкладанне курса «Палітычнай гісторыі» выкладчыкі кафедры ў лістападзе 1989 г. былі размеркаваны па пяці праблемных групам на чале з вядучымі дацэнтамі для падрыхтоўкі тэкстаў лекцый і метадычных дапаможнікаў па ўсіх тэмах курса палітычнай гісторыі. Да канца 1989/1990 навучальнага года былі падрыхтаваны рабочыя праграмы, тэксты лекцый, планы семінарскіх заняткаў, тэматыка кантрольных работ, тэрміналагічны слоўнік-даведнік па палітычнай гісторыі, складзены пытанні для бягучых залікаў і іспытаў.

З 1 верасня 1990 г. кафедра палітычнай гісторыі ажыццяўляла выкладанне па дзвюх дысцыплінах – «Гісторыя КПСС» на гістарычным факультэце і «Палітычная гісторыя» на астатніх шасці факультэтах інстытута. На кафедры працавалі 13 выкладчыкаў, з іх 8 кандыдатаў навук, дацэнтаў: К.М. Бандарэнка (заг. кафедры), Г.А. Баранаў, С.М. Бычок, У.А. Дайнека, В.В. Лукша, М.Р. Лысенка,

³ ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 1098. – Арк. 6-8.

⁴ Там жа. – Спр. 1090. – Арк. 71.

А.Н. Маргуноў, Т.У. Апіок; старшы выкладчык М.К. Шылка; 4 асістэнты: А.М. Кулагіна, Г.В. Наўныка, Н.Ю. Токава, Г.Л. Фурс⁵.

У 1991 г. ва ўмовах атрымання Рэспублікай Беларусь дзяржаўнага суверэнітэту адбыліся змены ў выкладанні грамадскіх дысцыплін у ВНУ краіны, у прыватнасці, скасоўваліся кафедры палітычнай гісторыі. Адпаведныя змены адбыліся і ў Магілёўскім дзяржаўным педагагічным інстытуце імя А.А. Куляшова. Выкладчыкі кафедры пасля перападрыхтоўкі былі пераведзены на спецыяльныя кафедры гістарычнага факультэта.

⁵ Там жа. – Спр. 1137. – Арк. 1-4.

КАФЕДРА ЎСЕАГУЛЬНАЙ ГІСТОРЫІ

Пра пачатак выкладання гісторыі замежжа ў Магілёўскім педінстытуце вядома вельмі мала. Мясцовых спецыялістаў не было, а з 1930 г. была запрошана спецыяліст па гісторыі Захаду з Мінска дацэнт Х.С. Лібман, якая потым вярнулася ў Інстытут гісторыі Беларускай акадэміі навук. У 1932 г. гісторыю Захаду выкладаў магілёўскі лектар Л.М. Шыдлоўскі. Але, як адзначалася ў дакументах, навуковай працы ён не вёў. У тых жа часы асноўным выкладчыкам па адзначанай дысцыпліне была Камарова. Але яна прыязджала з Ленінграда на 4-5 дзён і вычытвала 30 вучэбных гадзін. Астатнія заняткі па курсе праводзіў іншы выкладчык. Аднак адбывалася гэта нерэгулярна. У 1934/1935 навучальным годзе вывучэнне сусветнай гісторыі было наогул сарвана праз адсутнасць выкладчыка. Яшчэ горшая сітуацыя склалася ў 1936 – 1938 гг., калі, у тым ліку праз рэпрэсіі, на гістфаку не хапала выкладчыкаў.

Вайна, вядома, спыніла работу інстытута. Пасля вызвалення, ужо ў 1944 г., заняткі былі адноўлены, у тым ліку на гістарычным факультэце. Была створана аб'яднаная кафедра гісторыі, якую ўзначаліў старшы выкладчык М.В. Бараноўскі. У 1946 г. яго змяніў А.Ф. Мартынаў. Кафедра складалася з 6 супрацоўнікаў, двое з якіх адначасова з'яўляліся сумяшчальнікамі на іншых кафедрах інстытута. Трэба зазначыць, што кваліфікацыя тагачасных выкладчыкаў была невысокай – на гістфаку не было ніводнага дацэнта. Курс новай гісторыі забяспечваў старшы выкладчык І.С. Чарны, аспірант-завочнік Маскоўскага ўніверсітэта, які працаваў над кандыдацкай дысэртацыяй «Роль германскай дыпламатыі ў развязванні русско-японскай вайны». Гісторыю сярэдніх вякоў выкладаў мясцовы настаўнік А.І. Ахраловіч.

Перад 1946/1947 навучальным годам да працы ўдалося прыцягнуць спецыяліста па гісторыі старажытнага свету **А.І. Казлова** з Мінска і выкладчыка новай гісторыі Усходу В.А. Руміна, дактаранта з Масквы. З іх прыездам і была створана кафедра ўсеагульнай гісторыі ў складзе 4 супрацоўнікаў. Узначаліў яе адзіны штатны выкладчык – згаданы А.І. Ахраловіч. Астатнія працавалі «наездзі» і ў справядачы за адзначаны навучальны год было запісана: «па сутнасці кафедры няма». Спраба выйсці з такога стану за кошт выпускніка гістфака не была ўдалай, бо той выбраў кафедру гісторыі СССР.

Аляксандр Ільіч КАЗЛОЎ нарадзіўся ў 1912 г. у в. Цінькава Крычаўскага р-на Магілёўскай вобласці ў сялянскай сям'і. У 1930 г. скончыў школу сялянскай моладзі. Улетку 1930 г. праслухаў кароткатэрміновыя курсы настаўнікаў пачатковых школ.

Працаваў у школе і завочна вучыўся ў Віцебскім педінстытуце. У 1933 г. скончыў 2 курсы. У 1930 – 1933 гг. загадваў пачатковай вясковай школай. У 1933 – 1934 гг. – дырэктар няпоўнай сярэдняй школы в. Макаўе Крычаўскага р-на Магілёўскай вобл.

У 1934 – 1938 гг. – вучоба на гістарычным факультэце МПІ, атрымаў дыплом з адзнакай. У 1936 – 1938 гг. – асістэнт педінстытута. Затым, у 1938 – 1941 – аспірант БДУ.

1941 – 1945 гг. – удзельнічаў у Вялікай Айчыннай вайне, быў камандзірам разведбатальёна.

З 1945 г. – навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі АН БССР. У 1946 г. залічаны на пасаду в. а. дацэнта кафедры гісторыі па спецыяльнасці «Старажытная гісторыя». У 1948 г. – часова в. а. загадчыка кафедры ўсеагульнай гісторыі. У 1950 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю «Законы 12 таблиц». З 1949 па 1950 г. – працаваў па сумяшчальніцтве на кафедры ўсеагульнай гісторыі. Затым пераехаў у г. Мінск.

Усё ж з 1947 г. кадравыя пытанне на кафедры пачало вырашацца. У якасці сумяшчальнікаў да працы прыступілі 3 кандыдаты гістарычных навук: спецыялісты па новай гісторыі з ленінградскага ўніверсітэта, дацэнты І.Г. Грутніна і М.Б. Рабіновіч, а таксама медыявіст Б.А. Рам. На кафедры пачалі працаваць 2 асістэнты: П.С. Кантроўскі і **Г.І. Якутовіч**. Аднак з'ехаў з Магілёва загадчык кафедры А.І. Ахраровіч, а І.С. Чарны паступіў у аспірантуру. Праблему са спецыялістамі абстраляла новая хваля рэпрэсій – «барацьба з касмапалітызмам і нізкапаклонствам перад Захадам». Прафесара В.А. Руміна абвінавацілі ў тым, што яго лекцыі насілі апалітычны характар, што «курс новай гісторыі Усходу тав. Румін выкладаў адарвана ад гісторыі СССР». Больш магілёўскія студэнты не слухалі лекцый маскоўскага усходазнаўца.

Гаўрыіл Іванавіч ЯКУТОВІЧ нарадзіўся ў 1900 г. у Гомельскай вобласці ў сялянскай сям'і.

Ужо з юнацкіх гадоў звязан свой лёс з педагогічнай дзейнасцю. У 1916 г., пасля заканчэння школы атрымаў званне настаўніка школы граматы. Тады ж паступіў у Рагачоўскую настаўніцкую семінарыю, рэарганізаваную ў педтэхнікум і скончыў яго ў 1921 г. Затым выкладаў у 7-гадовых школах на Гомельшчыне. У 1924 – 1928 гг. вучыўся на гістарычным факультэце БДУ. Пасля яго заканчэння выкладаў грамадазнаўчыя дысцыпліны ў Магілёўскім медтэхнікуме, затым курс гісторыі СССР у Магілёўскім палітасветніцкім інстытуце. У 1933 – 1934 гг. працаваў дырэктарам сярэдняй школы і кіраваў педагогічнымі курсамі ў г. Дуброўна Віцебскай вобласці, затым – інструктар-метадыст Віцебскага гарана. У перадваенныя гады – кіраўнік падпрактыкі і асістэнт ў педагогічным і настаўніцкім інстытутах Віцебска.

З 1945 г. – метадыст па гісторыі Інстытута ўдасканалення настаўнікаў у г. Магілёве. З 1947 г. па сумяшчальніцтве – выкладчык метадыкі гісторыі на кафедры ўсеагульнай гісторыі Магілёўскага педінстытута. З 1963 г. залічаны на пасаду старшага выкладчыка кафедры ўсеагульнай гісторыі і аж да выхаду на пенсію ў 1974 г. выкладаў гісторыю старажытнага свету. Заўсёды спакойны, ураўнаважаны. Дзякуючы доўгай педагогічнай дзейнасці ў школах меў асаблівы падыход да першакурснікаў і карыстаўся іх павагай.

Новым загадчыкам кафедры ў 1947 г. стаў А.І. Казлоў. Але кафедра ўсё роўна на 70 % складалася з сумяшчальнікаў. Калі вучэбны план выконваўся, з навуковай працай справы ішлі горш: сумяшчальнікі праводзілі яе па асноўных

месцах работы, а тыя, хто працаваў на пастаяннай аснове, былі параўнальна маладымі і не паспелі яшчэ вызначыцца з навуковай праблематыкай.

У 1948/1949 навучальным годзе для чытання курса гісторыі сярэдніх вякоў замест Б.А. Рама быў запрошаны старшы выкладчык М.Ф. Галаванаў, які закончыў аспірантуру і працягваў працу над тэмай «Кальвінізм у Малой Польшчы ў эпоху рэвалюцыйнага руху». Пазней гэтая тэма трансфармавалася ў «Класы і класавая барацьба ў Вялікім княстве Літоўскім у перыяд Рэфармацыі». Але адначасова з кафедры звольніўся Г.І. Якутовіч. З гэтага ж года на кафедры стаў выкладацца курс савецкай і замежнай археалогіі, які пачаў чытаць кандыдат гістарычных навук, дацэнт У.Г. Тарасенка. Склад кафедры (6 чалавек) амаль адпавядаў неабходнаму штатнаму раскладу (7 чалавек). Аднак, праз вялікую колькасць сумяшчальнікаў рэгулярна склікаць кафедру было складана.

У 1949/1950 навучальным годзе на кафедры працавалі старшыя выкладчыкі А.І. Казлоў, М.Ф. Галаванаў, У.А. Дайнека і кандыдат гістарычных навук **У.М. Хайцман**. Цікава, што ўсе яны працавалі над дысэртацыямі, прычым У.М. Хайцман – над доктарскім даследаваннем «Дыпламатычная барацьба вакол праблемы раззбраення паміж першай і другой сусветнымі войнамі (1919 – 1934 гг.)». Аднак, працуючы па асноўным месцы ў рэдакцыі «Дыпламатычнага слоўніка» у Маскве, адразу пасля прыезду ў Магілёў У.М. Хайцман папярэдзіў, што пастаянна працаваць у інстытуце не збіраецца.

Віктар Майсеевіч ХАЙЦМАН. Народзіўся ў 1919 г. у г. Екацярынаслаў (Днепрапятроўск). Затым пераехаў у Маскву, дзе ў 1937 г. закончыў школу і паступіў на гістарычны факультэт МДУ імя М.В. Ламаносава, які скончыў з адзнакай ў 1941 г. У 1942 – 1943 гг. – інструктар аддзела прапаганды і агітацыі ЦК УЛКСМ. Затым – выкладчык кафедры ўсеагульнай гісторыі Ташкенцкага педінстытута. Адначасова вучыўся ў аспірантуры інстытута Сусветнай гаспадаркі і сусветнай эканомікі АН СССР. Па яе заканчэнні ў 1947 г. абараніў кандыдацкую дысэртацыю і год працаваў в.а. дацэнта кафедры краіназнаўства Маскоўскага інстытута замежных моў. Затым на тых жа пасадах у МДУ імя М.В. Ламаносава, Яраслаўскага педінстытута і Арэхава-Зуеўскага настаўніцкага інстытута. З 1949 г. пачаў працаваць у Магілёўскім педінстытуце старшым выкладчыкам кафедры ўсеагульнай гісторыі. Чытаў курсы па навейшай гісторыі, новай і навейшай гісторыі краін замежнага Усходу, спецкурсы і спецсемінары па навейшай гісторыі. У 1954 – 1955 гг. працаваў сумяшчальнікам наездамі з Масквы. Затым канчаткова звольніўся.

Акрамя нестабільнага складу і недахопаў профільных спецыялістаў, праблемай кафедры з’яўлялася амаль поўная адсутнасць падручнікаў. У 1950 г. у бібліятэцы інстытута па гісторыі Старажытнага Усходу было 20 падручнікаў, па гісторыі Старажытнай Грэцыі – 2 падручнікі, па гісторыі Старажытнага Рыма – 5. Па астатніх прадметах кафедры падручнікаў не было наогул. Усё гэта абум-

моўлівала вялікую вучэбную нагрузку выкладчыкаў, што яшчэ больш абмяжоўвала іх у магчымасцях павышэння кваліфікацыі. Таму кафедры штогод указвалася на нізкі ўзровень навукова-даследчай дзейнасці. Але кваліфікаваныя выкладчыкі звычайна не затрымліваліся, што было наогул характэрна для рэгіянальных ВНУ. Так, з 1950/1951 навучальнага года пасля абароны дысертцыі з інстытута звольніўся А.І. Казлоў, на кафедру прыйшла новая загадчыца – старшы выкладчык **К.Я. Міхайлава**. Акрамя таго, з кафедры сышоў і У.А. Дайнека, які перакваліфікаваўся ў выкладчыка марксізму-ленінізму. У выніку на кафедры засталіся толькі 3 асноўныя выкладчыкі. Не змяніла сітуацыю старшы выкладчык М. Крысько, якая прыехала ў 1952 г. з Кабардынскага педінстытута (г. Нальчык). Яна вывучала ролю Камінтэрна ў бальшавізацыі асноўных камуністычных партый Еўропы, але не пакінула прыкметных слядоў у гісторыі кафедры, бо звольнілася на наступны год.

Клаўдзія Ягораўна МІХАЙЛАВА. Нарадзілася ў 1910 г. у в. Слізнева Нарафамінскага р-на Маскоўскай вобл. У 1921 – 1930 гг. працавала ткачыхай на ткацкай фабрыцы г. Друза Маскоўскай вобл. Затым – курсантка, выкладчыца і загадчыца аблпрафшколы. У 1937 – 1946 гг. – старшы выкладчык гісторыі Сярэднявечча Комі дзяржаўнага педінстытута (г. Сыктыўкар). Потым год на аналагічнай пасадзе працавала ў Бранскім педінстытуце. У 1950 г. была залічана на пасаду старшы выкладчыка кафедры ўсеагульнай гісторыі Магілёўскага педінстытута, выкладала гісторыю сярэдніх вякоў. З 1951 і да 1957 г. выконвала абавязкі загадчыка кафедры ўсеагульнай гісторыі. У 1954 – 1957 – завочна вучылася ў аспірантуры БДУ, тэма дысертцыі «Адносіны Расіі з Аўстрыяй у другой палове XVII ст.» У 1957 – 1965 гг. – старшы выкладчык кафедры ўсеагульнай гісторыі. Пасля сыходу на пенсію, у 1966 – 1973 гг. – працавала на кафедры на ўмовах пагадзіннай аплаты – праводзіла заняткі са студэнтамі-завочнікамі па гісторыі сярэдніх вякоў. Узнагароджана медалём «За працоўную доблесць у перыяд Вялікай Айчыннай вайны». Спрыяла інтэнсіфікацыі навуковай працы на кафедры з’яўленне ў 1953 г. «Навуковых запісак Магілёўскага педагагічнага інстытута». Усе выкладчыкі павінны былі там публікавацца, але са складу кафедры змог гэта зрабіць толькі В.М. Хайцман, які падаў артыкул «Барацьба СССР за мір у падрыхтоўчай камісіі па раззбраенні (1927 – 1930 гг.)». У другі выпуск ён таксама падрыхтаваў артыкул – «Дыпламатычная барацьба вакол праблемы раззбраення у 1931», але ён не быў апублікаваны.

Некаторае паляпшэнне сітуацыі пачало назірацца з 1953/1954 навучальным годзе. Кафедра папоўнілася выпускніцай інстытута, выкладчыкам новай гісторыі – А. Бровікавай, а ў пачатку 1954 г. выпускніцай аспірантуры Ленінградскага універсітэта, спецыялістам па новай гісторыі – **В.М. Пушавай**. Кафедра вырасла да 5 чалавек. Аднак да ператварэння яе ў рэальны навуковы цэнтр па вывучэнні ўсеагульнай гісторыі было яшчэ далёка. Усе сілы старых выкладчы-

каў па-ранейшаму ішлі на «дапрацоўкі» лекцый у адпаведнасці з рашэннямі XIX з'езда КПСС і апошнімі працамі І.В. Сталіна па мовазнаўстве, а маладыя яшчэ асвойвалі свае курсы. Але і ў такіх умовах пры кафедры быў створаны першы ў яе гісторыі студэнцкі навуковы гурток пад кіраўніцтвам В.М. Хайцмана.

Вераніка Мікалаеўна ПУШАВА. Нарадзілася ў 1922 г. у г. Чэбаксары Чувашскай АССР ў сям'і службоўцаў. Скончыла ў 1941 г. школу ў г. Ленінградзе. У чэрвені 1941 г. уступіла ў рады Добраахвотнай медыка-санітарнай жаночай дружны батальёна супрацьпаветранай абароны, з канца верасня 1941 г. вучылася на гістарычным факультэце Ленінградскага ўніверсітэта да яго эвакуацыі ў лютым 1942 г. У жніўні 1942 г. была мабілізавана ў якасці радавога байца СПА. У 1944 г. дэмабілізавалася па стане здароўя. У верасні 1945 г. адноўлена ва ўніверсітэце на другі курс. Пасля заканчэння ўніверсітэта, у 1950 – 1953 гг. займалася ў аспірантуры ЛДУ па спецыяльнасці «Новая гісторыя паўднёвых і заходніх славян» і працавала над дысертацыяй «Антинародная внутренняя политика так называемой «Демократической партии» в Болгарии (октябрь 1908 – март 1911 г.)». Абараніла яе ў 1953 г. Пасля прысуджэння навуковай ступені кандыдата гістарычных навук у 1954 г. прызначана старшым выкладчыкам кафедры ўсеагульнай гісторыі МДПН. Выкладала на гэтай пасадзе новую гісторыю Захаду да выхаду на заслужаны адпачынак у 1981 г. Узнагароджана медалём «За абарону Ленінграда».

У жніўні 1954 г., незадоўга да пачатку навучальнага года, быў звольнены Н.Ф. Галаванаў і адкамандзіраваны ў распараджэнне міністра адукацыі БССР, а на яго месца з 1 верасня прыйшла кандыдат гістарычных навук В.І. Гарамыкіна. Яна пачала выкладаць старажытную гісторыю і археалогію. Сумесна з іншымі маладымі супрацоўнікамі – В.М. Пушавай і В.М. Хайцманам – яна актыўна ўключылася ў навуковае жыццё інстытута. Менавіта яны пісалі артыкулы ў «Навуковыя запіскі», выступалі на навуковых канферэнцыях, кіравалі навуковымі студэнцкімі гурткамі.

У 1955/1956 навучальным годзе на кафедры адбыліся пазітыўныя змены. На ёй зноў працавалі 6 чалавек. На замену В.М. Хайцману на кафедру былі прыняты кандыдаты гістарычных навук **Р.Я. Рыер** (з верасня) і Р. Кручок (са снежня). Першы чытаў навейшую гісторыю, другі – новую. Аднак з двух толькі Р.Я. Рыера можна было лічыць спецыялістам па ўсеагульнай гісторыі, бо ён спецыялізаваўся па гісторыі Усходняй Прусіі XIII – XIV стст. Р. Кручок жа займаўся гісторыяй сярэднявечнага Магілёва. Але ўвогуле на кафедры працавалі ўжо 4 кандыдаты навук і яшчэ двое – загадчыца К.Я. Міхайлава і асістэнт А. Бровікава здавалі кандыдацкія мінімумы.

Але ў наступным навучальным годзе кадравыя праблемы ўзнавіліся. У пачатку года, пасля накіравання ў аспірантуру А. Бровікавай і пераходу на

кафедру гісторыі СССР Р. Кручка, на кафедры зноў засталіся 4 чалавекі: в. а. загадчыка К.Я. Міхайлава, старшыя выкладчыкі В.М. Пушава, В.І. Гарамыкіна і Р.Я. Рыер. Усе яны працавалі над сваімі ранейшымі навуковымі тэмамі, толькі К.Я. Міхайлава спыніла амаль дзесяцігадовую безвыніковую працу па даследаванні расійска-аўстрыйскіх адносін другой паловы XVII ст. Разам з тым, Р.Я. Рыерам і В.М. Пушавай на факультэце была праведзена студэнцкая навуковая канферэнцыя «Барацьба за сацыялізм у еўрапейскіх краінах народнай дэмакратыі».

Рыгор Якаўлевіч РЫЕР. Народзіўся ў 1912 г. у г. Мінску ў сям’і каваля. У 1928 г. скончыў сямігодку. Працаваў у Белдзяржкіно. У 1930 – 1932 гг. вучыўся на рабфаку пры інстытуце кінематаграфіі ў Маскве. Затым, у 1935 – 1939 гг. – вучоба на гістарычным факультэце Мінскага педінстытута імя А.М. Горкага. Інстытут закончыў з адзнакай і паступіў у аспірантуру БДУ па кафедры гісторыі сярэдніх вякоў. Восенню 1939 г. быў прызваны ў Чырвоную Армію. Служыў у вайсках супрацьпаветранай абароны г. Масквы. Уздзельнічаў у баях. Дэмабілізаваны ў кастрычніку 1945 г. Быў адноўлены ў аспірантуры і скончыў яе ў 1948 г. Адначасова з вучобай у аспірантуры чытаў курс гісторыі сярэдніх вякоў для завочнікаў у БДУ. У 1950 г. быў накіраваны ў Баранавіцкі настаўніцкі інстытут. Пасля яго закрыцця, з 1951 па 1954 г. працаваў у Пінскім педінстытуце, дзе чытаў курсы па гісторыі сярэдніх вякоў і гісторыі новага часу, гісторыі дзяржавы і права. У 1954 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю «Кёнігсберг XIII – пачатку XVI ст. – апора агрэсіі нямецкага рыцарства ў Прыбалтыцы» у Ленінградскім універсітэце. З 1 верасня 1955 г. – старшы выкладчык кафедры ўсеагульнай гісторыі МДП.

У 1957 г. зацверджаны загадчыкам кафедры ўсеагульнай гісторыі, якой кіраваў да 1961 г., калі кафедра была часова ліквідавана, і да 1963 г. працаваў старшым выкладчыкам кафедры гісторыі. З 1963 г. – загадчыка кафедры гісторыі. Выкладаў курс новай і навейшай гісторыі краін замежнага Усходу. У 1967 – 1973 г. быў абраны на пасаду загадчыка адноўленай кафедры ўсеагульнай гісторыі. Потым, да выхаду на пенсію ў 1981 г., працаваў дацэнтам кафедры, перыядычна выконваючы абавязкі яе загадчыка.

Памёр у 1983 г.

У наступным 1957/1958 навучальным годзе на пасаду загадчыка кафедры быў прызначаны спецыяліст па еўрапейскім сярэднявеччы Р.Я. Рыер. Але ранейшыя праблемы засталіся нявырашанымі. Вялікая педагагічная нагрузка, адарванасць ад буйных бібліятэк і архіваў, адсутнасць фінансавых сродкаў для навуковых камандзіровак абмяжоўвалі магчымасці кафедры як цэнтра па выкладанні і навучанні гісторыі замежжа. А пераразмеркаванне лекцыйных курсаў на гэты год прадэманстравала ўсю кадравую абмежаванасць кафедры: Р.Я. Рыер чытаў гісторыю Старажытнага Рыма, Старажытнага Усходу і навейшую гісторыю, В.М. Пушава – гісторыю Старажытнай Грэцыі і новую гісторыю, К.Я. Міхайлава ў дадатак да гісторыі сярэднявечча ўзяла гісторыю нова-

га часу. Некалькі здымалі вучэбную перагрузку 3 асістэнты-сумяшчальнікі – А. Бровікава, Э. Міркіна і Л. Смірнова. Навуковая тэматыка кафедры няўхільна адыходзіла ў бок беларускай і расійскай гісторыі. Так, Р.Я. Рыер і К.Я. Міхайлава пад кіраўніцтвам В.М. Пушавай працавалі над калектыўным даследаваннем «Расія і паўднёвыя славяне ў пачатку XX стагоддзя», разлічаным на 1958 – 1962 гг. Аднак кожны займаўся і ўласнай тэмай. Так, В.М. Пушава працавала над «Нарысамі сацыяльна-эканамічнай і палітычнай гісторыі Сербіі ў пачатку XIX ст.», Р.Я. Рыер вывучаў «Саюз прусаў з паморскім князем Святаполкам супраць нямецкага ордэна ў першай палове XIII ст.», К.Я. Міхайлава змяніла тэму свайго дысэртацыйнага даследавання і пачала працу над новай – «Эканоміка Магілёўскай губерні ў першай палове XIX ст.»

У пачатку 1959 г. пасля заканчэння шасцімесячных курсаў у склад кафедры ўсеагульнай гісторыі з кафедры асноў марксізму-ленінізму быў пераведзены П.С. Кантроўскі. Ён лічыўся знаўцам новай гісторыі Францыі. Але яго кандыдацкая дысэртацыя «Ленінскі заклік і праца партыі па выхаванні камуністаў у духу ленінізму ў 1924 – 1925 гг.» стварала двухсэнсоўную прапарцыю судносін даследаванняў па савецкай і замежнай гісторыі на кафедры – 50х50. К.Я. Міхайлава зноў адкарэктавала тэму сваёй дысэртацыі: «Сялянскі рух у Віцебскай губерні ў адказ на рэформу 1861 г.». Р.Я. Рыер зазначаў у гадавой справаздачы: «Навукова-даследчая праца на кафедры магла б быць значна больш паспяховай, калі б супрацоўнікі кафедры былі менш загружаны вучэбнай работай». Сярэдняя нагрузка на кафедры была найбольшая па гістфаку – каля 1000 гадзін у год. Больш за тое, у 1958 г. была знята калектыўная кафедраўная тэма «Расія і паўднёвыя славяне ў пачатку XX ст.», бо падобная тэма ўжо была даследавана ў Інстытуце гісторыі АН СССР. Сказалася недастаковая навуковая каардынацыя. У выніку працу над агульнай тэмай спынілі. Медыявіст Р.Я. Рыер працягваў вывучаць палітычную гісторыю яцвягаў у XIII ст. і праблемы этнагенезу народаў Паўднёвай Прыбалтыкі ў межах развіцця тэмы сваёй кандыдацкай дысэртацыі. Славістка В.М. Пушава пачала вывучаць гісторыю кіраўніцтва Дэмакратычнай партыі Балгарыі ў 1908 – 1911 гг.

Наступны навучальны год прынцыповых змен не прынёс, і праблема існавання спецыялізаванай кафедры з невялікім навуковым патэнцыялам па асноўным профілі была вырашана яе ліквідаваннем з 1 лістапада 1960 г. і аб'яднаннем з кафедрай гісторыі СССР і БССР пад новай назвай – кафедра гісторыі, кіраваць якой стаў кандыдат гістарычных навук, дацэнт К.П. Пятроў. Так завяршыўся першы этап існавання кафедры ўсеагульнай гісторыі ў МДП.

Аб'яднаная кафедра гісторыі была цалкам укамплектаваным падраздзяленнем, складалася з 8 выкладчыкаў і 2 лабарантаў. Так званы «другі цыкл навучальных дысцыплін» (ўсеагульная гісторыя) забяспечвалі тры гісторыкі: К.Я. Міхайлава (старажытны свет і сярэднявечча), В.М. Пушава (новая гісторыя) і Р.Я. Рыер (новая і навейшая гісторыя). Пры агульным скарачэнні гадзін на выкладанне замежнай гісторыі гэтых сіл ужо было дастаткова. Прыкладна з

гэтага часу Р.Я. Рыер і В.М. Пушава пачынаюць паступова адыходзіць ад сваіх спецыяльных даследаванняў па сярэднявечнай гісторыі Прыбалтыкі і Балгарыі новага часу і пачынаюць займацца агульнакафедральнай тэмай «Гістарычны нарыс Магілёўскай вобласці» і абагульненнем перадавага вопыту працы настаўнікаў г. Магілёва па гісторыі СССР, новай і навейшай гісторыі.

У 1961/1962 навучальным годзе тэндэнцыя памяншэння аб'ёмаў навуковых даследаванняў па ўсеагульнай гісторыі працягвала развівацца. Пасля таго, як Р.Я. Рыер завяршыў сваю працу над брашурай «Да пытання аб грамадскім ладзе яцвягаў і іх селішчах на тэрыторыі Беларусі», супрацоўнікі былой кафедры ўсеагульнай гісторыі яшчэ больш уцягнуліся ў вывучэнне мясцовага мінулага. Але, нягледзячы на ліквідацыю кафедры, Р.Я. Рыер і В.М. Пушава па меры магчымасцяў працягвалі даследаванні і папулярызацыю сваіх асноўных галін навукі, вылучыўшы для сябе гістарычную афрыканістыку навейшага часу і праблемы выкладання гісторыі Балгарыі. Напрыклад, на навукова-метадычнай канферэнцыі прафесарска-выкладчыцкага складу інстытута па выніках працы за 1961 г. на секцыі «Гісторыя» Р.Я. Рыер выступіў з дакладам «Рашэнне аграрнага пытання ў маладых суверэнных афрыканскіх дзяржавах», В.М. Пушава – «Аб некаторых выніках вывучэння выкладання новай гісторыі ў базавай школе». Акрамя таго, Р.Я. Рыер кіраваў працай студэнцкага навуковага гуртка «Гісторыя дыпламатыі і сучасныя міжнародныя адносіны». Адначасова з гэтым, Рыгор Якаўлевіч быў кансультантам абкама КПБ, кіраўніком семінара па міжнародных адносінах у абкаме і інстытуце, В.М. Пушава з'яўлялася сакратаром Магілёўскага аддзялення Савецка-балгарскага таварыства сяброў.

У 1963/1964 навучальным годзе Р.Я. Рыер быў прызначаны выконваючым абавязкі загадчыка кафедры і паступова пачаў працу па аднаўленні кафедры ўсеагульнай гісторыі. Для гэтага з кастрычніка 1963 г. у штат быў прыняты Г.І. Якутовіч, настаўнік-метадыст, цудоўны знаўца старажытнай гісторыі. Са студзеня наступнага года на кафедры стаў працаваць прафесійны археолаг, кандыдат гістарычных навук Г.І. Іоне. Да гэтага археалогію нерэгулярна выкладалі запрошаныя сумяшчальнікі: у пачатку 1950-х гг. В.Р. Тарасенка, на пачатку 1960-х гг. – маскоўскі даследчык Л.В. Аляксееў. Але асноўны навуковы кірунак выкладчыкаў замежнай гісторыі заставаўся ранейшым – напісанне калектыўнай працы «Гістарычны нарыс Магілёўшчыны». Ім не займаліся толькі новыя выкладчыкі. Г.І. Іоне працаваў над сваімі каўказскімі матэрыяламі («Старажытны Мігечаўр»), а Г.І. Якутовіч складаў дапаможнікі па методыцы выкладання гісторыі ў школе.

У 1964/1965 навучальным годзе з 10 штатных супрацоўнікаў кафедры гісторыі ўжо 5 (50%) выкладалі ўсеагульную гісторыю. Але на наступны год, нягледзячы на пэўныя намаганні, прагрэсу ў развіцці ўсеагульнай гісторыі на кафедры практычна не была. У прыватнасці, ветэран кафедры К.Я. Міхайлава выйшла на пенсію і перайшла на пагадзіннае выкладанне. У якасці выйсця з сітуацыі з верасня 1967 г. семінары па навейшай гісторыі пачаў весці новы выкладчык-сумяшчальнік **Н.С. Смалякоў**.

Мікалай Стэфанавіч СМАЛЯКОЎ. Нарадзіўся ў 1917 г. у в. Глыбокае Круглянскага раёна Магілёўскай вобласці. У 1941 – 1957 гг. працаваў у органах дзяржаўнага бяспекі. З 1957 г. – намеснік дырэктара па адміністрацыйна-гаспадарчай рабоце МДПІ. З верасня 1966 г. працаваў выкладчыкам кафедры гісторыі на ўмовах пагадзіннай аплата.

Нарэшце 20 лістапада 1968 г., праз 8 гадоў пасля ліквідацыі, кафедра ўсеагульнай гісторыі была адноўлена як самастойная адзінка ў складзе гістарычнага факультэта. У яе склад увайшлі: загадчык кафедры кандыдат гістарычных навук, дацэнт Р.Я. Рыер (новая і навейшая гісторыя Усходу), кандыдат гістарычных навук В.Н. Пушава (новая і навейшая гісторыя Захаду), кандыдат гістарычных навук, дацэнт Г.І. Іоне (гісторыя старажытнага свету, этнаграфія, гістарыяграфія), кандыдат гістарычных навук Г.І. Валчок (з 1969 г. перайшоў на кафедру гісторыі СССР і БССР), старшыя выкладчыкі **У.А. Мацкевіч** (гісторыя сярэдніх вякоў) і Г.І. Якутовіч (гісторыя старажытнага свету). На ўмовах пагадзіннай аплата працавалі П.С. Кантроўскі, К.Я. Міхайлава і Н.С. Смалякоў. З 1970 г. навейшую гісторыю Захаду пачаў выкладаць малады выкладчык К.М. Петухоў. У гэты год узрасла колькасць публікацый, тэматычна непасрэдна звязаных з праблемамі новай і навейшай гісторыі.

Уладзімір Аляксандравіч МАЦКЕВІЧ. Нарадзіўся у 1933 г. у в. Чарневічы Пліскага р-на Віцебскай вобласці ў сялянскай сям’і. У 1951 г. скончыў Глыбоцкую сярэднюю школу і паступіў на гістарычны факультэт БДУ. Скончыўшы яго, працаваў настаўнікам сярэдняй школы ў Браслаўскім р-не Віцебскай вобл. і адначасова вучыўся ў аспірантуры БДУ. Распрацоўваў тэму «Расія і папства ў другой палове XVI ст.» Пасля заканчэння аспірантуры ў 1965 г. быў накіраваны ў МДПІ і працаваў на кафедры ўсеагульнай гісторыі, выкладаючы гісторыю Сярэднявечча. Кандыдацкую дысертацыю паспяхова абараніў у 1969 г. у БДУ. Распрацоўваў тэмы «Экспансія папства ва Усходнюю Еўропу ў другой палове XVI ст.» і «Руская палітыка папства ў другой палове XVI ст.». У 1974 г. не быў абраны па конкурсе на чарговы тэрмін.

Памёр у 1976 г.

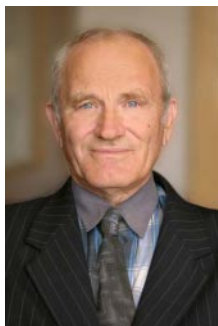
Кадравае пытанне для кафедры заставалася вострым. Выкладчыкі, якія накіроўваліся па размеркаванні і прывязджалі з іншых ВНУ СССР, надоўга не затрымліваліся. Таму было вырашана рыхтаваць спецыялістаў самім. Для гэтага ў штатны расклад была ўведзена стаўка асістэнта, у якасці якога з пачатку 1972 г. на кафедру прыйшла выпускніца факультэта Т.П. Салодкая. Ёй былі даручаны спецсемінары па гісторыі Лацінскай Амерыкі, а таксама семінары па новай і навейшай гісторыі Захаду. Але неўзабаве яна паступіла ў дзённую аспірантуру.

3 мая 1973 г. кафедрай стаў кіраваць кандыдат гістарычных навук, дацэнт **В.М. Мельнік**, спецыяліст у галіне антычнасці і сярэднявечча. Новую і навейшую гісторыю Усходу, спецкурс па гісторыі Афрыкі выкладаў дацэнт Р.Я. Рыер, новую гісторыю Захаду – В.М. Пушава, навейшую гісторыю Захаду – К.М. Петухоў, які завяршаў працу над сваёй кандыдацкай дысертацыяй «Антыфашысцкая барацьба ў канцлагерах і турмах фашысцкай Германіі ў 1939 – 1945 гг.»

Васіль Міхайлавіч МЕЛЬНИК нарадзіўся ў 1930 г. у в. Пярэчын Закарпацкай вобл. УССР. У 1949 г. скончыў Пярэчынскую сярэднюю школу. У 1949 – 1954 навучаўся на гістарычным факультэце Ужгарадскага дзяржаўнага ўніверсітэта. З 1953 да 1963 г. – настаўнік гісторыі Пярэчынскай СШ. Затым, пасля паспяховай абароны кандыдацкай дысертацыі ў 1963 г. і да 1973 г., – старшы выкладчык, потым дацэнт кафедры гісторыі СССР і УССР Івана-Франкоўскага педінстытута. У 1973 – 1976 гг. – загадчык кафедры ўсеагульнай гісторыі МДП імя А.А. Куляшова. У 1976 г. абараніў доктарскую дысертацыю «Украинский фольклор как историко-этнографический источник периода феодализма». У той жа год звольніўся з пасады і з'ехаў з Магілёва.

У 1973/1974 навучальным годзе кафедра ўпершыню была ўкамплектаваная цалкам. Але ў красавіку 1975 г. К.П. Петухоў быў звольнены з інстытута за неэтычныя паводзіны, махлярства і плагіят. Яго курс было даручана чытаць маладому выкладчыку **П.Р. Лук'янаву**, былому выпускніку гістарычнага факультэта МДП, які пасля заканчэння аспірантуры Гомельскага ўніверсітэта быў прыняты на кафедру год таму і пераведзены на пасаду старшага выкладчыка.

Пётр Рыгоровіч ЛУК'ЯНАЎ нарадзіўся ў 1942 г. у в. Сцюдзёная Гута Гомельскага раёна Гомельскай вобласці ў сялянскай сям'і. У 1958 г. скончыў Шарпілаўскую СШ (Гомельскі р-н). У 1962 – 1965 гг. служыў у Савецкай Арміі. У 1965 – 1969 гг. вучыўся на гістарычным факультэце Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута, скончыў яго з адзнакай і атрымаў кваліфікацыю «Настаўнік гісторыі і грамадазнаўства». У 1969 – 1971 гг. працаваў дырэктарам Верхнеалбянскай СШ у Жлобінскім р-не. У 1971 – 1974 гг. вучыўся ў аспірантуры пры Гомельскім дзяржаўным ўніверсітэце на кафедры гісторыі СССР.

З 1 снежня 1974 г. працаваў на кафедры ўсеагульнай гісторыі Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А.А. Куляшова выкладчыкам, потым старшым выкладчыкам (1975 – 1980 гг.). У 1977 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю ў Інстытуце гісторыі АН БССР на тэму: «Промышленность и рабочий класс новых городов Белорусской ССР (1959 – 1970 гг.)». У 1980 – 1982 гг. з'яўляўся в. а. дацэнта, у 1982 – 2004 гг. працаваў на пасадзе дацэнта. З 2004 г. – прафесар кафедры ўсеагульнай гісторыі. У 1989 – 2005 гг. з'яўляўся намеснікам дэкана гістарычнага факультэта па вучэбнай рабоце. Выдатнік народнай адукацыі (1991 г.).

Выкладае навейшую гісторыю краін Еўропы і Амерыкі. Даследуе навейшую гісторыю краін Цэнтральнай і Усходняй Еўропы.

Асноўныя публікацыі:

Старонкі навейшай гісторыі краін Цэнтральнай і Паўднёваўсходняй Еўропы. Навучальны дапаможнік. Частка I. – Магілёў, 1993; Частка II. – Магілёў, 1994; Частка III. – Магілёў, 2000.

Сусветная гісторыя. XIX – XX стст. Кніга 2. Навучальны дапаможнік для навучэнцаў 11 класа. – Мн., 1996 (у сааўтарстве).

Навейшая гісторыя краін Цэнтральнай і Усходняй Еўропы (1944 – 2000 гг.). Навучальны дапаможнік для студэнтаў гістарычных спецыяльнасцяў вышэйшых навучальных устаноў. – Магілёў, 2002.

Сусветная гісторыя. XIX – XX стст. Падручнік для 11 класа агульнаадукацыйных школ. – Мн., 2002 (у сааўтарстве).

Гісторыя Рады Эканамічнай Узаемадапамогі. Манаграфія. – Магілёў, 2004.

Праграма для сярэдніх агульнаадукацыйных школ. Гісторыя. V – XI класы. – Мн., 2005 (у сааўтарстве).

Гісторыя Арганізацыі Варшаўскай Дамовы. Манаграфія. – Магілёў, 2006.

Еўрапейскі Саюз. Навучальны дапаможнік. – Магілёў, 2007.

Арганізацыя паўночнаатлантычнай дамовы. Навучальны дапаможнік. – Магілёў, 2008.

У 1974/1975 навучальным годзе на кафедры па конкурсе была прынята спецыяліст па новай гісторыі Германіі, кандыдат гістарычных навук **Л.Е. Найбарт**. Новы навучальны курс «Гістарыяграфія новага часу» пачала выкладаць кандыдат гістарычных навук В.М. Пушава. На пасаду асістэнта быў прыняты на кафедру яшчэ адзін выпускнік гістфака МДП, да гэтага – супрацоўнік мясцовага краязнаўчага музея – **Я.Р. Рыер**.

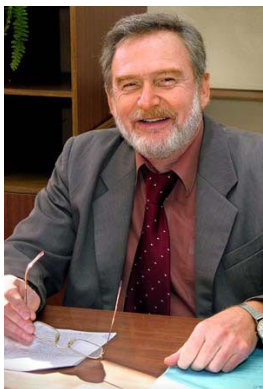
Людміла Ерафееўна НАЙБАРТ. Нарадзілася ў 1940 г. у г. Лепель Віцебскай вобласці. У 1954 г. пасля 7-мі класаў паступіла ў Арэхава-Зуеўскі тарфяны тэхнікум і скончыла яго ў 1958 г. Але яе больш прыцягвала гісторыя, і ў 1959 г. паступіла на гістарычны факультэт Комі дзяржаўнага педінстытута (г. Сыктыўкар), паралельна працуючы навуковым супрацоўнікам Варкуцінскага краязнаўчага музея. Пасля заканчэння інстытута ў 1964 г. – аспірантка Маскоўскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута. Пасля яе заканчэння ў 1968 г. працавала старшым выкладчыкам Комі педінстытута, затым – у Сыктыўкарскім дзяржаўным універсітэце.

У 1969 г. абараніла кандыдацкую дысертацыю на тэму «Дэмакратычны друк Вены ў перыяд рэвалюцыі 1848 г. у Аўстрыі».

Працавала з 1974 г. і да выхаду на пенсію ў 2003 г. – спачатку старшым выкладчыкам, а з 1982 г. – дацэнтам кафедры ўсеагульнай гісторыі МДП, затым МДУ. Усе гэтыя гады выкладала курс новай гісторыі краін Еўропы і Амерыкі і гістарыяграфію новай і навейшай гісторыі.

Памерла ў 2009 г.

Якаў Рыгоравіч РЫЕР. Нарадзіўся ў 1947 г. у Мінску. Працягнуў шлях гісторыка, выбраны бацькам, Рыгорам Якаўлевічам. Пасля заканчэння сярэдняй школы ў 1965 г. паступіў на гістарычны факультэт Магілёўскага педінстытута. Пасля яго заканчэння з адзнакай у 1969 – 1975 гг. працаваў навуковым супрацоўнікам Магілёўскага абласнога краязнаўчага музея, дзе працягнуў займацца археалогіяй, да якой далучыўся дзякуючы Г.І. Іоне ў гады вучобы ў інстытуце. Затым быў прыняты асістэнтам на кафедру ўсеагульнай гісторыі Магілёўскага педінстытута і пачаў з семінарыскіх заняткаў за сваім настаўнікам – Г.І. Іоне – па гісторыі Старажытнага свету. З 1978 г. прыступіў да выкладання гісторыі Сярэдніх вякоў і вядзе гэты курс па сённяшні дзень. Сярод іншых выкладаемых вучэбных дысцыплін: гістарычная дэмаграфія і шэраг спецкурсаў па праблемах сярэднявечнай гісторыі і археалогіі.

У 1980 г. у Інстытуце гісторыі АН Літоўскай ССР абараніў кандыдацкую дысертацыю «Феодальная деревня Могилевского Поднепровья в X – XIV вв. по археологическим данным». У 1993 г. у Інстытуце археалогіі АН СССР абараніў доктарскую дысертацыю «Сярэднявечная вёска Усходняй і Цэнтральнай Еўропы па археалагічных дадзеных». У сферу навуковых інтарэсаў уваходзяць сярэдневечная аграрная гісторыя і археалогія Еўропы, гісторыя сусветных цывілізацый у старажытнасці і сярэднявеччы. З 1995 г. – прафесар.

Узначальвае кафедру з 1999 г. Выдатнік народнай адукацыі Беларусі. Узнагароджаны ганаровымі граматамі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і Беларускага рэспубліканскага фонда фундаментальных даследаванняў.

Аўтар 190 кніг і артыкулаў. **Сярод іх манаграфіі і навучальныя дапаможнікі:**

Аграрный мир Восточной и Центральной Европы в средние века по археологическим данным. – Могилев, 2000.

Цивилизации средневековья и начала нового времени: опыт структурного анализа. – Могилев, 2003.

Очерки истории средневековых цивилизаций. – Могилев, 1997.

Историческая демография. – Могилев, 1999 (Изд. 2. Могилев. 2006).

История средневековых цивилизаций. История средневековых цивилизаций. Учебное пособие. Часть 1. Западная, Центральная и Южная Европа в V – X вв. Часть 2. Азия, Африка и Америка в V – XV вв. – Могилев, 2001.

История средневековых цивилизаций. Учебное пособие. Часть 3. Западная, Центральная и Южная Европа в первой половине II тысячелетия. – Могилев, 2002.

История средневековых цивилизаций. Учебное пособие. Часть 4. История средневековой культуры. – Могилев, 2002.

История средневековых цивилизаций. Учебное пособие. Часть 5. Западная и Центральная Европа: позднее средневековье и начало нового времени. – Могилев, 2003.

Народы Центральной и Юго-Восточной Европы. Часть 1. Славяне и их соседи в средние века. Учебное пособие. – Могилев, 2005.

Монголия, Корея и страны Юго-Восточной Азии в средние века. Учебное пособие. – Могилев, 2007.

Археология средневековой европейской деревни: общие черты и региональные особенности. Курс лекций. – Могилев, 2008.

У 1976 г. на кафедры з'явіўся першы доктар навук. Ім стаў яе загадчык – В.І. Мельнік. Але хутка ён звольніўся з працы і новым загадчыкам быў прызначаны Р.Я. Рыер. Было вырашана чарговыя кадравыя праблемы вырашаць уласнымі сіламі. Курс гісторыі сярэдніх вякоў было даручана весці маладому асістэнту Я.Р. Рыеру, а замест Г.І. Якутовіча, які пайшоў на пенсію, выкладаць старажытную гісторыю пачала таксама выпускніца гістфака МДПІ, якая раней працавала на кафедры лабарантам – **Г.Р. Капыціна**.

Галіна Рыгораўна КАПЫЦІНА нарадзілася ў 1947 г. у г. Кяхта Бурацкай АССР у сям'і вайскоўца. У 1965 г. скончыла сярэднюю школу ў г. Жодзіна і паступіла на гістарычны факультэт МДПІ, які скончыла з адзнакай у 1969 г. З 1971 г. працавала ў МДПІ, спачатку лабарантам на кафедры ўсеагульнай гісторыі, а з 1977 г. – асістэнтам, з 1981 г. і – старшым выкладчыкам. Выкладала гісторыю Старажытнага свету.

У 1977 – 1980 гг. займалася ў завочнай аспірантуры Інстытута гісторыі АН БССР.

Апошняе дзесяцігоддзе была ў складзе часовага навуковага калектыву па вывучэнні археалагічных помнікаў Магілёўскай вобласці.

Памерла 12 мая 2010 г.

Асноўныя публікацыі:

Программа курса «История древних цивилизаций», ч. 1. Цивилизации Древнего Востока. – Могилев, 2000.

История изучения археологических памятников Кировского района // Археологические памятники Кировского района Могилевской области. – Могилев, 2002.

Программа курса «История древних цивилизаций», ч. 2. Цивилизации Древней Греции и Рима. – Могилев, 2004.

История изучения археологических памятников Глусского района // Археологические памятники Глусского района Могилевской области. – Могилев, 2004.

У першым семестры 1977/1978 навучальнага года загадчыкам кафедры стаў Г.І. Іоне. Аднак неўзабаве па стане здароўя ён адмовіўся ад адміністрацыйнай пасады і выконваць абавязкі загадчыка зноў прыйшлося Р.Я. Рыеру.

Восенню 1978 г. склад кафедры часткова змяніўся. Загадчыкам кафедры быў прызначаны малады кандыдат гістарычных навук **В.Ф. Капыцін**, які стаў выкладаць курсы гісторыі старажытнага свету, археалогію і дапаможныя гістарычныя дысцыпліны. Разам з ім працавалі яшчэ восем чалавек: кандыдаты гістарычных навук дацэнт Р.Я. Рыер (новая і навіейшая гісторыя Усходу), старшыя выкладчыкі В.М. Пушава (новая гісторыя Захаду), Л.Е. Найбарт (новая гісторыя Захаду, гістарыяграфія), П.Р. Лук'янаў (навіейшая гісторыя Захаду), Я.Р. Рыер (гісторыя сярэднявечча), выпускнік гістарычнага факультэта асістэнт А.М. Гадун і Г.І. Якутовіч (на ўмовах пагадзіннай аплаты).

Вячаслаў Фёдаравіч КАПЫЦІН. Нарадзіўся ў 1942 г. у в. Трылесіна Горацкага раёна Магілёўскай вобл. Пасля заканчэння мясцовай школы ў 1959 – 1961 гг. вучыўся ў тэхнічным вучылішчы № 3 г. Чысцякова Данецкай (Сталінскай) воб-

ласці па спецыяльнасці машыніст-механік горных камбайнаў, пасля якой да прызыву ў армію ў 1962 г. працаваў шахцёрам у Данбасе. Пасля ваеннай службы, у 1965 г., паступіў на гістарычны факультэт МДП, які скончыў ў 1969 г. і атрымаў дыплом настаўніка гісторыі і грамадазнаўства з адзнакай. Па выніках вучобы быў пакінуты на кафедры гісторыі асістэнтам. З 1970 г. – асістэнт кафедры гісторыі СССР і БССР, дзе выкладаў курс археалогіі. У тым жа годзе паступіў ў мэтавую аспірантуру Ленінградскага аддзялення Інстытута археалогіі АН СССР.

У снежні 1977 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю «Мезаліт паўднёва-ўсходняй Беларусі» ў Ленінградскім аддзяленні Інстытута археалогіі АН СССР.

З 1972 г. – выкладчык археалогіі на кафедры гісторыі СССР.

У 1978 г. пераведзены на кафедру ўсеагульнай гісторыі і быў абраны яе загадчыкам. На гэтай пасадзе працаваў да 1999 г. Затым узначаліў ім жа створаную кафедру археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін. З 1984 г. дацэнт. Шмат гадоў займаўся праблемамі мезаліту Верхняга Падняпроў'я і складаннем падрабязнай археалагічнай карты Магілёўскай вобласці.

За часы працы на кафедры ўсеагульнай гісторыі стварыў гісторыка-краязнаўчы музей, і археалагічную лабараторыю. За поспехі неаднаразова ўзнагароджваўся граматамі і прэміямі. Выдатнік народнай адукацыі Беларусі, «Чалавек года» г. Магілёва за 2001 г.

Аўтар больш за 265 кніг, брашур і артыкулаў.

Памёр у 2002 г.

Кафедра ўсеагульнай гісторыі ў канцы 1970-х гг. Сядзяць (злева направа) Л.Е. Найбарт, В.Н. Пушава, Г.Р. Капыціна. Стаяць (злева направа) П.Р. Лук'янаў, Р.Я. Рыер, В.Ф. Капыцін, Я.Р. Рыер

У 1981 г. у сувязі са скарачэннем кантынгенту студэнтаў і, адпаведна, памяншэннем нагрузкі выйшлі на пенсію Р.Я. Рыер і В.М. Пушава; калектыў кафедры паменшыўся да шасці чалавек. Аднак з наступнага 1982 г. для выкладання курса гісторыі краін Усходу з кафедры гісторыі СССР быў пераведзены старшым выкладчыкам былы выпускнік гістарычнага факультэта МДПІ кандыдат гістарычных навук **У.І. Папоў**.

Уладзімір Ільіч ПАПОВ. Нарадзіўся ў 1946 г. у в. Нікольскае Яраслаўскай вобл. У рабочай сям’і. У 1964 г. скончыў СШ № 16 г. Магілёва. Пасля службы ў Савецкай арміі з 1968 па 1972 г. вучыўся на гістарычным факультэце МДПІ. Затым працаваў лектарам у абкаме камсамола і вучыўся ў аспірантуры Інстытута гісторыі АН БССР. У 1980 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю «Далейшае ўмацаванне саюза рабочага класа і сялянства ў 1971 – 1975 гг. на прыкладзе БССР» і пачаў працаваць на кафедры гісторыі СССР і БССР. З 1982 г. – на кафедры ўсеагульнай гісторыі і з тых часоў спецыялізуецца на сучаснай гісторыі краін Усходу. Асноўны навуковы інтарэс – супрацоўніцтва Беларусі з краінамі Усходу.

Асноўныя публікацыі:

Планы семинарских занятий и методические рекомендации по новой истории стран Востока. – Могилев, 1984.

О роли подготовительного отделения в системе довузовской подготовки // Подготовка учителя в условиях непрерывного образования. – Могилев, 1992.

Методыка правядзення семінарскіх заняткаў на IV – V курсах па навейшай гісторыі краін Усходу // Шляхі і сродкі ўдасканалення падрыхтоўкі педагагічных кадраў. – Магілёў, 1993.

Гісторыя навейшага часу краін Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі: Тыпавая вучэбная праграма (для вышэйшых навучальных устаноў па спецыяльнасці: 1-21 03 01 «Гісторыя (па накірунках)». – Мн., 2010 (у сааўтарстве).

1980-ыя гады былі для кафедры часам паступовага, але няўхільнага павышэння навуковага і метадычнага ўзроўню. Дзякуючы розным формам павышэння кваліфікацыі, найперш у маскоўскіх навуковых і навучальных цэнтрах, выкладчыкі усё больш надавалі ўвагі распрацоўцы профільных праблем кафедры – пытанню замежнай гісторыі. П.Р. Лук’янаў канцэнтравалася на сучасным палітычным развіцці, Л.Е. Найбарт – на праблемах гістарыяграфіі новай і навейшай гісторыі Аўстрыі, Я.Р. Рыер пачаў працаваць над доктарскай дысертацыяй па праблемах аграрнай археалогіі сярэднявечнай Еўропы. Значна пашырыўся на кафедры пералік спецкурсаў. П.Р. Лук’янаў чытаў курс «Міжнародныя адносіны на сучасным этапе», Г.Г. Капыціна – «Культура краін Старажытнага Усходу і антычнага свету», Я.Р. Рыер – «Сярэднявечная культура», Л.Е. Найбарт «Культура і мастацтва новага часу», У.І. Папоў – «Гісторыя становлення каланіялізму ў Афрыцы», В.М. Пушава – «Лацінская Амерыка: этнічная і сацыяльна-палітычная гісторыя». У 1987 г. кафедра ўпершыню за час свайго існавання была прызнана самай лепшай у інстытуце.

У пачатку 1986/1987 навучальнага года да нязменнага некалькі гадоў складу кафедры – загадчык В.Ф. Капыцін, дацэнты Л.Е. Найбарт, П.Р. Лук’янаў, Я.Р. Рыер, старшы выкладчык У.І. Папоў, выкладчык Г.Г. Капыціна – далучылася асістэнтам выпускніца гістарычнага факультэта **А.В. Атрашкевіч**, якая пачала праводзіць семінары па новай гісторыі. А ў канцы 1988 г. на кафедру прыйшла выпускніца аспірантуры Ленінградскага ўніверсітэта кандыдат гістарычных навук **Н.М. Фрышчына**, якая стала чытаць курсы новай гісторыі Усходу і гісторыі сусветнай культуры. Асістэнтам стаў працаваць яшчэ адзін выпускнік гістфака У.В. Барысенка. Яму было даручана правядзенне семінарскіх заняткаў па гісторыі сярэдніх вякоў. У канцы 1980-х гг. кафедра лічылася ў інстытуце адной з самых маладых. Сярэдні ўзрост выкладчыкаў быў 43 гады. Большая частка яе супрацоўнікаў была кандыдатамі гістарычных навук. А ў 1993 г. Я.Р. Рыер абараніў доктарскую дысертацыю.

Аэліта Валер’еўна АТРАШКЕВІЧ. Нарадзілася ў 1964 г. у г. Полацк у сям’і выкладчыкаў. У 1981 г. закончыла СШ № 3 г. Магілёва з залатым медалём. У 1981 – 1986 гг. вучылася на гістарычным факультэце МДПІ. Закончыла яго з адзнакай і засталася працаваць асістэнтам на кафедры ўсеагульнай гісторыі, з 1995 г. – старшы выкладчык. Выкладае новую гісторыю краін Еўропы і Амерыкі, гістарыяграфію новай і навейшай гісторыі краін Еўропы і Амерыкі, гістарыяграфію гісторыі паўднёвых і заходніх славян.

Скончыла аспірантуру МДУ імя А.А. Куляшова ў 1997 г. Тэма дысертацыі «Станаўленне і развіццё сельскай суполкі на тэрыторыі Беларусі і суседніх земляў (сярэдзіна I тысячагоддзя – сярэдзіна II тысячагоддзя нашай эры)». Распрацоўвае праблемы гісторыі аграрных адносін у еўрапейскіх краінах у новы час; гісторыю ідэй і духоўнай культуры ў новы час.

Асноўныя публікацыі:

Праблема абшчыны ў канцэпцыі феадалізму М.П. Паўлава-Сільванскага // Магілёўская даўніна. – 1998.

История Нового времени стран Европы и Америки: Программа курса. – Могилев, 2002 (у сааўтарстве).

Семинарские занятия по истории Нового времени стран Европы и Америки (первый период). – Могилев, 2004.

Контрольные задания по курсу «Новая и Новейшая история Европы и Америки». – Могилев, 2006 (у сааўтарстве).

Наталля Мікалаеўна ФРЫШЧЫНА. Нарадзілася ў 1951 г. у в. Шаркі Мсціслаўскага р-на Магілёўскай вобласці ў сям’і выкладчыкаў. У 1969 г. скончыла СШ г. Чавусы. У 1969 – 1975 гг. – вучылася на гістарычным факультэце Ленінградскага ўніверсітэта, у 1977 – 1980 гг. – у аспірантуры па гісторыі сярэдніх стагоддзяў. У 1981 г. абараніла кандыдацкую дысертацыю па праблемах позняга сярэднявечча Лацінскай Амерыкі.

У 1981 – 1983 гг. – старшы выкладчык кафедры ўсеагульнай гісторыі Івана Франкоўскага педінстытута, у 1983 – 1984 гг. – старшы выкладчык кафедры ўсеагуль-

най гісторыі Бранскага педінстытута. З 1987 – асістэнт кафедры палітэканоміі МДП. У 1988 – 2001 гг. – старшы выкладчык кафедры ўсеагульнай гісторыі.

З 2001 г. жыве і працуе у Мінску.

У 1999 г., пасля пераходу В.Ф. Капыціна на новую кафедру, якую ён і ствараў, кафедру ўсеагульнай гісторыі ўзначаліў прафесар Я.Р. Рыер. Чарговае папаўненне кафедры – выпускнік факультэта (дыплом з адзнакай) – **А.В. Бірукоў**, які з 2001 г. праводзіць семінарскія заняткі па навейшай гісторыі Захаду і Усходу спачатку як асістэнт, затым – як старшы выкладчык. Таксама яму даручаны лекцыйныя курсы па сучаснай гісторыі паўднёвых і заходніх славян.

Аляксей Віктаравіч БІРУКОЎ. Нарадзіўся ў 1979 г. у г. Магілёве. У 1996 г. скончыў з залатым медалём класічную гімназію № 3 г. Магілёва. З 1996 па 2001 гг. вучыўся на гістарычным факультэце МДУ імя А.А. Куляшова (спецыяльнасць «Гісторыя. Замежная мова»). З 2001 г. пачаў працаваць у МДУ імя А.А. Куляшова на пасадзе асістэнта кафедры ўсеагульнай гісторыі, з 2005 г. – старшы выкладчык.

Выкладае навейшую гісторыю краін Еўропы і Амерыкі і навейшую гісторыю паўднёвых і заходніх славян.

У 2006 г. скончыў аспірантуру гістарычнага факультэта БДУ. Завяршае працу над дысэртацыяй на тэму «Рымскі миф: ідэалогія і этапы развіцця».

Асноўныя навуковыя інтарэсы: ідэалогія і культура Старажытнага Рыма; міжнародныя адносіны ў навейшы час.

Асноўныя публікацыі:

Поэты «Августова века»: литературно-политическая деятельность (к вопросу об оформлении концепции «римского мифа») // *Вестник МДУ імя А.А. Куляшова*. – 2007. – № 1.

«Римский миф» как историческое явление: содержание и структура // *Вестник МДУ імя А.А. Куляшова*. – 2009. – № 1.

Этапы развития «римского мифа» // *Вестник Мазырскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя І.П. Шамякіна*. – 2009. – № 1.

З пачатку новага стагоддзя на кафедры, нарэшце, стварылася магчымасць зблізіць навуковыя інтарэсы ўсіх яе супрацоўнікаў у межах адзінага праекта – «Гісторыя цывілізацый» (кіраўнік – Я.Р. Рыер). На кафедры таксама актыўна распрацоўваюцца навуковыя праекты ў межах праграм Міністэрства адукацыі і Фонда фундаментальных даследаванняў. За апошнія дзесяцігоддзе прафесары Я.Р. Рыер і П.Р. Лук'янаў выканалі больш за дзесяць праектаў па грантах. Вынікі гэтых прац аператыўна ўводзяцца ў навучальны працэс, істотна павышаюць яго ўзровень. У 2002/2003 навучальным годзе кафедра была прызнана самай лепшай ва ўніверсітэце.

З 2009/2010 навучальнага года на поўную стаўку з кафедры гісторыі і культуры Беларусі перайшла кандыдат гістарычных навук **Л.Я. Клімуць**, якая выкладае гісторыю Лацінскай Амерыкі, гісторыю паўднёвых і заходніх славян ранняга новага часу, сучасную замежную культуру і шэраг курсаў спецыялізацыі.

Кафедра усеагульнай гісторыі ў 2003 г.

Сядзяць (злева направа): У.І. Папоў, Г.Р. Капыціна, А.В. Атрашкевіч, І.Л. Гуткіна.
 Стаяць (злева направа): П.Р. Лук'янаў, Я.Р. Рыер, А.В. Бірукоў, У.В. Барысенка

Лада Яраславаўна Клімуць. Нарадзілася 18 лютага 1979 г. у г. Мінску. Вучылася на аддзяленні гісторыі мастацтва гістарычнага факультэта МДУ імя М.В. Ламаносава ў Маскве па спецыяльнасці «Гісторыя мастацтва, мастацтвазнаўства» і магістратуры гістарычнага факультэта Цэнтральна-Еўрапейскага ўніверсітэта ў Будапешце па спецыяльнасці «Гісторыя Цэнтральнай Еўропы». Атрымала ступень магістра гісторыі Універсітэта Нью-Йорка (2000 г.) за магістрскую дысертацыю «The Social Representation of the Aristocracy of the Polish-Lithuanian Commonwealth In Renaissance And Baroque Art».

Пачала працу ў МДУ імя А.А. Куляшова на кафедры гісторыі і культуры Беларусі, дзе ў 1998 г. атрымала пасаду старшага выкладчыка. Выкладала гісторыю Беларусі, гісторыю культуры Беларусі. З 2003 г. пачала працаваць сумяшчальнікам на кафедры ўсеагульнай гісторыі, а ў верасні

2009 г. перайшла на пасаду старшага выкладчыка названай кафедры.

Абараніла кандыдацкую дысертацыю 6 мая 2009 г. у БДПУ імя М. Танка па тэме «Ідэалогія сарматызму ў грамадскім і культурным жыцці беларускіх зямель Рэчы Паспалітай у XVI – XVIII стст.». Навуковыя інтарэсы разнастайныя: шляхецкая гісторыя Беларусі і Цэнтральнай Еўропы ранняга новага часу, палітычная

гісторыя і гісторыя паўсядзённага жыцця Лацінскай Амерыкі, праблемы еўрапейскай і сусветнай культуры, гендэрная гісторыя і гісторыя ментальнасці. Аўтар шэрагу работ па гісторыі шляхецкай ментальнасці і культуры Беларусі. Адзін з сааўтараў памятнага альбома «Рэгіён. Могилевская область. 10 лет преобразования».

Асноўныя публікацыі:

Фрэскі касцёла св. Станіслава ў Магілёве // Гісторыя беларускага Падняпроўя, 1999.

Жаночы вобраз у шляхецкай культуры // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2003. – № 2-3.

Сарматызм у культуры беларускіх зямель Рэчы Паспалітай: дапаможнік. – Магілёў, 2006.

Кваліфікацыя выкладчыкаў кафедры дазваляе выкарыстоўваць самыя новыя метадыкі параўнальнага аналізу, асабліва актуальныя ў выкладанні новых спецыяльнасцяў, для якіх на кафедры распрацаваны новыя курсы, прызначаныя для паглыбленага вывучэння найбольш актуальных праблем малымі групамі. Большасць гэтых дысцыплін спецыялізацыі ўжо забяспечаны неабходнай навукова-метадычнай базай: дапаможнікамі або манаграфіямі. Усе выкладаемыя курсы маюць поўныя камплекты метадычнай літаратуры з праграмамі і тэматыкай семінарскіх заняткаў. Па гісторыі сярэдніх вякоў, гісторыі паўднёвых і заходніх славян у сярэднявеччы і раннім новым часе, новай гісторыі краін Захаду, навейшай гісторыі паўднёвых і заходніх славян, гістарычнай дэмаграфіі выдадзены падручнікі, падрыхтаваныя Я.Р. Рыерам, У.В. Барысенкам, П.Р. Лук'янавым і Л.Е. Найбарт. Трэба зазначыць, што гэтыя падручнікі з'яўляюцца першымі па адзначаных прадметах у Беларусі. У цэлым, кафедра забяспечвае ўвесь шэраг дысцыплін па гісторыі замежжа і рыхтуе высокапрафесійных спецыялістаў.

*КАФЕДРА УСХОДНЕСЛАВЯНСКАЙ
I РАСІЙСКАЙ ГІСТОРЫИ*

Сучасная кафедра ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова мае даволі значную гісторыю сваёй дзейнасці, якая бярэ пачатак яшчэ ў канцы першай паловы XX стагоддзя. Менавіта ў пасляваенны перыяд у тагачасным Магілёўскім педагагічным інстытуце была ўтворана асобная кафедра гісторыі СССР.

Першым загадчыкам утворанай у 1947 г. кафедры гісторыі СССР з'яўляўся кандыдат гістарычных навук, старшы выкладчык **А.Ф. Мартынаў**.

Аляксей Фёдаравіч МАРТЫНАЎ нарадзіўся 21 лютага 1911 г., у 1938 г. скончыў гістарычны факультэт Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Кандыдат гістарычных навук з 1952 г. Працаваў загадчыкам кафедры гісторыі СССР педінстытута імя С.М. Кірава ў г. Астрахань, ветэран Вялікай Айчыннай вайны, удзельнік абароны Сталінграда, быў неаднаразова ўзнагароджаны. З 1946 г. працаваў у Магілёўскім педагагічным інстытуце. Загадчыкам кафедры гісторыі СССР быў да 1953 г. Звольніўся з Магілёўскага педагагічнага інстытута 25 жніўня 1953 г. у сувязі з пераходам на працу ў Муромскі дзяржаўны педагагічны інстытут.

У пачатку 1950-х гг. кафедра гісторыі СССР была перайменавана ў кафедру гісторыі СССР і БССР, яе загадчыкамі ў гэты перыяд былі кандыдаты гістарычных навук, дацэнты **Г.І. Гужвенка** (1953 – 1957 гг.) і **К.П. Пятроў** (1957 – 1960 гг.).

Георгій Іванавіч ГУЖВЕНКА. Нарадзіўся 30 красавіка 1903 г. Скончыў у 1932 г. Паўночна-Каўказскі камуністычны ўніверсітэт імя І.В. Сталіна, а ў 1936 годзе – гістарычны факультэт Інстытута чырвонай прафесуры (г. Масква). Кандыдат гістарычных навук, дацэнт. Працаваў загадчыкам кафедры гісторыі Бірскага настаўніцкага інстытута, выконваў абавязкі

дэкана гістарычнага факультэта Башкірскага дзяржаўнага педінстытута. З 1950 г. – дацэнт кафедры гісторыі СССР Магілёўскага педагагічнага інстытута. Загадчык кафедры з 1953 па 1957 гг. З 1 студзеня 1959 г. выйшаў на пенсію, але працягваў выкладчыцкую працу да 1965 г.

Канстанцін Пятровіч ПЯТРОЎ нарадзіўся 18 мая 1911 г. Скончыў гісторыка-эканамічнае аддзяленне Магілёўскага педагагічнага інстытута у 1934 г. Працаваў настаўнікам, дырэктарам школы № 3 г. Магілёва, загадчыкам аддзела Магілёўскага гаркама партыі, у органах МУС (маёр).

З 1945 па 1950 гг. – старшы выкладчык кафедры гісторыі СССР. Кандыдат гістарычных навук з 1954 г., дацэнт. З 1957 па 1960 гг. – загадчык кафедры гісторыі СССР і БССР. 12 ліпеня 1971 г. выйшаў на пенсію.

У пачатку 1960-х гг. адбылося аб’яднанне кафедраў гісторыі СССР і БССР і ўсеагульнай гісторыі ў адну – кафедру гісторыі. У 1961 – 1963 гг. загадчыкам аб’яднанай кафедры гісторыі быў К.П. Пятроў, а ў 1963 – 1968 гг. – Р.Я. Рыер.

У 1969 г. кафедра гісторыі Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута была падзелена на кафедру гісторыі СССР і кафедру ўсеагульнай гісторыі. Загадчыкам кафедры гісторыі СССР у 1969 – 1975 гг. з’яўляўся кандыдат гістарычных навук, дацэнт **Г.І. Валчок**.

Генадзь Ігнацьевіч ВАЛЧОК. Нарадзіўся 7 лістапада 1931 г. у в. Браніслаў Жыткавіцкага раёна Гомельскай вобласці, з сялян.

У 1948 скончыў 7 класаў СШ №10 г. Бабруйска, у 1954 г. – Калінінградскае падвучылішча, у 1963 г. – БДУ, у 1968 г. – Акадэмію грамадскіх навук пры ЦК КПСС, дзе 12 ліпеня 1968 г. абараніў дысертацыю на тэму «Помощь рабочего класса в укреплении колхозного строя в СССР (1938 – июнь 1941 г.)». Са жніўня 1968 г. па ліпень 1969 г. – старшы выкладчык кафедры ўсеагульнай гісторыі, са жніўня 1969 г. па ліпень 1970 г. – старшы выкладчык кафедры гісторыі СССР, потым загадчык кафедры гісторыі СССР, намеснік дэкана гістарычнага факультэта па выхаваўчай рабоце.

З 1992 г. – прафесар кафедры гісторыі і культуры Беларусі.

Выкладае дысцыпліны: гісторыя Беларусі навейшага часу, знешняя палітыка Беларусі (1917 – 2009 гг.), фарміраванне беларускай нацыянальнай дзяржаўнасці (1917 – 2009 гг.), праблемы ваеннай гісторыі (1917 – 2009 гг.).

Даследуе праблемы сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі ў 1920 – 1930-я і 1990-я гг., абароны Магілёўскай вобласці ў гады Вялікай Айчыннай вайны (1941 – 1944 гг.), інтэграцыі Беларусі і Расіі.

Асноўныя публікацыі:

Беларусь и Содружество Независимых государств: 10 лет спустя // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2001. – № 4.

Новая экономическая политика и ее особенности в Беларуси (1921 – 1928 гг.): курс лекций. – Могилев, 2002.

Оборона Могилева летом 1941 г. – Могилев, 2003.

Беларусь и Россия создают Союзное государство. – Могилев, 2006.

Партизанское движение в Могилевской области в годы Великой Отечественной войны. – 2 изд. – Могилев, 2008.

Проблемы военной истории Беларуси (с древнейших времен до нашего времени): Методические рекомендации. – Могилев, 2009 (у сааўтарстве).

З 1976 па 1986 г. загадчыкам кафедры гісторыі СССР быў кандыдат гістарычных навук, дацэнт **А.Б. Кузняцоў**.

Анатоль Барысавіч КУЗНЯЦОЎ нарадзіўся 5 снежня 1934 г. Скончыў гісторыка-філасофскі факультэт Мардоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта ў 1958 г.

Кандыдат гістарычных навук з 1968 г., старшы выкладчык кафедры гісторыі СССР Магілёўскага дзяржаўнага педінстытута з кастрычніка 1970 г., дацэнт з 1973 г., загадчык кафедры з 1975 па 1986 гг. Доктар гістарычных навук з 1989 г. Прафесар кафедры гісторыі СССР з 1989 г.

Быў абраны прафесарам кафедры гісторыі СССР Мардоўскага дзяржуніверсітэта і ў сувязі з гэтым звольніўся з Магілёўскага дзяржаўнага педінстытута ў жніўні 1990 г.

У 2003 г. вярнуўся ў Магілёў і да 2008 г. працаваў прафесарам кафедры тэорыі дзяржавы і права ў Магілёўскім філіяле Беларускага інстытута правазнаўства, з 2008 г. – на пенсіі.

У 1986 г. загадчыкам кафедры гісторыі СССР стаў кандыдат гістарычных навук, старшы выкладчык **Р.Ф. Лешчанка**.

Рыгор Фёдаравіч ЛЕШЧАНКА нарадзіўся 13 студзеня 1949 г. Скончыў гістарычны факультэт Магілёўскага дзяржаўнага педінстытута у 1975 г. і аспірантуру Інстытута гісторыі АН БССР у 1983 г.

З 1977 г. працаваў асістэнтам на кафедры гісторыі СССР у Магілёўскім дзяржаўным педінстытуце. Кандыдат гістарычных навук з 1983 г., старшы выкладчык кафедры гісторыі СССР з 1983 па 1986 гг. З красавіка 1986 па снежань 1986 г. – загадчык кафедры.

Заўчасна памёр 30 снежня 1986 г.

У 1987 – 1991 гг. кафедру гісторыі СССР узначаліў кандыдат гістарычных навук, старшы выкладчык **В.Л. Маразевіч**.

Валерый Лукіч МАРАЗЕВІЧ нарадзіўся 15 снежня 1953 г. Скончыў гістарычны факультэт Магілёўскага педагагічнага інстытута ў 1975 г.

З 1979 г. пачаў працаваць асістэнтам кафедры гісторыі СССР. Кандыдат гістарычных навук з 1985 г. З 1986 г. працаваў старшым выкладчыкам, з 1987 г. – загадчыкам кафедры. У 1992 г. у сувязі з рэарганізацыяй кафедры гісторыі СССР перайшоў працаваць загадчыкам кафедры гісторыі і культуры Беларусі.

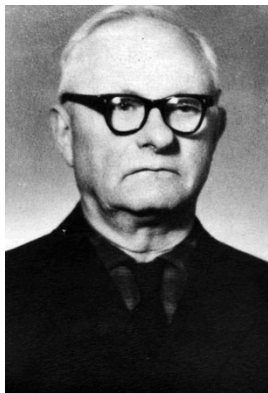
У 2000 г. звольніўся з універсітэта.

Кафедра гісторыі СССР за перыяд свайго існавання (з 1967 па 1991 гг.) забяспечвала выкладанне такіх вучэбных дысцыплін, як гісторыя СССР,

методыка выкладання гісторыі, методыка выкладання грамадазнаўства, методыка выкладання асноў савецкай дзяржавы і права, методыка прававога выхавання, гістарыяграфія гісторыі СССР, дапаможныя гістарычныя дысцыпліны, гістарычнае краязнаўства, тэорыя дзяржавы і права, адміністрацыйнае права, працоўнае права, зямельнае і сельскагаспадарчае права, грамадзянскае і сямейнае права, крымінальнае права, гісторыя Беларусі. Акрамя таго, выкладчыкамі кафедры быў распрацаваны шэраг спецкурсаў па гісторыі СССР, гісторыі БССР, методыцы выкладання гісторыі; спецсемінараў па гісторыі СССР, методыцы выкладання гісторыі; факультатываў па арганізацыі і методыцы навукова-даследчай працы студэнтаў па гісторыі, па методыцы практыкі падрыхтоўкі наглядных дапаможнікаў і дыдактычных матэрыялаў па гісторыі, грамадазнаўству і асновах савецкай дзяржавы і права, па помніках гісторыі і культуры Беларусі і экскурсійным азнаямленні з імі, метадалагічных праблемах гістарычнай навукі і асновах музейзнаўства.

У 70-х – 80-х гг. XX стагоддзя на кафедры гісторыі СССР працавала адзінаццаць выкладчыкаў: кандыдаты навук, дацэнты А.Б. Кузняцоў, П.Ф. Дзмітрачкоў, **Д.Н. Хонькін, В.А. Бандарэнка, М.Г. Максімава і А.Р. Валчанкоў**, кандыдаты гістарычных навук, старшыя выкладчыкі В.Л. Маразевіч і Р.Ф. Лешчанка, старшыя выкладчыкі **З.П. Андрэева, Я.І. Трашчонак і У.М. Афанасьеў**. Самымі вопытнымі з іх былі Я.І. Трашчонак, П.Ф. Дзмітрачкоў, В.А. Бандарэнка, А.Р. Валчанкоў, Д.Н. Хонькін, З.П. Андрэева і М.Г. Максімава.

Дзмітрый Нікіфаравіч ХОНЬКІН нарадзіўся 8 лістапада 1903 г. У 1937 г. скончыў гістарычны факультэт Маскоўскага інстытута філасофіі, літаратуры і гісторыі. Яшчэ падчас вучобы ў інстытуце пачаў працаваць старшым выкладчыкам вышэйшай пагранічнай школы НКУС, а з 1946 г. – у Ваенна-дыпламатычнай акадэміі (чытаў курсы гісторыі СССР).

У сакавіку 1947 г. абараніў кандыдацкую дысертацию (абараняўся ў Маскоўскім дзяржаўным педінстытуце імя У.І. Леніна), а ў кастрычніку 1947 г. атрымаў званне дацэнта. Меў воінскае званне маёра.

У 1950 г. быў залічаны на пасаду дацэнта кафедры гісторыі СССР Магілёўскага педінстытута. З 1950 па 1969 гг. – дацэнт кафедры гісторыі СССР. У 1951 – 1952, 1954 – 1957, 1967 – 1968 гг. часова выконваў абавязкі загадчыка кафедры гісторыі СССР (гісторыі СССР і БССР). У 1969 г. выйшаў на пенсію. Працаваў на кафедры да ліпеня 1974 г.

Вера Андрэеўна БАНДАРЭНКА нарадзілася 20 сакавіка 1927 г. Скончыла гістарычны факультэт БДУ у 1951 г. і аспірантуру АН БССР у 1955 г.

З 1 верасня 1955 г. працавала старшым выкладчыкам кафедры гісторыі СССР Магілёўскага педагагічнага інстытута. Кандыдат гістарычных навук з 1955 г. З 1973 г. – дацэнт. Часова выконвала абавязкі загадчыка кафедры (1970 г.), дэкана факультэта (1978 г.).

Выйшла на пенсію 15 кастрычніка 1988 г.

Маргарыта Георгіеўна МАКСІМАВА нарадзілася 1 красавіка 1929 г. у сялянскай сям’і ў в. Вялікая Коша Кіраўскага раёна Калінінскай вобласці. У 1948 г. скончыла сярэдняю школу г. Сартавала КАССР. З адзнакай скончыла гістарычны факультэт Карэла-Фінскага дзяржаўнага ўніверсітэта (у 1953 г.), вучылася ў аспірантуры (1953 – 1956 гг.), затым працавала настаўнікам і дырэктарам Мядвежжагорскай сярэдняй школы КАССР (1956 – 1963 гг.).

Пачала працаваць у Магілёўскім дзяржаўным педагагічным інстытуце са снежня 1963 г. асістэнтам кафедры марксізму-ленінізму. З 1970 г. – старшы выкладчык кафедры гісторыі СССР. Кандыдат гістарычных навук з 1973 г. (кандыдацкая дысертацыя: «Дзейнасць Кампартыі Беларусі па развіцці прасцейшых формаў сельскагаспадарчай кааперацыі ў гады аднаўлення перыяду (1921 – 1925 гг.)»). З 1984 г. – дацэнт.

Памерла 16 студзеня 1996 г.

Аляксандр Рыгоравіч ВАЛЧАНКОЎ нарадзіўся 28 сакавіка 1922 г. Скончыў Маскоўскі юрыдычны інстытут у 1951 г. і аспірантуру ў 1962 г. Кандыдат юрыдычных навук, дацэнт.

Да 1978 г. працаваў у Магілёўскім машынабудаўнічым інстытуце старшым выкладчыкам кафедры філасофіі і навуковага камунізму. Займаў пасаду намесніка дэкана.

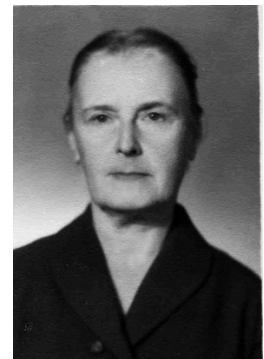
З 1978 г. – дацэнт кафедры гісторыі СССР, потым – расійскай і савецкай гісторыі (з 1997 г. – усходнеславянскай і расійскай гісторыі) Магілёўскага педагагічнага інстытута (з 1997 г. – Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта). У 1998 г. у сувязі з вытворчай неабходнасцю быў пераведзены на пасаду дацэнта кафедры эканамічнай тэорыі. З 1999 г. працаваў дацэнтам кафедры правазнаўства. Звольніўся з працы 29 жніўня 2001 г.

Памёр у 2003 г.

Зінаіда Паўлаўна АНДРЭЕВА нарадзілася 24 кастрычніка 1909 г. У 1939 г. скончыла гістарычны факультэт Магілёўскага педінстытута.

У 1940 – 1941 гг., да пачатку Вялікай Айчыннай вайны, працавала асістэнтам на кафедры гісторыі. У 1944 г. была прынята на работу ў штат старшым выкладчыкам кафедры гісторыі СССР. У 1946 г. займала вакантную пасаду дацэнта, затым зноў працавала старшым выкладчыкам. У ліпені 1972 г. выйшла на пенсію.

Памерла ў 1998 г.

Якаў Іванавіч ТРАШЧОНАК нарадзіўся 15 лістапада 1931 г. у г. Мінск у сям’і вайскоўца. У 1963 г. скончыў гісторыка-геаграфічны факультэт Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя М. Горкага. У 1964 – 1967 гг. навучаўся ў аспірантуры БДУ.

З 1967 г. пачаў працаваць у Магілёўскім дзяржаўным педагагічным інстытуце імя А.А. Куляшова. З 1967 па 1995 гг. – старшы выкладчык кафедры гісторыі СССР (затым кафедры расійскай і савецкай гісторыі). З 1995 па 2004 гг. – дацэнт кафедры расійскай і савецкай гісторыі (з 1997 г. – кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі). З 2004 г. – старшы навуковы супрацоўнік навукова-даследчага сектара Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова.

Навуковыя інтарэсы: гістарыяграфія, метадалогія і гісторыя грамадскай думкі Беларусі і Расіі.

Асноўныя публікацыі:

История Беларуси: учебник: Ч. 1. – Могилев, 2004.

История Беларуси: учебник: Ч. 2. – Могилев, 2005 (у сааўтарстве).

Государственная идеология и национальная идея Республики Беларусь: Науч. изд. – Могилев, 2008.

История Беларуси (с древнейших времен до октября 1917 года): Учеб. пособ. для 10 кл. – Мн., 2008 (у сааўтарстве).

Хрестоматия по истории Беларуси (с древнейших времен до 1917 г.): Ч. 1. – Мн., 2008 (у сааўтарстве).

Уладзімір Мікалаевіч АФАНАСЬЕЎ нарадзіўся 14 красавіка 1953 г. У 1974 г. скончыў гістарычны факультэт МДП імя А.А. Куляшова.

З верасня 1982 г. – выкладчык, а з кастрычніка гэтага ж года – старшы выкладчык кафедры гісторыі СССР МДП імя А.А. Куляшова. Скончыў вочную аспірантуру БДП імя М. Горкага. У маі 1995 г. абараніў кандыдацкую дысертацию па тэме «История строительных рабочих Белоруссии: рост численности и повышение профессионально-технического уровня (1976 – 1985 гг.)», навуковым кіраўніком з’яўляўся доктар гістарычных навук, прафесар В.М.Фамін.

З сакавіка 1998 па студзень 2003 гг. працаваў намеснікам дэкана гістарычнага факультэта па выхавальчай рабоце. У верасні 2007 г. атрымаў вучонае званне дацэнта.

Навуковыя інтарэсы: методыка выкладання гісторыі, гісторыя ўсходніх славян перыяду старажытнарускай федэрацыі (першая трэць XI – першая палова XIII стст.). Аўтар больш за 20 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Древнерусская феодальная федерация (второй половины XI – первой трети XIII вв.): Метод. указания к курсу специализации. – Могилев, 2009.

Историческая география: Метод. рекомендации к курсу специализации. – Могилев, 2009 (у сааўтарстве).

Кожны з выкладчыкаў кафедры гісторыі СССР забяспечваў выкладанне асноўнай дысцыпліны, а, таксама, спецкурсаў, спецсемінараў і факультатываў. Так, А.Б. Кузняцоў чытаў курс гісторыі СССР са старажытных часоў да канца XVII ст. і факультатыў па метадалагічных праблемах гістарычнай навукі, П.Ф. Дзмітрачкоў – курс гісторыі СССР з канца XVII да сярэдзіны XIX ст., спецкурс і спецсеминар па гісторыі СССР, М.Г. Максімава – курс гісторыі СССР з сярэдзіны XIX да пачатку XX ст. (да падзей вясны 1917 г.), спецкурс і спецсеминар па гісторыі СССР, В.А. Бандарэнка – курс гісторыі СССР з вясны 1917 г. да канца 30-х гг. XX ст., спецкурс і спецсеминар па гісторыі БССР, В.Л. Маразевіч – курс гісторыі СССР з канца 1930-х гг., Р.Ф. Лешчанка – розныя перыяды гісторыі СССР, спецкурс і праводзіў факультатыў па гісторыі СССР, Я.І. Трашчонак – курсы гістарыяграфіі гісторыі СССР і дапаможных гістарычных дысцыплін, У.М. Афанасьеў – курсы метадыкі выкладання гісторыі і грамадазнаўства, спецкурс, спецсеминар і факультатыў па метадыцы выкладання гісторыі і грамадазнаўства, А.Р. Валчанкоў забяспечваў правядзенне большасці зазначаных вышэй юрыдычных дысцыплін.

У канцы 1980-х – пачатку 1990-х гг. на кафедры гісторыі СССР з’явілася некалькі новых выкладчыкаў: М.М. Каваленчыкаў, В.І. Набелахаў і **А.А. Вараб’ёў**, Л.А. Кавалёва і А.Р. Агееў. Два апошнія паступілі ў 1988 г. ў вочную мэтавую аспірантуру Інстытута гісторыі Акадэміі навук БССР. Усе новыя выкладчыкі з’яўляліся выпускнікамі гістарычнага факультэта МДП імя А.А. Куляшова. Кафедра гісторыі СССР у гэты час вылучалася высокім навуковым патэнцыялам: кандыдатамі гістарычных навук, дацэнтамі з’яўляліся П.Ф. Дзмітрачкоў, які доўгі час працаваў дэканам гістарычнага факультэта, В.А. Бандарэнка, М.Г. Максімава, А.Р. Валчанкоў і А.Б. Кузняцоў, які пазней абараніў доктарскую дысертацыю. З больш маладых выкладчыкаў кафедры кандыдацкія дысертацыі былі абаронены Р.Ф. Лешчанкам і В.Л. Маразевічам, прайшоў навучанне ў аспірантуры Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя М. Горкага У.М. Афанасьеў. Пераважная большасць выкладчыкаў кафедры валодала вялікім вопытам працы ў сферы вышэйшай адукацыі, яны падрыхтавалі шэраг метадычных распрацовак, якія не страцілі сваёй каштоўнасці і па сённяшні час (у першую чаргу гэта датычыцца метадычных матэрыялаў па гістарыяграфіі гісторыі СССР, распрацаваных Я.І. Трашчонкам).

Аляксандр Аляксандравіч ВАРАБ’ЁЎ.

Нарадзіўся 24 лютага 1962 г. у в. Кульшычы Слаўгарадскага р-на Магілёўскай вобл. у рабочай сям’і. У 1988 г. скончыў гістарычны факультэт Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута, у 1992 г. – завочную аспірантуру Інстытута гісторыі Акадэміі навук Беларусі, у 1993 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю па тэме «Партія эсеров в Февральской и

Октябрьской революциях (на материалах Беларуси)», навуковым кіраўніком з'яўляўся акадэмік Акадэміі навук Беларусі, доктар гістарычных навук, прафесар І.М. Ігнаценка.

З 1988 па 1994 гг. працаваў асістэнтам кафедры гісторыі СССР і кафедры расійскай і савецкай гісторыі, з 1994 па 1996 гг. – старшым выкладчыкам кафедры расійскай і савецкай гісторыі, з 1996 па 2002 гг. – дацэнтам кафедры расійскай і савецкай гісторыі і кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова.

З 2002 г. па сённяшні час працуе загадчыкам кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі.

Выкладае курс гісторыі ўсходніх славян з канца XVII да сярэдзіны XIX ст., шэраг дысцыплін спецыялізацыі і спецкурсаў. Навуковыя інтарэсы: сацыяльна-палітычная гісторыя Беларусі канца XIX – пачатку XX ст. Аўтар больш за 80 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Две аграрныя праграмы // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2004. – №4.

К вопросу о выборах во Всероссийское Учредительное собрание в Могилевской губернии // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2005. – №1.

История Беларуси: учеб.: Ч.2. – Могилев, 2005 (у сааўтарстве).

История Беларуси (с древнейших времен до октября 1917 года): учеб. пособ. для 10 кл. – Мн., 2008 (у сааўтарстве).

Хрестоматия по истории Беларуси (с древнейших времен до 1917 г.): Ч. 1. – Мн., 2008 (у сааўтарстве).

История Беларуси (с октября 1917 г. по начало XXI в.): учеб. пособ. для 11 кл. – Мн., 2009 (у сааўтарстве).

Новыя выкладчыкі да якіх, акрамя ўжо названых вышэй, трэба дадаць яшчэ Н.М. Пурышаву, актыўна займаліся навуковай працай, альбо скончыўшы аспірантуру (М.М. Каваленчыкаў і В.І. Набелахаў), альбо праходзячы навучэнне ў ёй вочна (Л.А. Кавалёва і А.Р. Агееў) ці завочна (Н.М. Пурышава і А.А. Вараб'ёў).

У канцы 1991 г., пасля распаду Савецкага Саюза, кафедра СССР была ператворана ў кафедру гісторыі і культуры Беларусі, а 1 ліпеня 1992 г. з яе саставу вылучылася кафедра расійскай і савецкай гісторыі. Пад такой назвай яна існавала да 1997 г., калі ў выніку чарговага перайменавання яна атрымала цяперашнюю назву – кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі.

Аднак была зменена не толькі сама назва кафедры, а і карэнным чынам змяніўся яе выкладчыцкі склад, што было абумоўлена расфарміраваннем кафедры палітычнай гісторыі і стварэннем на гістарычным факультэце новай кафедры гісторыі і культуры Беларусі. З былога складу кафедры гісторыі СССР працаваць на новай кафедры расійскай і савецкай гісторыі засталіся М.Г. Максімава, Я.І. Трашчонак, А.Р. Валчанкоў, У.М. Афанасьёў, А.А. Вараб'ёў і Н.М. Пурышава. Яшчэ да рэфармавання кафедры выйшла на пенсію В.А. Бандарэнка, а А.Б. Кузняцоў пераехаў у Мардовію. П.Ф. Дзмітрачкоў, Г.І. Валчок, В.Л. Маразевіч, М.М. Каваленчыкаў, А.Р. Агееў і Л.А. Кавалёва перайшлі працаваць на новаўтвораную кафедру гісторыі і культуры Беларусі (прычым

А.Р. Агееў і Л.А. Кавалёва былі ўключаны ў штат кафедры гісторыі і культуры Беларусі, калі яны яшчэ вучыліся ў вочнай аспірантуры). Кафедра расійскай і савецкай гісторыі папоўнілася новымі выкладчыкамі: маладой выпускніцай гістарычнага факультэта М.І. Мацюшэўскай, а таксама выкладчыкамі кафедры палітычнай гісторыі **К.М. Бандарэнкам, І.У. Шардыкам і С.М. Бычком**. К.М. Бандарэнка стаў загадчыкам кафедры расійскай і савецкай гісторыі.

Канстанцін Міхайлавіч БАНДАРЭНКА. Нарadzіўся 6 чэрвеня 1951 г. у в. Кучын, Кармянскага р-на Гомельскай вобл. у сям’і сялян. У 1976 г. скончыў гістарычны факультэт Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута, у 1982 г. – аспірантуру БДУ, у тым жа годзе абараніў кандыдацкую дысэртацыю (навуковым кіраўніком з’яўлялася прафесар Т.І. Прытыцкая).

З 1976 па 1979 гг. працаваў асістэнтам кафедры гісторыі КПСС, з 1982 па 1985 гг. – старшым выкладчыкам, а з 1985 па 1989 гг. – дацэнтам кафедры гісторыі КПСС. З 1989 па 1991 гг. працаваў загадчыкам кафедры гісторыі КПСС, а потым – палітычнай гісторыі. З 1992 па 2002 гг. – загадчык кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі. З 2000 г. – рэктар Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў, а з 2003 г. – рэктар Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова.

Заслужаны работнік адукацыі Рэспублікі Беларусь, узнагароджаны медалямі «За працоўную доблесць» і «60 гадоў Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне: 1941 – 1945 гг.»

Выкладае курс гісторыі ўсходніх славян ад пачатку XX ст. да канца 1930-х гадоў. Навуковыя інтарэсы: гісторыя палітычных партый Расіі і Беларусі пачатку XX ст. Аўтар больш за 70 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Русские и белорусские монархисты в начале XX в. – Могилев, 2003 (у сааўтарстве).

Политические партии России (конец XIX – первая четверть XX в.): учеб. пособ. Ч. 1. – Могилев, 2004.

Создание и территориальное размещение правых союзов и обществ в Беларуси (1903 – 1907 гг.) // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия А. Гуманитарные науки. – 2008 – № 1.

Историография монархического движения в Российской империи (досоветский период) // Вестник БГПУ им. М. Танка. – 2008. – № 2.

Гісторыя Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта (1913 – 1940 гг.): дакументы і матэрыялы. – Магілёў, 2008. (у сааўтарстве.)

Хрестоматия по истории Беларуси (с древнейших времен до 1917 г.). Ч. 1. – Мн., 2008 (у сааўтарстве).

Историография монархического движения в России и Беларуси в 20 – 30-е годы прошлого века // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2009. – № 2-3.

Состав монархических организаций в белорусских губерниях Российской империи начала XX в. // Веснік МДПУ імя І.П. Шамякіна. – 2009. – № 3 (24).

Численность Союза Русского Народа и других правых монархических организаций в белорусских губерниях Российской империи в 1905 – начале 1908 г. // Гражданское общество в России. История и современность. – СПб., 2009.

Монархическое движение в России и Беларуси (в 1905 – 1917 гг.): Хрестоматия – Могилев, 2009.

Ігар Уладзіміравіч ШАРДЫКА. Нарадзіўся 18 чэрвеня 1964 г. у г. Чавусы Магілёўскай вобл. у сям’і службоўцаў. У 1986 г. скончыў гістарычны факультэт Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута, у 1993 г. – аспірантуру БДУ, у 1994 годзе абараніў кандыдацкую дысертцыю па тэме «Палітычныя партыі ў барацьбе за рэалізацыю аграрнага пытання ў 1917 – февралю 1918 гг. (на матэрыялах Беларусі)», навуковым кіраўніком з’яўляўся доктар гістарычных навук, прафесар П.І. Зялінскі. З 1986 па 1988 гг. працаваў выкладчыкам гісторыі, а з 1988 па 1989 гг. – арганізатарам пазакласнай і пазашкольнай выхаваўчай работы СШ № 38 г. Магілёва.

З 1989 па 1994 гг. працаваў асістэнтам кафедры палітычнай гісторыі і кафедры расійскай і савецкай гісторыі Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А.А. Куляшова.

У 1994 – 1995 гг. – старшы выкладчык кафедры расійскай і савецкай гісторыі. З 1995 года – дацэнт кафедры расійскай і савецкай гісторыі (з 1997 г. – ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі).

У 1995 – 1997 гг. – загадчык падрыхтоўчага аддзялення, а з 1997 па 2003 гг. – дэкан факультэта даінстытуцкай падрыхтоўкі МДУ імя А.А. Куляшова. З 2003 г. – рэктар Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова.

Выкладае курс гісторыі ўсходніх славян з сярэдзіны да канца XIX стагоддзя. Навуковыя інтарэсы: аграрнае пытанне ў Расіі і Беларусі ў канцы XIX – пачатку XX ст.; узнікненне і развіццё палітычных партый Расіі і Беларусі ў пачатку XX ст.; фарміраванне і крах аднапартыйнай сістэмы ў СССР; дзейнасць палітычных партый і грамадска-палітычных рухаў у Расіі і Беларусі на сучасным этапе. Аўтар каля 50 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Октябрь и судьбы политической оппозиции: учеб. пособ.: в 3 ч. – Гомель, 1993 (у сааўтарстве).

Становление и крушение однопартийной системы в СССР: 1917 – 1991: учеб. пособ.: в 2 ч. – Гомель, 1995 (у сааўтарстве).

Политическая оппозиция в Беларуси: история формирования, идеология, политическая стратегия и тактика (1917 – середина 20-х гг. XX ст.): учебно-метод. комплекс. – Могилев, 2006.

Сяргей Міхайлавіч БЫЧОК. Нарадзіўся 28 жніўня 1952 г. В 1974 г. скончыў гісторыка-прававы факультэт Далёкаўсходняга дзяржаўнага ўніверсітэта. З 1975 па 1978 гг. – аспірант кафедры гісторыі КПСС Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта. У лютым 1979 г. абараніў кандыдацкую дысертцыю.

Са жніўня 1983 г. стаў працаваць старшым выкладчыкам кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму МДП імя А.А. Куляшова. Атрымаў вучонае званне дацэнта ў чэрвені 1990 г. З 1990 па 1991 гг. – дацэнт кафедры палітычнай гісторыі.

З 1 ліпеня 1992 г. працуе дацэнтам кафедры расійскай і савецкай гісторыі (з 1997 г. – ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі) Магілёўскага дзяржаўнага ўні-

версіэта імя А.А.Куляшова. У снежні 2007 г. прызначаны намеснікам дэкана гістарычнага факультэта па вучэбнай і навуковай рабоце.

Выкладае гісторыю ўсходніх славян ад канца 1930-х гг. да пачатку XXI ст., дысцыпліны спецыялізацыі. Навуковыя інтарэсы: гісторыя другой сусветнай вайны, гісторыя міжнародных адносін XX стагоддзя. Аўтар каля 50 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Контрольные задания по курсу «История восточных славян». – Могилев, 2006 (у сааўтарстве).

Методические рекомендации по выполнению контрольных работ для студентов V курса ОЗО исторического факультета. – Могилев, 2009.

СССР и региональные конфликты во второй половине XX века: Методические рекомендации к изучению дисциплины специализации. – Могилев, 2009.

Сумяшчальнікам кафедры расійскай і савецкай гісторыі (пазней ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі) у пачатку 1990-х гг. і пазней з'яўлялася В.М. Гірына, якая працавала спачатку настаўнікам гісторыі, намеснікам дырэктара, а потым дырэктарам Бялевіцкай сярэдняй школы Магілёўскага раёна Магілёўскай воласці.

На працягу 1990-х гг. абаранілі кандыдацкія дысертацыі пяць выкладчыкаў кафедры: І.У. Шардыка, А.А. Вараб'ёў, У.М. Афанасьеў, М.І. Мацюшэўская (па тэме «Методология исторического исследования в трудах В.О. Ключевского», навуковым кіраўніком з'яўляўся кандыдат гістарычных навук, дацэнт А.А. Яноўскі) і Н.М. Пурышава (па тэме «Государственная политика в сфере художественной культуры в 1920-е годы (на материалах Беларуси)», навуковым кіраўніком з'яўляўся доктар гістарычных навук, прафесар П.І. Брыгадзін).

У 1999 г. ў складзе кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі адбыліся змены ў сувязі з утварэннем на гістарычным факультэце новай кафедры – археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін. Працаваць на новую кафедру перайшлі М.І. Мацюшэўская і В.І. Набелахаў, разам з імі на кафедру археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін быў перададзены шэраг вучэбных дысцыплін, выкладанне якіх да гэтага было замацавана за кафедрай усходнеславянскай і расійскай гісторыі. Кафедра ж усходнеславянскай і расійскай гісторыі папоўнілася новымі выкладчыкамі, якія былі выпускнікамі гістарычнага факультэта МДП імя А.А. Куляшова (з 1997 г. – МДУ імя А.А. Куляшова) розных гадоў. Усе яны ў хуткім часе паступілі ў аспірантуру. **Д.С. Лаўрыновіч** паступіў у вочную аспірантуру БДУ, А.І. Снапкова – у завочную аспірантуру АПА (Акадэміі паслядыпломнай адукацыі), а **І.А. Козікава** – у вочную аспірантуру МДУ імя А.А. Куляшова. А.І. Снапкова ў 2002 г. абараніла кандыдацкую дысертацыю па тэме «Аксиологические ориентиры моделирования процесса повышения квалификации педагогических кадров», навуковым кіраўніком была кандыдат педагогічных навук, дацэнт Н.А. Масюкова.

Дзмітрый Сяргеевіч ЛАЎРЫНОВІЧ нарадзіўся 7 красавіка 1976 г. у сям’і службоўцаў. У 1998 г. скончыў гістарычны факультэт Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова, у 2001 г. – аспірантуру БДУ, у 2003 годзе абараніў кандыдацкую дысертацию па тэме «Ліберальна-консерватывная оппозиция в России на пути к власти (июль 1914 – март 1917 г.)», навуковым кіраўніком з’яўляўся кандыдат гістарычных навук, дацэнт С.У. Пазняк.

З 1998 па 2004 гг. працаваў асістэнтам, а потым старшым выкладчыкам кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі, з 2004 г. – дацэнт кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі, з 2005 г. – загадчык аддзела аспірантуры МДУ імя А.А. Куляшова, з 2006 г. – вучоны сакратар Савета МДУ імя А.А. Куляшова, а з 2008 г. – дэкан факультэта замежных моў.

Выкладае гісторыю ўсходніх славян з канца XIX да пачатку XX ст., шэраг дысцыплін спецыялізацыі, спецкурсы і спецсемінары. Навуковыя інтарэсы: палітычная гісторыя Расіі і Беларусі канца XIX – пачатка XX ст. Аўтар больш за 90 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Русские и белорусские монархисты в начале XX в. – Могилев, 2003 (у сааўтарстве).

Либерально-консервативная оппозиция в России: формирование и борьба за власть (1912 – март 1917 гг.). – Могилев, 2006.

Деятельность «Союза 17 Октября» в Витебской губернии (1905 – 1913 гг.) // Вестник Полоцкого государственного университета. Сер. гуман. наук. – 2007. – № 1.

Участие Конституционно-демократической партии в выборах Учредительного собрания в Беларуси (октябрь – ноябрь 1917 г.) // Веснік Мазырскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя І.П. Шамякіна. – 2009. – № 1.

Политический портрет В.К. Стукалича – председателя Витебского отдела «Союза 17 Октября» // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2009. – № 1.

Либеральное движение в Беларуси (ноябрь 1904 – 1905 гг.) // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2009. – № 2-3.

Деятельность конституционно-демократической партии и «Союза 17 Октября» в Беларуси (1905 – 1917 гг.) – Могилев, 2009.

Ірына Анатольеўна КОЗІКАВА. Нарадзілася 1 мая 1968 г. У 1990 г. скончыла гістарычны факультэт МДП імя А.А. Куляшова. У 1990 – 1997 гг. працавала настаўніцай гісторыі СШ № 23 г. Магілёва.

Са жніўня 1997 г. стала працаваць на пасадзе старшага выкладчыка кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі МДУ імя А.А. Куляшова. З 1998 па 2001 гг. праходзіла навучанне ў вочнай аспірантуры Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова. З 1 кастрычніка 2007 г. прызначана на пасаду намесніка дэкана гістарычнага факультэта па ідэалагічнай і выхаваўчай рабоце.

Выкладае курс методыкі выкладання гісторыі, а таксама, спецкурс і спецсеминар па методыцы выкладання гісторыі. Навуковыя інтарэсы: методыка выкладання грамадазнаўства. Аўтар больш за 30 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Педагогическая практика: программа и методические рекомендации для студентов IV курса исторического факультета. – Могилев, 2008.

Школьный курс истории и методика его преподавания: практикум для студентов IV курса исторического факультета. – Могилев, 2009

Реализация принципа личностного целеполагания на уроке истории // Гісторыя: праблемы выкладання. – 2009. – № 4.

У 2002 г. на кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі зноў адбыліся значныя кадравыя змены. У сувязі з пераходам на працу рэктарам ІПК МДУ імя А.А. Куляшова К.М. Бандарэнкі загадчыкам кафедры быў прызначаны кандыдат гістарычных навук, дацэнт А.А. Вараб'ёў.

Сярод іншых кадравых змен, якія адбыліся на кафедры, трэба адзначыць, што Н.М. Пурышава ў 2002 г. перайшла працаваць на пасаду загадчыка кафедры гісторыі і культуры Беларусі, а А.І. Снапкова загадам рэктара была прызначана на пасаду загадчыка кафедры педагогікі. Адначасова з гэтым на кафедры стаў працаваць малады выкладчык В.В. Табуноў, які ў хуткім часе паступіў у вочную аспірантуру МДУ імя А.А. Куляшова. Пазней В.В. Табуноў перайшоў працаваць на кафедру археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін, а на кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі стала працаваць выпускніца гістарычнага факультэта МДУ імя А.А. Куляшова **А.В. Баранавыч**, якая праходзіла навучанне ў вочнай аспірантуры БДУ.

Алена Вялянцінаўна БАРАНАВЫЧ нарадзілася 24 сакавіка 1982 г. У 2004 г. скончыла гістарычны факультэт МДУ імя А.А. Куляшова. У 2004 – 2007 гг. праходзіла навучанне ў вочнай аспірантуры БДУ.

Са снежня 2007 г. стала працаваць на пасадзе асістэнта кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі. У студзені 2009 г. абараніла кандыдацкую дысертцыю па тэме «Владимир Иванович Пичета в научно-образовательных и общественно-политических процессах Беларуси (1918 – 1930 гг.)», навуковым кіраўніком з'яўляўся кандыдат гістарычных навук, прафесар А.А. Яноўскі. З 1 красавіка 2009 г. загадам рэктара пераведзена на пасаду старшага выкладчыка кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі.

Выкладае дысцыпліны спецыялізацыі і спецсеминар па гісторыі ўсходніх славян.

Асноўныя публікацыі:

В.И. Пичета в воспоминаниях и письмах коллег и учеников // Веснік БДУ. Сер.3. – 2006. – № 3.

Владимир Иванович Пичета в 1918 – 1921 гг.: «вживание» российского интеллигента в советские общественно-политические реалии // Український історичний збірник. – Вип.10. – Інститут історії України НАН України, 2007.

В.И. Пичета и создание университетского городка (1920-е гг.) // Веснік Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова. – 2008. – № 2-3.

За перыяд 90-х гг. XX – пачатку XXI ст. карэнным чынам змяніліся задачы, выкананне якіх было ўскладзена на кафедру ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі. У сувязі з наборам і наступным навучаннем студэнтаў гістарычнага факультэта па новых спецыяльнасцях «Гісторыя (айчынная і ўсеагульная)», «Гісторыя (археалогія)», «Гісторыя. Рэлігіязнаўства» і рэфармаваннем сістэмы вышэйшай адукацыі нашай рэспублікі былі ўнесены значныя змены ў вучэбныя планы і змянілася колькасць асноўных вучэбных дысцыплін, а таксама спецкурсаў, спецсемінараў і факультатываў. Акрамя таго, змянілася колькасць вучэбных гадзін на вывучэнне студэнтамі ўсіх без выключэння вучэбных дысцыплін.

Аднак нават і ў такіх складаных умовах выкладчыкі кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі, акрамя забеспячэння вучэбна-выхаваўчага працэсу, актыўна займаюцца навукова-даследчай працай. Адным з галоўных напрамкаў цяперашняй працы з'яўляецца навучанне ў аспірантуры і абарона кандыдацкіх дысэртацый, пра што ўжо было сказана вышэй (на пачатку 2009/2010 навучальнага года з пастаянна працуючых выкладчыкаў кафедры і ўнутраных сумяшчальнікаў толькі два не мелі навуковай ступені, што з'яўляецца адным з найбольш высокіх паказчыкаў па абароненасці ва ўсім універсітэце). У 90-х гг. XX – XXI ст. цэлы шэраг выкладчыкаў кафедры атрымалі вучоныя званні дацэнтаў (Я.І. Трашчонак, А.А. Вараб'ёў, І.У. Шардыка, Д.С. Лаўрыновіч, У.М. Афанасьеў), што таксама з'яўляецца бясспрэчным дасягненнем у навуковай працы кафедры.

Яшчэ адным важным напрамкам павышэння кваліфікацыі выкладчыкамі кафедры з'яўляецца работа па падрыхтоўцы доктарскіх дысертацый (імі ў сённяшні час займаюцца дацэнты К.М. Бандарэнка, І.У. Шардыка, А.А. Вараб'ёў, Д.С. Лаўрыновіч). Шмат удалося зрабіць выкладчыкам кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі ў плане забеспячэння вучэбных дысцыплін у розных сферах народнай адукацыі вучэбнымі, вучэбна-метадычнымі дапаможнікамі, метадычнымі распрацоўкамі рознага ўзроўню (дапаможнікамі, рэкамендацыямі, указаннямі).

Зараз выкладчыкі кафедры вядуць работу ў межах двух грантаў. Кіраўніком першага з'яўляецца адзін са старэйшых выкладчыкаў гістарычнага факультэта дацэнт Я.І. Трашчонак. Нягледзячы на пагаршэнне стану здароўя, якое не дазваляе праводзіць аўдыторныя заняткі са студэнтамі, ён актыўна працуе ў хатніх умовах. У склад узначаленага ім аўтарскага калектыву на працягу апошніх пяці гадоў уваходзілі і ўваходзяць: загадчык кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі А.А. Вараб'ёў, загадчык кафедры гісторыі і культуры Беларусі Н.М. Пурышава, вядучы навуковы супрацоўнік навукова-даследчага сектара Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны, дацэнт М.І. Старавойтаў, выкладчыкі Магілёўскага каледжа МУС Рэспублікі Беларусь В.В. Валжанкоў і М.М. Жалызняк.

Другі аўтарскі калектыў узначальвае рэктар МДУ імя А.А. Куляшова, кандыдат гістарычных навук, дацэнт К.М. Бандарэнка. З выкладчыкаў кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі ў склад гэтага аўтарскага праекта ўваходзяць дацэнты І.У. Шардыка, А.А. Вараб'ёў, Д.С. Лаўрыновіч.

Сярод найважнейшых вынікаў навукова-даследчай працы выкладчыкаў кафедры як у межах двух названых вышэй грантаў, так і па-за імі з'яўляецца выданне манаграфій, вучэбных дапаможнікаў і падручнікаў, большасць якіх маюць грыфы Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Такім чынам, кафедра ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі на ўсім працягу ўсяго існавання займала і займае даволі пачэснае месца сярод кафедраў не толькі гістарычнага факультэта, а і сярод усіх кафедраў нашага ўніверсітэта. За 2008/2009 навучальны год яна была прызнана самай лепшай ва ўніверсітэце.

КАФЕДРА ІСТОРЫІ І КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ

Пастановай вучонага савета Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута ад 17 кастрычніка 1991 года была створана кафедра гісторыі і культуры Беларусі. У той час на кафедры працавалі 19 выкладчыкаў: загадчык кафедры – кандыдат гістарычных навук, дацэнт В.Л. Маразевіч, прафесар Г.І. Валчок, дацэнты – В.А. Бандарэнка, П.Ф. Дзмітрачкоў, М.Р. Максімава, А.Р. Валчанкоў, А.Н. Маргуноў, С.М. Бычок, **Т.У. Апіюк**, старшыя выкладчыкі – Я.І. Трашчонак, **М.М. Каваленчыкаў**, У.С. Шыкуноў, А.А. Бяржанін, У.М. Афанасьеў, В.М. Гірына, В.І. Набелахаў, асістэнты – А.А. Вараб’ёў, **Н.М. Пурышава**, Г.Л. Фурс.

Тамара Уладзіміраўна АПЮК. Нарадзілася 19 мая 1954 г. у в. Андрыянава Дубровенскага раёна Віцебскай вобласці ў сям’і рабочых. У 1971 г. скончыла сярэднюю школу № 4 г. Орша. У 1973 г. паступіла і ў 1977 г. з адзнакай скончыла гістарычны факультэт Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А.А. Куляшова. З 1977 па 1980 г. працавала настаўнікам гісторыі і англійскай мовы ў Арэхаўскай васьмігадовай і Бабініцкай сярэдніх школах Аршанскага раёна Віцебскай вобласці.

У Магілёўскім дзяржаўным педагагічным інстытуте імя А.А. Куляшова працуе з 1980 г. З 1980 па 1981 г. працавала лабарантам, а з 1982 г. – асістэнтам на кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму. З 1982 па 1985 г. вучылася ў аспірантуры БДУ імя У.І. Леніна. Кандыдацкую дысертцыю на тэму «Партыйное руководство развитием и совершенствованием системы бытового обслуживания в новых городах БССР (1966 – 1980 гг.)» абараніла ў БДУ імя У.І. Леніна ў 1985 г. З 1985 па 1989 гг. працавала старшым выкладчыкам, а потым дацэнтам на кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму, з 1989 па 1992 г. – дацэнтам на кафедры палітычнай гісторыі. Званне дацэнта па кафедры палітычнай гісторыі прысуджана Дзяржаўнай камісіяй СССР па народнай адукацыі ў 1991 г.

Дацэнтам кафедры гісторыі і культуры Беларусі працуе з 1993 г. Працавала намеснікам дэкана па вучэбна-выхаваўчай рабоце філалагічнага факультэта (1988 – 1991 гг.), намеснікам дэкана па вучэбнай і навуковай рабоце гістарычнага факультэта (2005 – 2007 гг.).

Чытае лекцыі і праводзіць семінарскія заняткі па гісторыі Беларусі (у кантэксце сусветных цывілізацый), гісторыі хрысціянскіх канфесій у Беларусі, спецкурсах і спецсемінарах па гісторыі хрысціянскіх канфесій у Беларусі. Навуковыя інтарэсы: праблемы канфесійнай гісторыі Беларусі. Аўтар каля 60 навуковых і навукова-метадычных работ.

Асноўныя публікацыі:

Царква і рэлігійнае жыццё Магілёўшчыны ў XIX ст. // Магілёўская даўніна. – Вып. VIII. – Магілёў, 1998.

Хрысціянскія канфесіі на Беларусі: Вучэбн. дапаможнік. – Магілёў, 2000.

Стараабрадцы Магілёўшчыны напярэдадні і пасля далучэння да Расійскай імперыі // Магілёўская даўніна. – Вып. XI. – Магілёў, 2001.

«Могилевские епархиальные ведомости» о событиях 1905 г. в России // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2005. – № 2-3.

Мікалай Мікалаевіч КАВАЛЕНЧЫКАЎ. Нарадзіўся 17 ліпеня 1946 г. у в. Жураўка Гарадзішчанскага раёна Чаркаскай вобласці УССР у сям’і сялян. У чэрвені 1962 г. закончыў Чыгірынскую сярэднюю школу Кіраўскага раёна Магілёўскай вобласці. У 1964 – 1968 гг. вучыўся на гістарычным факультэце Магілёўскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута, атрымаў кваліфікацыю «Настаўнік гісторыі і грамадазнаўства сярэдняй школы». У 1986 – 1990 гг. вучыўся ў аспірантуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У.І. Леніна.

У красавіку 1987 г. пачаў працаваць асістэнтам кафедры гісторыі СССР Магілёўскага дзяржаўнага педінстытута імя А.А. Куляшова. З верасня 1990 г. працуе старшым выкладчыкам кафедры гісторыі і культуры Беларусі. Абарона кандыдацкай дысертацыі адбылася 29 снежня 1990 г. у Беларускім дзяржаўным ўніверсітэце

імя У.І. Леніна па тэме «Партыйная работа прамышленных производственных объединений Беларуси в 1970 – 1980 гг.».

Выкладае гісторыю Беларусі і спецкурс па Вялікай Айчыннай вайне савецкага народа. Асноўныя навуковыя інтарэсы: даследаванне развіцця прамысловасці Беларусі ў 70-я гг. XX ст. і прамысловасці Магілёўскай губерні ў канцы XVIII – XIX стст.

Асноўныя публікацыі:

Магілёўскі абласны краязнаўчы музей // Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі: у 5 т. – Т. 3. – Мн., 1987.

Магілёўскі абласны краязнаўчы музей // Энцыклапедыя этнаграфіі Беларусі. – Мн., 1989.

Гісторыя Беларусі: Метадычныя рэкамендацыі. – Магілёў, 2003.

Развитие фабрично-заводской промышленности в Могилёвской губернии и уездах во второй половине XIX ст. // Шляхі Магілёўскай гісторыі: зборнік навуковых прац. – Магілёў, 2005.

Наталля Міхайлаўна ПУРЫШАВА. Нарадзілася 5 лютага 1955 г. у пасёлку Яблыневы Магаданскай вобласці. У 1966 г. разам з бацькамі пераехала ў Магілёў. У 1972 г. закончыла сярэдняю школу № 21 г. Магілёва. З 1973 па 1977 г. вучылася на гістарычным факультэце Магілёўскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута. Пасля заканчэння з верасня 1977 г. працавала спачатку лабарантам кафедры ўсеагульнай гісторыі, а потым гісторыі СССР.

У 1989 г. была абрана на пасаду асістэнта кафедры гісторыі СССР. На пасаду старшага выкладчыка кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі была абрана ў 1998 г., а ў сакавіку 1999 г. абараніла кандыдацкую дысертацыю па тэме «Дзяржаўная палітыка у сферы мастацкай культуры ў 1920-я гады (на матэрыялах Беларусі)». З мая 1999 па чэрвень 2002 г. працавала на пасадзе намесніка дэкана гістарычнага факультэта па навуковай рабоце. У маі 2001 г. была абрана на пасаду

дацэнта кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі.

Загадам рэктара МДУ імя А.А. Куляшова у чэрвені 2002 г. прызначана на пасаду загадчыка кафедры гісторыі і культуры Беларусі, а ў сакавіку 2003 г. была абрана на гэту пасаду. У кастрычніку 2005 г. атрымала вучонае званне дацэнта. У 2008 годзе была абрана на пасаду загадчыка кафедры гісторыі і культуры Беларусі на другі тэрмін.

Выкладае курс гісторыі Беларусі (канец XVIII – пачатак XX ст.), спецыяльныя курсы па гісторыі Беларусі, дысцыпліны спецыялізацыі. Асноўныя навуковыя інтарэсы: культурная палітыка савецкай дзяржавы ў 1920-я – 1940-я гг. і яе праявы ў славянскіх рэгіёнах СССР; культура і культурнае жыццё Беларусі у 1917 – 1941 гг., гісторыя інтэлігенцыі БССР у даваенны час. Спіс апублікаваных работ уключае каля 50 назваў.

Асноўныя публікацыі:

Улада і культура: эпізод з літаратурнага жыцця Мсціслаўшчыны // Магілёўшчына. – Вып. IV. – Магілёў, 1993.

Белорусская государственная партийная политика в сфере культуры первых лет советской власти (1921 – 1925) // Веснік БДУ. Серыя 3. Гісторыя, філасофія, паліталогія, сацыялогія, эканоміка, права. – 1997. – № 3.

Дзяржаўная літаратурная палітыка ў БССР у 1920-я гады // Беларускі гістарычны часопіс. – 1998. – № 3.

Поворот в культурной политике в БССР в конце 1920-начале – 1930-х годов // Гісторыя: праблемы выкладання. – 1998. – № 4.

Триумф неистовых // Нёман. – 2000 – № 2.

Страсі за кулісамі: Тэатральная палітыка ў БССР у 1920-я гады // Маладосць – 2001. – № 11.

Революция 1917 г. и национально-культурное возрождение Беларуси: содержание, противоречия, пределы возможного // Россия в XX веке: Реформы и революции: в 2 т. – Т. 1. – М., 2002.

Идейно-политическая ситуация в начале 1930-х годов и ее влияние на белорусскую художественную культуру // Избранные научные труды ученых МГУ им. А.А. Кулешова. – Могилев, 2003.

Захавала памяць карані // Беларуская думка. – 2004. – № 4 (у сааўтарстве).

Культурная политика и культура Беларуси (1918 – 1920-е гг.): пособие. – Могилев, 2004.

История Беларуси: учебное пособие для студентов учреждений, обеспечивающих получение высш. образования: в 2 ч. Ч. 2 – Могилев, 2005 (у сааўтарстве).

Літаратурная жыццё і літаратурная палітыка в БССР в 1920-е годы. (На материалах Могилевщины) // Гістарычныя і сацыякультурнае развіццё Магілёва: зборнік навуковых прац. – Магілёў, 2007.

Гісторыя Беларусі: інтэнсіўны курс падрыхтоўкі да тэсціравання і экзамену. – Мн., 2008.

Хрестоматия по истории Беларуси: учеб. пособие: в 2 ч. Ч. 1. С древнейших времен до 1917 г. – Мн, 2008 (у сааўтарстве).

История Беларуси: ответы на экзаменационные вопросы. – Мн., 2009 (у сааўтарстве).

Загадам па інстытуце ад 1 ліпеня 1992 г. са складу кафедры гісторыі і культуры Беларусі была выведзена кафедра расійскай і савецкай гісторыі. На кафедры гісторыі і культуры Беларусі засталіся працаваць В.Л. Маразевіч (загадчык кафедры), прафесар Г.І. Валчок, дацэнты В.А. Бандарэнка, П.Ф. Дзмітрач-

коў, А.Н. Маргуноў, Т.У.Апіок, старшыя выкладчыкі М.М. Каваленчыкаў, А.Р. Агееў, асістэнты Г.Л. Фурс і Л.Я. Клімуць.

З 2000 па 2002 г. загадчыкам кафедры гісторыі і культуры Беларусі з'яўлялася кандыдат гістарычных навук **Л.А. Кавалёва**. З 2002 г. па сённяшні дзень загадвае кафедрай кандыдат гістарычных навук дацэнт Н.М. Пурышава.

Ларыса Аркадзьеўна КАВАЛЁВА. Нарадзілася 14 красавіка 1966 г. у г. Быхаў Магілёўскай вобласці ў сям'і служачых. У 1983 г. скончыла СШ № 33 г. Магілёва. З 1983 па 1988 гг. вучылася ў Магілёўскім педагагічным інстытуце. Атрымала дыплом з адзнакай з атрыманнем кваліфікацыі «Настаўнік гісторыі і савецкай дзяржавы і права», .

Са жніўня 1988 г. па верасень 1989 г. працавала ў якасці асістэнта кафедры гісторыі СССР. У 1989 г. паступіла ў аспірантуру Інстытута гісторыі АН БССР. У 1993 г. абараніла кандыдацкую дысертацыю па тэме «Внешнеполитическая деятельность Советской Белоруссии в 1919 – 1929 гг.». Вярнулася на кафедру гісторыі і культуры Беларусі, дзе і працуе з 1993 г. па цяперашні час.

Выкладае наступныя курсы: гісторыя Беларусі, беларусазнаўства, спецкурсы на розных факультэтах МДУ імя А.А. Куляшова. Навуковыя інтарэсы: праблемы станаўлення беларускай дзяржаўнасці, міграцыйная палітыка Рэспублікі Беларусь.

Асноўныя публікацыі:

БНР и ее роль в заключении Рижского договора: материалы и методические рекомендации. – Могилев, 1991.

Борьба представителей БНР за независимость Белоруссии на Генуэзской конференции: материалы и методические рекомендации.

История создания и деятельность НКВД Белоруссии: материалы и методические рекомендации. – Могилев, 1992.

Становление белорусской государственности в начале XX в.: методическое пособие для студентов неисторических факультетов. – Могилев, 2002.

Государственная миграционная политика Республики Беларусь: учебно-методическое пособие. – Могилев, 2004.

Па стане на верасень 2009 г. у складзе кафедры 11 выкладчыкаў: дацэнт Н.М. Пурышава (заг. кафедры), прафесары – Г.І. Валчок і П.Ф. Дзмітрачкоў, дацэнты – Т.У. Апіок, **С.А. Парашкоў**, старшыя выкладчыкі – Л.А. Кавалёва, М.М. Каваленчыкаў, **В.В. Каляснёва**, выкладчык **Л.А. Сугака**, асістэнт **Н.М. Вашчыла**.

Сяргей Александравіч ПАРАШКОЎ. Нарадзіўся 11 лістапада 1951 г. у г. Магілёве ў сям'і служачых. Пасля службы ў Савецкай Арміі ў 1972 – 1976 гг. вучыўся на гістарычным факультэце Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута. У 1980 – 1983 гг. вучыўся ў аспірантуры БДУ імя У.І. Леніна. У 1985 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю «Партийное руководство работой органов народного контроля Белоруссии (1971 – 1975 гг.)» пад навуковым кіраўніцтвам доктара гістарычных навук, прафесара Т.І. Прытыцкай.

Працаваў у 1976 – 1979 гг. у Магілёўскім дзяржаўным педагагічным інстытуце асістэнтам, выкладчыкам. З 1979 па 1994 гг. працаваў у Магілёўскім тэхналагіч-

ным інстытуце выкладчыкам, старшым выкладчыкам, дацэнтам. З 1994 г. дацэнт кафедры гісторыі і культуры Беларусі Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова. З 2003 г. дэкан факультэта даінстытуцкай падрыхтоўкі і прафесійнай арыентацыі.

Выкладае курс гісторыі культуры Беларусі, гістацыяграфію гісторыі Беларусі. Навуковыя інтарэсы: праблемы гістарыяграфіі, гісторыі адукацыі, гісторыі культуры Беларусі.

Асноўныя публікацыі:

Нарысы культуры Беларусі. – Магілёў, 1996.

Адукацыя і асвета Беларусі пасля далучэння яе да Расійскай імперыі (канец XVIII – першая палова XIX ст.) – Магілёў, 1998.

Гісторыя культуры Беларусі. – Магілёў, 2001.

Культура старажытнай Беларусі (ад засялення да сярэдзіны XIII ст.). – Магілёў, 2003.

Гісторыя культуры Беларусі. – Мн., 2003, 2004.

Образование и наука // Регион. Могилёвская область. 10 лет преобразований. – Могилёв, 2005.

Вольга Вячаславаўна КАЛЯСНЁВА. Нарадзілася ў 1969 г. у г. Жодзіна Мінскай вобласці ў сям’і служачых. У 1987 г. скончыла сярэднюю школу № 33 г. Магілёва. У 1987 г. паступіла і ў 1992 г. закончыла МДП імя А.А. Куляшова.

З верасня 1994 г. пачала працаваць асістэнтам кафедры гісторыі Беларусі, з 2000 г. – старшы выкладчык. Працуе над тэмай дысертацыі «Узнікненне і дзейнасць арганізацый Бунда ў Беларусі (1897 – 1904 гг.)».

Выкладае наступныя дысцыпліны: гісторыя Беларусі ў кантэксце сусветных цывілізацый, гісторыя Вялікай Айчыннай вайны ў кантэксце другой сусветнай вайны, нацыянальна-вызваленчы рух на Беларусі ў XIX – XX стст., гістарычная інфарматыка. Асноўныя навуковыя інтарэсы: гісторыя палітычных партый на мяжы XIX – XX стст.

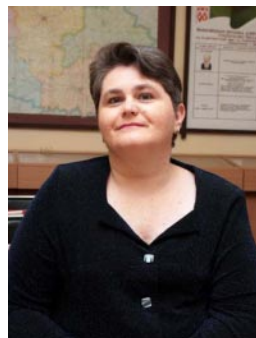
Асноўныя публікацыі:

Политические выступления организаций Бунда в Беларуси в начале XX века // Веснік Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова – 2006. – № 4.

Рабочее законодательство Российской империи и еврейские рабочие // Евреи Беларуси. – Мн., 2001. – Т. 5.

Леанід Аляксандравіч СУГАКА. Нарадзіўся 23 снежня 1958 г. у г. Кохма Іванаўскай вобласці РСФСР у сям’і служачых. У 1976 г. скончыў СШ № 23 г. Магілёва. У 1981 – 1986 гг. вучыўся на гістарычным факультэце Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А.А. Куляшова, які скончыў з адзнакай і атрымаў кваліфікацыю «Настаўнік гісторыі, грамадзнаўства і савецкай дзяржавы і права».

У МДУ імя А.А. Куляшова працуе з верасня 2001 г., займае пасаду выкладчыка кафедры гісторыі і культуры Беларусі. Працуе над дысертацыяй па тэме «Эваку-

ация насельніцтва, матэрыяльных і культурных каштоўнасцей з БССР у пачатковы перыяд Вялікай Айчыннай вайны».

Выкладае курс гісторыі Беларусі на розных факультэтах універсітэта, а таксама дысцыпліну спецыялізацыі «Праблемы ваеннай гісторыі Беларусі» на гістарычным факультэце, спецкурс «Краязнаўства» на факультэце эканомікі і права. Асноўныя навуковыя інтарэсы: ваенная гісторыя Беларусі, падзеі Вялікай Айчыннай вайны.

Асноўныя публікацыі:

Днепровский рубеж в июле 1941г.: оперативно-стратегический аспект // Мінулая і сучасная гісторыя Магілёва. – Магілёў, 2001.

Критерии эвакуационной политики в БССР в начальный период Великой Отечественной войны // Гісторыя Магілёва: мінулае і сучаснасць. Частка 2. – Магілёў, 2003.

Праблема эвакуацыі ў беларускай савецкай гістарыяграфіі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны: спроба аналізу // Сучасныя праблемы гістарыяграфіі гісторыі. Ч. 2. – Мн., 2003.

Об особенностях эвакуации в восточных областях БССР (июль – август 1941 г.) // Оборонительные бои на территории Беларуси. – Могилев, 2006.

Об особенностях эвакуации в западных и центральных областях БССР в начале Великой Отечественной войны // Веснік Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта: Серыя гуманітарных і грамадскіх навук – 2008. – № 2.

Проблемы военной истории Беларуси (с древнейших времен до нашего времени): Методические рекомендации. – Могилев, 2009 (у сааўтарстве).

Наталля Мікалаеўна ВАШЧЫЛА. Нарадзілася 10 сакавіка 1965 г. у г. Магілёве ў сям’і служачых. У 1982 г. закончыла з адзнакай СШ № 5 г. Магілёва. У 1987 г. закончыла з адзнакай гістарычны факультэт Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А.А. Куляшова па спецыяльнасці «Гісторыя і савецкае права». З 1987 па 1998 г. працавала настаўнікам гісторыі СШ № 38 г. Магілёва.

З 1998 г. працавала асістэнтам кафедры гісторыі і культуры Беларусі ў МДУ імя А.А. Куляшова. У 2002 г. завочна скончыла аспірантуру МДУ імя А.А. Куляшова. Тэма дысртацыі: «Палітычная апазыцыя на Беларусі: ідэалогія, арганізацыйная структура, асноўныя этапы дзейнасці (ліпень 1920 – 1925 гг.)». Работа над дысртацыяй працягваецца.

Выкладае курс гісторыі Беларусі на гістарычным і негістарычных факультэтах, спецкурс Вялікай Айчыннай вайны. Навуковыя інтарэсы: палітычная гісторыя Беларусі ў 1917 – 1920-я гг. З’яўляецца аўтарам больш за 10 навуковых тэзісаў і артыкулаў.

Асноўныя публікацыі:

Еврейские партии и организации в Могилёве. Бунд. Поалей Цион // История Могилёвского еврейства: документы и люди: науч.-попул. очерки и жизнеописания: в 2 кн. Кн. 2. Ч. 1. – Мн., 2006.

***КАФЕДРА АРХЕАЛОГИИ
І СПЕЦЫЯЛЬНЫХ
ГІСТАРЫЧНЫХ ДЫСЦЫПЛІН***

Кафедра археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін была створана 15 чэрвеня 1999 г. і з'яўляецца сёння адным з асноўных вучэбных і навуковых падраздзяленняў гістарычнага факультэта, ажыццяўляе падрыхтоўку спецыялістаў як з адрывам, так і без адрыву ад вытворчасці. З 1 верасня 2002 па 1 ліпеня 2004 г. як секцыя ўваходзіла ў склад кафедры ўсеагульнай гісторыі. Як асобная кафедра адноўлена з 1 ліпеня 2004 г.

Кафедра з'яўляецца базай для падрыхтоўкі студэнтаў па навукавай спецыяльнасці «Гісторыя (археалогія)», а таксама ажыццяўляе падрыхтоўку студэнтаў па навукавай спецыяльнасці «Гісторыя (айчынная і ўсеагульная)». Падрыхтоўка настаўнікаў гісторыі вядзецца па спецыяльнасцях: «Гісторыя. Сацыяльна-палітычныя дысцыпліны» і «Гісторыя. Рэлігійнаўства».

Першым загадчыкам кафедры быў В.Ф. Капыцін, па ініцыятыве якога і было прынята рашэнне аб яе стварэнні. Ён быў адным з найбольш аўтарытэтных беларускіх спецыялістаў, што вывучалі эпоху фінальнага палеаліту і мезаліту. Захапленне археалагічнымі даследаваннямі пачалося яшчэ ў студэнцкія гады пад уплывам таленавітага археолага, у той час дэкана гістарычнага факультэта Гаўрылы Іосіфавіча Іоне. Ён заснаваў на гістарычным факультэце Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута археалагічны гурток, які працуе і цяпер. Сталым наведвальнікам заняткаў гуртка быў Вячаслаў Капыцін. Неўзабаве прыйшоў час і самастойных даследаванняў. З 1970 г. і да апошняга дня свайго жыцця Вячаслаў Фёдаравіч узначальваў археалагічную экспедыцыю, якая і зараз штогод праводзіцца на базе гістарычнага факультэта.

Дзякуючы навуковым даследаванням таленавітага магілёўскага вучонага, сусветная навука атрымала ґрунтоўныя матэрыялы для аналізу культурна-гістарычных працэсаў ва Усходняй Еўропе ў эпоху фінальнага палеаліту і мезаліту. В.Ф. Капыцін на аснове даследавання археалагічных матэрыялаў мэтанакіравана адстойваў тэзіс пра тое, што насельніцтва фінальнага палеаліту і ранняга мезаліту тэрыторыі Верхняга Дняпра, а менавіта грэнская культуры, паходзіла ад верхнепалеалітычных паляўнічых на маманта, якія 15 – 13 тыс. гг. таму засялілі Верхні Дон, Сярэдняе Падняпроўе, басейн Дзясны. Менавіта ім былі даследаваны фінальнапалеалітычныя і мезалітычныя помнікі Верхняга Падняпроўя – стаянкі Бароўка, Хвойнае, Грэнск, Каромка і інш. В.Ф. Капыцін, прааналізаваўшы вялікую колькасць археалагічных крыніц з гэтых помнікаў, прыйшоў да высновы, што іх насельніцтва было прамым нашчадкам традыцый мезінскай культуры, ці сярэднедняпроўскага адзінства позняга

палеаліту. Паколькі ў познеледавіковую эпоху насельніцтва рухалася пераважна з поўдня на поўнач, то позднепалеалітычныя жыхары Сярэдняга Падняпроўя, як лічыў В.Ф. Капыцін, перасяляліся на тэрыторыі Верхняга Дняпра, дзе і паклалі пачатак грэнскай і іншых, роднасных ёй, мезалітычных культур.

Вялікае значэнне Вячаслаў Фёдаравіч надаваў ахове, уліку і вывучэнню помнікаў археалогіі Магілёўскай вобласці ўсіх археалагічных эпох. З 1990 г. археалагічная экспедыцыя пад яго кіраўніцтвам сумесна з Магілёўскім абласным краязнаўчым музеем ажыццяўляла разлічаны на 15 гадоў спецыяльны праект па абследаванні і картаграфаванні археалагічных помнікаў Магілёўскай вобласці для пад-

рыхтоўкі «Зводу помнікаў археалогіі Магілёўскай вобласці». Галоўнай мэтай гэтага праекта было ўвесці ў навуковы абарот для шырокага кола спецыялістаў, а таксама і грамадскай сабраўня археалагічныя крыніцы для далейшай распрацоўкі праблем, звязаных з вывучэннем старажытнай і сярэдневяковай гісторыі, з захаваннем археалагічнай спадчыны. Для дасягнення гэтай мэты штогод абследаваўся раён за раёнам Магілёўскай вобласці, праводзіліся пошукавыя археалагічныя разведкі. За 12 гадоў В.Ф. Капыціным былі падрыхтаваны і выдадзены археалагічныя карты ў выглядзе кніг і брашур 16 з 21 раёна Магілёўскай вобласці. У гэтых выданнях апісаны 1854 помнікі археалогіі вобласці. У 1998 г. пабачыла свет праца «Звод археалагічных помнікаў чарнобыльскай зоны Магілёўскай вобласці». Для параўнання: калі, згодна з матэрыяламі «Збору помнікаў гісторыі і культуры Магілёўскай вобласці», што былі выдадзены ў 1986 г., на гэтай тэрыторыі было вядома толькі 170 помнікаў археалогіі, то праз даследаванні В. Капыціна былі ўлічаны 924 археалагічныя аб'екты.

У выніку даследаванняў раёнаў вобласці былі сабраны вялікія і ўнікальныя па сваёй значнасці калекцыі, якія налічваюць больш за 300 тысяч (!) артэфактаў. Яны перададзены ў Магілёўскі абласны краязнаўчы музей і шэраг раённых музеяў вобласці. На гэтых матэрыялах былі падрыхтаваны да друку і выдадзены артыкулы і манаграфіі, раздзелы па старажытнай гісторыі і археалогіі ў раённых кнігах «Памяць». Сабраныя археалагічныя крыніцы з'яўляюцца каштоўным скарбам, якім будзе карыстацца для навуковых і краязнаўчых прац яшчэ не адно пакаленне даследчыкаў.

У выніку шматгадовых палявых даследаванняў В.Ф. Капыціным была вывучана вялікая колькасць археалагічных помнікаў Верхняга Падняпроўя. Дас-

ледчыкам было адкрыта больш за 100 новых помнікаў фінальнага палеаліту, мезаліту і неаліту. Аналагаў падобнай комплекснай працы, выкананай адным чалавекам, у якой былі б ўлічаны помнікі археалогіі ўсіх эпох, у нашай краіне няма.

Даследаванні В. Капыціна сталі запатрабаванымі ў акадэмічнай навуцы не толькі нашай краіны, але і навукоўцамі краін СНД і Еўропы. Яго навуковая дзейнасць атрымала міжнароднае прызнанне. Вячаслаў Фёдаравіч быў аўтарам больш за 300 навуковых публікацый, у тым ліку 20 манаграфій.

В.Ф. Капыцін быў таленавіты арганізатар навуковай дзейнасці. Па яго ініцыятыве на гістфаку МДУ імя А.А. Куляшова створана праблемная навукова-даследчая археалагічная лабараторыя. За вялікую працу па развіцці творчых здольнасцяў моладзі ў студзені 1999 г. В.Ф. Капыціну была прысуджана першая прэмія Спецыяльнага фонда Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па сацыяльнай падтрымцы адораных вучняў і студэнтаў.

З 1 ліпеня 2004 г. загадчыкам адноўленай кафедры археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін стаў **І.А. Марзалюк**.

Ігар Аляксандравіч МАРЗАЛЮК нарадзіўся 11 верасня 1968 г. у г. п. Краснаполле Магілёўскай вобласці ў сям'і настаўнікаў. У 1985 г. скончыў з залатым медалём Ленінскую сярэднюю школу Краснапольскага раёна і паступіў на гістарычны факультэт Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А.А. Куляшова. З 1987 па 1989 гг. служыў у арміі. У 1992 г. з адзнакай скончыў гістарычны факультэт МДП імя А.А. Куляшова. З 1992 па 1996 гг. працаваў археолагам I-й катэгорыі архітэктурна-рэстаўрацыйнай фірмы «АРТ-М». У 1996 г. пад навуковым кіраўніцтвам доктара гістарычных навук, прафесара Г.В. Штыхава ў Інстытуце гісторыі НАНБ абараніў кандыдацкую дысертацыю на тэму «Магілёў у XII – XVIII стст. (пагодле археалагічных дадзеных)».

З 1996 працаваў старшым выкладчыкам, а з 1998 г. – дацэнтам кафедры філасофіі МДУ імя А.А. Куляшова. З 1 верасня 1999 г. пераведзены з захаваннем пасады дацэнта на новаўтвораную кафедру археалогіі. З 1 верасня 2002 па 1 ліпеня 2004 г. загадчык секцыі археалогіі кафедры ўсеагульнай гісторыі, з 1 ліпеня 2004 г. загадчык адноўленай кафедры археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін. 21 снежня 2003 г. абараніў доктарскую дысертацыю, 5 мая 2010 г. Прэзідыум ВАК пастанавіў прысвоіць вучонае званне прафесара.

Сфера навуковых інтарэсаў: матэрыяльная і духоўная культура беларускага сярэднявечага горада, менталітэт насельніцтва Беларусі эпохі феадалізму, этнічная гісторыя Беларусі X – XVII стст. З'яўляецца аўтарам больш за 100 навуковых і навукова-метадычных прац (з іх 8 кніг (1 вучэбны дапаможнік, 4 аднаасобныя манаграфіі, 1 калектыўная манаграфія, складальнік, публікатар і каментатар 2 зборнікаў архіўных дакументаў і выбраных прац Е.Р. Раманава), 93 артыкулы).

Асноўныя публікацыі:

Магілёў у XII – XVIII стст. – Мн., 1998.

Людзі даўняй Беларусі: этнаканфесійныя і сацыякультурныя стрэзатыпы (X – XVII стст.). – Магілёў, 2002.

Этнічны і канфесійны свет беларускага горада XVI – XVIII стст. – Магілёў, 2007.

Міфы «адраджэнскай» гістарыяграфіі Беларусі. – Магілёў, 2009.

Гарадзішча Змяёўка (Пелагееўскае гарадзішча) у Магілёве. Археалагічнае даследаванне. – Магілёў, 2010 (у сааўтарстве).

На сённяшні дзень на кафедры археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін працуюць 7 штатных выкладчыкаў, якія забяспечваюць вучэбны працэс, ажыццяўляюць кіраўніцтва курсавымі і дыпломнымі працамі, вучэбнай практыкай.

Блок дысцыплін, звязаны з этнаграфіяй і гістарычным краязнаўствам, з моманту заснавання кафедры ў 1999 г. выкладае дацэнт **А.Р. Агееў**.

Аляксандр Рыгоровіч АГЕЕЎ. Народзіўся 12 верасня 1960 г. у г. Шклове ў сям’і ваеннаслужачых. Пасля заканчэння ў 1981 г. Магілёўскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута імя А.А. Куляшова па размеркаванні працаваў настаўнікам гісторыі ў Навабрашчынскай сярэдняй школе Шклоўскага раёна, служыў у Савецкай арміі, працаваў выкладчыкам грамадскіх дысцыплін у СІПТВ № 14 г. Магілёва.

Пасля вучобы ў 1988 – 1991 гг. у аспірантуры Інстытута гісторыі АН Беларусі абараніў у 1992 г. кандыдацкую дысертацию «Грамадска-палітычная дзейнасць рабочага класа Беларусі ў 1956 – 1965 гг.» (навуковы кіраўнік – акадэмік НАН Беларусі М.П. Касцюк).

З снежня 1991 г. працаваў у Магілёўскім педагогічным інстытуце асістэнтам, з 1992 г. – старшым выкладчыкам, з 1995 г. – дацэнтам кафедры гісторыі і культуры

Беларусі. У 1999 г. пераведзены на кафедру археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін. У 2002 г. – дацэнт кафедры ўсеагульнай гісторыі, а з 2003 г. – дацэнт зноў утворанай кафедры археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін.

З пачатку 1990-х гг. актыўна ўдзельнічаў у працы магілёўскага краязнаўчага і геаграфічнага таварыстваў, а таксама ТБМ імя Ф. Скарыны. На грамадскіх пачатках у 1993 – 2001 гг. з’яўляўся рэдактарам навукова-папулярнага гісторыка-краязнаўчага альманаха «Магілёўская даўніна». У 2003 і 2007 гг. быў абраны дэпутатам Магілёўскага гарадскога савета дэпутатаў. З’яўляецца членам тапанімічнай камісіі пры Магілёўскім гарадскім выканаўчым камітэце.

Сфера навуковых інтарэсаў: палітычная гісторыя Беларусі XX ст., рэгіянальная гісторыя Магілёўшчыны, гісторыя Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова. Усяго надрукавана каля 110 навуковых і навукова-метадычных публікацый, у тым ліку 12 манаграфій і кніг.

Асноўныя публікацыі:

Магілёўская даўніна ў пытаннях і адказах: 2-е выд., перепрац. і дап. – Магілёў, 1999 (у сааўтарстве).

Магілёў на скрыжаванні. – Магілёў, 1999 (у сааўтарстве).

Эхо мінуўшых столетий // Республика Беларусь. Могилевская область. – Могилев, 2003.

Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова: мінулае і сучаснасць. – Магілёў, 2003 (у сааўтарстве).

Перекрестки могилевской истории. – Мн., 2004 (у сааўтарстве).

История профсоюзного движения Могилевщины. – Могилев, 2005 (у сааўтарстве).

Магілёўская ратуша. Гістарычны лёс і адраджэнне. – Магілёў, 2008 (у сааўтарстве).

Гісторыя Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта (1913 – 1940 гг.): дакументы і матэрыялы. – Магілёў, 2008 (у сааўтарстве).

Метадалогію гісторыі і крыніцазнаўства гісторыі Беларусі выкладае дацэнт **М.І. Маціошэўская**.

Марыя Іосіфаўна МАЦІОШЭЎСКАЯ. Народзілася 21 лістапада 1970 г. у г. Орша Віцебскай вобласці ў сям’і служачых. У 1987 – 1992 гг. вучылася на гістарычным факультэце Магілёўскага педагагічнага інстытута імя А.А. Куляшова. На фарміраванне навуковага светапогляду значны ўплыў аказаў кіраўнік дыпломнай работы Я.І. Трашчонак

З 1992 г. працавала на кафедры расійскай і савецкай гісторыі. У 1993 – 1996 гг. вучылася ў аспірантуры БДУ. 5 верасня 1997 г. абараніла кандыдацкую дысертацыю на тэму «Метадалогія гістарычнага даследавання ў працах В.В. Ключэўскага» (навуковы кіраўнік – кандыдат гістарычных навук, дацэнт А.А. Яноўскі). Пасля абароны кандыдацкай дысертацыі працавала асістэнтам, а затым старшым выкладчыкам кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі. З сакавіка 1998 г. па верасень 2003 г. у якасці сумашчальніка кіравала працай аддзела аспірантуры МДУ імя А.А. Куляшова. Пасля адкрыцця на гістарычным факультэце кафедры археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін пачала працаваць на ёй спачатку старшым выкладчыкам, а з 2005 г. – дацэнтам.

Навуковыя інтарэсы: метадалогія гісторыі, гістарыяграфія, крыніцазнаўства айчынай гісторыі, гісторыя дзяржавы і права. Аўтар 20 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Проблема исторического факта в научном творчестве В.О. Ключевского // Молодые гуманитарии Беларуси – 95: сб. науч. трудов. – Мн., 1995.

Праблема навуковага гістарычнага разумення // Беларускі гістарычны часопіс – 1996. – №3.

Методика построения научной модели исторического процесса в трудах В. О. Ключевского // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 1999. – № 2-3.

История Беларуси: учебное пособие для студентов учреждений, обеспечивающих получение высшего образования: в 2 ч. Часть 2. – Могилев, 2005 (у сааўтарстве).

Спецыяльныя гістарычныя дысцыпліны на гістарычным факультэце выкладае старшы выкладчык кафедры **В.І. Набелахаў**

Васіль Іванавіч НАБЕЛАХАЎ. Народзіўся ў 1955 г. у г. Касцюковічы. У 1976 г. з адзнакай скончыў гістарычны факультэт Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута, з 1976 па 1978 г. – інструктар Бялыніцкага РК ЛКСМБ.

З 1978 па 1985 г. – асістэнт кафедры гісторыі КПСС і навуковага камунізму МДП імя А.А. Куляшова. З 1985 па 1989 г. – інструктар РК КПБ Кастрычніцкага раёна г. Магілёва. Падчас працы ў інстытуце скончыў аспірантуру інстытута філасофіі і права АН БССР.

З 1989 г. працаваў старшым выкладчыкам кафедры гісторыі СССР, з 1992 па 1999 г. – старшым выкладчыкам кафедры расійскай і савецкай гісторыі. З 1999 г. з’яўляецца старшым выкладчыкам кафедры археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін.

Асноўныя публікацыі:

Две культуры – два образа мысли (Очерки сравнительного изучения политической культуры). – Мн., 1985 (у сааўтарстве).

Пятроўская Масква, ці Адзін дзень з жыцця Магілёва часоў Лівонскай вайны // Магілёўская даўніна. – 1996. – № 4.

Блок дысцыплін, звязаных з археалогіяй каменнага і бронзавага веку, тапаграфіяй ў археалогіі, дысцыпліны спецыялізацыі па археалогіі каменнага і бронзавага веку, з’яўляецца сферай навукова-педагагічнай дзейнасці дацэнта кафедры **А.У. Коласава**

Аляксандр Уладзіміравіч КОЛАСАЎ. Нарадзіўся 12 кастрычніка 1979 г. у г. Чэрыкаў Магілёўскай вобласці. У 2001 закончыў гістарычны факультэт МДУ імя А.А. Куляшова, у 2006 – аспірантуру пры Інстытуце гісторыі НАН Беларусі па спецыяльнасці «Археалогія». Працаваў настаўнікам гісторыі СШ № 1 г. Чэрыкава ў 2001 – 2003 гг.

З 2006 г. – старшым выкладчыкам кафедры археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін МДУ імя А.А. Куляшова, з 2008 г. – дацэнт.

Найбольшы ўплыў на навуковыя погляды аказалі В.Ф. Капыцін і А.Г. Калечыц. У 2007 г. абараніў кандыдацкую дысертцыю «Мезолит Белорусского Посожья (культурно-хронологическая интерпретация материалов)» (навуковы кіраўнік – доктар гістарычных навук, прафесар А.Г. Калечыц). На працягу 2002 – 2009 гг. з’яўляўся кіраў-

ніком экспедыцыі па вывучэнні помнікаў археалогіі на тэрыторыі асобных раёнаў Магілёўскай вобласці. У выніку зафіксавана больш за 500 розначасовых помнікаў, з якіх 150 новых, раней невядомых у навуцы. Шляхам раскопак даследаваў стаянкі каменнага і бронзавага вякоў Пасожжа: Бакаў, Вусце, Дзедня, Каменка, Паклады, Першакрычаўскі, Рудня, Стары Дзедзін. Абгрунтаваў прысутнасць у басейне р. Сож шэрагу культурных з’яў эпохі мезаліту – бутаўскай, кудлаеўскай, пясочна-роўскай, яніславіцкай.

Асноўнае кола навуковых інтарэсаў: вывучэнне проблем засялення Верхняга Падняпроўя і Пасожжа ў эпоху фінальнага палеаліту і мезаліту, распрацоўка пытанняў спецыфікі развіцця культур каменнага веку і культурнага ўзаемадзеяння старажытнага насельніцтва. Агульны аб’ём публікацый складае 80 найменняў.

Асноўныя публікацыі:

История изучения и проблемы историографии сожской мезолитической культуры // Веснік Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова. – 2005. – № 4.

Мезолитическая стоянка Поклады-2 в Кричевском Посожье // Гістарычна-археалагічны зборнік. – 2005. – № 20.

Мезолитическая стоянка Дедня // Acta Archeologia Albaruthenica. – Vol III. – Мн., 2008.

Финальный палеолит и мезолит Белорусского Посожья // Русский сборник: труды кафедры Отечественной истории древности и средневековья Брянского государственного университета им. И.Г. Петровского. Вып. 4. – Брянск, 2008.

Такія дысцыпліны кафедры, як сацыяльна-культурная антрапалогія, гісторыя беларускага самакіравання, музейзнаўства і археалагічная кансервацыя чытаюцца дацэнтам кафедры **В.В. Табуновым**.

Васіль Васільевіч ТАБУНОЎ. Нарадзіўся ў 1980 г. у г. Магілёве. У 2002 г. скончыў гістарычны факультэт Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова.

З 2003 па 2007 г. – асістэнт кафедры ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі. З 2007 па 2008 г. – старшы выкладчык кафедры археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін. У 2008 г. абараніў кандыдацкую дысэртацыю «Палітыка расійскага ўрада ў дачыненні да хрысціянскіх канфесій ў Беларусі. 1895 – 1907 гг.» (навуковы кіраўнік – доктар гістарычных навук, прафесар М.С. Сташкевіч). З 2008 г. – дацэнт кафедры археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін, загадчык аддзела аспірантуры. Аўтар больш за 30 навуковых публікацый.

Асноўныя публікацыі:

Конфессиональная структура белорусских земель в конце XIX века // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2005. – № 4.

Религия в жизни белорусов в конце XIX – начале XX в. // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2006. – № 1.

Проекты реформирования православной церкви в Беларуси начала XX столетия: (на основе отзывов епархиальных архиереев). // Вестник Полоцкого гос-го ун-та. Серия А. Гум. науки. – 2006. – № 7.

Положение православной церкви и католического костёла на белорусских землях в конце XIX – начале XX столетия // Веснік Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова. – 2006. – № 4.

Взаимоотношения римско-католического духовенства и церковно-приходских школ на белорусских землях в начале XX столетия // Веснік Мазырскага дзярж. педагагічнага ун-та. – 2007. – № 1.

Идея возрождения униатской церкви на белорусских землях и память про унию среди белорусов в конце XIX – начале XX в. // Брэсцкая царкоўная унія (1596 – 2006): гісторыя і сучаснасць: зб. навук. арт. – Брэст, 2006.

Политика российского правительства по отношению к христианским вероисповеданиям в Беларуси конца XX – начала XX столетия: метод. указание к изучению дисциплины. – Могилёв, 2009.

Старшы выкладчык кафедры **Н.М. Аляксейчыкава** выкладае гендэрную гісторыю і гісторыю матрыманіяльнасці насельніцтва Беларусі ў эпоху сярэднявечча і ранняга Новага часу.

Наталля Мікалаеўна АЛЯКСЕЙЧЫКАВА. Нарадзілася ў 1980 г. у в. Палыкавічы Магілёўскага раёна Магілёўскай вобласці. У 2005 г. скончыла гістарычны факультэт Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова. З 2005 па верасень 2007 г. вучылася ў аспірантуры МДУ імя А.А. Куляшова без адрыву ад вытворчасці, а з верасня 2007 г. па красавік 2009 г. з адрывам ад вытворчасці. У 2008 г. атрымлівала стыпендыю Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

З 1999 г. па верасень 2007 г. працавала лабарантам кафедры археалогіі і спецыяльных дапаможных дысцыплін. У 2009 г. абараніла дысертцыю на саісканне вучонай ступені кандыдата гістарычных навук па тэме «Матрыманняльнасць гараджан Беларусі магдэбургскай юрыдыцыі ў XVI – XVIII стст.» (навуковы кіраўнік – доктар гістарычных навук, дацэнт І.А. Марзалюк). З красавіка 2009 г. – старшы выкладчык кафедры археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін.

Сферай навуковых інтарэсаў з’яўляецца гісторыя сям’і і сямейнага жыцця гараджан Беларусі ў XVI – XVIII стст., гендэрная гісторыя. Аўтар больш за 20 навуковых публікацый.

Асноўныя публікацыі:

Формы и виды браков XVI – XVII вв. в Беларуси (по материалам актовых книг могилевского магистрата) // Вестник Полоцкого гос. ун-та. Сер. А. Гуманит. науки. – 2007. – № 1.

Матрыманняльнасць беларускіх гараджан у XVI – XVIII стагоддзях (гістарыяграфічны аспект) // Веснік Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта. – 2008. – № 2.

Бракоразводные процессы в Могилеве во второй половине XVI – первой половине XVII в. // Веснік Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова. – 2007. – № 1.

Семейная жизнь жителей Могилева в XVI – XVII вв. (экономический аспект) // Вестник Полоцкого гос. ун-та. Сер. А. Гуманит. науки. – 2008. – № 7.

На сённяшні дзень кафедра археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін з’яўляецца адным з важных навуковых асяродкаў гістарычнага факультэта, яна дынамічна развіваецца. Калектывам кафедры для студэнтаў дзённай і завочнай форм навучання распрацаваны метадычныя рэкамендацыі і метадычныя комплексы, у тым ліку і на электронных носбітах, тэставыя заданні для кантрольных зрэзаў. Шмат надаецца ўвагі развіццю студэнцкай навукі. Штогод адпраўляюцца на конкурс студэнцкія навуковыя працы. На сённяшні дзень кафедра можа ганарыцца атрыманымі за апошнія гады на рэспубліканскім конкурсе студэнцкіх прац 11 дыпламамі I-й і II-й катэгорыі.

Пры кафедры археалогіі пад кіраўніцтвам І.А. Марзалюка і А.У. Коласова паспяхова функцыянуе археалагічная лабараторыя імя В.Ф. Капыціна, археалагічны гурток, праводзяцца даследаванні і ахоўныя мерапрыемствы археалагічных помнікаў Магілёўскай вобласці. Супрацоўнікі кафедры шмат увагі надаюць выхаваўчай працы сярод студэнцкай моладзі падчас археалагічнай, этнаграфічнай, гісторыка-краязнаўчай і музейна-архіўнай практык шляхам азнаямлення

юнакоў і дзяўчат з гісторыка-культурнымі традыцыямі беларускага народа, гісторыка-культурнымі каштоўнасцямі нашай краіны.

Заняткі археалагічнага гуртка праводзіць дацэнт А.У. Коласаў.

За апошнія 3 гады было паспяхова абаронена 3 кандыдацкія дысертацыі супрацоўнікамі кафедры, 85% яе штатных выкладчыкаў з'яўляюцца кандыдатамі гістарычных навук. Па выніках 2007/2008 навучальнага года кафедра была прызнана самай лепшай кафедрай УА «МДУ імя А.А. Куляшова».

КАФЕДРА ФІЛАСОФІІ

Кафедра філософії з'являється одним з найстаріших підрозділів МДУ імені А.А. Куляшова. Її рання історія невідносно пов'язана з першими етапами становлення Магілёўскага педагогічнага інституту. У перші роки його існування філософія як самостійна громадська дисципліна не була запроваджена до системи народної освіти і тому не викладалася студентам. Замість цього з 1918 г. студенти вивчали історію соціалізму і політичну економію. Ці предмети викладав доктор філософії С.А. Марголін, публіцист і автор шерегу політико-економічних досліджень. Він був відомий у Магілёве як вчений, який має наукові праці як російськими, так і німецькими мовами.

У 1921 г. було прийнято рішення про введення викладання логіки як сувязі з цим важливим освітнім значенням, а також вивчення дисципліни «Введення до естетики» («Історія мистецтва»), яку викладав Ю.М. Дрейзін.

Створення філософської кафедри в педагогічному інституті відбулося в 1932 г., коли була заснована загальноінституційна кафедра дисципліни і історії матеріалізму. Її засновником був І.Г. Гаманько, який одночасно з'являвся заступником завідувача історичного відділення інституту. Головною задачею кафедри лічилася організація викладацької роботи на основі марксистсько-ленінського світогляду. У цей час наприкінці 1932 г. почав свою діяльність викладацький марксистсько-ленінський гурток.

У другій половині 1930-х гг. відбулося перейменування кафедри дисципліни і історії матеріалізму в кафедру марксистсько-ленізму. У подальшій історії інституту філософська кафедра неодноразово змінювала свою назву. Після архівних документів до 1960-х гг. вона називалася кафедрою основ марксистсько-ленізму, у 1963 г. була перетворена в кафедру політекономії і філософії (суперечливо і назва філософії і політекономії), а в 1986 г. набула свою сучасну назву: кафедра філософії.

Громадсько-політична ситуація 1930-х гг., жорстке адміністративне втручання партійних органів у діяльність кафедри нараджала їй як співробітнику стан страху і невпевненості, падіння довіри і недовіри до неї. Так, у квітні 1935 г. доцент **Н.С. Маргуноў** був звільнений з інституту і виключений з партії «за неправильне» викладання студентам питання про «магчымасць будовы сацыялізму ў адной краіне». Яму спотрабіўся довший час, щоб переканаць керівництва партійної організації про свої невинуватості.

Нічыпар Сцяпанавіч МАРГУНОЎ народився в

1902 г. у селі Дуброўка Надзеявіцкай воласці Клімавіцкага повіту Магілёўскай губерні ў сям'і селян. У 1921 – 1924 гг. вчився в педтехникум в г. Мстислаў, у 1926 – 1929 гг. – на соціально-історичному відділенні педагогічного факультету БДУ. У 1929 – 1930 гг. працював викладачем рабфака в г. Горькі. У 1930 – 1934 гг. виконав обов'язки доцента по політекономії водномеліарційного інституту, а потім сільськогосподарського інституту в г. Горькі.

З 1934 г. па 1972 г. з перапынкамі працаваў на розных пасадах у Магілёўскім педінстытуце, у тым ліку на кафедры марксізму-ленінізму. Кандыдат гістарычных навук. У 1956 г. у БДУ абараніў дысертцыю па тэме «Коммунистическая партия Белоруссии в борьбе за восстановление промышленности республики в 1943 – 1945 гг.». Выкладаў асновы марксізму-ленінізму, палітэканомію. Узнагароджаны ўрадавымі ўзнагародамі.

Памёр 29 студзеня 1975 г.

У 1930-х гг. у выніку партыйных чыстак, якія перыядычна праводзіліся ў грамадстве, у педінстытуце востра адчувалася адсутнасць кваліфікаваных выкладчыкаў. Напрыклад, у 1939 г. замест 8 штатных супрацоўнікаў на кафедры марксізму-ленінізму працавалі толькі 5: дацэнт І.Н. Пяроўскі, выкладчыкі Л.А. Вясёлаў, Г.І. Курчэўскі, В.А. Лебедзеў і Т.І. Сапёраў. У якасці сумяшчальнікаў былі запрошаны кандыдат эканамічных навук В.С. Аксальрод, загадчык Магілёўскага аблгана Ф.Н. Казакоў і выкладчык Цігоў. Асновы марксізму-ленінізму выкладаліся студэнтам гістарычнага, геаграфічнага і літаратурнага факультэтаў.

У пачатку 1940 г. па патрабаванні Магілёўскага абкама КП(б)Б быў адхілены ад выканання сваіх абавязкаў загадчык кафедры дацэнт І.Н. Пяроўскі. Яго абвінавачалі ў няздольнасці кіраваць кафедрай, а таксама ў тым, што ён «не здолеў згуртаваць членаў кафедры вакол пытанняў барацьбы за павышэнне ідэйна-тэарэтычнага ўзроўню выкладання марксізму-ленінізму, дапусціў памылкі палітычнага і метадычнага парадку». Выконваючым абавязкі загадчыка кафедры быў часова прызначаны А.М. Станкевіч. Аднак усе спробы знайсці новую кандыдатуру на пасаду загадчыка былі беспаспяховымі, пра што 16 чэрвеня 1940 г. дакладваў у Маскву ва Упраўленне партыйнай прапаганды ЦК УКП(б) сакратар Магілёўскага абкама КП(б) Беларусі па прапагандзе Л. Баяноўскі. Рэзерву кваліфікаваных кадраў не было. Іншыя выкладчыкі кафедры не мелі дастатковага вопыту арганізатарскай працы. У выніку ў ліпені 1940 г. І.Н. Пяроўскаму зноў даручылі кіраўніцтва кафедрай марксізму-ленінізму. У гэты перыяд на кафедры працавалі таксама Т.І. Сапёраў, В.С. Аксальрод, Н.С. Маргуноў, І.К. Мацвееў, Л.А. Вясёлаў, А.М. Станкевіч, В.А. Лебедзеў і Г.І. Курчэўскі. Быў абноўлены цыкл грамадазнаўчых дысцыплін, якія выкладаліся ў педінстытуце. Напрыклад, ў 1940 г. быў уведзены факультатыўны курс «Асновы антырэлігійнай прапаганды», разлічаны на 40 гадзін.

У складаных сацыяльна-палітычных умовах таго часу не толькі навучальная, але і навукова-даследчая праца супрацоўнікаў кафедры была падпарадкавана ідэалагічным мэтам і задачам. Тэмы дысертцыйных даследаванняў грунтаваліся выключна на апалогіі камуністычнай ідэалогіі. Так, І.Н. Пяроўскім распрацоўвалася тэма «Образование Союза ССР», Т.І. Сапёравым – «Ленинский кооперативный план», Г.І. Курчэўскім – «Учение Ленина-Сталина о НЭПе», В.А. Лебедзевым – «История партийного Устава», Ф.Н. Казаковым – «Учение Ленина-Сталина о победе социализма в одной стране», Л.А. Вясёлавым – «Пролетариат – вождь и организатор буржуазно-демократической революции».

Вялікая Айчынная вайна на пэўны час спыніла дзейнасць інстытута, аднак ужо ў ліпені 1944 г. ён зноў пачаў працаваць. У той жа час аднавіла сваю работу і кафедра асноў марксізму-ленінізму. Быў створаны кабінет марксізму-ленінізму, загадчыкам якога быў прызначаны А.Т. Алейнікаў. Рэгулярныя заняткі ў інстытуце пачаліся ў тым жа годзе 16 лістапада. 6 снежня 1944 г. старшы выкладчык Г.А. Сарокін быў прызначаны загадчыкам кафедры У лютым 1945 г. на кафедры працавалі толькі тры выкладчыкі: Г.А. Сарокін, М.В. Бараноўскі і **У.І. Хома**. Старшы выкладчык У.І. Хома працаваў сумяшчальнікам, паколькі ў канцы жніўня 1944 г. прыступіў да выканання абавязкаў дырэктара інстытута. У справаздачы кафедры за 1944/1945 навучальны год адзначалася, што «студэнты добра засвоілі фактычны матэрыял, выкладаемы на лекцыях і ў «Кароткім курсе гісторыі УКП(б)», прапрацавалі асноўныя першакрыніцы».

Уладзімір Іванавіч ХОМА нарадзіўся ў 1895 г. у в. Барова Ашмянскага павета Віленскай губерні ў сялянскай сям'і. Скончыў народнае вучылішча і настаўніцкую семінарыю ў г. Маладзечна (1916). У 1916 – 1918 гг. служыў у царскай арміі, затым працаваў настаўнікам. У 1920 – 1921 гг. – у Чырвонай Арміі, інструктар палітаддзела 16 арміі Заходняга фронту. У 1921 – 1925 гг. – студэнт педфака і этнолага-лінгвістычнага факультэта БДУ, па заканчэнні якога яму была прысвоена кваліфікацыя «Выкладчык гісторыі». З верасня 1923 г. па кастрычнік 1928 г. – выкладчык рабфака БДУ. У 1928 – 1932 гг. – дырэктар педтэхнікумаў спачатку ў Магілёве, потым у Полацку, у 1932 – 1934 гг. – рэдактар часопіса «Камуністычнае выхаванне» (г. Мінск) і інспектар Наркамасветы БССР. У 1934 – 1943 гг. – дырэктар педтэхнікума ў г. Маршанску Тамбоўскай вобласці РСФСР, дзе выкладаў асновы марксізму-ленінізму, Канстытуцыю і гісторыю СССР. У 1942 – 1944 гг. – загадчык аддзела прапаганды Маршанскага гаркама УКП(б). У жніўні 1944 – лістападзе 1945 г. – дырэктар Магілёўскага педагагічнага і настаўніцкага інстытутаў, па сумяшчальніцтве – выкладчык на кафедры марксізму-ленінізму. З лістапада 1945 г. – в. а. дацэнта, пазней старшы выкладчык кафедры марксізму-ленінізму Магілёўскага педінстытута і лектар абкама КП(б)Б. Узнагароджаны медалём «За доблесную працу ў Вялікай Айчыннай вайне».

З 1 жніўня 1945 г. кафедру марксізму-ленінізму ўзначаліла кандыдат гістарычных навук **Ф.А. Новікава**, якой было даручана выкладанне курса дыялектычнага і гістарычнага матэрыялізму.

Феонія Архіпаўна НОВІКАВА. Нарадзілася ў 1906 г. у в. Салаўёўка Манастиршчынскага раёна Смаленскай губерні ў сялянскай сям'і. Адукацыю атрымала ў 1928 – 1932 гг. у КамВНУ запasu (г. Масква) па спецыяльнасці «Прапагандыст». У 1936 – 1937 гг. навучалася ў Вышэйшай школе прапагандыстаў у г. Маскве з прысваеннем кваліфікацыі «Выкладчык асноў марксізму-ленінізму», у 1938 – 1941 гг. – у аспірантуры Інстытута гісторыі Акадэміі Навук БССР па спецыяльнасці «Гісторыя СССР». Кандыдат гістарычных навук.

У Магілёўскім дзяржаўным педагагічным інстытуце імя І.Д. Папаніна працавала на пасадзе загадчыка

кафедры марксізму-ленінізму з 1 жніўня 1945 г. па 2 красавіка 1950 г. Выкладала дыялектычны і гістарычны матэрыялізм. З’яўлялася сакратаром Магілёўскага абкама партыі па прапагандзе.

У 1945/1946 навучальным годзе ў складзе кафедры марксізму-ленінізму працавалі 6 выкладчыкаў: Ф.А. Новікава (загадчык кафедры, дацэнт, кандыдат навук, штатны), М.В. Бараноўскі (в. а. дацэнта, штатны), І.П. Ларчанка (в. а. дацэнта, штатны), У.І. Хома (старшы выкладчык, сумяшчальнік), І.В. Яцкевіч (старшы выкладчык, штатны) і В.К. Луцкін (старшы выкладчык, сумяшчальнік).

Вучэбныя планы пасляваеннага Магілёўскага педінстытута 1940-х гг. прадугледжвалі вывучэнне студэнтамі гістарычнага факультэта такіх дысцыплін, як Асновы марксізму-ленінізму (250 гадзін; 1 – 4 семестры), Палітычная эканомія (140 гадзін; 5 – 7 семестры) і Гісторыя філасофіі (дыялектычны і гістарычны матэрыялізм) (140 гадзін; 6 – 8 семестры). У другой палове 1940-х – пачатку 1950-х гг. узмацніўся ідэалагічны ціск на навукова-педагагічны працэс. Кафедра павінна была працаваць у строгай адпаведнасці з рашэннямі ЦК УКП(б) па пытаннях ідэалагічнай працы. Усе кандыдатуры выкладчыкаў кафедры разглядаліся і зацвярджаліся Магілёўскім абласным камітэтам КП(б)Б. У 1948/1949 навучальным годзе ў складзе кафедры марксізму-ленінізму працавалі 7 выкладчыкаў: Ф.А. Новікава (загадчык кафедры, дацэнт), старшыя выкладчыкі І.П. Ларчанка, І.В. Яцкевіч, Н.С. Маргуноў, М.В. Барсягян, М.В. Бараноўскі і С.Д. Папейка.

Пасля пераезду Ф.А. Новікавай у Мінск у 1950 г. кафедру асноў марксізму-ленінізму ўзначаліў І.П. Ларчанка. На кафедры ў гэты перыяд працавалі таксама Н.С. Маргуноў, С.Д. Папейка, Ф.Р. Папоў, П.Е. Цярэнцьеў, В.М. Стральцоў, І.Ф. Сутармін, Е.А. Барысевіч і В.А. Дайнека. У верасні 1950 г. на кафедру быў залічаны Кутман, які праз месяц з’ехаў у Мінск і ў Магілёў больш не вярнуўся.

Супрацоўнікі кафедры выкладалі марксізм-ленінізм, дыялектычны і гістарычны матэрыялізм, палітэканомію, а таксама курс «Уводзіны ў біяграфію Леніна і Сталіна» ў аб’ёме 10 гадзін. Выкладанне ажыццяўлялася з ідэалагічных пазіцый, з выкарыстаннем твораў І.В. Сталіна «Марксізм і пытанні мовазнаўства» і «Гісторыя УКП(б). Кароткі курс», навучальных дапаможнікаў «Гістарычны матэрыялізм» Ф.В. Канстанцінава і «Нарысы дыялектычнага матэрыялізму» М.А. Лявонава. Вучэбныя праграмы прадугледжвалі таксама вывучэнне твораў К. Маркса, Ф. Энгельса, У.І. Леніна, Г.В. Пляханава. Ідэалагічную накіраванасць мелі і паседжанні навукова-філасофскага гуртка для студэнтаў. Яны прысвечаліся разгляду такіх тэм, як «Сталінскае вучэнне пра базіс і надбудову», «Таварыш Сталін пра буржуазныя і сацыялістычныя нацыі» і іншыя.

З 1952 г. на кафедры працаваў **Э.І. Такела**, з 1955 г. – **М.Н. Шылін**, якія выкладалі Асновы атэістычнага вучэння і Гісторыю філасофіі.

Эрас Ігаравіч ТАКЕЛА. Нарадзіўся ў 1922 г. у г. Орша Магілёўскай губерні ў сям’і студэнта-медыка. Напачатку Вялікай Айчыннай вайны – у эвакуацыі ў Алма-Аце (Казахстан). У 1941 – 1945 гг. вучыўся на факультэце журналістыкі Казах-

станскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя С.М. Кірава. У 1945 г. вярнуўся ў Беларусь, дзе да 1946 г. працаваў кіраўніком аддзела маладзёжнай газеты ЦК ЛКСМБ «Сталінская моладзь». У 1946 – 1947 гг. – карэспандэнт Эстонскага тэлеграфнага агенцтва пры Савеце Міністраў Эстонскай ССР у г. Таліне, у 1947 – 1948 гг. – карэспандэнт беларускага тэлеграфнага агенцтва пры Савеце Міністраў БССР. У 1947 – 1950 гг. вучыўся ў аспірантуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта на кафедры філасофіі. У 1952 г. у Свядлоўскім уральскім ўніверсітэце абараніў кандыдацкую дысертацыю на тэму «Борьба В.И. Ленина против неокантианства».

На кафедры асноў марксізму-ленінізму ў МДП імя А.А. Куляшова працаваў старшым выкладчыкам з красавіка 1952 г. па сакавік 1959 г.

Мікіта Нічыпаравіч ШЫЛІН. Нарадзіўся ў красавіку 1901 г. у в. Растоўка Пензенскай вобласці ў сялянскай сям’і. У 1919 – 1920 гг. – настаўнік пачатковай школы ў Растоўцы, потым ліквідаваў непісьменнасць у г. Пенза, працаваў школьным інструктарам. У 1920-х гг. – загадчык кабінета ў Доме Чырвонай Арміі, выкладчык школы ваеннай сувязі ў Ленінградзе. У 1930 г. скончыў Ленінградскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.І. Герцэна з прысваеннем кваліфікацыі «Настаўнік сярэдняй школы», затым знаходзіўся на выкладчыцкай працы. У 1937 г. скончыў аспірантуру Ленінградскага педінстытута па кафедры дыялектычнага матэрыялізму. У 1938 – 1941 гг. – выкладчык філасофіі і асноў марксізму-ленінізму ў медінстытуце і педінстытуце ў Ленінградзе. Пасля вайны на выкладчыцкай працы ў г. Ленінградзе і г. Улан-Удэ. Кандыдат філасофскіх навук, у 1948 г. абараніў дысертацыю на тэму «К вопросу о предмете формальной логики».

З верасня 1951 г. – старшы выкладчык у Магілёўскім педінстытуце, выкладаў фармальную логіку, методыку выкладання логікі і гісторыі логікі, кіраваў тэарэтычнымі семінарамі па філасофіі. З кастрычніка 1955 г. – на кафедры марксізму-ленінізму, вёў курсы па дыялектычным і гістарычным матэрыялізме, а з лютага 1958 г. – па гісторыі філасофіі. З 1 верасня 1958 г. в. а. дацэнта М.Н. Шылін быў вызвалены ад працы па скарачэнні штатаў.

У 1957 г. на кафедры марксізму-ленінізму працавалі 15 чалавек, 8 з іх мелі навуковыя ступені: кандыдаты гістарычных навук І.П. Ларчанка, Н.С. Маргуноў, Ф.Р. Папоў, М.В. Бараноўскі, В.Н. Стральцоў і С.Д. Папейка, кандыдаты філасофскіх навук Э.І. Такела і М.Н. Шылін, выкладчыкі **Г.П. Жытнікаў**, П.С. Кантроўскі, Р.М. Раўкін, Я.В. Кудрашоў, В.М. Судараў, А.К. Рымша, Г.С. Салаўёў.

Георгій Пятровіч ЖЫТНИКАЎ нарадзіўся 22 снежня 1925 г. у мястэчку Чэрыч Чашніцкага раёна Віцебскай вобласці ў сям’і службоўцаў. З красавіка 1940 г. па чэрвень 1941 г. працаваў на косткаперапрацоўчым заводзе. У гады вайны зма-

гаўся з нямецка-фашысцкімі захопнікамі: у 1942 – 1943 гг. – у групе В.І. Лусто пры Магілёўскім падпольным камітэце, з 1943 г. – радавым партызанскага атрада, у 1944 – 1945 гг. у радах Чырвонай Арміі. З 1945 г. – загадчык аддзела кадраў будканторы, у 1946 – 1948 гг. навучаўся ў вьчэрняй школе працоўнай моладзі № 2 г. Магілёва. У 1948 г. паступіў у Маскоўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя М.В. Ламаносава і ў 1953 г. скончыў яго па спецыяльнасці «Філасофія», з прысваеннем кваліфікацыі «Навуковы работнік у галіне філасофскіх навук, выкладчык ВТНУ, ВНУ» і званні настаўніка сярэдняй школы. З 1 верасня 1953 г. па 30 чэрвеня 1954 г. быў слухачом курсаў па падрыхтоўцы выкладчыкаў асноў марксізму-ленінізму, палітэканоміі і філасофіі пры Маскоўскім дзяржаўным ўніверсітэце імя М.В. Ламаносава.

З 1 верасня 1954 г. – асістэнт кафедры марксізму-ленінізму Магілёўскага педінстытута. З 1 лістапада 1959 г. па 1962 г. – аспірант Інстытута філасофіі АН БССР, з 1962 г. па 1965 г. – малодшы навуковы супрацоўнік Інстытута філасофіі АН БССР. Навуковая ступень кандыдата філасофскіх навук прысуджана 29 ліпеня 1964 г., абараніў дысертацыю на тэму «Развитие основных функций советского государства в период развернутого строительства коммунизма».

З 24 сакавіка 1965 г. – старшы выкладчык кафедры палітэканоміі і філасофіі Магілёўскага педінстытута. Загадам ад 2 верасня 1967 г. быў звольнены з інстытута ў сувязі з абраннем па конкурсе загадчыкам кафедры філасофіі і навуковага камунізму Магілёўскага машынабудаўнічага інстытута.

З верасня 1959 г. кафедрай кіраваў С.Д. Папейка, з 1961 г. па 1963 г. – К.П. Шылка. У 1961 г. выкладчыкам кафедры быў прыняты **М.Я. Дзякуноў**.

Міхаіл Яфімавіч ДЗЯКУНОЎ нарадзіўся 28 ліпеня 1935 г. у с. Рыжоўка Белапольскага раёна Сумскай вобласці ў сялянскай сям’і. У 1951 г. скончыў Нежынскі тэхнікум падрыхтоўкі культурна-асветніцкіх работнікаў, у 1959 г. – Кіеўскі ўніверсітэт імя Т.Р. Шаўчэнкі па спецыяльнасці «Філасофія і гісторыя» з прысваеннем кваліфікацыі «Выкладчык філасофіі і гісторыі».

З верасня 1961 г. па верасень 1964 г. – выкладчык кафедры марксізму-ленінізму, старшы выкладчык кафедры філасофіі і палітэканоміі Магілёўскага педінстытута. Вызвалены ад працы па ўласным жаданні.

У 1963 г. кафедра марксізму-ленінізму была ператворана ў кафедру палітэканоміі і філасофіі. На працягу наступных 17 гадоў (з верасня 1963 г. па верасень 1980 г.) яе ўзначальваў **У.С. Лукошка**.

Уладзімір Сяргеевіч ЛУКОШКА нарадзіўся 23 снежня 1922 г. у в. Новыя Дарогі Мінскай вобласці ў сялянскай сям’і. Са жніўня 1941 г. па май 1942 г. працаваў гарбаром райпрамкамбіната ў Варонежскай вобласці. З мая 1942 г. па снежань 1946 г. служыў у Чырвонай Арміі на Заходнім, Бранскім, Паўднёвым, II Украінскім франтах, у Паўночнай групе войскаў. Са снежня 1946 г. па май 1947 г. працаваў у калгасе імя Г.К. Жукава вёскі Новыя Дарогі Старадарожскага раёна Мінскай вобласці. У 1945 г. паступіў і ў 1959 г. скончыў поўны курс завочнай Вышэйшай партыйнай школы пры ЦК КПСС у г. Масква. З мая 1947 г. па студзень 1948 г. – інфарматар райвыканкама г. Старыя Дарогі. Са студзеня 1948 г. па ліпень 1948 г. – слухач курсаў партыйна-савецкіх працаўнікоў у г. Бабруйск. З чэрвеня 1948 г. па красавік 1950 г. – прапагандыст райкама г. Старыя Дарогі. З красавіка 1950 г. па верасень

1951 г. працаваў загадчыкам парткабінета райкама г. Старыя Дарогі. У верасні 1951 – жніўні 1953 г. – слухач рэспубліканскай партшколы пры ЦК КПБ у г. Мінск. У ліпені 1953 – верасні 1956 г. – загадчык аддзела прапаганды і агітацыі гаркама КПБ у г. Бабруйску. З 1 жніўня 1953 г. па 1 ліпеня 1960 г. працаваў выкладчыкам дыялектычнага і гістарычнага матэрыялізму ў вячэрнім інстытуце марксізму-ленінізму пры Бабруйскім ГК КПБ. З верасня 1956 г. па красавік 1959 г. – сакратар гаркама КПБ г. Бабруйск. З красавіка 1959 г. па люты 1960 г. – першы сакратар гаркама КПБ г. Бабруйска. У лютым – верасні 1960 г. – другі сакратар гаркама КПБ г. Бабруйск. З верасня 1960 г. па жнівень 1963 г. – аспірант Акадэміі грамадскіх навук пры ЦК КПСС у г. Масква. Кандыдат філасофскіх навук, у 1963 г. абараніў дысертацию на тэму «Сближение социалистических наций в период развития развернутого строительства коммунизма». У 1971 г. атрымаў званне дацэнта.

З верасня 1963 г. па верасень 1980 г. – загадчык кафедры палітэканоміі і філасофіі Магілёўскага педінстытута. З верасня 1980 г. па верасень 1982 г. працаваў кіраўніком падрыхтоўчага аддзялення інстытута.

Узнагароджаны ордэнамі «Славы» III-й ступені, «Дружбы народаў», медалямі «За адвагу», «За доблесную працу», дзвюма Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР, чатырма Ганаровымі граматамі абкама КПБ і абласнога Савета дэпутатаў. У 1972 г. Прэзідыумам Вярхоўнага Савета БССР прысвоена ганаровае званне «Заслужаны работнік культуры Беларускай ССР».

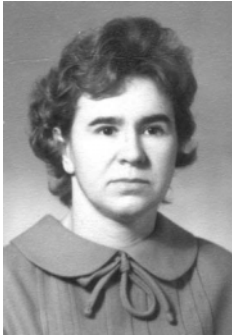
Памёр 6 верасня 1990 г.

У сярэдзіне 1960-х гг. у штаце кафедры палітэканоміі і філасофіі было 7 выкладчыкаў. Асноўны на той час філасофскі прадмет – дыялектычны і гістарычны матэрыялізм – чыталі У.С. Лукошка, С.Д. Папейка, Г.П. Жытнікаў, Р.Л. Афанасьева; палітэканомію – Н.С. Маргуноў, А.К. Рымша, М.І. Гадун. Сумяшчальнікамі на кафедры працавалі прарэктар педінстытута М.В. Бараноўскі і выкладчыкі, якія былі запрошаны з Магілёўскага машынабудаўнічага інстытута. У другой палове 1960-х гг. на кафедру былі прыняты **П.Я. Фурс** і **А.П. Карчагіна**.

Пётр Яфімавіч ФУРС нарадзіўся 10 кастрычніка 1946 г. у в. Савічы Брагінскага раёна Гомельскай вобласці ў сялянскай сям’і. У 1961 г. скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У.І. Леніна па спецыяльнасці «Філалогія», у 1966 г. – аспірантуру пры БДУ.

З 6 снежня 1966 г. – старшы выкладчык кафедры палітэканоміі і філасофіі Магілёўскага педінстытута. У 1968 г. прысуджана навуковая ступень кандыдата філасофскіх навук, у 1971 г. зацверджаны ў навуковым званні дацэнта. Узнагароджаны Дыпламам рэспубліканскага агляду-конкурсу прац маладых навукоўцаў па грамадскіх навук за працу «Некоторые теоретические аспекты нравственного воспитания в производительном труде».

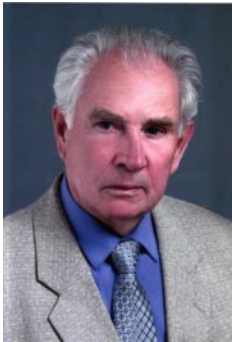

Аўрора Паўлаўна КАРЧАГІНА нарадзілася 29 жніўня 1929 г. у станіцы Раганоўская Рагоўскага раёна Краснадарскага краю. У 1948 г. паступіла ў Ленінградскі інстытут дакладнай механікі, у 1949 г. – на філасофскі факультэт Ленінградскага ўніверсітэта, які скончыла ў 1954 г. з прысваеннем кваліфікацыі «Выкладчык дыялектычнага і гістарычнага матэрыялізму і гісторыі філасофіі».

З 1970 г. па верасень 1981 г. – старшы выкладчык кафедры палітэканоміі і філасофіі Магілёўскага педінстытута. Даследавала пытанні метадалогіі навукі. Чытала курсы дыяматы і гістмату, этыкі і эстэтыкі. Аўтар шэрагу артыкулаў, вучэбнага дапаможніка для студэнтаў-завочнікаў «Праца У.І. Леніна «Матэрыялізм і эмпірыякрытыцызм»».

У 1965 г. адбылося скарачэнне гадзін па асноўных дысцыплінах: па палітэканоміі са 140 да 80, па філасофіі са 140 да 96. Адначасова курс «Асновы навуковага атэізму» стаў абавязковым прадметам, па якім студэнты павінны былі трымаць іспыт. Паколькі ўласных падрыхтаваных спецыялістаў па гэтай дысцыпліне не было, з Магілёўскага машынабудаўнічага інстытута ў якасці штатнага выкладчыка кафедры ў 1967 г. быў запрошаны **У.М. Лісчкін**.

Уладзімір Міхайлавіч ЛІСЧКІН. Нарадзіўся 15 студзеня 1930 г. у в. Журбінская Буда Касцюковіцкага раёна Магілёўскай вобласці ў сям’і сялянкі і службоўца. Падчас Айчынай вайны 1941 – 1945 гг. знаходзіўся ў эвакуацыі ў Тамбоўскай вобласці. У 1953 г. скончыў філасофскае аддзяленне гістарычнага факультэта БДУ. У 1953 – 1957 гг. працаваў лектарам і дырэктарам Маладзечанскага абласнога лекцыйнага бюро, у 1957 – 1958 гг. – інструктарам-метадыстам Маладзечанскага абласнога аддзялення арганізацыі па распаўсюджванні палітычных ведаў, у 1958 – 1960 гг. – лектарам Маладзечанскага абкама КПБ, у 1960 г. – лектарам Вілейскага гаркама КПБ. У 1963 г. скончыў аспірантуру кафедры гісторыі філасофіі БДУ. У 1963 – 1967 гг. – старшы выкладчык Магілёўскага машынабудаўнічага інстытута. Кандыдат філасофскіх навук, у 1965 г. абараніў дысертацию па тэме «О преодолении религиозных

пережитков в сознании трудящихся в период перехода от социализма к коммунизму». У 1971 г. атрымаў званне дацэнта.

У МДУ імя А.А. Куляшова працуе з 1967 г.: у 1967 – 1969 гг. – старшым выкладчыкам кафедры палітэканоміі і філасофіі, з 1969 г. да сённяшняга дня – дацэнтам кафедры філасофіі.

Узнагароджаны медалём «За працоўную доблесць», Ганаровай граматай Міністэрства адукацыі, Нагрудным Знакам «Выдатнік народнай асветы БССР».

Асноўныя курсы: філасофія, рэлігіязнаўства, гісторыя вальнадумства, гісторыя вальнадумства і атэізму. Навуковыя інтарэсы: гісторыя рэлігіі і вальнадумства, сацыяльная філасофія. Мае больш за 50 навуковых і метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Индивидуальная работа с верующими. – Могилев, 1965.

Строительство коммунизма и атеистическое воспитание трудящихся // Основы научного атеизма для средних специальных заведений. – Мн., 1965 (у сааўтарстве).

Строительство коммунизма и атеистическое воспитание трудящихся // Основы научного атеизма для вузов. – Мн., 1967 (у сааўтарстве).

Свобода совести при социализме // Учебное пособие по основам научного атеизма для средних спец. учебн. заведений. – Мн., 1975 (у сааўтарстве).

Идеология и политика современного русского православия. – Минск, 1984.

Религиоведение: Учебное пособие. – Могилев, 2001 (у сааўтарстве).

Религия как феномен культуры // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2001. – № 1.

Метаморфозы православной теологии на рубеже XX – XXI вв. // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2006. – № 6.

Православная теология на рубеже тысячелетий: пособие. – Могилев, 2009.

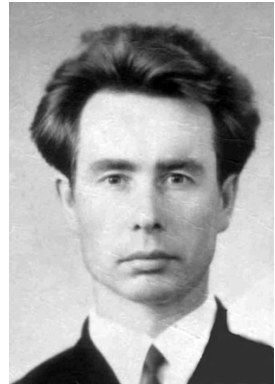
З сярэдзіны 1960-х гг. выкладчыкі кафедры чыталі дыялектычны і гістарычны матэрыялізм, палітэканомію, асновы навуковага атэізму. У якасці факультатываў студэнты вывучалі асновы марксісцка-ленінскай этыкі і асновы марксісцка-ленінскай эстэтыкі. З некаторымі зменамі гэты набор дысцыплін выкладаўся кафедрай і ў 1970-х гг. У першай палове 1970-х гг. на кафедры пачалі працаваць **А.І. Селязнёў і У.Г. Галіяскараў**.

Альберт Іванавіч СЕЛЯЗНЁЎ нарадзіўся 10 красавіка 1938 г. у г. Бялова Новасібірскай вобласці ў сям’і працоўных. У 1962 г. скончыў філалагічны факультэт Кіргізкага дзяржуніверсітэта. Кандыдат філасофскіх навук (у 1971 г. абараніў кандыдацкую дысертцыю па тэме «Диалектика материального и идеального в свете материалистического понимания истории»). У 1975 г. зацверджаны ў званні дацэнта па кафедры палітэканоміі і філасофіі (курс дыялектычнага і гістарычнага матэрыялізму).

З кастрычніка 1973 г. – дацэнт кафедры палітэканоміі і філасофіі Магілёўскага педінстытута. З 1 лістапада 1978 г. пераведзены на пасаду старшага навуковага супрацоўніка для завяршэння доктарскай дысертцыі па тэме «Общественное бытие и сознание. Генезис и структура противоречия». З 1 лістапада 1980 г. – дацэнт, в. а. загадчыка кафедры палітэканоміі і філасофіі, з 19 лістапада 1980 г. – загадчык кафедры. У чэрвені 1982 г. накладзена партыйнае спагнанне, паказана на безадказнае стаўленне кіраўніцтва да вылучэння яго на пасаду загадчыка. 27 верасня 1982 г. быў звольнены па ўласным жаданні.

Уладзімір Галіяскаравіч ГАЛІЯСКАРАЎ нарадзіўся ў 1928 г. у в. Дзяменцеўка Казачынскага раёна Краснадарскага краю. У 1961 г. скончыў Кіргізскі дзяржаўны ўніверсітэт з прысваеннем кваліфікацыі «Гісторык. Настаўнік гісторыі».

З верасня 1975 г. працаваў старшым выкладчыкам кафедры палітэканоміі і філасофіі Магілёўскага педінстытута. Чытаў курсы дыялектычнага матэрыялізму і марксісцка-ленінскай эстэтыкі. Кандыдат філасофскіх навук (у 1977 г. у Маскоўскім дзяржаўным

універсітэце імя М.В. Ламаносава абараніў дысэртацыю «Критика концепции коммуникации в философии Карла Ясперса»).

У БССР у 1972 г. было створана беларускае аддзяленне філасофскага таварыства СССР. У сакавіку 1973 г. група філасофскага таварыства была заснавана ў МДПІ. У яе склад увайшлі 10 выкладчыкаў з кафедраў філасофіі і палітычнай эканоміі і навуковага камунізму. Члены філасофскай групы прымалі актыўны ўдзел у прапагандысцкай працы, у папулярызацыі навуковых ведаў сярод насельніцтва, выступалі з лекцыямі ў раёнах Магілёўскай вобласці і на прадпрыемствах г. Магілёва. У 1975 г. імі было прачытана 128 лекцый, у 1976 г. – 142 лекцыі, у 1977 г. – 161 лекцыя, у 1979 г. – 205 лекцый, у якіх асвятляліся пытанні дыялектычнага і гістарычнага матэрыялізму, марксісцкай этыкі і эстэтыкі, асноў навуковага атэізму, навуковага камунізму, эканомікі.

У другой палове 1970-х гг. кафедра забяспечвала выкладанне 7 дысцыплін з 10, якія ўваходзілі ў блок сацыяльна-гуманітарных прадметаў. У адпаведнасці з планам вучэбнага працэсу гістарычнага факультэта, у 1976/1977 навучальным годзе студэнты 2 курса вывучалі дыямат (82 гадзіны), студэнты 3 курса – палітэканомію (100 гадзін), гістмат (58 гадзін) і спецкурс па этыцы (30 гадзін), студэнты 4 курса – асновы навуковага атэізму (24 гадзіны), спецкурс па філасофіі (18 гадзін) і спецкурс па эстэтыцы. Тым часам працоўную дзейнасць на кафедрах пачалі **М.М. Прохараў, М.Р. Часнакоў і М.І. Вішнеўскі.**

Міхаіл Міхайлавіч ПРОХАРАЎ нарадзіўся 4 лістапада 1942 г. у г. Новазыбкаў Бранскай вобласці ў працоўнай сям’і. У 1969 г. скончыў філасофскі факультэт, а ў 1972 г. – аспірантуру кафедры філасофіі для прыродазнаўчых факультэтаў Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працаваў старшым выкладчыкам і дацэнтам кафедры філасофіі і навуковага камунізму Бранскага інстытута транспартнага машынабудавання. Кандыдат філасофскіх навук (у 1974 г. абараніў дысэртацыю па тэме «О диалектико-материалистическом понимании категорий исторического и логического»).

На кафедры палітэканоміі і філасофіі МДПІ імя А.А. Куляшова працаваў на пасадзе старшага выкладчыка з 19 снежня 1977 г. па 16 жніўня 1978 г.

Мікалай Рыгоровіч ЧАСНАКОЎ. Нарадзіўся 4 верасня 1937 г. у в. Сямёнаўка Курскай вобласці. У 1966 г. скончыў Усходне-Сібірскі інстытут культуры ў г. Улан-Удэ, у 1974 г. – аспірантуру на філасофскім факультэце Уральскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.М. Горкага (г. Свядлоўск). Абараніў кандыдацкую дысэртацыю «Духовное производство и культура» па спецыяльнасці «Гістарычны матэрыялізм» (навуковы кіраўнік – доктар філасофскіх навук Л.Н. Коган). Дацэнт (1982). З 1967 г. па 1978 г. – выкладчык кафедры філасофіі Сібірскага металургічнага інстытута імя С. Арджанікідзе ў г. Новакузнецк, в. а. дацэнта кафедры культасветработы Інстытута культуры ў г. Кемерава.

З чэрвеня 1978 г. – старшы выкладчык, з ліпеня 1979 г. па сённяшні дзень – дацэнт кафедры філасофіі Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова.

Узнагароджаны «Настольным медалём У.І. Леніна за прапаганду марксізму-ленінізму і палітыкі КПСС» Магілёўскім абласным камітэтам КПСС (1987), знакам «За актыўную працу» ўпраўленнем Усесаюзнага таварыства «Веды» (1991).

Асноўныя курсы – этыка і эстэтыка. Навуковыя інтарэсы: духоўнае жыццё грамадства, праблемы этыкі і эстэтыкі. Аўтар больш за 80 навуковых і метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Активная жизненная позиция – главная задача нравственного воспитания (методический материал в помощь лектору). – Могилев, 1979.

Юноша, размышляющий перед выбором профессии, и жизнь социального гения: методические материалы в помощь лекторам и преподавателям народных университетов. – Могилев, 1985.

Николай Гаврилович Чернышевский. Это судьба и мысли (к столетию со дня смерти): методический материал в помощь лекторам и преподавателям народных университетов. – Могилев, 1989.

Этический атеизм (философские очерки о человечности). – Могилев, 1993.

Иллюзии «Этики благодати» (откровения религиозно-философского самосознания в «Этике преображенного Эроса» // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2000. – № 2-3.

От иллюзорного к иллюзорнейшему // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2001. – № 2-3.

Этика и истина. – Могилев, 2002.

Философия музыки: программа специального курса. – Могилев, 2003.

Ничто человеческое нам не чуждо // Беларуская думка. – 2004. – № 9.

Больная совесть // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2004. – № 2-3.

Увидеть человеческое в человеке // Чалавек. Грамадства. Свет. – 2004. – № 4.

Этический аспект белорусской государственности // Адукацыя і выхаванне. – 2005. – № 7.

Разумность морали и моральная разумность // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2005. – № 2-3.

Социальная этика и будущее общества // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2007. – № 4.

Міхаіл Іванавіч ВІШНЕЎСКІ нарадзіўся ў 1949 г. у мястэчку Сямкоў-Гарадок Мінскага р-на Мінскай вобласці. На выдатна скончыў фізічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта па спецыяльнасці «Фізіка» (1971), аспірантуру Белдзяржуніверсітэта па спецыяльнасці «дыялектычны і гістарычны матэрыялізм» (1974). У 1975 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю «Диалектика содержания и формы в развитии современного естественнонаучного знания»; у 2001 г. – доктарскую дысертацыю «Философский синтез как мировоззренческая основа образования». У 2003 г. прысвоена навуковае званне прафесара.

Пасля заканчэння вучобы ў Белдзяржуніверсітэце ў 1971 – 1972 гг. працаваў інжынерам у трэсце «Аргтэхбуд» (г. Мінск). Пасля заканчэння аспірантуры ў 1974 – 1979 гг. працаваў выкладчыкам, старшым выкладчыкам кафедры філасофіі прыродазнаўчых факультэтаў Белдзяржуніверсітэта.

Са жніўня 1979 г. працуе ў МДП імя А.А. Куляшова – дацэнтам, з верасня 1982 г. па чэрвень 2002 г. загадчыкам кафедры філасофіі, з 1995 г. – прарэктарам па вучэбнай рабоце, з 1998 г. – прарэктарам па навуковай рабоце, з 2001 г. па сённяшні дзень – першым прарэктарам.

Заслужаны работнік адукацыі Рэспублікі Беларусь, узнагароджаны Нагрудным Знакам «Выдатнік адукацыі Рэспублікі Беларусь». Галоўны рэдактар часопіса «Веснік МДУ імя А.А. Куляшова», член рэдакцыйных калегій шэрагу часопісаў. Старшыня навукова-метадычнага савета універсітэта, намеснік старшыні савета універсітэта і рэктарата, старшыня савета па ідэалагічнай працы, рэдакцыйна-выдавецкага савета, арганізацыйна-метадычнай кантрольнай камісіі універсітэта, савета па якасці.

Асноўныя выкладаемыя дысцыпліны: філасофія, філасофія і метадалогія навукі (для аспірантаў і студэнтаў другой ступені вышэйшай адукацыі), філасофія адукацыі. Навуковыя інтарэсы: сацыяльная філасофія, філасофія адукацыі. Аўтар больш за 140 навуковых і метадычных прац, многія з якіх апублікаваны ў Расійскай Федэрацыі, Украіне.

Асноўныя публікацыі:

Роль науки в совершенствовании социализма. Социально-философский анализ. – Мн., 1989.

Человек и общество: пособие для учителя. Часті I, II. – Могилев, 1992 (у сааўтарстве).

Социально-философские основы гуманистики: учеб. пособие. – Могилев, 1997.

Философия образования и проблема человека: учеб. пособие. – Могилев, 1997 (у сааўтарстве).

Философский синтез как мировоззренческая основа образования. – Могилев, 1999.

Философия: учеб. пособие для аспирантов и студентов. – Могилев, 1999.

Человек и общество. Образовательный стандарт РД РБ 0200. 2015-98 // Общее среднее образование. Социально-гуманитарные дисциплины: Руководящие документы Республики Беларусь /образовательные стандарты/. – Мн., 1999 (у сааўтарстве).

Введение в философию образования: пособие для студентов педагогических специальностей вузов. – Могилев, 2002.

Актуальные проблемы современной философии образования: курс лекций для слушателей институтов повышения квалификации и переподготовки кадров. – Могилев, 2003.

Духовная синергия, ее образовательные основы. – Могилев, 2006.

Человек. Общество. Государство. Жизнь человека: учеб. пособие для 7 класса общеобр. школ с рус. яз. обуч. – Мн., 2007 (у сааўтарстве).

Философия: учебное пособие. – Мн., 2008.

Человек. Общество. Государство: учебная программа для 8 класса общеобразовательных учреждений с русским (белорусским) языком обучения // Чалавек. Грамадства. Свет. – 2008. – № 2 (у сааўтарстве).

Человек и мир: учеб. пособие для 5-го кл. общеобразовательных школ с русским языком обучения. – Минск, 2009 (у сааўтарстве).

Материалы для уроков обществоведения в 9 классе // Чалавек. Грамадства. Свет. – 2009. – № 2 (у сааўтарстве).

У першай палове 1980-х гг. да працы на кафедры прыступілі **В.М. Лебядзько, Р.С. Чакаліна, А.Ф. Оськіна, У.М. Сёмін, С.Р. Літвінаў, В.Д. Нікульшын і У.А. Касценіч**. У 1981 г. выкладчыкі В.М. Лебядзько і А.Ф. Оськіна абаранілі кандыдацкія дысертцыі. У гэты перыяд філасофскую адукацыю студэнтаў розных факультэтаў забяспечвалі такія дысцыпліны, як марксісцка-ленінская філасофія (140 гадзін), гісторыя філасофіі (40 гадзін), асновы навуковага атэізму (24 гадзіны), асновы марксісцка-ленінскай этыкі (40 гадзін), асновы марксісцка-ленінскай эстэтыкі (40 гадзін). У якасці спецкурса па марксісцка-ленінскай філасофіі чыталася «Крытыка сучаснай буржуазнай філасофіі» (А.Ф. Оськіна). Статус факультатываў мелі марксісцка-ленінская эстэтыка (В.М. Лебядзько) і марксісцка-ленінская этыка (М.Р. Часнакоў).

Валянціна Мікалаеўна ЛЕБЯДЗЬКО нарадзілася 28 жніўня 1950 г. у в. Пясчанка Клінцаўскага раёна Бранскай вобласці. У 1969 г. скончыла Суражскае педагагічнае вучылішча. У 1972 – 1977 гг. вучылася на філасофскім факультэце Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя М.В. Ламаносава. У 1977 – 1980 гг. – у аспірантуры Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта па спецыяльнасці «марксісцка-ленінская эстэтыка». Кандыдат філасофскіх навук (1981). У 1992 г. атрымала званне дацэнта.

У МДП імя А.А. Куляшова працавала з 25 снежня 1980 г. старшым выкладчыкам кафедры палітэканоміі і філасофіі, а з 21 лютага 1991 г. да 24 сакавіка 2003 г. – дацэнтам кафедры філасофіі. Выкладала філасофію, этыку і эстэтыку.

Рэнаіда Сяргееўна ЧАКАЛІНА нарадзілася 1 студзеня 1938 г. у в. Усомла Ветрынскага раёна Віцебскай вобласці ў сям’і працоўных. У 1957 – 1968 гг. працавала ў будаўнічых арганізацыях г. Полацка. У 1965 г. паступіла на філасофскі факультэт Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя М.В. Ламаносава, які скончыла ў 1971 г. з прысваеннем кваліфікацыі «Выкладчык філасофіі і грамадазнаўства». Працавала інжынерам-сацыёлагам сацыялагічнай лабараторыі пры Пермскім педінстытуце, у 1972 – 1975 гг. вучылася ў аспірантуры пры кафедры філасофіі Пермскага ўніверсітэта. Са студзеня 1976 г. па жнівень 1979 г. – асістэнт кафедры філасофіі Пермскага фармацэўтычнага інстытута, з верасня 1979 г. па ліпень 1980 г. – асістэнт кафедры філасофіі і навуковага камунізму Наваполацкага політэхнічнага інстытута. У сакавіку 1980 г. прысуджана навуковая ступень кандыдата філасофскіх навук. Абараніла дысертцыю ў Інстытуце філасофіі і права АН БССР па тэме «Проблема биологического в соотношении социального и биологического в эстетическом сознании».

З 27 ліпеня 1980 г. працавала на пасадзе старшага выкладчыка кафедры палітэканоміі і філасофіі Магілёўскага дзяржаўнага педінстытута, з верасня 1986 г. прызначана на пасаду дацэнта кафедры філасофіі. У 1987 г. прысвоена навуковае званне дацэнта па спецыяльнасці «Дыялектычны і гістарычны матэрыялізм». На кафедры працавала да 31 жніўня 2007 г. Выкладала філасофію, эстэтыку і этыку.

Алена Фёдаравна ОСЬКІНА нарадзілася 1 снежня 1953 г. у г. Чарашова Іркуцкай вобласці ў сям’і службоўцаў. У 1973 г. скончыла 2 курсы гістарычнага факультэта Іркуцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Жданова. У 1977 г. скончыла філасофскі факультэт, а ў 1980 г. – аспірантуру Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя М.В. Ламаносава. Кандыдат філасофскіх навук (1981).

З 1981 г. па 1991 г. працавала ў МДП імя А.А. Куляшова, выкладала гісторыю філасофіі, асновы навуковага атэізму, спецкурс па марксісцка-ленінскай філасофіі «Крытыка сучаснай буржуазнай філасофіі». Галоўны кірунак навуковых даследаванняў – праблема інтэрпрэтацыі гісторыка-філасофскага тэксту.

Віктар Міхайлавіч СЁМІН нарадзіўся ў 1931 г. у в. Альхавец Маскоўскай вобласці.

У 1965 г. скончыў Маскоўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя М.В.Ламаносава з прысваеннем кваліфікацыі «Філасаф. Выкладчык філасофіі і грамадзянства». Са жніўня 1965 г. па верасень 1971 г. працаваў асістэнтам і старшым выкладчыкам філасофіі ў Цюменскім дзяржаўным медінстытуце. З 1971 г. па 1981 г. – загадчык сектара сацыялагічных і эканамічных даследаванняў у НДІ «Плесдрэў», адначасова (з 1975 г.) вучыўся ў аспірантуры Уральскага філіяла Акадэміі навук СССР. Навуковая ступень кандыдата філасофскіх навук прысуджана ва Уральскім дзяржаўным ўніверсітэце 21 лютага 1980 г.

З верасня 1981 г. – старшы выкладчык кафедры палітэканоміі і філасофіі ў МДП ім. А.А. Куляшова, выкладаў філасофію і рэлігіязнаўства. Вывучаў светапоглядныя (стаўленне да рэлігіі) арыентацыі моладзі, выступаў з лекцыямі ў аўдыторыях ПТВ і таварыстве «Веды». З 1999 г. працаваў па кантракце, звольнены ў 2002 г.

Сяргей Рыгоровіч ЛІТВІНАЎ. Нарадзіўся 17 красавіка 1956 г. у г. Гродна ў сям’і працоўных. З 1973 г. працаваў у Гродзенскім абласным бібліятэчным калектары. З мая 1974 г. па май 1976 г. служыў у спецыяльных часцях МУС СССР у г. Масква на пасадах пісара і старшага стралка. З верасня 1976 г. па чэрвень 1982 г. – студэнт філасофскага факультэта Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Жданова, пасля заканчэння якога атрымаў кваліфікацыю «Філасаф. Выкладчык марксісцка-ленінскай філасофіі».

З 24 верасня 1982 г. па накіраванні Міністэрства асветы прызначаны асістэнтам на кафедру палітэканоміі і філасофіі Магілёўскага педінстытута. З 10 лістапада 1985 г. па 10 лістапада 1988 г. вучыўся ў мэтавай аспірантуры Ленінградскага

універсітэта. Са снежня 1989 г. – старшы выкладчык кафедры філасофіі Магілёўскага педінстытута.

3 лютага 1996 г. звольнены па ўласным жаданні, працягнуў педагогічную дзейнасць у г. Гродна.

Віктар Дзмітрыевіч НІКУЛЬШЫН нарадзіўся 27 жніўня 1941 г. у г. Варашылаўград у сям’і працоўных. У 1960 – 1964 гг. служыў у ВМФ. У 1965 г. паступіў і ў 1970 г. скончыў факультэт гісторыі Пермскага дзяржаўнага ўніверсітэта з атрыманнем кваліфікацыі «Настаўнік гісторыі і грамадазнаўства». У 1970 – 1972 гг. працаваў ў сацыялагічнай лабараторыі Пермскага педінстытута, са студзеня 1972 г. – выкладчыкам кафедры марксісцка-ленінскай філасофіі Пермскага медінстытута.

З 1982 па 1986 г. – старшы выкладчык кафедры палітэканоміі і філасофіі (філасофіі) Магілёўскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута. У 1986 – 1987 гг. вучыўся ў аспірантуры Інстытута філасофіі і права Акадэміі навук БССР. У 1987 – 1996 гг. – старшы выкладчык кафедры філасофіі МДПІ.

3 верасня 1996 г. быў звольнены па ўласным жаданні ў сувязі з перездам у Маскву.

Уладзімір Анатолевіч КАСЦЕНІЧ. Нарадзіўся 1 студзеня 1957 г. у г. Крычаў Магілёўскай вобласці. У 1982 г. скончыў філасофскае аддзяленне гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У.І. Леніна з прысваеннем кваліфікацыі «Філасаф. Выкладчык філасофіі», у 1985 г. – аспірантуру кафедры марксісцка-ленінскай філасофіі гуманітарных факультэтаў БДУ.

У МДУ імя А.А. Куляшова працуе з 1985 г. З 16 снежня 1985 г. – асістэнт, з 22 красавіка 1988 г. – старшы выкладчык, з 21 лютага 1991 г. – дацэнт кафедры філасофіі. Кандыдат філасофскіх навук (у 1986 г. абараніў дысертацыю «Научная картина мира как компонент оснований науки» (навуковы кіраўнік – акадэмік В.С. Сцёпін)). У 1993 г. прысвоена вучонае званне дацэнта. З 1 верасня 2002 г. асноўнае месца працы – намеснік дэкана па вучэбнай рабоце факультэта эканомікі і права, па сумяшчальніцтве – дацэнт кафедры філасофіі.

Асноўныя вучэбныя дысцыпліны: філасофія, этыка, этыка і эстэтыка. Навуковыя інтарэсы: сацыяльная філасофія, метадалагічныя аспекты гуманітарнага пазнання, тэарэтычныя пытанні этыкі. Мае больш за 30 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

К вопросу о мировоззренческих и методологических основаниях научной картины мира // Методологические аспекты научного познания и социального действия. – Мн., 1985.

Предмет науки как методологическая проблема // Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Сер. 3. – 1985. – № 2.

Научная картина мира и основания научного исследования // Формирование и функционирование научной картины мира. – Уфа, 1985.

Человек и общество: пособие для учителя. Ч. 2 (X – XI классы). Вып. 1. – Могилев, 1992 (у сааўтарстве).

Философия образования и проблема человека: учеб. пособие. – Могилев, 1997 (у сааўтарстве).

З верасня 1982 г. у сувязі са звальненнем з працы А.І. Селязнёва часова выконваючым абавязкі загадчыка кафедры палітэканоміі і філасофіі быў прызначаны дацэнт М.І. Вішнеўскі. У кастрычніку 1983 г. ён быў абраны па конкурсе і ўзначальваў кафедру філасофіі на працягу амаль 19 гадоў, па чэрвень 2002 г. У гэты час адбылося станаўленне кафедры філасофіі як не толькі навучальнага, але і навуковага падраздзялення ўніверсітэта, вызначаны шэраг асноўных кірункаў яе сучаснай навукова-даследчай і навукова-метадычнай працы.

У сярэдзіне 1980-х гг. адбылася чарговая мадэрнізацыя філасофскай кафедры нашага ВНУ. Загадам рэктара № 113 ад 7.08.1986 г. агульнаінстытуцкая кафедра філасофіі і палітычнай эканоміі была падзелена на дзве кафедры: агульнаінстытуцкую кафедру філасофіі і агульнаінстытуцкую кафедру палітэканоміі. Загаванне кафедрай філасофіі было прапанавана дацэнту М.І. Вішнеўскаму. У наступныя гады да выкладчыцкай дзейнасці на кафедры прыступілі **А.Б. Дзямідаў, І.І. Ляшчынская і І.Б. Жукава.**

Аляксандр Барысавіч ДЗЯМІДАЎ нарадзіўся 8 снежня 1954 г. у г. Валгаградзе ў сям’і службоўцаў. З верасня 1972 па красавік 1973 г. – фрэзероўшчык Валгаградскага транспартнага завода, у 1973 – 1975 гг. служыў ва Узброеных Сілах СССР, пазней працаваў інструктарам Капусцінаўскага гаркама УЛКСМ (г. Астрахань), электрамонтэрам. З 1976 г. вучыўся завочна, а з верасня 1979 г. – на дзённым аддзяленні Ленінградскага ордэна Леніна і ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Жданава, які скончыў у 1981 г. з атрыманнем кваліфікацыі «Філасоф. Выкладчык марксісцка-ленінскай філасофіі і грамадазнаўства». Са жніўня 1981 г. – выкладчык кафедры філасофіі Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі (г. Горкі), з верасня 1981 г. – лектар Горцакага гарвыканкама КПБ, з верасня 1983 г. – загадчык

аддзела прапаганды і агітацыі Мсціслаўскага гаркама КПБ, з лістапада 1985 г. – інструктар Магілёўскага абкама КПБ.

У лістападзе 1986 г. прыняты асістэнтам на кафедру філасофіі МДП імя А.А.Куляшова, дзе працаваў да лютага 1991 г., калі быў звольнены ў сувязі з пераходам у Віцебскі педінстытут. У 1994 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю «Прогрессия интенциональности и генезис коммуникативных средств». Мае больш за 20 навуковых і навукова-метадычных прац.

Ірына Іванаўна ЛЯШЧЫНСКАЯ нарадзілася 29 лістапада 1959 г. на станцыі Чаган Сяміпалацкай вобласці ў сям’і службоўцаў. У 1975 – 1978 гг. вучылася

ся ва ўлікова-планавым тэхнікуме г. Маладзечна. З верасня 1978 г. па ліпень 1986 г. – студэнтка філасофскага аддзялення гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У.І. Леніна, па заканчэнні якога ёй прысвоена кваліфікацыя «Філасоф. Выкладчык філасофіі». З верасня 1983 г. па снежань 1986 г. – аспірантка на кафедры марксісцка-ленінскай філасофіі гуманітарных факультэтаў БДУ імя У.І. Леніна.

Пасля заканчэння аспірантуры ў снежні 1986 г. размеркавана на кафедру філасофіі МДП імя А.А. Куляшова. У 1988 г. абараніла кандыдацкую дысертацыю на тэму «Влияние идеалов и норм физико-математического естествознания на становление рационализма в философии нового времени». З 18 мая 1989 г. прызначана на пасаду старшага выкладчыка кафедры філасофіі, 21 мая 1992 г. абрана па конкурсе на пасаду дацэнта кафедры. 28 студзеня 1994 г. прысвоена навуковае званне дацэнта па кафедры філасофіі.

23 студзеня 1996 г. звольнена па ўласным жаданні, працягнула педагагічную дзейнасць у БДУ (г. Мінск).

Іна Браніславаўна ЖУКАВА. Нарадзілася ў 1952 г. у вёсцы Салон Старадарожскага раёна Мінскай вобласці. У 1977 г. скончыла аддзяленне філасофіі гістарычнага факультэта БДУ імя У.І. Леніна па спецыяльнасці «Філасофія». З 1977 г. працавала малодшым навуковым супрацоўнікам у Магілёўскім тэхналагічным інстытуце, займалася сацыялагічнымі даследаваннямі. З 1980 г. – асістэнт, з 1985 г. – выкладчык кафедры філасофіі і палітэканоміі Магілёўскага тэхналагічнага інстытута, выкладала дыялектычны і гістарычны матэрыялізм.

З 1988 г. па сённяшні дзень – старшы выкладчык кафедры філасофіі МДУ імя А.А. Куляшова.

Асноўныя выкладаемыя дысцыпліны: філасофія, логіка, этыка, рыторыка і тэорыя аргументацыі, логіка і рыторыка. Навуковыя інтарэсы: этыка, праблема фарміравання лагічнай культуры студэнтаў. Мае больш за 20 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Логика: методическое пособие. – Могилев, 2002.

Логика: курс лекций. – Могилев, 2004 (у сааўтарстве).

Логические кроссворды: Методическое пособие. – Могилев, 2004.

Этика: программа и методические рекомендации. – Могилев, 2004.

Контрольные задания по курсу «Философия». – Могилев, 2006 (у сааўтарстве).

Тесты по философии. – Могилев, 2007 (у сааўтарстве).

Сборник заданий по логике: тесты и кроссворды: практикум. – Могилев, 2007.

Тесты по риторике и теории аргументации: практикум. – Могилев, 2009.

У другой палове 1980-х гг. выкладчыкі кафедры філасофіі чыталі 5 дысцыплін: марксісцка-ленінская філасофія (140 гадзін), гісторыя філасофіі (36 гадзін), асновы навуковага атэізму (36 гадзін), асновы марксісцка-ленінскай этыкі (36 гадзін), асновы марксісцка-ленінскай эстэтыкі (36 гадзін). Гэты перыяд у грамадскім жыцці быў адзначаны незваротнымі структурнымі зменамі сацыяльнай сістэмы ў СССР, што знайшло адлюстраванне і ў дзейнасці кафедры філасофіі. Пачаўся адыход ад ідэалагічнага дыктату ў выкладанні філа-софскіх дысцыплін.

У 1980-х гг. у МДПІ працягвалася дзейнасць групы Філасофскага таварыства (ФТ), у 1984 г. у яго склад уваходзілі 14 выкладчыкаў, у тым ліку 1 доктар навук і 10 кандыдатаў навук. Доўгія гады філасофскай групай кіраваў кандыдат філасофскіх навук У.М. Лісічкін, з кастрычніка 1986 г. яе ўзначаліў М.І. Вішнеўскі, абраны ў лістападзе 1986 г. старшыней Магілёўскай абласной арганізацыі ФТ СССР. У перыяд «перабудовы» ідэалагічныя імператывы дзейнасці Філасофскага таварыства былі перагледжаны. У 1988 г. з яго выйшлі доктар філасофскіх навук І.І. Сярова, кандыдаты філасофскіх навук А.Ф. Оськіна і В.Г. Фёдараў, кандыдат гістарычных навук А.П. Вароніна. На мяжы 1980–1990-х гг. дзейнасць таварыства фактычна спынілася, апошняя згадка пра яго існаванне ў інстытуце адносіцца да 1992 г.

У 1990-х гг. кафедра забяспечвала выкладанне больш за 10 вучэбных дысцыплін: на ўсіх спецыяльнасцях універсітэта чыталіся курсы сацыяльна-гуманітарнага блока (філасофія, этыка, эстэтыка, рэлігіязнаўства, культуралогія), на шэрагу факультэтаў – логіка і розныя спецкурсы. У 1990 г. на кафедры працавалі кандыдаты філасофскіх навук М.І. Вішнеўскі (загадчык), У.М. Лісічкін, М.Р. Часнакоў, В.М. Лебядзько, Р.С. Чакаліна, А.Ф. Оськіна, У.М. Сёмін, У.А. Касценіч, І.І. Ляшчынская, старшыя выкладчыкі С.Р. Літвінаў, В.Д. Нікульшын, А.Б. Дзямідаў і І.Б. Жукава. У наступнае дзесяцігоддзе адбываюцца значныя кадравыя змены, кафедра абнавілася прыкладна напалову. Былі прыняты на працу дзевяць і звольніліся сем выкладчыкаў. З 1991 г., пасля звальнення А.Ф. Оськінай і А.Б. Дзямідава, на кафедру быў пераведзены дацэнт І.І. Таркан і прыняты выпускнік гістфака **В.У. Старасценка**.

Віктар Уладзіміравіч СТАРАСЦЕНКА. Нарадзіўся 11 красавіка 1967 г. у г. Магілёў. У 1991 г. скончыў з адзнакай гістарычны факультэт МДПІ імя А.А.Куляшова па спецыяльнасці «Гісторыя».

З 1991 г. працуе на кафедры філасофіі МДПІ імя А.А. Куляшова – асістэнтам (1991 – 1994), старшым выкладчыкам (1994 – 2000), дацэнтам (2000 – 2002). З чэрвеня 2002 г. па сённяшні дзень – загадчык кафедры філасофіі. Член савета універсітэта, навукова-метадычнага савета універсітэта.

У 1998 г. скончыў аспірантуру Інстытута філасофіі і права Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі па спецыяльнасці «Гісторыя філасофіі». У 2000 г. у БДУ абараніў кандыдацкую дысертацыю «Белорусская мысль XVI – XVII вв.

и становление национального самосознания» (навуковы кіраўнік – доктар філасофскіх навук С.А. Падокшын). Дацэнт (2002). Узнагароджаны Памятным Знакам «2000 гадоў хрысціянству» (2000), Ганаровай граматай Міністэрства адукацыі (2004), Нагрудным Знакам «Выдатнік адукацыі» (2008).

Асноўныя выкладаемыя дысцыпліны: філасофія, гісторыя філасофскай думкі ў Беларусі, рэлігіязнаўства, гісторыя рэлігіі, іслам, свабода сумлення, вальнадумства і свабода сумлення ў Беларусі. Навуковыя інтарэсы: гісторыя айчыннай філасофіі і нацыянальнай самасвядомасці беларусаў; гісторыя рэлігіі, вальнадумства і свабоды сумлення. Каардынатар Міжнародных навукова-практычных канферэнцый «Рэлігія і грамадства» (Магілёў, 2006, 2007, 2008), «Рэлігія, грамадства, нацыя» (Магілёў, 2009). Падрыхтаваў лаўрэата і 4 прызёраў рэспубліканскіх конкурсаў студэнцкіх навуковых прац. Аўтар больш за 140 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Мировоззрение Франциска Скорины: учеб. пособие. – Могилев, 1994.

Философская мысль Нового времени в Беларуси: учеб. пособие. – Могилев, 1997.

«Лабиринт» Фомы Иевлевича: из истории национально-культурной и религиозной жизни Могилёва и Беларуси конца XVI – первой половины XVII в. – Могилев, 1998.

Общественно-философская мысль и национальное самосознание белорусов XVI – XVII вв.: очерки истории: учеб. пособие. – Могилев, 1999.

Религиоведение: учеб. пособие. – Могилев, 2001 (у сааўтарстве).

Становление национального самосознания белорусов: этапы и основополагающие идеи (X – XVII вв.). – Могилев, 2001.

Свободомыслие и свобода совести в Беларуси: очерки истории. – Могилев, 2004.

Религия и свобода совести в Республике Беларусь: учеб. пособие. – Могилев, 2004.

Родоплеменные верования и национально-государственные религии: учебное пособие. – Могилев, 2005.

Общественная и философская мысль в Беларуси X – XVII вв.: учеб. пособие. – Могилев, 2005.

Религиоведение: учеб. пособие. – Могилев, 2005.

Христианство: учеб. пособие. – Могилев, 2006.

Мифы и сакральные тексты религий мира: хрестоматия по религиоведению: Учеб пособие. – Могилев, 2007.

Религия как социокультурный феномен: курс лекций. – Могилев, 2007.

Ислам в современном мире и в Беларуси: курс лекций; хрестоматия. – Могилев, 2007.

Основы религиоведения: курс лекций. – Могилев, 2007.

Гісторыя філасофскай і грамадска-палітычнай думкі Беларусі: у 6 т. Т. 1: Эпоха Сярэднявечча. – Мінск, 2008 (у сааўтарстве).

Религиоведение: учебник. – Минск, 2008.

Современная религиозная ситуация и конфессии в Республике Беларусь: пособие. – Могилев, 2008.

История общественной и философской мысли в Беларуси: эпоха Средневековья: хрестоматия: пособие. – Могилев, 2009.

У 1996 г. кафедра востра адчула праблему цякучасці кадраў, з ВНУ звольніліся адразу чатыры яе супрацоўнікі – С.Р. Літвінаў, В.Д. Нікульшын, І.І. Ляшчынская і І.І. Таркан. Кадравы дэфіцыт быў запоўнены іншымі выкладчыкамі ВНУ. Да працы на кафедры прыступілі **А.В. Дзьвяхэнка, Н.Ю. Токава і М.К. Шылка.**

Алег Віктаравіч ДЗВЯЧЭНКА нарадзіўся 14 чэрвеня 1971 г. у г. Канску Краснаярскага краю ў сям’і службоўцаў. У 1995 г. скончыў з адзнакай гістарычны факультэт МДП імя А.А. Куляшова па спецыяльнасці «Гісторыя», атрымаў таксама ступень бакалаўра педагагічных навук. У 2000 г. скончыў аспірантуру Інстытута філасофіі і права Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. У 2000 г. абараніў дысертацыю на саісканне навуковай ступені кандыдата філасофскіх навук па спецыяльнасці «Філасофія рэлігіі». Тэма дысертацыі – «Движение пятидесятников в Беларуси» (навуковы кіраўнік – кандыдат філасофскіх навук К.С. Пракошына). 31 сакавіка 2004 г. прысвоена навуковае званне дацэнта. Узнагароджаны Памятным Знакам «2000 гадоў хрысціянству» (2000), Ганаровай граматай Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцяў Рэспублікі Беларусь «За значны асабісты ўклад у справу захавання міжканфесійнай згоды ў Рэспубліцы Беларусь».

Пасля заканчэння МДП імя А.А. Куляшова працаваў загадчыкам музеяў інстытута (01.08.1995 – 28.08.1996). Затым – асістэнт (29.08.1996 – 15.11.1998), старшы выкладчык (02.10.2000 – 18.10.2001), а з кастрычніка 2001 г. і па сённяшні дзень – дацэнт кафедры філасофіі МДУ імя А.А. Куляшова. У 2001 – 2009 гг. – кіраўнік інфармацыйнай групы МДУ імя А.А. Куляшова, у 2002 – 2007 гг. па сумяшчальніцтве – намеснік дэкана гістарычнага факультэта па навуковай рабоце.

Асноўныя выкладаемыя дысцыпліны: філасофія рэлігій, псіхалогія рэлігій, сацыялогія рэлігій, уводзіны ў рэлігіязнаўства, рэлігіязнаўства, новыя рэлігійныя рухі, Біблія і культура. Навуковыя інтарэсы: новыя рэлігійныя рухі; філасофія рэлігій, гісторыя рэлігій, сацыялогія рэлігій, псіхалогія рэлігій. Каардынатар Міжнародных навуковых канферэнцый «Раманаўскія чытанні» (Магілёў, 2004, 2005), «Рэлігія і грамадства» (Магілёў, 2008), «Рэлігія, грамадства, нацыя» (Магілёў, 2009). Падрыхтаваў 4 прызёраў рэспубліканскіх конкурсаў студэнцкіх навуковых прац. З 1999 г. – член экспертнага савета пры Упаўнаважаным па справах рэлігій і нацыянальнасцяў Рэспублікі Беларусь. Аўтар больш за 80 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Новые религиозные объединения. – Мозырь, 1998.

Неокультовые объединения в Беларуси. – Мн., 1998. (2-е изд. – Мн., 1999) (у сааўтарстве).

Миссионерская деятельность пятидесятнической церкви в Беларуси. – Могилев, 1999.

Неокульты: «новые религии» века? – Мн., 2000 (2-е изд. – Мн., 2002) (у сааўтарстве).

Религиоведение: учебное пособие. – Могилев, 2001 (у сааўтарстве).

О нетрадиционных и деструктивных религиозных культах. Основные понятия и тенденции развития. – Могилев, 2001.

Пятидесятничество в Беларуси. – Могилев, 2003.

Контрольные задания по курсу «Философия». – Могилев, 2006 (у сааўтарстве).

Тесты по философии. – Могилев, 2007 (у сааўтарстве).

Религиозные организации «деструктивной» направленности в современной Беларуси: пособие. – Могилев, 2008.

Неокульты в Беларуси. – Могилев, 2009.

Наталля Юсуфаўна ТОКАВА нарадзілася 22 чэрвеня 1959 г. у г. Карачаеўск Карачаева-Чэркезкай АВ Стаўрапольскага краю. У 1983 г. скончыла гістарычны факультэт МДП імя А.А. Куляшова па спецыяльнасці «Гісторыя» з дадатковай спецыяльнасцю «Савецкае права» з прысваеннем кваліфікацыі «Настаўнік гісторыі, грамадзаўства, савецкай дзяржавы і права». У 1983 – 1984 гг. – выхавальнік групы падоўжанага дня СШ № 4 г. Магілёва.

З 1984 г. працавала старшым лабарантам кабінета гісторыі КПСС у МДП імя А.А. Куляшова, у 1987 – 1990 гг. вучылася ў аспірантуры БДУ. Са снежня 1990 г. – асістэнт кафедры палітычнай гісторыі, з лістапада 1991 г. – асістэнт, старшы выкладчык кафедры ўсеагульнай гісторыі і культуры педінстытута. З мая 1996 г. па сённяшні дзень – старшы выкладчык кафедры філасофіі МДУ імя А.А. Куляшова.

Асноўныя выкладаемыя дысцыпліны: культуралогія, гісторыя тэатра, гісторыя кіно, маладзёжная субкультура. Навуковыя інтарэсы: культуралогія, гісторыя маладзёжнай субкультуры, дынаміка і тэндэнцыі яе развіцця. Працуе над дысертацыйным даследаваннем «Маладзёжная субкультура і яе роля ў культурнай дынаміцы» (навуковы кіраўнік – доктар філасофскіх навук Я.С. Яскевіч). Аўтар больш за 30 навуковых і метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Современное понимание субкультуры и ее роль в культурной динамике // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 1999. – № 4.

Молодежная субкультура: учебно-метод. пособие. – Могилев, 2000.

Религиоведение: учебное пособие. – Могилев, 2001 (у сааўтарстве).

Роль аскриптивных и социальных факторов в процессе формирования индивидуальности // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2001. – № 2-3.

Молодежная субкультура и ее региональные аспекты. – Могилев, 2003;

Молодежная субкультура. Программа курса по выбору для учащихся 11-го кл. – Минск, 2004 (у сааўтарстве).

Молодежная субкультура: становление теоретико-методологических основ исследования (историографический аспект) // Социология. – 2004. – №1.

Молодежь и культура в исторической ретроспективе // Иппокрена / Институт парламентаризма и предпринимательства. – 2006. – № 3.

Міхаіл Кірылавіч ШЫЛКА нарадзіўся 3 сакавіка 1949 г. у г. Віцебску. У 1977 г. завочна скончыў гістарычны факультэт МДП імя А.А. Куляшова, працаваў старшынёй прафкама навучэнцаў ГПТВ № 54 будаўнікоў.

З 1978 г. – загадчык кабінетам гісторыі КПСС і навуковага камунізму. У тым жа годзе паступіў у завочную мэтавую аспірантуру пры БДУ па спецыяльнасці «Гісторыя КПСС», у далейшым працаваў выкладчыкам кафедры ўсеагульнай гісто-

ры і культуры. З 1996 г. па сённяшні дзень – старшы выкладчык кафедры філасофіі МДУ імя А.А.Куляшова.

Асноўныя выкладаемыя дысцыпліны: культуралогія, рэлігіі першабытнасці і старажытных цывілізацый, гісторыя рэлігій старажытных цывілізацый, хрысціянства, гісторыя рэлігій родаплемяннага грамадства і старажытных цывілізацый. Навуковыя інтарэсы: культуралогія, праблема культурнага супрацоўніцтва Беларусі, Расіі і Украіны. Аўтар больш за 20 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Культуралогія: методические рекомендации для студентов всех специальностей. – Могилев, 2000 (у сааўтарстве).

Религиоведение: Учебное пособие. – Могилев, 2001 (у сааўтарстве).

Межнациональное культурное сотрудничество: сущность, принципы, перспективы // Веснік МГУ імя А.А. Куляшова. – 2002. – № 4.

Культурное сотрудничество Беларуси, России и Украины: вектор движения к мировой культуре // Веснік МГУ імя А.А. Куляшова. – 2003. – № 2-3.

Реформация как социокультурный феномен: пособие. – Могилев, 2004.

Религии первобытности и древних цивилизаций: программа, метод. реком. – Могилев, 2007.

Перевод и издание произведений художественной литературы как форма культурных взаимосвязей Беларуси с Россией и Украиной (1971 – 1985) // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2007. – № 1.

Родоплеменные религии и мифология: Программа, метод. реком. – Могилев, 2007.

История религий родоплеменного общества и древних цивилизаций: методические указания для студентов специальности 1-02 01 02-05 «История. Религиоведение». – Могилев, 2009.

З верасня 1996 г. на пасаду старшага выкладчыка кафедры філасофіі быў прыняты кандыдат гістарычных навук І.А. Марзалюк. У 1998 г. ён быў абраны дацэнтам, а ў чэрвені 1999 г. пераведзены на кафедру археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін. У канцы 1990-х гг. на кафедру былі прыняты выпускнік гістфака **Ю.С. Мельнічэнка** і выкладчыкі Магілёўскага машынабудаўнічага інстытута **С.А. Данілевіч** і **В.А. Маісееў**.

Юрый Сяргеевіч МЕЛЬНИЧЭНКА нарадзіўся 22 сакавіка 1976 г. У 1998 г. скончыў з адзнакай гістарычны факультэт МДУ імя А.А. Куляшова з прысваеннем звання «Бакалаўр педагагічных навук».

Са жніўня 1998 г. – асістэнт, з кастрычніка 2002 г. па цяперашні час – старшы выкладчык кафедры філасофіі МДУ імя А.А. Куляшова. У 2003 – 2007 гг. вучыўся заочна ў аспірантуры РІВШ БДУ па спецыяльнасці «Сацыяльная філасофія».

Асноўныя выкладаемыя дысцыпліны: філасофія, уводзіны ў філасофію адукацыі, эстэтыкі, культуралогіі, этыкі і эстэтыкі. Асноўны кірунак навукова-даследчай дзейнасці – сацыяльная філасофія, філасофія адукацыі і філасофія гісторыі. Завяршае кандыдацкую дысертацыю па тэме «Образование как ноосферный процесс: теоретико-методологический аспект» (навуковы кіраўнік – доктар філасофскіх навук М.І. Вішнеўскі). Аўтар больш за 20 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Образовательные основы ноосферогенеза // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2003. – № 2-3.

Тематика контрольных работ по философии: Метод. рекомендации для студентов ОЗО ФППД. – Могилев, 2004.

Философские идеи В.И. Вернадского: к генезису учения о ноосфере // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2004. – № 1.

Идеи образования в философском наследии В.И. Вернадского // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2005. – № 4.

Контрольные задания по курсу «Философия». – Могилев, 2006. (у сааўтарстве).

Тесты по философии. – Могилев, 2007. (у сааўтарстве).

Сяргей Аляксандравіч ДАНІЛЕВІЧ. Нарадзіўся 29 студзеня 1973 г. у Магілёве ў сям’і службоўцаў. У 1995 г. скончыў з адзнакай гістарычны факультэт МДП імя А.А. Куляшова з прысваеннем звання «Бакалаўр педагогічных навук». У 1995 – 1998 гг. працаваў выкладчыкам Магілёўскага палітэхнікума. У 1998 – 1999 гг. – старшы выкладчык кафедры гуманітарных дысцыплін Магілёўскага машынабудаўнічага інстытута.

З 1999 г. па цяперашні час – старшы выкладчык кафедры філасофіі МДУ імя А.А. Куляшова. У 1999 – 2003 гг. вучыўся завочна ў аспірантуры Нацыянальнага інстытута адукацыі (г. Мінск). Завяршае дысертацыйнае даследаванне па тэме «Мировоззренческий диалог как фактор культуротворчества» (навуковы кіраўнік – доктар філасофскіх навук М.І. Вішнеўскі).

Асноўныя выкладаемыя дысцыпліны: філасофія, культуралогія, эстэтыка, этыка і эстэтыка, будызм, сучасныя нацыянальна-дзяржаўныя рэлігіі. Навуковыя інтарэсы – сацыяльная філасофія, філасофія дыялогу, дыялог культур, светапоглядны дыялог у тэорыі і практыцы сучаснай адукацыі. Аўтар больш за 30 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Культурология: Методические рекомендации для студентов всех специальностей. – Могилев, 2000. (у сааўтарстве).

Бытийные и культурологические аспекты современных концепций образовательного диалога // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2000. – № 4.

Религиоведение: учебное пособие. – Могилев, 2001 (у сааўтарстве).

История мировой и отечественной культуры: программа и метод. рекомендации. – Могилев, 2003.

Образовательный диалог в философской мысли Китая и Японии // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2003. – № 1.

Контрольные задания по курсу «Философия». – Могилев, 2006. (у сааўтарстве).

Креативная личность и культурная динамика в информационном обществе // Иппокрена. – 2006. – № 4.

Преодоление отчуждения в информационном обществе // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2006. – № 2-3.

Творческая личность и мировоззренческий диалог в информационном обществе // Вестник ПГУ. Серия А. Гуманитарные науки. – 2007. – № 7.

Тесты по философии. – Могилев, 2007. (у сааўтарстве.)

Современные национально-государственные религии: Программа и метод. рекомендации. – Могилев, 2007.

Буддизм: Программа и метод. рекомендации. – Могилев, 2007.

Креативные формы мировоззренческого диалога: Метод. указания. – Могилев, 2009.

Віктар Андрэвіч МАІЦЕЕЎ. Нарадзіўся 10 кастрычніка 1949 г. у мястэчку Даурыя Борзінскага раёна Чыцінскай вобласці ў сям’і вайскоўца. У 1982 г. скончыў філасофскае аддзяленне гістарычнага факультэта БДУ. У 1982 – 1999 гг. працаваў асістэнтам, старшым выкладчыкам кафедры гуманітарных дысцыплін Магілёўскага машынабудаўнічага інстытута.

З верасня 1999 г. па цяперашні час – старшы выкладчык кафедры філасофіі МДУ імя А.А. Куляшова. Асноўныя выкладаемыя дысцыпліны: філасофія, эстэтыка, філасофія экзістэнцыялізму, этыка, сацыяльная антрапалогія. Галіна даследчых інтарэсаў – тэорыя і гісторыя культуры, гісторыя рускай філасофіі, філасофскія праблемы тэхнікі. Працуе над тэмай дысертацыйнага даследавання «Культурно-исторические архетипы русской религиозной философии (в контексте идей всеединства, софийности и космизма)». Аўтар больш за 30 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Духовные предпосылки русской религиозной «Мы-философии» // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2001. – № 2-3.

Самокритика русской религиозной философии в творчестве Л. Шестова // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2002. – № 2-3.

Философия «одинокого Я» Льва Шестова // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2003. – № 2-3.

Архетипические мислеобразы славянской мифологии // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2006. – № 1.

Интуиция софийности (тварного) бытия и ее категориальная герменевтика в русской религиозной философии // Иппокрена. – 2006 – № 4.

Контрольные задания по курсу «Философия». – Могилев, 2006 (у сааўтарстве).

Тесты по философии. – Могилев, 2007 (у сааўтарстве).

Мифорелигиозные архетипы // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2007 – № 1.

Напачатку 2000-х гг. узмацняецца навуковы патэнцыял кафедры. У 2000 г. кандыдацкія дысертацыі абараняюць В.У. Старасценка і А.В. Дзячэнка, у 2002 і 2004 гг. ім прысвоены навуковыя званні дацэнта. У 2001 г. М.І. Вішнеўскі абараніў доктарскую дысертацыю, у 2003 г. яму было прысвоена навуковае званне прафесара.

У 2001 г. на кафедры філасофіі працавалі доктар філасофскіх навук М.І. Вішнеўскі (загадчык), кандыдаты філасофскіх навук У.М. Лісічкін, М.Р. Часнакоў, В.М. Лебядзько, Р.С. Чакаліна, В.М. Сёмін, У.А. Касценіч, В.У. Старасценка і А.В. Дзячэнка, старшыя выкладчыкі І.Б. Жукава, Н.Ю. Токава, М.К. Шылка, Ю.С. Мельнічэнка, В.А. Маісееў і С.А. Данілевіч. У 2002 г. працу па кантракце спыніў В.М. Сёмін.

З чэрвеня 2002 г. загадчыкам кафедры філасофіі быў прызначаны дацэнт В.У. Старасценка, у красавіку 2003 г. ён быў абраны па конкурсе і загадвае кафедрай па цяперашні час.

У 2003 г. па хваробе працу пакінула дацэнт В.М. Лебядзько, у 2007 г. працоўныя адносіны з універсітэтам перапыніла дацэнт Р.С. Чакаліна. У тым жа годзе кафедра філасофіі папоўнілася кандыдатамі навук **Ю.В. Аляньковай і В.М. Гірынай**.

У першай палове 2000-х гг. выкладчыкі кафедры чыталі курсы яе традыцыйнай спецыялізацыі па блоку сацыяльна-гуманітарных дысцыплін, адначасова павялічылася колькасць чытаемых спецкурсаў. З 2006 г., калі на гістарычным факультэце пачалася падрыхтоўка спецыялістаў па спецыяльнасці «Гісторыя. Рэлігіязнаўства» і спецыялізацыя па гісторыі рэлігіі, было распрацавана каля 20 новых рэлігіязнаўчых курсаў, якія выкладаюць А.В. Дзячэнка, М.К. Шылка, С.А. Данілевіч, В.У. Старасценка, У.М. Лісічкін, В.М. Гірына.

Юлія Васільеўна АЛЕНЬКОВА. Нарадзілася 5 снежня 1969 г. у сям’і службоўцаў. У 1992 г. скончыла з адзнакай гістарычны факультэт Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А.А. Куляшова па спецыяльнасці «Гісторыя», у 1996 г. – Рэспубліканскі інстытут гуманітарнай адукацыі па спецыяльнасці «Культуралогія», у 1999 г. – аспірантуру Рэспубліканскага інстытута вышэйшай школы па спецыяльнасці «Тэорыя і гісторыя культуры». У 2004 г. абараніла дысертацию на саісканне навуковай ступені кандыдата культуралогіі па тэме «Культуралогічная концепцыя рускага філасофскага сімвалізму першай чвэрці XX стагоддзя» (навуковы кіраўнік – кандыдат філасофскіх навук Г.Я. Міненкаў). У 2007 г. прысвоена навуковае званне дацэнта.

Пасля заканчэння МДП імя А.А. Куляшова ў 1992 – 1995 гг. працавала настаўнікам гісторыі і сусветнай мастацкай культуры ў Магілёўскай гарадской гімназіі № 1. З 1995 г. па 2005 г. – старшы выкладчык, з 2006 г. па 2007 г. – дацэнт кафедры гуманітарных дысцыплін Магілёўскага тэхналагічнага інстытута.

З 31 верасня 2007 г. па цяперашні час – дацэнт кафедры філасофіі МДУ імя А.А. Куляшова. Асноўныя выкладаемыя дысцыпліны: філасофія, культуралогія, этыка, эстэтыка, сацыяльная антрапалогія, спекурс «Філасофія экзістэнцыялізму». Навуковыя інтарэсы: філасофія культуры, тэорыя і гісторыя культуры, філасофская антрапалогія, сацыяльная антрапалогія. Мае больш за 40 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

«Физики-лирики» русского символизма: Павел Флоренский и Андрей Белый // Чалавек. Грамадства. Свет. – 1998. – № 2.

Проблема культуры в русском символизме первой четверти XX века // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 1999. – № 4.

Символизм и модерн в России: культурологические аспекты изучения русской культуры конца XIX – начала XX века в курсе МХК // Основы мастацтва. – 1999. – № 3.

Культурология. Конспект лекций для студентов всех специальностей дневной и заочной формы обучения. – Могилев, 2005.

Русская философия. Метод. материалы по философии для студентов и аспирантов всех специальностей дневной и заочной форм обучения. – Могилев, 2005.

Философия техники. Метод. материалы по философии для студентов и аспирантов всех специальностей дневной и заочной форм обучения. – Могилев, 2006.

Философия культуры. Метод. материалы по философии для студентов и аспирантов всех специальностей дневной и заочной форм обучения. – Могилев, 2007.

Научная революция. Метод. материалы по философии для студентов и аспирантов всех специальностей дневной и заочной форм обучения. – Могилев, 2007.

Наука в системе культуры. Метод. материалы по культурологии студентов всех специальностей дневной и заочной форм обучения. – Могилев, 2007.

Социальная антропология: программа и метод. рекомендации. – Могилев, 2008.

Философия экзистенциализма: программа и метод. рекомендации. – Могилев, 2008.

Жизнетворчество: лики человека творящего // Чалавек. Грамадства. Свет. – 1999. – № 2.

Валянціна Мікалаеўна ГРЫНА. Нарадзілася 12 лютага 1954 г. у вёсцы Паддуб’е Магілёўскага раёна ў сям’і службоўцаў. У 1972 г. скончыла Магілёўскае педагагічнае вучылішча і прыступіла да працы ў Бялёвіцкай пачатковай школе ў якасці дырэктара і настаўніка пачатковых класаў, затым гісторыі і грамадазнаўства. У 1982 г. скончыла завочна гістарычны факультэт МДП імя А.А. Куляшова, у 1992 г. – аспірантуру Маскоўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя У.І. Леніна. Кандыдат педагагічных навук, у 1993 г. абараніла дысертацию па тэме «Формирование базовых знаний по проблеме человека в курсе «Человек и общество» (8-9 классы)». З 1994 г. – дырэктар сярэдняй школы ў вёсцы Вялікія Бялёвічы Магілёўскага раёна, па сумяшчальніцтве – выкладчык у МДУ імя А.А. Куляшова.

З 30 кастрычніка 2007 г. па цяперашні час – дацэнт кафедры філасофіі МДУ імя А.А. Куляшова. Асноўныя выкладаемыя дысцыпліны: філасофія, прыёмы і сродкі навучання ў школе, гісторыя канфесій у Беларусі, прырода і цывілізацыя, этыка і эстэтыка, культуралогія, метадыка выкладання гісторыі і сацыяльна-палітычных дысцыплін. Навуковыя інтарэсы: светапоглядная адукацыя настаўніка, метадыка выкладання гісторыі і грамадазнаўства, ВМК па грамадазнаўстве. Мае больш за 30 навуковых і навукова-метадычных прац.

Асноўныя публікацыі:

Человек и общество: пособие для учителя. Часть 1 (VIII – IX классы). Выпуск 1. – Могилев, 1992. (у сааўтарстве).

Человек и общество. Образовательный стандарт РД РБ 0200. 2015-98 // Общее среднее образование. Социально-гуманитарные дисциплины: Руководящие документы Республики Беларусь / образовательные стандарты /. – Мн., 1999 (у сааўтарстве).

Молодежная субкультура. Программа курса по выбору для учащихся 11-го кл. – Мн., 2004 (у сааўтарстве).

Избранные тесты. Из опыта вступительных испытаний 2003 года в МГУ им. А.А. Кулешова. – Могилев, 2004.

Образование в Республике Беларусь. Сборник аналитических материалов. – М., 2006. (у сааўтарстве).

Человек. Общество. Государство. Жизнь человека: учеб. пособие для 7 класса общеобр. школ с рус. яз. обуч. – Мн., 2007 (у сааўтарстве).

«Человек. Общество. Государство» / Учебная программа для 8 класса общеобразовательных учреждений с русским (белорусским) языком обучения // Чалавек. Грамадства. Свет. – 2008. – № 2. (у сааўтарстве).

«Человек и нравственность»: дополнительные материалы и методические рекомендации к урокам обществоведения в 9 классе // Чалавек. Грамадства. Свет. – 2009. – № 2. (у сааўтарстве).

Материалы для уроков обществоведения в 9 классе // Чалавек. Грамадства. Свет. – 2009. – № 2. (у сааўтарстве).

Человек и мир: учеб. пособие для 5-го кл. общеобразовательных школ с русским языком обучения. – Мн., 2009 (у сааўтарстве).

У 2000-х гг. кафедра філасофіі захоўвае свой статус аднаго з найбольш паспяховых структурных падраздзяленняў універсітэта. Тройчы (у 2002, 2005 і 2007 гг.) яна прызнавалася самай лепшай кафедрай МДУ імя А.А. Куляшова.

Галоўнымі галінамі навуковых даследаванняў кафедры з’яўляюцца філасофія адукацыі, рэлігіязнаўства і гісторыя філасофскай думкі ў Беларусі. У 2000 – 2009 гг. пад кіраўніцтвам М.І. Вішнеўскага, В.У. Старасценкі і А.В. Дзячэнькі выконваліся 19 навуковых тэм па заданнях Дзяржаўных праграм фундаментальных даследаванняў і Дзяржаўных комплексных праграм навуковых даследаванняў Рэспублікі Беларусь, па грантах Беларускага рэспубліканскага фонда фундаментальных даследаванняў і заданнях Міністэрства адукацыі. За той жа перыяд выкладчыкі кафедры выступілі з больш за 500 дакладамі на навуковых мерапрыемствах, у тым ліку з каля 280 – на міжнародных канферэнцыях. З 2006 г. штогод кафедра праводзіць міжнародныя рэлігіязнаўчыя канферэнцыі, па выніках якіх выдаюцца зборнікі навуковых прац. Выкладчыкамі кафедры толькі ў 2000-х гг. апублікавана больш за 460 навуковых і навукова-метадычных прац. Выдадзена 9 манаграфій, 25 навучальных дапаможнікаў і курсаў лекцый (12 з якіх маюць Грыф Міністэрства адукацыі ці ВМА ВНУ Рэспублікі Беларусь), больш за 60 навукова-метадычных дапаможнікаў.

У апошнія гады кафедра філасофіі забяспечвае выкладанне ў МДУ імя А.А.Куляшова больш за 40 дысцыплін для студэнтаў і аспірантаў. На ўсіх спе-

цыяльнасцях дзённай і завочнай формы навучання чыталіся курсы філасофіі, рэлігіязнаўства, культуралогіі, этыкі і эстэтыкі, на большасці спецыяльнасцяў – курс логікі. Чытаецца шэраг аўтарскіх спецкурсаў, на гістарычным факультэце выкладаецца таксама шырокі спектр дысцыплін для спецыяльнасці «Гісторыя. Рэлігіязнаўства» і спецыялізацыі «Гісторыя рэлігіі» ў межах спецыяльнасці «Гісторыя (айчынная і ўсеагульная)». Дзейнічаюць студэнцкія навуковыя групы, Старасценка В.У. і Дзячэнка А.В. падрыхтавалі лаўрэата і восем прызёраў Рэспубліканскіх конкурсаў студэнцкіх навуковых прац.

Выкладчыкі кафедры актыўна працуюць над засваеннем новых адукацыйных тэхналогій у галіне сацыяльна-гуманітарных ведаў, аднымі з першых у рэспубліцы распрацавалі і ўвялі ў вучэбны працэс курсы «Філасофія адукацыі» (М.І. Вішнеўскі), «Новыя рэлігійныя рухі» (А.В. Дзячэнка), «Гісторыя філасофскай думкі ў Беларусі» (В.У. Старасценка), «Моладзёжная субкультура» (Н.Ю. Токава) і інш. Упершыню ў Рэспубліцы Беларусь былі выдадзены навучальны дапаможнік па новых рэлігійных рухах (А.В. Дзячэнка, 1998), хрэстаматыя па рэлігіязнаўстве (В.У. Старасценка, 2007), навучальны дапаможнік па філасофіі для студэнтаў педагагічных спецыяльнасцяў (М.І. Вішнеўскі, 2008). Першым у Рэспубліцы Беларусь рэлігіязнаўчым выданнем, зацверджаным Міністэрствам адукацыі ў якасці падручніка для вышэйшых навучальных устаноў, стала праца «Рэлігіязнаўства» (2008) В.У. Старасценкі. З 2007 г. пад рэдакцыяй М.І. Вішнеўскага распрацоўваюцца навучальныя дапаможнікі для сярдніх школ па курсе «Грамадазнаўства».

Калектыў кафедры развівае супрацоўніцтва з Інстытутам філасофіі і Інстытутам гісторыі НАН Беларусі, Нацыянальным інстытутам адукацыі, Упаўнаважаным па справах рэлігій і нацыянальнасцяў Рэспублікі Беларусь, вядзе вялікую асветніцкую працу ва ўстановах адукацыі г. Магілёва. У значнай меры яна злучана з рэлігіязнаўчымі ведамі. У 2009 г. на базе кафедры філасофіі МДУ імя А.А. Куляшова створаны «Рэгіянальны цэнтр рэлігіязнаўчых даследаванняў», мэтай якога з'яўляецца арганізацыя і каардынацыя навукова-даследчай, кансультацыйнай і экспертнай працы ў галіне рэлігіі і свабоды сумлення.

Перспектыўнымі задачамі кафедры з'яўляецца яе якасны рост: абарона падрыхтаваных дысертацый, развіццё навуковых даследаванняў і навукова-метадычнай дзейнасці.

ГІСТАРЫЧНЫ ФАКУЛЬТЭТ

СЁННЯ

У структуру факультэта на сённяшні дзень уваходзяць: дэканат, пяць кафедраў, археалагічная лабараторыя імя В.Ф. Капыціна.

Дэканат

дэкан – кандыдат гістарычных навук, дацэнт Барысенка Уладзімір Васільевіч;
намеснік дэкана па вучэбнай і навуковай рабоце – кандыдат гістарычных навук, дацэнт Бычок Сяргей Міхайлавіч;

намеснік дэкана па ідэалагічнай і выхаваўчай рабоце – Козікава Ірына Анатольеўна;

метадыст па завочным навучанні – Шык Ірына Уладзіміраўна;

сакратар дэканата – Дрэнь Ларыса Анатольеўна;

сакратар дэканата – Бабічава Таццяна Васільеўна.

Кафедра гісторыі і культуры Беларусі

Пурышава Наталля Міхайлаўна, кандыдат гістарычных навук, дацэнт, загадчык кафедры;

Валчок Генадзь Ігнацьевіч, кандыдат гістарычных навук, прафесар;

Дзмітрачкоў Пётр Фролавіч, кандыдат гістарычных навук, прафесар;

Апіок Тамара Уладзіміраўна, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

Парашкоў Сяргей Аляксандравіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

Кавалёва Ларыса Аркадзьеўна, кандыдат гістарычных навук, старшы выкладчык;

Каваленчыкаў Мікалай Мікалаевіч, кандыдат гістарычных навук, старшы выкладчык;

Каляснёва Вольга Вячаславаўна, старшы выкладчык;

Вашчыла Наталля Мікалаеўна, асістэнт;

Сугака Леанід Аляксандравіч, выкладчык;

Буракоў Віктар Мікалаевіч, асістэнт;

Раманько Вікторыя Генадзьеўна, лабарант;

Клімава Вольга Пятроўна, лабарант.

Кафедра ўсеагульнай гісторыі

Рыер Якаў Рыгоровіч, доктар гістарычных навук, прафесар, загадчык кафедры;

Лук'янаў Пётр Рыгоровіч, кандыдат гістарычных навук, прафесар;

Папоў Уладзімір Ільіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

Барысенка Уладзімір Васільевіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

Клімуць Лада Яраславаўна, кандыдат гістарычных навук, старшы выкладчык;

Капыціна Галіна Рыгораўна, старшы выкладчык;

Атрашкевіч Аэліта Валер'еўна, старшы выкладчык;

Бірукоў Аляксей Віктаравіч, старшы выкладчык;

Гуткіна Іна Львоўна, лабарант;

Голубева Алена Сяргееўна, лабарант.

Кафедра ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі

Вараб'ёў Аляксандр Аляксандравіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт,
загадчык кафедры;

Афанасьёў Уладзімір Мікалаевіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

Бандарэнка Канстанцін Міхайлавіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

Шардыка Ігар Уладзіміравіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

Бычок Сяргей Міхайлавіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

Лаўрыновіч Дзмітрый Сяргеевіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

Баранава Алена Валянцінаўна, кандыдат гістарычных навук, старшы выкладчык;

Козікава Ірына Анатольеўна, старшы выкладчык;

Сідарэнка Вольга Уладзіміраўна, выкладчык;

Зямцова Іна Фёдораўна, выкладчык;

Максімава Святлана Іосіфаўна, лабарант;

Осіпчык Ірына Георгіеўна, лабарант.

Кафедра археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін

Марзалюк Ігар Аляксандравіч, доктар гістарычных навук, прафесар, загадчык кафедры;

Агееў Аляксандр Рыгоравіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

Мацюшэўская Марыя Іосіфаўна, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

Коласаў Аляксандр Уладзіміравіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

Табуноў Васіль Васільевіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

Аляксейчыкава Наталля Мікалаеўна, кандыдат гістарычных навук, старшы выкладчык;

Набелахаў Васіль Іванавіч, старшы выкладчык;

Шэкава Людміла Іванаўна, лабарант;

Мазур Раман Андрэевіч, лабарант.

Кафедра філасофіі

Старасценка Віктар Уладзіміравіч, кандыдат філасофскіх навук, дацэнт, загадчык кафедры;

Вішнеўскі Міхаіл Іванавіч, доктар філасофскіх навук, прафесар;

Алянёва Юлія Васільеўна, кандыдат культуралагічных навук, дацэнт;

Дзячэнка Алёг Віктаравіч, кандыдат філасофскіх навук, дацэнт;

Гірына Валянціна Мікалаеўна, кандыдат педагагічных навук, дацэнт;

Лісічкін Уладзімір Міхайлавіч, кандыдат філасофскіх навук, дацэнт;

Часнакоў Мікалай Рыгоравіч, кандыдат філасофскіх навук, дацэнт;

Касценіч Уладзімір Анатольевіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

Жукава Іна Браніславаўна, старшы выкладчык;

Данілевіч Сяргей Аляксандравіч, старшы выкладчык;

Мельнічэнка Юрый Сяргеевіч, старшы выкладчык;

Маісееў Віктар Андрэевіч, старшы выкладчык;

Токава Наталля Юсуфаўна, старшы выкладчык;

Шылка Міхась Кірылавіч, старшы выкладчык;

Маставая Вольга Іванаўна, лабарант;

Пчэльнікава Вольга Леанідаўна, лабарант.

Да свайго 75-гадовага юбілею факультэт прыйшоў з важнымі дасягненнямі. н ператварыўся ў адно з буйных структурных падраздзяленняў установы адукацыі «Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова», падтрымлівае сувязі са шматлікімі ВНУ і навуковымі цэнтрамі Беларусі і замежжа. На 1 верасня 2009 г. тут вучылася 946 студэнтаў, у тым ліку 527 на дзённай форме. Педагагічнай і навуковай дзейнасцю займаюцца 37 штатных выкладчыкаў і 7 штатных сумяшчальнікаў з ліку адміністрацыі ўніверсітэта. Тут працуюць 2 члены-карэспандэнты Беларускай акадэміі адукацыі, 3 дактары навук, 5 прафесараў, 27 дацэнтаў і кандыдатаў навук. Пры гэтым ясны склад прафесарс-

ка-выкладчыцкага калектыву ўвесь час павялічваецца. Толькі на працягу 2009 г. на факультэце было абаронена тры кандыдацкія дысертацыі: А.В. Баранавай (кафедра ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі), Л.Я. Клімуць (кафедра ўсеагульнай гісторыі) і Н.М. Аляксейчыкавай (кафедра археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін). У аспірантуры па накіраваннях кафедраў вучацца два выпускнікі, шэсць выкладчыкаў працуюць над завяршэннем сваіх кандыдацкіх дысертацый, пяцёра – над доктарскімі.

На факультэце працягваюць развівацца навуковыя школы па філасофіі адукацыі, рэлігіязнаўстве, вывучэнні гісторыі цывілізацый, гісторыі палітычных партый і рухаў, археалогіі Беларусі. Пра высокі прафесійны узровень прафесарска-выкладчыцкага калектыву факультэта сведчыць той факт, што толькі за 2008/2009 навучальны год ўбачылі свет 3 манаграфіі, 3 вучэбныя дапаможнікі з Грыфам Міністэрства адукацыі РБ і рэспубліканскага вучэбна-метадычнага аб'яднання па грамадскіх навук, 1 курс лекцый, 17 вучэбна-метадычных дапаможнікаў і матэрыялаў, былі апублікаваны 28 навуковых артыкулаў. Выкладчыкі актыўна ўдзельнічаюць у распрацоўцы як дзяржбюджэтных, так і дагаварных тэм (за апошні год выконвалася 13 тэм з агульным аб'ёмам фінансавання 309,0 млн руб.). Традыцыйнымі сталі дзве штогадовыя міжнародныя навукова-практычныя канферэнцыі, якія праводзяцца кафедрамі факультэта – «Рэлігія і грамадства: актуальныя пытанні сучаснага рэлігіязнаўства» і «Раманаўскія чытанні». Акрамя іх, рэгулярна праводзяцца навуковыя канферэнцыі, прысвечаныя знамянальным датам у гісторыі. Так, у 2008 г. сумесна з Інстытутам гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і Магілёўскім аблвыканкамам была праведзеная міжнародная канферэнцыя «Паўночная вайна 1700 – 1721 гг. і гістарычныя лёсы Еўропы».

Галоўным напрамкам працы факультэта з'яўляецца падрыхтоўка спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй. На цяперашні момант праводзіцца навучанне па дзвюх спецыяльнасцях першай ступені: гуманітарнага профілю «Гісторыя» (у тым ліку па двух напрамках: «Айчынная і ўсеагульная» (са спецыялізацыямі: «Гісторыя Беларусі», «Усеагульная гісторыя», «Гісторыя Расіі», «Гісторыя філасофіі») і «Археалогія» (са спецыялізацыямі: «Каменны і бронзавы

вякі» і «Жалезны век і ранняе сярэднявечча»)) і педагагічнага профілю «Гісторыя. Дадатковая спецыяльнасць» (у тым ліку па дадатковых спецыяльнасцях: «Англійская мова», «Нямецкая мова» (па гэтых дзвюх спецыяльнасцям набор на першы курс у 2008 і 2009 гг. не ажыццяўляўся ў сувязі са скарачэннем колькасці абітурыентаў якія паступаюць на іх), «Рэлігійнаўства», «Сацыяльна-палітычныя дысцыпліны». Выпускнікам прысвойваецца адпаведная кваліфікацыя: «Гісторык. Выкладчык гісторыі і сацыяльна-гуманітарных дысцыплін», «Гісторык-археолог. Выкладчык», «Выкладчык». А таксама пачата падрыхтоўка па спецыяльнасцях другой ступені вышэйшай адукацыі (магістратуры): з 2008 г. – «Айчынная гісторыя», з 2009 г. – «Усеагульная гісторыя». З 1993 г. пры аспірантуры універсітэта адкрыта спецыяльнасць 07.00.02 «Айчынная гісторыя». Першым яе выпускніком у 1996 г. стаў У.В. Барысенка. Зараз ў ёй вучацца чацвёрта аспірантаў на дзённай форме навучання, пяцёра – на завочнай, акрамя таго, да кафедры факультэта прымацаваны трое прэзэндэнтаў.

Асноўнай формай выкладання на ўсіх курсах з'яўляюцца лекцыі і семінарскія заняткі. Яны праходзяць як у традыцыйнай форме, калі асноўнай крыніцай інфармацыі з'яўляецца голас выкладчыка і пісьмовыя крыніцы, так і з выкарыстаннем тэхнічных сродкаў. Укараняюцца ў навучальны працэс сучасныя метадыкі выкладання. Аднак, як ужо адзначалася вышэй, у апошнія гады назіраецца негатыўная тэндэнцыя зніжэння агульнай паспяховасці студэнтаў факультэта, уяўленне пра якую дае табліца 3.

Табліца 3

**Вынікі экзаменацыйных сесій на гістарычным факультэце,
якія прайшлі ў 2007 – 2009 гг.**

Навучальны год	Зімовая сесія						
	Колькасць абавяз. здаваць экз.	Кольк. студ., якія здалі ўсе экз.	у тым ліку				
			Вyd.	Вyd. і добр.	Здав.	Нездав.	Паспях. %
2007/2008	494	364	55	144	7	135	73,7
2008/2009	499	368	30	149	8	131	73,7

Навучальны год	Летняя сесія						
	Колькасць студ. абавяз. здаваць экз.	Кольк. студ., якія здалі ўсе экз.	у тым ліку				
			Вyd.	Вyd. і добр.	Здав.	Нездав.	Паспях. %
2007/2008	470	369	23	159	16	101	78,5
2008/2009	488	385	33	158	6	104	78,9

Аналіз прычын такой сітуацыі паказвае, што нізкі ўзровень ведаў, найперш у студэнтаў, якія вучацца на ўмовах аплаты. Гэта катэгорыя складае на сённяшні момант 49 % ад агульнай колькасці студэнтаў і мае нязначную тэндэнцыю да росту. Так, у бягучым навучальным годзе на першы курс паступіла 62 % платнікаў. Іх адрознівае больш слабы ўзровень базавай падрыхтоўкі і ніжэйшая матывацыя да паспяховай вучобы. У пошуках рашэння гэтай праблемы кафедры факультэта імкнуцца больш актыўна з першых жа дзён знаходжання першакурснікаў у сценах ВНУ ажыццяўляць кіраванне і кантроль за іх адаптацыяй да умоў вышэйшай школы і самастойнай працай. Усё больш з навучальна-метадычнымі мэтамі выкарыстоўваецца патэнцыял Інтэрнэту. Вывучаецца вопыт іншых факультэтаў і вышэйшых навучальных устаноў, паступова ўкараняецца модульна-рэйтывагая сістэма. Прадпрымаюцца і іншыя меры, паспяховая рэалізацыя якіх у перспектыве павінна прывесці да павышэння агульнай паспяховасці.

Археалагічная практыка студэнтаў гістфака

За перыяд навучання амаль кожны студэнт факультэта прымае ўдзел ў археалагічных раскопках, зборы этнаграфічных матэрыялаў, а ў час гісторыка-краязнаўчай практыкі знаёміцца са шматлікімі помнікамі гісторыі горада, вобласці і рэспублікі. Многія з іх актыўна займаюцца вучэбна-даследчыцкай і навукова-даследчыцкай працай. Дзейнічаюць 3 навуковыя гурткі: археалагічны, этнаграфічны, па вывучэнні праблем гісторыі палітычных партый і рухаў; 11 праблемных груп. Напрыклад, пры археалагічнай лабараторыі на базе археалагічнага гуртка створана СHT «Археалогія». Тут працуюць дзве праблемныя групы: па вывучэнні матэрыяльнай і духоўнай культуры беларускага сярэднявечча (кіраўнік – заг. кафедры І.А. Марзалюк) і па вывучэнні каменнага і брон-

завага вякоў Беларусі (кіраўнік – дацэнт А.У. Коласаў). Акрамя гэтага, на базе археалагічнага гуртка і лабараторыі створаны цэнтр археалагічнай рэканструкцыі і рыцарскі клуб. З аднаго боку, гэта дазваляе ажыццяўляць гістарычныя рэканструкцыі метадамі «жывой», эксперыментальнай археалогіі, з другога – папулярызаваць гістарычнае мінулае Беларусі, выхоўваць падрастаючае пакаленне ў духу патрыятызму. Студэнты прымаюць удзел у навукова-практычных канферэнцыях. За мінулы навучальны год на факультэце былі праведзены: рэгіянальная выніковая студэнцкая навукова-практычная канферэнцыя за 2008 г. (красавік 2009 г.); рэгіянальная студэнцкая навукова-практычная канферэнцыя археалагаў «Капыцінскія чытанні» (красавік 2009 г.); факультэцкая студэнцкая навукова-практычная канферэнцыя, прысвечаная 65-й гадавіне вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў (май 2009 г.). На іх студэнты факультэта зрабілі 269 дакладаў і апублікавалі 14 тэзісаў, а на V Рэспубліканскім конкурсе навуковых прац навучэнцаў і студэнтаў «Вялікая Айчынная вайна ва ўдзячнай памяці беларускага народа» гістфак адзначаны адным дыпламам II ступені і двума дыпламамі III ступені.

Важнае месца адводзіцца фізкультуры і спорту. Юнакі і дзяўчаты з усіх курсаў прымаюць актыўны ўдзел у мерапрыемствах як факультэцкага ўзроўню, так і агульнауніверсітэцкіх (у 2009 г. 2-е агульнакаманднае месца ў спартакіядзе студэнтаў універсітэта ў намінацыі «Здароўе» і 3-е – у намінацыі «Спорт»; 1-е месца ў спаборніцтвах па шахматах; 2-е месца – па настольным тэнісе; 3-е месца – па лёгкай атлетыцы), спартыўныя каманды факультэта годна прадстаў-

ляюць яго на абласных спаборніцтвах (у 2008 г. валебольная каманда гістфака заняла 2-е месца ў міжвузаўскай Спартакіядзе Магілёўскай вобласці), а некаторыя студэнты ў складзе зборных каманд ВНУ выезджаюць на Рэспубліканскую ўніверсіяду. Неацэнную дапамогу дэканату ў правядзенні спартыўных і спартыўна-масавых мерапрыемстваў аказвае выкладчык кафедры фізкультуры і спорту, куратар факультэта па фізічнай культуры В.А. Елісеенка.

Крос у межах штогадовай спартакіяды студэнтаў універсітэта (2009 г.)

Добраахвотніцкі рух аб'ядноўвае ў сваіх шэрагах неабыхавых студэнтаў. Яны працягваюць дапамагаць сіроцкаму прытулку ў в. Белая Дрыбінскага раёна. Перад Новым годам ужо традыцыйна праводзіцца акцыя «Падары цацкам другое жыццё». Сабраныя дзіцячыя цацкі затым перадаюцца ў прытулак. Праведзеныя сустрэчы пакідаюць станоўчае ўражанне як у выхаванцаў прытулку, так і ў студэнтаў, маюць вялікае значэнне ў выхаванні пачуццяў спакування і дапамогі блізкаму, садзейнічаюць маральнаму станаўленню будучых педагогаў.

Праводзяць студэнты факультэта акцыі па азеляненні горада і ўборцы тэрыторыі старадаўніх магілёўскіх могілак XIX – пачатку XX ст., што мае важнае значэнне для фарміравання адказнасці за стан навакольнага асяроддзя і захаванасць гістарычнай і культурнай спадчыны, выходзіць патрыётаў малой Радзімы.

Такім чынам, калектыву факультэта шануе і развівае традыцыі, якія закладваліся на працягу 75-гадовай яго гісторыі, імкнецца іх памнажаць, якасна равіваецца і таму глядзіць у будучае з аптымізмам і ўпэўненасцю.

ВЫПУСКНІКІ ГІСТАРЫЧНАГА ФАКУЛЬТЭТА

Як ужо адзначалася, архіўныя дакументы даваеннага часу не захаваліся. Таму аднавіць у поўным аб'ёме прозвішча ўсіх тых хто вучыўся і скончыў гістарычны факультэт сёння не ўяўляецца магчымым. Дадзены раздел – гэта толькі першая спроба прадставіць максімальна поўны спіс (які мы маем на гэты момант). Што датычыцца выпускнікоў факультэта 1930-х – пачатку 1940-х гг., то тут прадстаўлены толькі тыя, хто пасля Вялікай Айчыннай вайны звяртаўся ў інстытут для аднаўлення згубленых дакументаў пра адукацыю. Калі ў нас з'явіцца новыя звесткі і новыя прозвішчы, яны будуць апублікаваны ў наступных выпусках гісторыі факультэта.

Прозвішчы, імёны і імяны па бацьку выпускнікоў прыведзены на рускай мове – мове арыгіналаў загадаў пра прысваенне адпаведнай кваліфікацыі і выдачы дыпламаў аб вышэйшай адукацыі.

1932 год

1. Аронина Анна Цезаревна.
2. Гиткович Степан Семенович.
3. Дубовик Степан Семенович.
4. Хапкалёв Иван Митрофанович.
5. Шмыглевский Михаил.

1933 год

1. Воронцов Феодосий Александрович.
2. Давыдович Анна Ивановна.
3. Дынкин Моисей Борисович.
4. Калмычкова Евдокия Терентьевна.
5. Карасев Василий Никифорович.
6. Коробцов Александр Епифанович.
7. Облодацкая Елизавета Павловна.
8. Сорокина Елизавета Борисовна.

1934 год

1. Шереметьев Алексей Михеевич.

1935 год

1. Жуковский Моисей Герасимович.
2. Журавский Иван Иосифович.
3. Зайцев Борис Игнатьевич.
4. Иванчиков Яков Михайлович.
5. Короткий Пётр Васильевич.
6. Костюкович Евгений Петрович.
7. Кравец Борис Маркович.
8. Курлович Владимир Яковлевич.
9. Левицкий Денис Иосифович.
10. Осовицкая Полина Сифоновна.
11. Прохоров Иван Николаевич.
12. Халенков Филипп Степанович.
13. Шуляковский Иосиф Андреевич.

1936 год

1. Матюшенков Макар Прохорович.
2. Маханьков Филипп Александрович.

1937 год

1. Алексеева Нина Николаевна.
2. Гинзбург Михаил Наумович.
3. Дорошко Кузьма Ефимович.
4. Ковалёв Алексей Архипович.
5. Кондричин Влас Илларионович.
6. Котиков Адам Сафонович.
7. Лесковец Никифор Иванович.
8. Максимов Артем Павлович.
9. Морозов Антон Андреевич.
10. Негрей Владимир Миронович.
11. Новиков Александр Евсеевич.
12. Сырцов Трофим Данилович.
13. Темерюк Петр Иосифович.
14. Шульга Петр Михайлович.

1938 год

1. Алексеев Василий Михайлович.
2. Базылев Александр Сергеевич.
3. Гольц Ирина Андреевна.
4. Гулидов Иван Иванович.
5. Демьянкова Надежда Алексеевна.
6. Злотников Лейба Яковлевич.
7. Искрицкий Михаил Антонович.
8. Козлов Александр Ильич.
9. Колеснёв Никита Иосифович.
10. Политыко Иван Петрович.
11. Фёдоров Павел Лаврионович.
12. Фурик Михаил Понтелеевич.

13. Черткова Мария Ивановна.
14. Чигринов Евгений Климентьевич.
15. Шевров Парфирий Сидорович.
16. Шинкарёв Иван Исаевич.
17. Шугуров Алексей Климентьевич.

1939 год

1. Ананевич Степан Федосович.
2. Баранович Александра Павловна.
3. Давидович Стефан Францевич.
4. Дмитриев Николай Петрович.
5. Дроздов Филипп Семенович.
6. Зимянин Михаил Васильевич.
7. Зятиков Семён Петрович.
8. Каптур Михаил Борисович.
9. Клименков Максим Яковлевич.
10. Коренкович Михаил Куприянович.
11. Куриленко Алексей Антонович.
12. Леонов Фёдор Н.
13. Легковский Николай Иванович.
14. Луковский Станислав Антонович.
15. Луферов Константин Ефремович.
16. Малахов Кузьма Прокофьевич.
17. Михнюк Иван Васильевич.
18. Невядомский Кузьма Сергеевич.
19. Некрасов Тихон Наумович.
20. Панков Петр Захарович.
21. Пастернак Фруза Федосовна.
22. Писаренко Максим Парфёнович.
23. Рак Андрей Иванович.
24. Савельев Исаак Ермолаевич.
25. Саперов Терентий Иванович.
26. Сергушков Захар Артемович.
27. Сикорин Гавриил Куприянович.
28. Сикорин Иван Семенович.
29. Скачков Тихон Артемович.
30. Солодов Ефим Фёдорович.
31. Сытов Павел Петрович.
32. Хаврулин Александр Иванович.
33. Циркин Александр Григорьевич.
34. Чудников Кондратий Алексеевич.
35. Чудович Анна Яковлевна.
36. Шамаль Арсений Никифорович.
37. Щитников Петр Кузьмич.

1940 год

1. Гончаров Петр Филиппович.
2. Добин Лев Файвелевич.
3. Калмыкова Евдокия Терентьевна.
4. Кожевников Григорий Яковлевич.

5. Коржев Михаил Тихонович.
6. Порошков Иван Иванович.
7. Соловьёв Мирон Исаевич.
8. Соловьёв Михаил Исаевич.
9. Стальмахова Мария Антоновна.
10. Трояков Петр Савельевич.
11. Ульянов Иван Иосифович.
12. Филимоненко Константин Михайлович.
13. Хомченко Фёдор Лазаревич.
14. Штейнбук Александр Натанович.

1941 год

1. Балтрушевич Виктор Дорофеевич.
2. Борисовский Василий Егорович.
3. Герстфельд Ирина Георгиевна.
4. Дворяков Илларион Карпович.
5. Жмуровский Сергей Петрович.
6. Ивкин Михаил Константинович.
7. Игнатович Иван Степанович.
8. Кудрявец Георгий Васильевич.
9. Лашкевич Иван Павлович.
10. Носко Николай Александрович.
11. Осмоловский Ясень Иванович.
12. Родюк Дмитрий Лаврентьевич.
13. Терещенко Пётр Сергеевич.
14. Ханин Яков Лазаревич.
15. Хозяев Владимир Тихонович.
16. Цаценко Николай Семёнович.
17. Цейтлин Наум Алтерович.
18. Шаспица Фёдор Сидорович.
19. Шкредов Аким Радионович.
20. Шляхтов Василий Иванович.
21. Щербакон Константин Мартынович.

1946 год

1. Авдеева Мария Михайловна.
2. Андреева Татьяна Алексеевна.
3. Ануфриева Евдокия Романовна.
4. Бедуленко Евдокия Михайловна.
5. Бенухова Анна Ефимовна.
6. Богданова Валентина Панкратовна.
7. Бондарева Матрёна Ивановна.
8. Бордиловская Зоя Михайловна.
9. Буйницкая Лидия Федоровна.
10. Венедиктова Любовь Сергеевна.
11. Викторовская Лариса Александровна.
12. Вишнякова Зоя Андреевна.
13. Волкова Нина Васильевна.

14. Гузова Нина Петровна.
15. Дроздова Юлия Петровна.
16. Зайцева Надежда Михайловна.
17. Зинькович Ольга Николаевна.
18. Зохон Валентина Николаевна.
19. Калистратова Татьяна Федоровна.
20. Кипрач Раиса Ильинична.
21. Киреенко Мария Федоровна.
22. Киселева Татьяна Ивановна.
23. Ковалькова Вера Моисеевна.
24. Коробкова Нина Афанасьевна.
25. Коровацкая Евгения Феоктистовна.
26. Лукашѣв Иван Иванович.
27. Мельникова Зоя Сазоновна.
28. Менчинская Елена Ивановна.
29. Моисеева Мария Капитоновна.
30. Москолѣва Мария Николаевна.
31. Мырмович Анна Иоановна.
32. Наумович Варвара Никитична.
33. Низовцова Валентина Павловна.
34. Павлова Лилия Денисовна.
35. Пашкеева Елизавета Денисовна.
36. Поддубская Анна Артѣмовна.
37. Ресентович Анна Станиславовна.
38. Сакович Антонина Фѣдоровна.
39. Самусѣва Евгения Александровна.
40. Севенкова Мария Федоровна.
41. Секацкая Ядвига Антоновна.
42. Семашко Лидия Тимофеевна.
43. Скачкова Мария Демьяновна.
44. Соколова Лидия Михайловна.
45. Степанов Василий Артемович.
46. Хоменко Ольга Яковлевна.
47. Хорошавко Екатерина Дмитриевна.
48. Хохлов Николай Герасимович.
49. Чернявская Матрена Александровна.
50. Шадракова Зинаида Семѣновна.
51. Шелегова Софья Николаевна.

**Историко-филологическое отделение
Учительского института
(история и белорусский язык)**

1. Аладьева Мария Васильевна.
2. Алексеенко Мария Тимофеевна.
3. Алексеенко Надежда Даниловна.
4. Альшевская Прасковья Федоровна.
5. Беляк Анна Семѣновна.

6. Боровикова Нина Тимофеевна.
7. Борташѣва Надежда Михайловна.
8. Быкова Любовь Филипповна.
9. Васькова Нина Кузьминична.
10. Генералова Юлия Михайловна.
11. Геращенко Лидия Николаевна.
12. Гецерова Ева Тимофеевна.
13. Головкова Ольга Трафимовна.
14. Грищенко Татьяна Романовна.
15. Гусаревич Вера Михайловна.
16. Дриго Анна Степановна.
17. Жакова Мария Семеновна.
18. Журавская Ольга Матвеевна.
19. Ильина Мария Борисовна.
20. Кайданова Анна Григорьевна.
21. Капшукова Мария Ивановна.
22. Капшукова Надежда Игнатьевна.
23. Кондратенко Мария Афанасьевна.
24. Кустовская Лидия Якимовна.
25. Лапетнина Ольга Карпеевна.
26. Малинина Лидия Корниловна.
27. Матвееенко Валентина Ивановна.
28. Матюшенок Надежда Дмитриевна.
29. Матюшенок Ольга Савельевна.
30. Мельникова Людмила Андреевна.
31. Орлова Екатерина Титовна.
32. Печковская Тамара Андреевна.
33. Пригожинская Вера Моисеевна.
34. Проволенко Вера Парфиловна.
35. Репинская Ольга Савельевна.
36. Слесарева Мария Владимировна.
37. Софронова Маргарита Александровна.
38. Титова Софья Антоновна.
39. Тихонова Клавдия Кондратьевна.
40. Тищенко Прасковья Адамовна.
41. Тромтачѣва Татьяна Викторовна.
42. Угликова Надежда Терентьевна.
43. Федосова Ольга Карповна.
44. Фиолковская Анастасия Михайловна.
45. Цыгельникова Надежда Тарасовна.
46. Чупилина Матрена Федоровна.
47. Шабашова Елена Семеновна.
48. Шабусова Вера Фѣдоровна.
49. Шерстнѣва Надежда Григорьевна.
50. Шпаникова Евдокия Ефимовна.
51. Ястремская Альбина Леонидовна.

1947 год

1. Башкирова Христина Антоновна.
2. Берёзко Лидия Ануфриевна.
3. Берёзко Татьяна Ануфриевна.
4. Бересневич Галина Станиславовна.
5. Босаченко Анастасия Давидовна.
6. Бунько Василий Кузьминич.
7. Буркова Валентина Семёновна.
8. Гавриленко Екатерина Антоновна.
9. Герчикова Александра Исааковна.
10. Голикова Валерия Ивановна.
11. Гусаревич Валентина Андреевна.
12. Даморецкая Янина Павловна.
13. Демьяненко Пётр Сергеевич.
14. Дервоедов Михаил Николаевич.
15. Дудкин Иван Никифорович.
16. Ермакова Валентина Ефимовна.
17. Заблоцкая Вера Герасимовна.
18. Исачкина Ольга Ивановна.
19. Киселёва Антонина Георгиевна.
20. Коптелёва Анастасия Ильинична.
21. Кот Филипп Иванович.
22. Кочуро Мария Аврамовна.
23. Кузнецова Ефросинья Довыдовна.
24. Купершмидт Рахила Самуиловна.
25. Кученко Лидия Ивановна.
26. Кученко Раиса Ивановна.
27. Лосева Ольга Родионовна.
28. Маевский Николай Викентьевич.
29. Миронова Екатерина Фёдоровна.
30. Низовцова Ольга Филипповна.
31. Парховникова Инна Львовна.
32. Пивцова Вера Максимовна.
33. Прудниченко Антонина Тимофеевна.
34. Сазонова Серафима Петровна.
35. Северина Елена Владимировна.
36. Сенокосова Мария Ивановна.
37. Симхович Елизавета Григорьевна.
38. Сковородина Тамара Антоновна.
39. Тиркельтауб Израиль Танаевич.
40. Утина Антонина Харламовна.
41. Фельдман Цима Львовна.
42. Шумская Александра Алексеевна.

1948 год

1. Абрамович Надежда Николаевна.
2. Абрамович Ольга Павловна.
3. Азаревич Елизавета Павловна.
4. Азаревич Нина Ивановна.

5. Аксёнова Нина Павловна.
6. Антипенко Вера Стефановна.
7. Балалова Надежда Дмитриевна.
8. Бальцевич Янина Альбиновна.
9. Бордовская Нина Николаевна.
10. Борисова Евдокия Ульяновна.
11. Боровикова Анастасия Ивановна.
12. Борозинец Александр Иванович.
13. Буланович Евгения Дмитриевна.
14. Воронцов Иван Анисимович.
15. Воскобойникова Валентина Васильевна.
16. Ганкина Дора Абрамовна.
17. Горлачёва Елизавета Варфоломеевна.
18. Грабницкая Клавдия Григорьевна.
19. Гуликова Нина Сергеевна.
20. Гунева Варвара Семеновна.
21. Гунькова Евдокия Лаврентьевна.
22. Далецкая Анастасия Никифоровна.
23. Длугоканская Ванда Михайловна.
24. Дмитриева Любовь Владимировна.
25. Дучкова Елена Ефимовна.
26. Ермакова Ксения Степановна.
27. Жарновская Мария Ивановна.
28. Заикина Клавдия Ефимовна.
29. Ивицкая Мария Александровна.
30. Кашуро Нина Ивановна.
31. Козлова Ольга Игнатьевна.
32. Красненков Михаил Михайлович.
33. Кротова Татьяна Ерофеевна.
34. Кудрявцева Зинаида Герасимовна.
35. Кузнецова Мария Алексеевна.
36. Липинский Леонид Павлович.
37. Маневская Прасковья Малаховна.
38. Мельникова Нина Ивановна.
39. Молошенко Николай Антонович.
40. Никитенко Валентина Карповна.
41. Новикова Зинаида Захаровна.
42. Печкурова Нина Константиновна.
43. Пивоварова Надежда Григорьевна.
44. Полинченко Виктор Сидорович.
45. Попель Лариса Николаевна.
46. Попель Мария Ермолаевна.
47. Самсоненко Антонина Никифоровна.
48. Сидоренко Нина Дмитриевна.
49. Силяева Мария Александровна.

50. Созонович Антонина Владимировна.
51. Стрельцов Максим Егорович.
52. Тарабарова Елена Митрофановна.
53. Хромова Татьяна Ефимовна.
54. Чубанова Мария Петровна.
55. Шавелько Надежда Захаровна.
56. Шестакова Зоя Петровна.
57. Шорникова Галина Ивановна.
58. Шугалей Мария Сергеевна.
59. Щедраков Иван Миронович.
60. Янукова Елена Дмитриевна.

1949 год

1. Алехнович Лидия Ивановна.
2. Антонова Мария Семёновна.
3. Астапенко Иосиф Маркович.
4. Башаримов Василий Евдокимович.
5. Беляева Тамара Кузминична.
6. Бибиков Фёдор Михайлович.
7. Болмотов Дмитрий Степанович.
8. Борович Казимир Александрович.
9. Василькова Нина Романовна.
10. Витюгова София Анисимовна.
11. Гоноровский Михаил Яковлевич.
12. Григорьева Зинаида Евменовна.
13. Давыдова Ривека Иосифовна.
14. Дайнеко Владимир Алексеевич.
15. Демидова Нина Ивановна.
16. Денисова Мария Максимовна.
17. Денишкевич Людвиг Антоновна.
18. Дмитриева Вера Владимировна.
19. Емельянова Мария Кирилловна.
20. Журавкова Надежда Ивановна.
21. Завальников Михаил Филиппович.
22. Ильющенко Екатерина Игнатьевна.
23. Калистратов Михаил Матвеевич.
24. Кашуро Таисия Тимофеевна.
25. Киселёв Фёдор Григорьевич.
26. Ковалевская Валентина Григорьевна.
27. Козлов Иван Стефанович.
28. Коноплёва Вера Артёмовна.
29. Копылов Владимир Денисович.
30. Корольков Михаил Иванович.
31. Кравчук Ольга Михайловна.
32. Кубарев Пётр Максимович.
33. Кузёмкина Нина Павловна.
34. Курбако Валентина Петровна.
35. Лапенис Бранислава Антоновна.
36. Лапикова Пелагея Сергеевна.

37. Латушкин Захар Григорьевич.
38. Максимовцов Николай Игнатьевич.

39. Миренкова Матрёна Павловна.
40. Молахова Галина Иосифовна.
41. Моторенко Иван Михайлович.
42. Невинский Виктор Васильевич.
43. Ножников Алексей Акинфович.
44. Павленкович Александра Еремеевна.
45. Павлюченко Александр Петрович.
46. Панфилович Владислава Михайловна.

47. Пасенков Пётр Артёмович.
48. Пилото Виктор Петрович.
49. Пластинин Владимир Аркадьевич.
50. Сентюров Михаил Павлович.
51. Силкин Владимир Петрович.
52. Смирнова Людмила Николаевна.
53. Соркина Мария Львовна.
54. Тарасов Степан Алексеевич.
55. Тимашков Григорий Радионович.
56. Улитёнок Тамара Павловна.
57. Урина Любовь Семёновна.
58. Черненко Надежда Никифоровна.
59. Черчес Лейзер Вульфович.
60. Шестакова Татьяна Яковлевна.
61. Шинкевич Надежда Алексеевна.
62. Шифрина Роза Вениаминовна.
63. Шуб Ента Абрамовна.

1950 год

1. Аврамов Николай Данилович.
2. Адриха Пётр Алексеевич.
3. Азаревич Валентина Ивановна.
4. Анисимова-Петрова Надежда Дмитриевна.
5. Воробьёв Фёдор Яковлевич.
6. Гоповешкин Адам Иванович.
7. Горлачёва Нина Купреевна.
8. Жеребцов Владимир Исидорович.
9. Захарова Вера Михайловна.
10. Иванчикова-Сидорцова Антонина Максимовна.
11. Игнатенко Павел Никитич.
12. Игнатов Демьян Иванович.
13. Ильющенко Игорь Николаевич.
14. Князев Павел Никитович.
15. Козинец Аркадий Ефимович.
16. Козлов Иван Игнатьевич.

17. Колосков Александр Платонович.
18. Крутолевич Антонина Ивановна.
19. Лазуркина Зельда Вульфовна.
20. Мандельштам Эмилия Львовна.
21. Микулич Елена Емельяновна.
22. Минайлов Николай Остапович.
23. Минина Нина Александровна.
24. Науменкова-Адерихо Маргарита Михайловна.

25. Орлова Нина Титовна.
26. Осмоловский Александр Викторович.

27. Петренко Эсса Самуиловна.
28. Петров Василий Алексеевич.
29. Петров Евгений Петрович.
30. Прибыткин Пётр Абрамович.
31. Скороходова Антонина Савельевна.
32. Соколов Владимир Павлович.
33. Сопромещкий Василий Филиппович.
34. Сысоев Михаил Ануфриевич.
35. Тарасенко Фёдор Алексеевич.
36. Юдаева Тамара Николаевна.
37. Яковлев Евгений Иванович.

1951 год

(истфак педагогический)

1. Антонов Василий Карпович.
2. Борохова Мария Михайловна.
3. Бутромеев Пётр Андреевич.
4. Галиносский Александр Емельянович.
5. Грахольская Тамара Васильевна.
6. Директоренко Владимир Михайлович.

7. Дюбакова Мария Григорьевна.
8. Жарина Ольга Зосимовна.
9. Игнатова Инесса Васильевна.
10. Каган Фаина Владимировна.
11. Казинец Раиса Ефимовна.
12. Кравченко Леонид Митрофанович.
13. Лобановский Леонид Васильевич.
14. Луговцова Галина Максимовна.
15. Мациков Иван Иванович.
16. Миркина Эмилия Марковна.
17. Олейников Пётр Ефимович.
18. Орловский Бронислав Иванович.
19. Пицкель Анна Соломоновна.
20. Рубанов Евгений Васильевич.
21. Савицкая Франциска Адольфовна.

22. Савкович Нина Георгиевна.
23. Свиридова Валентина Сергеевна.
24. Семенкова Нила Максимовна.
25. Смолякова Эсфирь Абрамовна.
26. Титова Любовь Константиновна.
27. Штукмейстер Фаня Давыдовна.
28. Шульман Елена Филиповна.

1951 год (истфак учительский)

1. Артёменко Галина Семёновна.
2. Афанасенко Василий Сидорович.
3. Боровиков Михаил Яковлевич.
4. Дедуро Василий Павлович.
5. Демидова Лариса Кузьминична.
6. Денисова Евдокия Сидоровна.
7. Дмитрусёва Ольга Никифоровна.
8. Дубяго Нина Спиридоновна.
9. Жарикова Мария Михайловна.
10. Зинькевич Николай Васильевич.
11. Иванчикова Надежда Емельяновна.
12. Кирсанова Екатерина Макаровна.
13. Клишко Надежда Тимофеевна.
14. Ковалёв Василий Филиппович.
15. Козлов Константин Кириллович.
16. Кононов Георгий Ануфриевич.
17. Коробицкий Павел Фёдорович.
18. Крупенько Ядвига Изюфатовна.
19. Круталевич Елена Артёмовна.
20. Марченко Тамара Васильевна.
21. Матвеева Лидия Анисимовна.
22. Миколуцкая Галина Александровна.
23. Моисеева Лидия Ивановна.
24. Окулович Мария Семёновна.
25. Парецкая Варвара Ивановна.
26. Самуськов Владимир Иванович.
27. Сенакосова Анна Адамовна.
28. Серафимович Нина Григорьевна.
29. Чернова Антонина Михайловна.
30. Яцко Галина Ивановна.

1952 год

1. Атрошкина Валентина Михайловна.
2. Бородинец Константин Иванович.
3. Бровикова Антонина Платоновна.
4. Войтович Сергей Данилович.
5. Городецкий Адам Адамович.
6. Ермолина Инесса Григорьевна.
7. Ершенико Галина Емельяновна.
8. Жукова Валентина Дёменовна.
9. Забрянская Фаина Яковлевна.

10. Мохова Нина Артёмовна.
11. Никаинук Владимир Александрович.
12. Потычко Григорий Данилович.
13. Семашко Зинаида Георгиевна.
14. Сквина Ольга Андреевна.
15. Шатило Валентина Николаевна.
16. Швенская Лидия Александровна.
17. Штындик Лидия Ильинична.
18. Яськова Дина Фёдоровна.

1953 год

1. Андреева Мария Кузьминична.
2. Бардиловский Владимир Андреевич.
3. Беленький Айзик Мардуфович.
4. Бич Мария Рафаиловна.
5. Винниковак-Углова Лариса Петровна.
6. Гиндина Ривекка Давыдовна.
7. Гогалинский Ильядефанс Иосифович.
8. Гозман Леонид Маркович.
9. Ерёмкина Светлана Фёдоровна.
10. Жижкин Фёдор Викторович.
11. Иванова Лариса Сергеевна.
12. Ивашко Татьяна Кирилловна.
13. Ильина-Бучиева Галина Михайловна.
14. Индюков Иван Ефимович.
15. Килессо Раиса Васильевна.
16. Кильчицкая Людмила Георгиевна.
17. Кожемяко Алексей Мартынович.
18. Ларьков Леонид Алексеевич.
19. Манышев Михаил Николаевич.
20. Миренкова Раиса Стефановна.
21. Ошерова-Беленькая Фаина Ефимовна.
22. Павловская Евлокия Лукьяновна.
23. Пинус Евгения Юрьевна.
24. Рубенина Анна Георгиевна.
25. Рябыко Нина Ефимовна.
26. Сапежинская Валентина Ильинична.
27. Сивограков Владимир Максимович.
28. Сихарёва Нина Кондратьевна.
29. Тимофеева Лариса Порфировна.
30. Энштейн Белла Борисовна.
31. Юрчик Нинель Фёдоровна.
32. Яновский Василий Ефимович.

1954 год

1. Авсенко Иван Романович.

2. Акулов Анатолий Владимирович.
3. Ахролович Георгий Аркадьевич.
4. Белеев Фёдор Антонович.
5. Бушляков Григорий Филиппович.
6. Валюнеженич Вера Евстафьевна.
7. Виторская Римма Александровна.
8. Гарбузова Галина Александровна.
9. Георгиевский Олег Гаврилович.
10. Гольцев Владимир Денисович.
11. Демьянов Владимир Михайлович.
12. Драчёва Людмила Васильевна.
13. Ермакова Клавдия Ефимовна.
14. Зискинд Арон Нукович.
15. Карнилова Инесса Дмитриевна.
16. Ковалёв Николай Сергеевич.
17. Комар Наталья Александровна.
18. Коробанов Василий Григорьевич.
19. Коссов Леонид Иванович.
20. Котырко Регина Александровна.
21. Кричко Нина Александровна.
22. Кулакин Александр Павлович.
23. Курчевская Полина Ильинична.
24. Лаппо София Лаврентьевна.
25. Манкевич Клара Михайловна.
26. Медикова Надежда Петровна.
27. Навицкая Мария Филипповна.
28. Никеева Мария Филипповна.
29. Перепечкин Василий Киреевич.
30. Полякова Раиса Борисовна.
31. Рассохин Александр Сергеевич.
32. Рыскин Владимир Евгеньевич.
33. Сохор Иосиф Несанелевич.
34. Таритков Анатолий Васильевич.
35. Терляев Вадим Григорьевич.
36. Трусова Зоя Игнатьевна.
37. Фомин Александр Терентьевич.
38. Францкевич Степан Доминикович.
39. Чахацкая Мера Хаймовна.
40. Шамиро Иван Захарович.
41. Шитиков Аркадий Прокофьевич.
42. Янкулина Домна Григорьевна.

1955 год

1. Андреев Александр Титович.
2. Володько Татьяна Михайловна.
3. Грекова Антонина Егоровна.
4. Жижкин Алексей Артёмович.
5. Журавский Анатолий Фомич.
6. Казаков Геннадий Прокофьевич.

7. Климов Анатолий Емельянович.
8. Козодеев Владимир Петрович.
9. Колымов Никон Михайлович.
10. Крупень Антонина Александровна.
11. Кулешов Василий Исаакович.
12. Михневич Галина Николаевна.
13. Мышицкая Зинаида Юльевна.
14. Плешаков Владимир Ильич.
15. Прокопенко Владимир Иванович.
16. Расентова Вера Петровна.
17. Решко Лариса Константиновна.
18. Рухнова Галина Васильевна.
19. Свириденко Нина Степановна.
20. Тарашук Ольга Михайловна.
21. Шевкунова Лидия Ивановна.
22. Шевчик Майя Степановна.
23. Шкуренкова Валентина Андреевна.

1956 год

1. Авсеевич Валентина Константиновна.
2. Акинчиц Владимир Карлович.
3. Анкинович Кима Фёдоровна.
4. Ануфриев Виктор Антонович.
5. Арешкова Зинаида Яковлевна.
6. Баньковская Вера Сергеевна.
7. Барковская Инна Гавриловна.
8. Баронка Пётр Григорьевич.
9. Бахмачёва Мила Андреевна.
10. Башкашова Зинаида Васильевна.
11. Бельская Мария Иосифовна.
12. Белязо Елена Павловна.
13. Бондикова-Смирнова Валентина Петровна.
14. Бородовская Ольга Евтихеевна.
15. Буляк Мария Ивановна.
16. Буренкова Юлия Тихоновна.
17. Валлийский Владимир Сергеевич.
18. Валушкин Владимир Дмитриевич.
19. Веретенникова Валентина Даниловна.
20. Воронько Татьяна Андреевна.
21. Гавриленко Галина Ивановна.
22. Галецкая Антонина Ильинична.
23. Галецкая Зинаида Сергеевна.
24. Гладченко Людмила Леонидовна.
25. Гореликов Иван Леонович.
26. Горнак-Стук Вера Марковна.
27. Данова Любовь Адольфовна.

28. Деденкова Вера Ивановна.
29. Демешкевич-Коновалова Лёля Карловна.
30. Демешкевич Татьяна Антоновна.
31. Додолева Зинаида Константиновна.
32. Дрозд Виктор Павлович.
33. Дядюк Нина Демьяновна.
34. Елисеева Евгения Сергеевна.
35. Ерман Зинаида Платоновна.
36. Ермолаева Софья Александровна.
37. Ермоленко Степан Васильевич.
38. Желиховская Вольдемара Игнатьевна.
39. Жоли Маргарита Владимировна.
40. Жук Василий Васильевич.
41. Забавская Галина Николаевна.
42. Казакова Валентина Ивановна.
43. Кальянов Виктор Профимьевич.
44. Каспирович Татьяна Сергеевна.
45. Кириллова Галина Львовна.
46. Коваленко Валентина Никифоровна.
47. Коврижко Раиса Алексеевна.
48. Козлова Надежда Никоноровна.
49. Колдунова Раиса Никоноровна.
50. Колоскова Любовь Александровна.
51. Костеневич Софья Артёмовна.
52. Котов Леонид Романович.
53. Красницкий Александр Максимович.
54. Криштоненко Семён Иванович.
55. Кузьмиченко Вера Григорьевна.
56. Кузюренко Раиса Ивановна.
57. Кучинская Галина Викентьевна.
58. Лавриненко Любовь Михайловна.
59. Ларкова Юлия Мартыновна.
60. Лугавцов Анатолий Иванович.
61. Тросницкий Николай Максимович.
62. Мартынков Василий Иванович.
63. Масалкова Нина Андреевна.
64. Мерзлова Галина Кирилловна.
65. Могучая Лилия Георгиевна.
66. Мухомендриков Иван Иосифович.
67. Некрасова Вера Дмитриевна.
68. Николаенко Николай Романович.
69. Новроцкая Галина Филипповна.
70. Осипов Александр Иванович.
71. Петрова Валентина Петровна.
72. Прохорова Анна Фёдоровна.
73. Прусенкова Владислава Тимофеевна.

74. Пятница Геннадий Михайлович.
75. Реентович Мина Станиславовна.
76. Романовская Елизавета Николаевна.
77. Савченкова Раиса Филипповна.
78. Сапежинская Галина Ильинична.
79. Сельченко Софья Семёновна.
80. Семченко Валентина Трофимовна.
81. Сенкевич Зоя Ивановна.
82. Слепцова Елена Петровна.
83. Слободич Мария Петровна.
84. Смолякова Евгения Никитична.
85. Соркин Соломон Петрович.
86. Сохоцкая Аэлита Всеволодовна.
87. Ткачёва Людмила Степановна.
88. Трипук Лилия Владимировна.
89. Устинова Люда Васильевна.
90. Фельдшерова Валентина Семёновна.
91. Хруцкая Лариса Ивановна.
92. Черкасова Лидия Григорьевна.
93. Чубукова Анна Ивановна.
94. Шаванова Лариса Ефимовна.
95. Шленок Валентина Марковна.
96. Шульговская Динаида Васильевна.
97. Яковлева Роза Васильевна.
98. Якубовская Алла Кирилловна.
99. Янченко Николай Игнатьевич.
100. Яцко Мария Александровна.

**Историко-географический факультет
1958 год**

1. Азаревич Валентина Степановна.
2. Андреева Зоя Петровна.
3. Аноева Лидия Васильевна.
4. Антонцев Александр Васильевич.
5. Арабей Фатиния Ивановна.
6. Артёмова Валентина Илларионовна.
7. Асмоловская Ядвига Васильевна.
8. Балахонова Анна Ивановна.
9. Балычёва Нианэлла Ефимовна.
10. Бейзерова София Борисовна.
11. Белавская Любовь Васильевна.
12. Бондаренко Владимир Антонович.
13. Бoryсевич Валентина Ипполитовна.
14. Брановец Валентина Фёдоровна.
15. Бруквенков Иван Степанович.
16. Бутраменко Таисия Станиславовна.
17. Василенко Зинаида Васильевна.
18. Васильева Валентина Фёдоровна.
19. Веремеенко Светлана Андреевна.

20. Верещагина Лариса Васильевна.
21. Вигуро Виктор Никифорович.
22. Витковский Леонид Петрович.
23. Войтович Галина Иосифовна.
24. Волков Виктор Анисимович.
25. Гайс Анна Ивановна.
26. Гиндин Соломон Ефимович.
27. Глушаков Владимир Иванович.
28. Говрушко Татьяна Силовна.
29. Голубева Зинаида Николаевна.
30. Голубева Надежда Петровна.
31. Голцова Лариса Дмитриевна.
32. Горбачёва Валентина Алексеевна.
33. Григорьева Вера Самуйловна.
34. Гришанова Раиса Ивановна.
35. Гришанович Нинеля Владимировна.
36. Грохотский Иван Нестерович.
37. Грузинская Лариса Николаевна.
38. Гудок Надежда Александровна.
39. Демидова Лидия Егоровна.
40. Дивонина Дина Константиновна.
41. Дивонина Зинаида Прониславовна.
42. Долголева Матрёна Васильевна.
43. Доморцкая Алина Петровна.
44. Доросевич Лилия Александровна.
45. Драгилева Валентина Васильевна.
46. Евдокимова Нина Семёновна.
47. Задова Сара Борисовна.
48. Зарх Борис Эвсерович.
49. Зискин Владимир Абрамович.
50. Зяпаева Эмма Афанасьевна.
51. Иванова Елена Борисовна.
52. Иванова Ольга Мифодьевна.
53. Иванцова Зоя Романовна.
54. Иванченко Диана Михайловна.
55. Ильина Нина Михайловна.
56. Казакова Нина Евдокимовна.
57. Карбут Тамара Филипповна.
58. Кветинская Раиса Григорьевна.
59. Кишанкова Надежда Трофимовна.
60. Кислякова Анна Петровна.
61. Клепикова Раиса Андреевна.
62. Климук Евгений Антонович.
63. Ковришко Людмила Фёдоровна.
64. Кожаккина Анна Александровна.
65. Коновалов Виктор Натанович.
66. Корицкий Григорий Васильевич.
67. Корнеев Раиса Михайловна.

68. Королькова Вера Тарасовна.
69. Косакова Мария Ефимовна.
70. Косарыгина Клавдия Григорьевна.
71. Коток Зинаида Фёдоровна.
72. Котусёв Александр Васильевич.
73. Кравцова Мария Павловна.
74. Кравчинская Дина Павловна.
75. Кравчинский Евгений Фёдорович.
76. Кривенко Ольга Алексеевна.
77. Крусевич Ада Григорьевна.
78. Кудашкина Альбина Константиновна.
79. Кузнецова София Григорьевна.
80. Куприенко Анна Михайловна.
81. Лашкова Любовь Ивановна.
82. Левченко Валентина Васильевна.
83. Лейко Зинаида Петровна.
84. Лелёва Раиса Григорьевна.
85. Лепешинская Зинаида Ивановна.
86. Лиов Яков Моисеевич.
87. Макаревич Антон Александрович.
88. Макарова Зоя Степановна.
89. Марченко Нинель Павловна.
90. Матвеев Валентин Борисович.
91. Мацкевич Ирина Яковлевна.
92. Мельникова Ольга Александровна.
93. Мешковская Ольга Петровна.
94. Мещаненко Кима Сергеевна.
95. Михасёва Майя Степановна.
96. Молоткова Матрёна Матвеевна.
97. Морговцова Тамара Тимофеевна.
98. Морозова Нина Михайловна.
99. Назарова Валентина Фёдоровна.
100. Нестеренко Михаил Лукич.
101. Никитенко Антонина Ивановна.
102. Никитина Мария Кононовна.
103. Новикова Евгения Сергеевна.
104. Островцова Юлия Афанасьевна.
105. Павловская Людмила Ивановна.
106. Павлюченко Валентина Павловна.
107. Пеклина Лидия Ивановна.
108. Петровская Галина Иосифовна.
109. Петруша Феликс Иванович.
110. Писарик Константин Антонович.
111. Подлипский Макс Яковлевич.
112. Понкратова Вера Ефимовна.
113. Попова Валентина Фёдоровна.
114. Прокофьева Елизавета Давыдовна.
115. Пуков Фёдор Васильевич.
116. Пукова Анна Макаровна.
117. Раскин Эдуард Наумович.
118. Рыбаков Сергей Архипович.
119. Рыбакова Эмма Афанасьевна.
120. Савченко Роза Ивановна.
121. Сазоненко Любовь Евлампеевна.
122. Самуйлова Людмила Терентьевна.
123. Самусенко Валентина Никифоровна.
124. Самцов Евстафий Кузьмич.
125. Секацкая София Ипполитовна.
126. Сергеева Вера Ивановна.
127. Сильченко Мария Павловна.
128. Скачков Фёдор Аксёнович.
129. Сныткова Нина Егоровна.
130. Соловьёва-Дунец Валентина Михайловна.
131. Спиридович Нина Петровна.
132. Старовойтова Клара Федосовна.
133. Терентьева Лидия Ивановна.
134. Терехова Анна Ивановна.
135. Тимощенко Александр Ануфриевич.
136. Тимощенко Ирина Ивановна.
137. Толкачёв Александр Егорович.
138. Трубецкой Евгений Григорьевич.
139. Фёдоров Леонид Никифорович.
140. Фельдман Белла Ароновна.
141. Филиппова Лидия Васильевна.
142. Храмцова Анастасия Устиновна.
143. Циперман Геня Давыдовна.
144. Чаус Валентина Мартиновна.
145. Черняк Евгения Михайловна.
146. Чигиринова Зоя Фёдоровна.
147. Шарипо Лилия Васильевна.
148. Шибeko Людмила Васильевна.
149. Шингарёв Георгий Дмитриевич.
150. Шухто Иван Григорьевич.
151. Юркова Альбина Васильевна.
152. Юркова Екатерина Петровна.
153. Якубенья Ольга Антоновна.
154. Якубсон Евгения Ициковна.
155. Яндальская Валентина Станиславовна.
156. Янчуковская Людмила Ивановна.

Историко-географический факультет.

1959 год

1. Адамович Валентина Алексеевна.

2. Азаркевич Александр Исаевич.
3. Алексюк Эмилия Иосифовна.
4. Алешкевич София Арсентьевна.
5. Аршакийн Жанна Александровна.
6. Балобин Вадим Никифорович.
7. Баханко Вера Григорьевна.
8. Болычёва Нина Петровна.
9. Борисевич Владимир Леонович.
10. Босов Пётр Иванович.
11. Брейгина Генриетта Яковлевна.
12. Булло Нина Степановна.
13. Винникова Раиса Петровна.
14. Волкова Валентина Иосифовна.
15. Воробьёв Александр Иванович.
16. Воробьёв Николай Матвеевич.
17. Галковский Николай Ильич.
18. Геноров Иван Петрович.
19. Горелик Ольга Сергеевна.
20. Горелова Лидия Семёновна.
21. Григорьева Анна Александровна.
22. Гуторева Мария Михайловна.
23. Денисенко Олег Николаевич.
24. Доконова Таиса Герасимовна.
25. Дробышевская Евгения Михайловна.
26. Дробышевский Владимир Павлович.
27. Дударев Михаил Никитич.
28. Дударева Алла Семёновна.
29. Желудко Евгений Антонович.
30. Жукова Валентина Николаевна.
31. Зайкина Надежда Михайловна.
32. Зайцева Анастасия Игнатьевна.
33. Зелинская Галина Матвеевна.
34. Зуб Алла Ивановна.
35. Игнатенко Геннадий Тимофеевич.
36. Изох Степан Иванович.
37. Ильенкова Анна Иосифовна.
38. Карпова Нина Фёдоровна.
39. Кегелева Анна Петровна.
40. Ковалевский Владимир Иванович.
41. Козлов Виктор Федорович.
42. Козлова Ираида Петровна.
43. Колбушкин Анатолий Филиппович.
44. Коновалова Ирена Николаевна.
45. Кононович Светлана Павловна.
46. Короткеева Эмма Владимировна.
47. Котанский Владимир Сергеевич.
48. Кравченко Александра Федоровна.
49. Крисевич Анна Антоновна.
50. Крюк Элла Митрофановна.
51. Курто Алексей Евсеевич.
52. Кушлеев Пётр Иванович.
53. Лаврова Неля Леонидовна.
54. Лёля Валентина Сергеевна.
55. Лонская Галина Станиславовна.
56. Лукьянова София Абрамовна.
57. Лускина София Залмановна.
58. Лысковская Ольга Васильевна.
59. Максакова Мария Иосифовна.
60. Малиновская Людмила Яковлевна.
61. Маноненко Азя Андреевна.
62. Маньшев Николай Мартынович.
63. Машевская Людмила Ивановна.
64. Мельникова Роза Егоровна.
65. Мешкова Неля Борисовна.
66. Минкина Евгения Давыдовна.
67. Мойхет Соня Натановна.
68. Ольховик Галина Михайловна.
69. Остапенко Антонина Александровна.
70. Пеорович Анатолий Петрович.
71. Плотникова Лариса Николаевна.
72. Поддубская Варвара Павловна.
73. Подобед Эдуард Григорьевич.
74. Попова Вера Ильинична.
75. Пуховская Светлана Станиславовна.
76. Пыж Инесса Ивановна.
77. Раввина Людмила Михайловна.
78. Ралько Неонила Степановна.
79. Раскина Лилия Лазаревна.
80. Ратобильский Иосиф Артёмович.
81. Рогова София Ивановна.
82. Руссиян Анна Николаевна.
83. Савина Мария Игнатьевна.
84. Савкина Галина Ефимовна.
85. Савкина Тамара Федоровна.
86. Самуйлёнок Иван Егорович.
87. Свириденко Лидия Ивановна.
88. Секацкая Зося Игнатьевна.
89. Сивограков Вячеслав Максимович.
90. Слепцова Нина Петровна.
91. Слукина Раиса Матвеевна.
92. Соколов Леонид Леонидович.
93. Солдатенко Тамара Николаевна.
94. Солодова Раиса Александровна.
95. Степанцова Тамара Макаровна.
96. Степанькова Алина Федоровна.

97. Сушкевич Валентина Николаевна.
 98. Тихонов Александр Алексеевич.
 99. Уланова Алла Павловна.
 100. Улитёнок Валентина Дмитриевна.
 101. Усова Анна Андреевна.
 102. Усова Вера Ефимовна.
 103. Успенская Нонна Львовна.
 104. Устинович Нина Павловна.
 105. Фёдорова Нина Владимировна.
 106. Фомина Зинаида Васильевна.
 107. Фролов Василий Андреевич.
 108. Фролова Любовь Константиновна.
 109. Цедрик Владимир Васильевич.
 110. Чертков Алексей Иосифович.
 111. Чукасова Майя Ильинична.
 112. Шанькина София Лаврентьевна.
 113. Шаров Георгий Фёдорович.
 114. Шевцова Нина Дмитриевна.
 115. Шитьков Владимир Михайлович.
 116. Шрамко Римма Григорьевна.
 117. Шумилова Людмила Александровна.
- Историко-географический факультет.**
1960 год
1. Агеева Тамара Власовна.
 2. Алексеева Евдокия Анотоновна.
 3. Баскин Рафаил Аронович.
 4. Боброва Татьяна Самуиловна.
 5. Бовелкова Елена Васильевна.
 6. Болотникова Алла Прокофьевна.
 7. Букштынова Тамара Андреевна.
 8. Булыбенко Лилия Ивановна.
 9. Булыбинко Владимир Ульянович.
 10. Валькевич Иван Петрович.
 11. Васильцова Евдокия Игнатовна.
 12. Воробьёва Лидия Васильевна.
 13. Галицкая Галина Францевна.
 14. Глушаков Иван Кузьмич.
 15. Говорушко Леонид Алексеевич.
 16. Голанов Михаил Венидиктович.
 17. Гололов Олег Филиппович.
 18. Голубева Надежда Максимовна.
 19. Гриб Ирина Николаевна.
 20. Дайнеко Лилия Георгиевна.
 21. Деченко Раиса Терентьевна.
 22. Довбня Раиса Владимировна.
 23. Домкина Зинаида Петровна.
 24. Дыбова Эмма Алексеевна.
 25. Дыков Виктор Фёдорович.
 26. Жаренкова Анна Иосифовна.
 27. Жукова Лариса Терентьевна.
 28. Зиновьева Галина Николаевна.
 29. Иванов Лев Георгиевич.
 30. Иванова Елена Николаевна.
 31. Ильина Лидия Петровна.
 32. Иценков Иван Филимонович.
 33. Калуйненс Янина-Гражина Ионовна.
 34. Качанов Анатолий Иванович.
 35. Клебанов Анатолий Иосифович.
 36. Клебанова Любовь Георгиевна.
 37. Кондылев Виктор Сидорович.
 38. Коновкина Тамара Сергеевна.
 39. Корсак Владимир Леонидович.
 40. Котенкова Любовь Ивановна.
 41. Курчанская Татьяна Семёновна.
 42. Лагунцова Антонина Ивановна.
 43. Лазакевич Раиса Лукьяновна.
 44. Луговнёв Василий Дмитриевич.
 45. Луговская Раиса Степановна.
 46. Лютикова Лидия Фёдоровна.
 47. Малинина Людмила Ивановна.
 48. Манкович Зинаида Николаевна.
 49. Маховиков Владимир Никитьевич.
 50. Мельникова Анна Ефремовна.
 51. Миланович Лилия Николаевна.
 52. Мировой Бронислав Гаврилович.
 53. Моисеева Алла Петровна.
 54. Мурачова Марфа Макеевна.
 55. Мурго Регина Станиславовна.
 56. Нестерович Тамара Константиновна.
 57. Носович Эдуард Филиппович.
 58. Павлова Светлана Иосифовна.
 59. Пивоварова Анна Петровна.
 60. Подошево Виктор Дмитриевич.
 61. Положенцова Тамара Фёдоровна.
 62. Полочанская Людмила Владимировна.
 63. Полочанская Людмила Владимировна.
 64. Попова Тамара Константиновна.
 65. Попович Владимир Яковлевич.
 66. Прасницкая Валентина Макаровна.
 67. Прокопья Геннадий Александрович.
 68. Пуховская Валентина Григорьевна.
 69. Пуховский Владимир Иванович.
 70. Пушкин Олег Алексеевич.

71. Рыбочкин Юрий Николаевич.
72. Садовская Анна Дмитриевна.
73. Сергеева Вера Семёновна.
74. Сидорова Евгения Афанасьевна.
75. Силаев Владимир Фёдорович.
76. Симановна Неля Германовна.
77. Скачков Исаак Аксёнович.
78. Скачков Пётр Климович.
79. Слуцкина Маргарита Исаевна.
80. Смирнова Лариса Ивановна.
81. Суворова Дина Михайловна.
82. Сухачёва Галина Андреевна.
83. Тарасова Галина Степановна.
84. Тельцова Нина Ивановна.
85. Трибуналова Зинаида Константи-
новна.
86. Фещенко Лилия Артёмовна.
87. Фомин Владимир Митрофанович.
88. Хведонцевич Феодосий Владими-
рович.
89. Шевчик Наталия Дмитриевна.
90. Шилина Тамара Александровна.
91. Шиманов Николай Антонович.

Историко-географический факультет.

1961 год

1. Авсиевич Нина Прокофьевна.
2. Антипов Леонид Антонович.
3. Алейникова Нина Антоновна.
4. Александрович Светлана Петровна.
5. Астахова Мария Алексеевна.
6. Баньковская Ангелина Степановна.
7. Беляцкая Валентина Александровна.
8. Болутенко Татьяна Ивановна.
9. Бычкова Людмила Ивановна.
10. Ванькевич Елена Михайловна.
11. Волкова Вера Дмитриевна.
12. Воронович Ванда Ивановна.
13. Гейденко Нина Константиновна.
14. Гомолко Нина Гergieвна.
15. Городецкая Евдокия Адамовна.
16. Горошняя Нина Петровна.
17. Гузовская Галина Петровна.
18. Гусаревич Людмила Андреевна.
19. Гушо Генрих Зигизмундович.
20. Дворкина Алла Юрьевна.
21. Диденко Лариса Евгеньевна.
22. Евмененко Валентин Алексеевич.
23. Ермоленко Татьяна Денисовна.

24. Журов Игорь Васильевич.
25. Игнатенко Валентина Никодимовна.
26. Казинц Маркс Пейсахович.
27. Калачёва Алла Васильевна.
28. Калинина Тамара Дмитриевна.
29. Канаводова Анна Николаевна.
30. Климова Нина Климентьевна.
31. Ковалёва Валентина Максимовна.
32. Козлов Леонид Семенович.
33. Каранкевич Людмила Даниловна.
34. Козлова Тамара Николаевна.
35. Козлова Галина Герасимовна.
36. Кожурова Валентина Антоновна.
37. Коренькова Людмила Романовна.
38. Кравцова Алла Николаевна.
39. Красильщикова Евгения Соломо-
новна.
40. Кривицкий Анатолий Александрович.
41. Крючкова Светлана Николаевна.
42. Кузнецова Валентина Захаровна.
43. Кулик Нина Васильевна.
44. Купцова Слава Васильевна.
45. Лебедев Анатолий Демьянович.
46. Лобач Александр Александрович.
47. Малюжиц Нина Васильевна.
48. Макурина Раиса Ивановна.
49. Малышев Михаил Михайлович.
50. Малышева Нина Егоровна.
51. Марков Иван Викторович.
52. Мартынова Майя Николаевна.
53. Масальский Виталий Васильевич.
54. Небросева Тамара Терентьевна.
55. Никольская Лидия Сирофимовна.
56. Новиков Виктор Николаевич.
57. Новицкая Анна Никифоровна.
58. Павлова Светлана Григорьевна.
59. Павлов Дмитрий Сергеевич.
60. Пирожникова Маргарита Семеновна.
61. Подольнская Алиса Николаевна.
62. Полякова Эмма Григорьевна.
63. Пупкевич Валентина Моисеевна.
64. Разумова Аля Васильевна.
65. Реут Виктор Арсеньевич.
66. Решетникова Елена Яковлевна.
67. Рубен Тамара Александровна.
68. Свириденко Василий Никитович.
69. Семенченко Вера Андреевна.
70. Сидоров Николай Тимофеевич.

71. Синикова Вера Сергеевна.
72. Софонова Валентина Ивановна.
73. Спицкая Раиса Феофановна.
74. Степанченко Галина Фёдоровна.
75. Стефанкова Надежда Илларионовна.
76. Стрельцов Пётр Данилович.
77. Сухорокова Наталья Зосимовна.
78. Фадеева Валентина Александровна.
79. Фиалковская Раиса Николаевна.
80. Филипенко Раиса Моисеевна.
81. Фомина Галина Игнатьевна.
82. Хотяшова Надежда Максимовна.
83. Тарасевич Тамара Григорьевна.
84. Черняков Виктор Сергеевич.
85. Чигринов Пётр Гаврилович.
86. Чумакова Алла Викторовна.
87. Шалак Валерий Семёнович.
88. Шалото Анатолий Михайлович.
89. Шенберг Лидия Владимировна.
90. Шилов Рима Яковлевна.
91. Ширко Нина Михайловна.
92. Шихт Иветта Ивановна.

Историко-географический факультет.

1962 год

1. Алексеева Тамара Алексеевна.
2. Белезняк Валентина Васильевна.
3. Бородин Александр Александровна.
4. Буйнякова Лидия Федоровна.
5. Василенко Прасковья Георгиевна.
6. Воробьева Валентина Васильевна.
7. Воробьева Зезира Петровна.
8. Горелик Надежда Ивановна.
9. Драб Анна Ефремовна.
10. Жуков Николай Емельянович.
11. Зайцев Николай Никонорович.
12. Зосимов Михаил Васильевич.
13. Коваленко Леонид Петрович.
14. Колбасов Анатолий Илларионович.
15. Комисарова Тамара Дмитриевна.
16. Конюхов Виктор Павлович.
17. Крайник Валентина Степановна.
18. Крупина Надежда Васильевна.
19. Лобацкая Людмила Нестеровна.
20. Лушина Нина Ивановна.
21. Малюнова Евгения Кузьминична.
22. Малюго Николай Константинович.
23. Метлюк Лариса Ивановна.

24. Минчукова Мария Дмитриевна.
25. Михневич Людмила Дмитриевна.
26. Мороз Людмила Ивановна.
27. Орлов Иван Терентьевич.
28. Перик Маргарита Августовна.
29. Петруша Роза Серафимовна.
30. Побрызгаев Виктор Парфёнович.
31. Пушкарёва Мария Павловна.
32. Пыжик Анна Александровна.
33. Семёнова Галина Александровна.
34. Симченко Валентина Игнатьевна.
35. Сугакевич Георгий Георгиевич.
36. Сулимский Владимир Константинович.
37. Супиталёва Людмила Ивановна.
38. Тихонович Михаил Степанович.
39. Толкачёва Раиса Федоровна.
40. Хазанов Владимир Маркович.
41. Храмель Геонтия Петровна.
42. Шишко Валентина Михайловна.
43. Шмаров Александр Петрович.

Историко-географический факультет.

1963 год

1. Миронович Эдуард Степанович.
2. Артамонов Пётр Александрович.
3. Батракова Галина Илларионовна.
4. Бондарьков Василий Леонович.
5. Верекубов Василий Михайлович.
6. Войтенков Валентин Андреевич.
7. Ганчинский Виктор Григорьевич.
8. Горбачевич Валентина Алексеевна.
9. Горбачёв Александр Николаевич.
10. Гузова Динара Александровна.
11. Делендик Василий Николаевич.
12. Джиева Светлана Сергеевна.
13. Ефременко Владимир Леонович.
14. Зубков Иван Егорович.
15. Зубкова Людмила Иосифовна.
16. Иоселев Аркадий Ефимович.
17. Карытов Борис Александрович.
18. Киреев Пётр Трофимович.
19. Климович Виктор Петрович.
20. Ковалёва Зинаида Карповна.
21. Корзун Александр Ануфриевич.
22. Короватский Владимир Артемьевич.
23. Красовская Инесса Ивановна.
24. Крючков Леонид Макарович.
25. Лаптинская Таисия Фроловна.

26. Лукашенко Василий Адамович.
27. Макареня Евгений Иванович.
28. Мельник Михаил Гаврилович.
29. Михалькевич Галина Анатольевна.
30. Мойсеёнок Фёкла Куприяновна.
31. Никитенко Евгений Фёдорович.
32. Ореховская Ольга Ивановна.
33. Писарик Николай Кириллович.
34. Полещук Юрий Юдович.
35. Разумова Людмила Николаевна.
36. Романова Лидия Сергеевна.
37. Скрипко Аркадий Дмитриевич.
38. Слепухина Юлия Никитична.
39. Соболевский Николай Фёдорович.
40. Сорокина Людмила Никифоровна.
41. Стасюк Владимир Пантелеймонович.

вич.

42. Титов Виктор Стефанович.
43. Ткачёва Лилия Владимировна.
44. Урецкий Степан Васильевич.
45. Хващинский Анатолий Ильич.
46. Цыркунова Алина Аврамовна.

Историко-географический факультет.

1964 год

1. Аликина Л. М.
2. Баранова М. М.
3. Бобрович Н. С.
4. Голева Г. И.
5. Горуневич А. С.
6. Диомидов Ю. Ю.
7. Дуксо Я. И.
8. Калугина Е. И.
9. Кисель В. П.
10. Колечкин Э. С.
11. Кондратенко С. С.
12. Константинович С. А.
13. Котляр И. И.
14. Красовский А. В.
15. Круковская Р. П.
16. Купчинова Л. Н.
17. Курпатын Э. Я.
18. Лаевский И. Б.
19. Лукашевич Н. А.
20. Лушчик Т. В.
21. Малахов Б. К.
22. Мартинкевич Н. С.
23. Матюшенко А. А.
24. Медведская Н. Е.

25. Михаленко А. Л.
26. Мужичкова В. Я.
27. Надольская Л. И.
28. Пахоменко Л. И.
29. Подобед Л. М.
30. Ракуц С. Е.
31. Русанов В. Е.
32. Сверчков Н. Ф.
33. Сеников М. И.
34. Сидорович И. П.
35. Столяров В. Б.
36. Тажун В. М.
37. Тарулис А. Г.
38. Чернявский М. В.
39. Шароёко К. К.
40. Щербов В. Ф.

Историко-географический факультет.

1965 год

1. Акулович Борис Ильич.
2. Аленёков Евгений Маркович.
3. Болматов Василий Петрович.
4. Борисенко Екатерина Адамовна.
5. Будько Светлана Васильевна.
6. Васильева Валентина Александровна.
7. Васильченко Эдуард Николаевич.
8. Гоборова София Степановна.
9. Гончар Евгения Викторовна.
10. Гузеев Виктор Григорьевич.
11. Дмитрачков Пётр Фролович.
12. Доброгорский Александр Александрович.
13. Езерский Павел Денисович.
14. Есипенок Николай Петрович.
15. Зубович Алексей Васильевич.
16. Карпицкая Надежда Прокофьевна.
17. Климов Василий Никифорович.
18. Коровацкая Анна Игнатъевна.
19. Коровацкая Жанна Алексеевна.
20. Маршалов Александр Степанович.
21. Матиевич Эдуард Николаевич.
22. Махонько Александр Петрович.
23. Москалёв Николай Ильич.
24. Парнова Наталья Ивановна.
25. Петрушкова Галина Ильинична.
26. Половинская Галина Денисовна.
27. Потапенко Евгений Семёнович.
28. Ребенок Ольга Викторовна.

29. Руденко Михаил Захарович.
30. Силява Леонид Александрович.
31. Сквородкина Нелли Иосифовна.
32. Солдатенкова Валентина Ивановна.
33. Солдатенок Михаил Александрович.
34. Сташкевич Леонид Александрович.
35. Субоч Виктор Петрович.
36. Тарасенко Василий Алексеевич.
37. Хилый Анатолий Павлович.
38. Хохлов Павел Егорович.
39. Чиканов Пётр Григорьевич.
40. Шаргаева Галина Григорьевна.
41. Шафранский Валерий Егорович.
42. Шипунов Михаил Феофанович.
43. Шурупова Светлана Ивановна.

1967 год

1. Авдеев Валерий Иванович.
2. Азаревич Владимир Иосифович.
3. Богощенко Людмила Тимофеевна.
4. Грищенко Алексей Михайлович.
5. Глузман Александр Пейсахович.
6. Граблина Клавдия Ивановна.
7. Доманин Михайлович Петрович.
8. Державецкая Светлана Владимировна.
9. Дорофеев Аркадий Игнатъевич.
10. Ершов Николай Анисимович.
11. Жаголкин Евгений Васильевич.
12. Зайцев Дмитрий Платонович.
13. Змушко Михаил Афанасьевич.
14. Зайцева Жанна Федоровна.
15. Зильберман Евгений Беусович.
16. Зарубицкий Владимир Ильич.
17. Карпезо Альберт Васильевич.
18. Кривоносова Светлана Павловна.
19. Колбасенко Светлана Васильевна.
20. Левенчик Иван Яковлевич.
21. Магер Владимир Иванович.
22. Макарушко Владимир Степанович.
23. Марус Николай Аркадьевич.
24. Мельникова Павлина Борисовна.
25. Мисникова Анна Захаровна.
26. Мороз Павел Михайлович.
27. Пронько Леонид Степанович.
28. Пинтикова Мария Власовна.
29. Прокопенко Евгений Федотович.
30. Пучков Виктор Мефодьевич.
31. Рачковский Леонид Леонидович.

32. Рябов Леонид Васильевич.
33. Рафман Мария Давыдовна.
34. Осинцев Михаил Прохорович.
35. Островский Алексей Самуилович.
36. Станкевич Антонина Егоровна.
37. Селезнёва Лариса Александровна.
38. Устинович Франц Иосифович.
39. Шашкова Зинаида Филипповна.
40. Хартанович Раиса Кирилловна.
41. Цыркунович Василий Емельянович.
42. Чернякова Галина Михайловна.

1968 год

1. Андреева Рагедда Владиславовна.
2. Бабицкая Мария Исааковна.
3. Бельский Леонид Абрамович.
4. Блецко Алла Семеновна.
5. Вычиков Владимир Васильевич.
6. Георгиев Олег Анатольевич.
7. Голубева Мария Антоновна.
8. Гришков Григорий Григорьевич.
9. Дикович Иван Адамович.
10. Диульская Лидия Борисовна.
11. Ефремкин Иван Дмитриевич.
12. Исаков Николай Фёдорович.
13. Карпезо Бронислав Альбертович.
14. Карпезо Нина Фёдоровна.
15. Кондращенко Борис Николаевич.
16. Костюченко Владимир Стефанович.
17. Кошиц Иван Иванович.
18. Крупенько Светлана Анатольевна.
19. Козенков Николай Яковлевич.
20. Козлова Мария Максимовна.
21. Казаков Игорь Николаевич.
22. Каваленчиков Николай Николаевич.
23. Лихачёв Николай Егорович.
24. Литвинов Николай Михайлович.
25. Матюшенко Наталья Сергеевна.
26. Мотянко Михаил Игнатъевич.
27. Малеев Петр Петрович.
28. Михайлова Мария Трофимовна.
29. Нестерович Николай Васильевич.
30. Павлова Людмила Александровна.
31. Павлов Владимир Григорьевич.
32. Пыльников Владимир Дмитриевич.
33. Радченко Владимир Иванович.
34. Рудковский Михаил Иосифович.

35. Столяров Анатолий Лаврентьевич.
36. Степаненко Василий Яковлевич.
37. Северняк Василий Васильевич.
38. Тарасова Людмила Юрьевна.
39. Тарасов Валерий Федорович.
40. Федосенко Анатолий Семенович.
41. Ходневич Лариса Аркадьевна.
42. Юневич Николай Михайлович.

1969 год

1. Брилевский Николай Николаевич.
2. Богдашиц Александр Николаевич.
3. Ворона Елена Ивановна.
4. Викторович Александра Васильевна.
5. Воробьева Людмила Владимировна.
6. Габрусь Лидия Александровна.
7. Давыдов Николай Никонорович.
8. Иванов Валерий Александрович.
9. Кот Михаил Филиппович.
10. Купреев Петр Петрович.
11. Копытин Вячеслав Федорович.
12. Копытина Галина Григорьевна.
13. Лившиц Владимир Моисеевич.
14. Лотушко Галина Ивановна.
15. Лукашонок Софья Ивановна.
16. Манышева Людмила Николаевна.
17. Михеенко Людмила Васильевна.
18. Молибошко Галина Иосифовна.
19. Манышев Владимир Михайлович.
20. Осмоловская Зинаида Константиновна.
21. Паршенкова Людмила Александровна.
22. Пехтерев Федор Николаевич.
23. Стриковцов Владимир Иванович.
24. Счастливая Валентина Семеновна.
25. Шелодуха Лариса Прокофьевна.
26. Ярошенко Владимир Яковлевич.

1970 год

1. Абраменко Николай Евгеньевич.
2. Аронов Семён Исаакович.
3. Агиевич Иван Кузьмич.
4. Алексеев Валерий Васильевич.
5. Братенков Георгий Михайлович.
6. Бибилов Валерий Николаевич.
7. Бежкова Ева Гавриловна.
8. Брит Галина Сергеевна.
9. Блинец Анатолий Александрович.
10. Гомонов Раиса Николаевна.

11. Грицкова Татьяна Гавриловна.
12. Глухова Валентина Петровна.
13. Гуторов Олег Федорович.
14. Гуревич Жанна Ильинична.
15. Даштамирова Елена Арамовна.
16. Долиннина Зоя Евгеньевна.
17. Диомидова Галина Николаевна.
18. Долматович Николай Андреевич.
19. Ефременко Людмила Кузьминична.
20. Журавский Пётр Васильевич.
21. Захарова Любовь Федоровна.
22. Иванова Людмила Сергеевна.
23. Иванова Ирина Евгеньевна.
24. Королёв Александр Петрович.
25. Корнеева Валентина Анатольевна.
26. Кузьмина Татьяна Николаевна.
27. Козлова Людмила Евгеньевна.
28. Лазарь Евгения Михайловна.
29. Лемешева Зинаида Васильевна.
30. Лавринович Антонина Александровна.
31. Лахтырев Виктор Иванович.
32. Лобьрева Ольга Ивановна.
33. Машковская Лариса Петровна.
34. Миккульский Алексей Алексеевич.
35. Мацелевич Леонид Адамович.
36. Мельникова Валентина Ивановна.
37. Моргунов Александр Никифорович.
38. Низовцев Александр Сергеевич.
39. Норик Людмила Ивановна.
40. Павловская Нелли Викторовна.
41. Руденко Анатолий Георгиевич.
42. Рыняк Таисия Николаевна.
43. Радькова Мария Лазаревна.
44. Седяров Владимир Радионович.
45. Седярова Алла Евгеньевна.
46. Семигина Ольга Борисовна.
47. Савич Людмила Леонидовна.
48. Третьяков Василий Гаврилович.
49. Трабо Лия Степановна.
50. Усов Геннадий Викторович.
51. Федосенко Тамара Адамовна.
52. Цирульников Владимир Филиппович.
53. Чернышова Людмила Васильевна.
54. Шонина Людмила Борисовна.
55. Шацкая Валентина Георгиевна.
56. Шайкова Мария Ивановна.
57. Юрьев Николай Романович.

1971 год

1. Абрамов Анатолий Борисович.
2. Абрамова Елена Дмитриевна.
3. Алейников Леонид Михайлович.
4. Бондарева Таиса Ивановна.
5. Борисевич Лариса Мефодьевна.
6. Бигьева Светлана Афанасьевна.
7. Бреус Валерий Степанович.
8. Булавко Софья Климентьевна.
9. Балахонова Нина Николаевна.
10. Гузлова Надежда Ивановна.
11. Ермолович Вячеслав Кузьмич.
12. Иванович Светлана Петровна.
13. Козлова Лидия Алексеевна.
14. Колесникова Лидия Алексеевна.
15. Колосовская Лариса Петровна.
16. Молчан Татьяна Григорьевна.
17. Никифоров Николай Романович.
18. Овсяников Олег Иванович.
19. Потёмкина Инна Семёновна.
20. Петухов Пётр Ефимович.
21. Рабинович Илья Матвеевич.
22. Савицкий Михаил Николаевич.
23. Ситко Эмма Константиновна.
24. Скоробогатая Виктория Васильевна.
25. Савченко Светлана Васильевна.
26. Серков Валерий Алексеевич.
27. Суборов Виктор Кириллович.
28. Тесейко Нина Федоровна.
29. Фомина Лариса Алексеевна.
30. Чиканов Ланиал Григорьевич.
31. Шведов Виктор Михайлович.
32. Шаробарина Тамара Федоровна.
33. Шакаль Галина Владимировна.
34. Шлыкова Валентина Гавриловна.
35. Шек Людмила Капитоновна.

1972 год

1. Абезгауз Раиса Файвельевна.
2. Бадунов Иван Григорьевич.
3. Бадунова Наталья Михайловна.
4. Бадюлина Надежда Алексеевна.
5. Бакланова Людмила Васильевна.
6. Вайлапова Зоя Владимировна.
7. Васильченко Тамара Васильевна.
8. Веремеенко Михаил Дмитриевич.
9. Выборный Виталий Дмитриевич.
10. Гиршбейн Борис Геннадьевич.
11. Гомолко Любовь Владимировна.

12. Демидович Надежда Алексеевна.
13. Довбнюк Борис Иванович.
14. Дунаева Людмила Петровна.
15. Есюченко Вера Викторовна.
16. Иванова Галина Александровна.
17. Иванова Светлана Изосимовна.
18. Исачкин Леонид Пантелеевич.
19. Калинин Михаил Владимирович.
20. Капралова Валентина Влади-

ми-
ровна.

21. Кастрица Инесса Петровна.
22. Кораблева Галина Сергеевна.
23. Лебедев Евгений Алексеевич.
24. Лебедева Валентина Петровна.
25. Любченко Анатолий Михайлович.
26. Манкевич Николай Георгиевич.
27. Матрошилов Юрий Иванович.
28. Назарова Галина Константиновна.
29. Плакса Тамара Михайловна.
30. Подобед Александр Васильевич.
31. Попов Владимир Ильич.
32. Руденко Евгений Николаевич.
33. Сачковская Людмила Андреевна.
34. Сачковская Ольга Феодсеевна.
35. Семенова Валентина Сергеевна.
36. Сиваков Виталий Александрович.
37. Сивакова Тамара Семёновна.
38. Сикорина Елена Гавриловна.
39. Степанова Галина Михайловна.
40. Фарберова Роза Нохимовна.
41. Фридман Елена Иосифовна.
42. Харчевая Светлана Иосифовна.
43. Цупикова Тамара Георгиевна.
44. Чубуков Владимир Алексеевич.
45. Чуркина Людмила Николаевна.
46. Шабусова Галина Максимовна.
47. Шишко Николай Иванович.
48. Шныпиков Анатолий Фёдорович.
49. Шулепова Надежда Михайловна.

1973 год

1. Агеева Надежда Васильевна.
2. Азаронек Михаил Иванович.
3. Артёмов Святослав Иванович.
4. Букланова Зинаида Николаевна.
5. Балаханов Алексей Давыдович.
6. Бекаревич Елена Павловна.
7. Бланко Виктор Хаймович.
8. Вальинцевич Валентина Иосифовна.

9. Гуткина Инна Львовна.
10. Домашкевич Валентина Александровна.

11. Дробышевский Виктор Тимофеевич.
12. Дунай Светлана Николаевна.
13. Давыдова Алла Геральдовна.
14. Досина Лариса Петровна.
15. Жемская Ольга Андреевна.
16. Зубрина Светлана Степановна.
17. Ионе Игорь Гаврилович.
18. Коржевский Виктор Николаевич.
19. Ксензов Владимир Павлович.
20. Климович Светлана Кононовна.
21. Кожевникова Тамара Демидовна.
22. Котова Анна Николаевна.
23. Костюченко Виктор Павлович.
24. Кудрявцев Николай Владимирович.
25. Курилович Алина Аркадьевна.
26. Кишко Алина Дмитриевна.
27. Липницкая Ольга Львовна.
28. Лапунова Рита Семёновна.
29. Михайлова Ольга Ильинична.
30. Мелешко Николай Семёнович.
31. Маринич Александр Георгиевич.
32. Пахоменко Валентин Михайлович.
33. Пискунова Людмила Николаевна.
34. Рубанова Людмила Евгеньевна.
35. Рабчenea Александр Иванович.
36. Сакович Мария Евгеньевна.
37. Савостиков Анатолий Кузьмич.
38. Соловей Александр Артёмович.
39. Субарева Людмила Сергеевна.
40. Стальмаков Владимир Иванович.
41. Соловьёва Галина Степановна.
42. Севальникова Валентина Николаевна.

43. Трутнев Анатолий Николаевич.
44. Улямаева Раиса Ханифовна.
45. Федюкович Галина Ивановна.
46. Чалая Светлана Васильевна.
47. Шилов Евгений Дмитриевич.
48. Шараховская Жанна Михайловна.
49. Шаройкин Вячеслав Егорович.
50. Шимец Елена Аркадьевна.
51. Юркевич Светлана Константиновна.

1974 год

1. Агеев Владимир Николаевич.
2. Анищенко Владимир Сергеевич.

3. Афанасьев Владимир Николаевич.
4. Барышев Владимир Алексеевич.
5. Белоцкий Леонид Станиславович.
6. Бонцевич Тамара Ивановна.
7. Борисова Светлана Дмитриевна.
8. Буренкова Валентина Григорьевна.
9. Вовна Владимир Григорьевич.
10. Выборная Надежда Дмитриевна.
11. Гарбузова Алла Ивановна.
12. Гераскевич Александр Фёдорович.
13. Голубева Нина Викторовна.
14. Горбатенко Валентина Дмитриевна.
15. Евстратчик Раиса Николаевна.
16. Казак Святослав Петрович.
17. Ковп Галина Степановна.
18. Кондратюк Нина Михайловна.
19. Корнелюк Иван Васильевич.
20. Костеров Александр Петрович.
21. Куляев Александр Романович.
22. Кунец Николай Петрович.
23. Кураленко Зинаида Михайловна.
24. Кухарев Николай Павлович.
25. Лазуко Алексей Иванович.
26. Лешкевич Виктор Леонидович.
27. Лисунова Тамара Владимировна.
28. Медведская Таиса Дмитриевна.
29. Мельникова Наталья Михайловна.
30. Осмоловский Святослав Александрович.

31. Остапчук Владимир Матвеевич.
32. Пилатов Анатолий Иванович.
33. Пилипенко Галина Васильевна.
34. Пиронен Ольга Николаевна.
35. Пищулёнок Михаил Владимирович.

36. Романова Галина Ивановна.
37. Семец Владимир Григорьевич.
38. Семенцова Тамара Ивановна.
39. Середа Татьяна Михайловна.
40. Серенкова Татьяна Борисовна.
41. Симоненков Виктор Федорович.
42. Сипайло Янина Брониславовна.
43. Сысова Светлана Николаевна.
44. Тихоненко Николай Иванович.
45. Толкачёв Валерий Афанасьевич.
46. Трофимова Наталья Александровна.
47. Филинов Вячеслав Александрович.

48. Шаганова Вера Ивановна.
49. Ходакевич Майя Михайловна.
50. Шурмина Светлана Викторовна.

1975 год

1. Анищенко Татьяна Адамовна.
2. Бережная Зинаида Ивановна.
3. Бибич Тамара Леонидовна.
4. Бодунова Людмила Семеновна.
5. Бычков Геннадий Иванович.
6. Воронов Анатолий Михайлович.
7. Воронова Зоя Викторовна.
8. Грузакова Елена Николаевна.
9. Евменьков Анатолий Иванович.
10. Желейник Алексей Николаевич.
11. Заблоцкий Валерий Николаевич.
12. Иванов Василий Яковлевич.
13. Иванова Нина Григорьевна.
14. Казачёк Раиса Петровна.
15. Каменкова Любовь Константиновна.
16. Короткевич Анатолий Алексеевич.
17. Кривицкий Владимир Михайлович.
18. Ланцевич Людмила Алексеевна.
19. Лещенко Григорий Федорович.
20. Лукашенко Александр Григорьевич.
21. Лютикова Лариса Степановна.
22. Максимов Борис Григорьевич.
23. Мануйло Георгий Георгиевич.
24. Мархотко Анатолий Михайлович.
25. Матвейчук Владимир Фёдорович.
26. Матвейчук Янина Чеславовна.
27. Мельникова Светлана Михайловна.
28. Морозевич Валерий Лукич.
29. Морозов Владимир Иванович.
30. Орлова Людмила Фёдоровна.
31. Осмоловский Михаил Александрович.
32. Петушков Владимир Анатольевич.
33. Печковский Александр Александрович.
34. Питоленко Нина Аркадьевна.
35. Подобед Георгий Константинович.
36. Подобед Людмила Викторовна.
37. Понкратьева Ольга Ивановна.
38. Радионовна Елена Максимовна.
39. Русаловская Надежда Евгеньевна.
40. Савченко Галина Григорьевна.
41. Секацкий Александр Павлович.
42. Серпиков Михаил Васильевич.

43. Скобова Лариса Нестеровна.
44. Терентьева Тамара Афанасьевна.
45. Трофимова Лариса Васильевна.
46. Усов Станислав Викторович.
47. Хан Вениамин Владимирович.
48. Ценунин Владимир Ефимович.
49. Черенович Дмитрий Вячеславович.
50. Щербакова Татьяна Юрьевна.

1976 год

1. Аврамов Михаил Михайлович.
2. Антёхина Людмила Алексеевна.
3. Авсянкина Наталья Ивановна.
4. Ананьева Валентина Семеновна.
5. Бондаренко Константин Михайлович.
6. Бондаренко Зоя Михайловна.
7. Бибич Степан Леонидович.
8. Горлан Валентина Михайловна.
9. Дунец Людмила Константиновна.
10. Десятников Евгений Иванович.
11. Звонов Сергей Борисович.
12. Зносок Раиса Владимировна.
13. Иванов Анатолий Николаевич.
14. Кравченко Светлана Владимировна.
15. Колесников Валерий Владимирович.
16. Кадыров Валерий Климентьевич.
17. Кондратович Иван Эдвардович.
18. Котов Владимир Михайлович.
19. Кузнецова Наталья Георгиевна.
20. Калошкин Анатолий Иванович.
21. Калошкина Ольга Ильинична.
22. Кашкевич Тамара Михайловна.
23. Капитонов Валерии Викторович.
24. Лукашенко Галина Родионовна.
25. Лепешко Анатолий Владимирович.
26. Луценко Владимир Григорьевич.
27. Лукошко Ирина Владимировна.
28. Матиевич Олег Аркадьевич.
29. Мазуренко Василий Алексеевич.
30. Мухина Евгения Михайловна.
31. Найденок Людмила Леонидовна.
32. Набелахов Владимир Иванович.
33. Нагайцева Лариса Владимировна.
34. Осипова Лариса Михайловна.
35. Павлюченко Татьяна Борисовна.
36. Полонский Станислав Викторович.
37. Порошков Сергей Александрович.
38. Рогач Валерии Николаевич.

39. Рабинович Ефим Давыдович.
40. Сидоров Анатолий Николаевич.
41. Савельев Олег Иванович.
42. Сербова Лариса Геннадьевна.
43. Строгий Сергей Данилович.
44. Садовская Светлана Ивановна.
45. Стуканов Александр Федорович.
46. Субботина Ежена Григорьевна.
47. Хименкова Тамара Михайловна.
48. Чикалова Инна Александровна.
49. Шалаев Александр Григорьевич.
50. Шаргаев Владимир Викторович.

1977 год

1. Безлепкина Елена Ивановна.
2. Белоусов Иван Григорьевич.
3. Буруто Тамара Викторовна.
4. Бовсун Лидия Адамовна.
5. Бизяева Светлана Александровна.
6. Богомолова Светлана Борисовна.
7. Войцеховская Наталья Евгеньевна.
8. Волкидович Наталья Дмитриевна.
9. Гончаров Николай Иванович.
10. Гомолко Виктор Владимирович.
11. Дубасова Валентина Николаевна.
12. Жижкина Тамара Викторовна.
13. Зайцев Михаил Васильевич.
14. Иванова Анна Дмитриевна.
15. Курдюков Владимир Алексеевич.
16. Кулаковский Юрий Александрович.
17. Короткевич Ирина Анатольевна.
18. Кравченко Виктор Александрович.
19. Кулаков Виталий Александрович.
20. Козырева Наталья Ивановна.
21. Красненкова Людмила Порфирьевна.
22. Кашо Галина Васильевна.
23. Кульшик Валентина Сергеевна.
24. Конончик Валентина Евгеньевна.
25. Котова Галина Николаевна.
26. Кацапова Людмила Анатольевна.
27. Леоненко Александр Петрович.
28. Левская Людмила Анатольевна.
29. Маленок Валерий Викторович.
30. Максимова Ирина Павловна.
31. Малюго Сергей Владимирович.
32. Макаревич Лариса Петровна.
33. Новожилов Александр Константинович.
34. Носович Сергей Михайлович.

35. Опиок Тамара Владимировна.
36. Пурышева Наталья Михайловна.
37. Писная Нина Борисовна.
38. Плотнокова Ольга Михайловна.
39. Рябчикова Наталья Антоновна.
40. Сошнянина Алла Егоровна.
41. Столярова Надежда Васильевна.
42. Шнейдерман Владимир Яковлевич.
43. Шепелевич Владимир Николаевич.
44. Шакутина Тамара Брониславовна.
45. Щербакова Людмила Анатольевна.
46. Яловик Людмила Викторовна.
47. Ярашенко Людмила Николаевна.

1978 год

1. Абцешко Валентина Иосифовна.
2. Андреева Инесса Владимировна.
3. Антохин Александр Васильевич.
4. Белисова Татьяна Александровна.
5. Бернацкая Анастасия Владимировна.
6. Волков Михаил Петрович.
7. Волкова Елена Михайловна.
8. Гордеева Татьяна Михайловна.
9. Горохова Людмила Владимировна.
10. Годун Александр Николаевич.
11. Гудкова Татьяна Васильевна.
12. Даденкова Валентина Сергеевна.
13. Дмитраченко Надежда Гавриловна.
14. Ельяшевич Николай Дмитриевич.
15. Згирский Михаил Францевич.
16. Карбовская Тамара Борисовна.
17. Ковко Ольга Михайловна.
18. Комиссарова Лариса Владимировна.
19. Корсак Нина Петровна.
20. Кострицкий Эдуард Ярославович.
21. Краминкина Светлана Яковлевна.
22. Красько Галина Александровна.
23. Киселева Алина Никитична.
24. Кулагина Елена Михайловна.
25. Литвинко Татьяна Викторовна.
26. Лифшиц Лариса Федоровна.
27. Мазок Алексей Иванович.
28. Мельникова Елена Степановна.
29. Наumenко Владимир Сергеевич.
30. Опалюк Татьяна Васильевна.
31. Орлова Лариса Васильевна.
32. Позднякова Татьяна Владимировна.
33. Прищепчик Светлана Игоревна.
34. Похомова Наталья Михайловна.

35. Рогач Владимир Николаевич.
36. Садовская Лариса Станиславовна.
37. Селивенок Светлана Александровна.
38. Семенова Надежда Станиславовна.
39. Сиваков Валерий Владимирович.
40. Сивакова Алла Михайловна.
41. Сидоренко Борис Игоревич.
42. Скользков Владимир Николаевич.
43. Терешонок Екатерина Фроловна.
44. Титова Ирина Игоревна.
45. Ферапонтова Наталья Ивановна.
46. Фокин Сергей Викторович.
47. Шендерова Ольга Яковлевна.
48. Щербаков Виктор Викентьевич.
49. Царик Галина Федоровна.
50. Якутов Александр Дмитриевич.
51. Осипович Владимир Дмитриевич.
52. Метько Петр Иванович.

1979 год

1. Бадеев Владимир Михайлович.
2. Балашенко Галина Ивановна.
3. Богослов Геннадий Иванович.
4. Богослова Валентина Иосифовна.
5. Бородулин Александр Аркадьевич.
6. Бородулина Ольга Аркадьевна.
7. Британов Евгений Евгеньевич.
8. Говорушко Галина Ильинична.
9. Запаскина Лариса Петровна.
10. Знасевич Валентина Казимировна.
11. Иванов Вячеслав Николаевич.
12. Каптюх Алла Ивановна.
13. Карнасенко Оксана Николаевна.
14. Карпекина Людмила Дмитриевна.
15. Карпечкин Сергей Степанович.
16. Кожемякина Наталья Сергеевна.
17. Корытко Элеонора Германовна.
18. Кузнецова Ирина Анатольевна.
19. Кулакова Наталья Георгиевна.
20. Куп Владимир Владимирович.
21. Леднёв Олег Гурьевич.
22. Леднёва Галина Васильевна.
23. Литвинко Аркадий Петрович.
24. Лысова Инна Гавриловна.
25. Мигай Виктор Васильевич.
26. Молочко Лидия Фёдоровна.
27. Морозов Олег Викторович.
28. Наumenко Лилия Фёдоровна.
29. Поздняков Анатолий Павлович.

30. Полетаева Лариса Васильевна.
31. Прокопчик Тамара Михайловна.
32. Ревяко Янина Ивановна.
33. Руденя Наталья Николаевна.
34. Саченко Лариса Ивановна.
35. Свирикович Ирина Викентьевна.
36. Свирикович Леонид Викентьевич.
37. Цыганок Петр Степанович.
38. Шаровский Николай Павлович.
39. Шидловская Елена Ивановна.
40. Шинкаренко Сергей Леонидович.
41. Шпакевич Фёдор Михайлович.
42. Шумская Ирина Олеговна.

1980 год

1. Андросенко Татьяна Ивановна.
2. Богович Галина Ивановна.
3. Бадеева Ирина Федоровна.
4. Белая Людмила Михайловна.
5. Баранова Любовь Ивановна.
6. Браусова Нина Григорьевна.
7. Белоусов Сергей Григорьевич.
8. Бельмач Нина Анатольевна.
9. Винник Лариса Павловна.
10. Ваштаенок Инна Васильевна.
11. Ванькович Александр Валентинович.
12. Волчкова Татьяна Сергеевна.
13. Губин Валерий Владимирович.
14. Дернова Нина Николаевна.
15. Дервеедов Владимир Николаевич.
16. Кочерга Игорь Владимирович.
17. Кочерга Елена Сергеевна.
18. Князевич Иван Иванович.
19. Князевич Антонина Григорьевна.
20. Карась Галина Степановна.
21. Клещенко Татьяна Михайловна.
22. Кротова Тамара Петровна.
23. Кропанева Елена Петровна.
24. Картавенко Ирина Александровна.
25. Карплюк Наталья Анатольевна.
26. Ковалев Василий Васильевич.
27. Каменев Борис Дмитриевич.
28. Клиндухов Валерий Алексеевич.
29. Лукошко Сергей Владимирович.
30. Мацкевич Наталья Владимировна.
31. Масюра Алла Ивановна.
32. Мисюревич Эмилия Леонидовна.
33. Моисеенко Наталья Ивановна.
34. Маленок Виктор Андреевич.

35. Позднякова Алла Николаевна.
36. Пономаренко Виктор Викторович.
37. Прохорова Валентина Петровна.
38. Парховченко Дина Николаевна.
39. Пыткин Петр Васильевич.
40. Рудник Владимир Васильевич.
41. Романчук Галина Сергеевна.
42. Стуканов Владимир Федорович.
43. Харитоновна Татьяна Евгеньевна.
44. Шелофастов Александр Иванович.
45. Юркевич Анна Захаровна.
46. Язепов Александр Степанович.
47. Янова Анна Николаевна.

1981 год

1. Анисимов Юрий Иванович.
2. Альциванович Владимир Григорьевич.

евич.

3. Агеев Александр Григорьевич.
4. Богданов Валерий Стефанович.
5. Белявская Людмила Анатольевна.
6. Богомаз Галина Александровна.
7. Богомаз Сергей Леонидович.
8. Буренкова Галина Николаевна.
9. Бычкова Светлана Ульяновна.
10. Баханович Олег Адамович.
11. Виноградова Елена Ивановна.
12. Виноградов Сергей Васильевич.
13. Гончарик Ирина Владимировна.
14. Гурло Александр Иванович.
15. Дмитраченко Светлана Викторовна.
16. Ермолаева Татьяна Леонидовна.
17. Жагоров Сергей Вильевич.
18. Ивановская Светлана Павловна.
19. Колесникова Галина Николаевна.
20. Колесников Леонид Борисович.
21. Кашо Сергей Михайлович.
22. Козлов Николай Владимирович.
23. Косько Татьяна Николаевна.
24. Кравченко Ирина Глебовна.
25. Кравченко Владимир Леонидович.
26. Каширина Елена Владимировна.
27. Каширин Александр Евгеньевич.
28. Казакова Татьяна Николаевна.
29. Коршунова Екатерина Константиновна.

новна.

30. Линевнч Олег Эдуардович.
31. Морозов Александр Леонидович.
32. Мокейчик Павел Николаевич.

33. Морозов Александр Петрович
34. Моисеев Константин Анатольевич.
35. Медведский Виктор Евгеньевич.
36. Олейников Сергей Михайлович.
37. Расторгуев Александр Владимирович.

вич.

38. Соколов Александр Леонидович.
39. Симаньков Владимир Ильич.
40. Станкевич Елена Борисовна.
41. Станкевич Владислав Евгеньевич.
42. Прокопович Тамара Юзевна.
43. Прокудин Дмитрий Викторович.
44. Царенок Ева Александровна.
45. Фрайман Марат Михайлович.
46. Шароварова Елена Георгиевна.
47. Шавня Любовь Александровна

1983 год

1. Адаменко Тамара Михайловна.
2. Альшевская Лидия Александровна.
3. Гайдучик Татьяна Тимофеевна.
4. Гетманчук Екатерина Константиновна.

новна.

5. Гиль Иван Иосифович.
6. Григорович Константин Михайлович.
7. Дробышевский Виктор Михайлович.
8. Ерпак Александр Фридрихович.
9. Зайцева Лилия Геннадьевна.
10. Зотова Ирина Александровна.
11. Зубрицкая Ирина Иосифовна.
12. Калиновская Нина Александровна.
13. Козлов Николай Тихонович.
14. Колосовский Павел Александрович.
15. Курмель Павел Александрович.
16. Ларченко Наталья Алексеевна.
17. Лесниковская Лариса Анатольевна.
18. Лесничая Татьяна Михайловна.
19. Липский Александр Николаевич.
20. Логаш Александр Фёдорович.
21. Михневич Владимир Леонидович.
22. Науменко Светлана Викторовна.
23. Начатой Александр Владимирович.
24. Низовцова Жанетта Фёдоровна.
25. Николаенко Вероника Васильевна.
26. Павлова Наталья Григорьевна.
27. Панасевич Янина Михайловна.
28. Подольская Светлана Григорьевна.
29. Рабизо Нина Леонидовна.
30. Сакович Владимир Юрьевич.

31. Самуйлов Анатолий Николаевич.
32. Скоморох Владимир Фёдорович.
33. Соболева Любовь Павловна.
34. Старовойтова Ирина Александровна.
35. Титов Василий Степанович.
36. Царёв Юрий Викторович.
37. Ценобаева Анна Васильевна.
38. Чижов Владимир Викторович.
39. Чижова Наталья Юсуфовна.
40. Чудаков Сергей Александрович.
41. Шиленков Владимир Викторович.
42. Шлапунова Лариса Семеновна.

1984 год

1. Анисимов Сергей Григорьевич.
2. Анисимова Татьяна Петровна.
3. Буркова Лилия Яковлевна.
4. Буркова Надежда Семеновна.
5. Ванкович Лариса Витальевна.
6. Гончаров Владимир Николаевич.
7. Гончаров Сергей Сергеевич.
8. Гончарова Нина Александровна.
9. Деканская Галина Леонидовна.
10. Демьянцева Валентина Семёновна.
11. Долинина Галина Васильевна.
12. Зайцев Александр Владимирович.
13. Зайцева Татьяна Александровна.
14. Золотуха Вера Васильевна.
15. Клопов Владимир Яковлевич.
16. Кожевникова Галина Ивановна.
17. Кожечник Тамара Владимировна.
18. Кошелева Татьяна Сергеевна.
19. Куранов Виктор Владимирович.
20. Маляревич Ольга Ивановна.
21. Мельченко Николай Владимирович.
22. Минин Юрий Эдуардович.
23. Михайлов Михаил Николаевич.
24. Моргунов Леонид Фёдорович.
25. Мордачёва Галина Ольгердовна.
26. Орлова Ирина Вадимовна.
27. Потатурко Геннадий Иванович.
28. Потатурко Людмила Николаевна.
29. Прохоренко Людмила Николаевна.
30. Рыжкова Светлана Александровна.
31. Сачков Олег Анатольевич.
32. Свиридова Зинаида Александровна.
33. Седин Анатолий Алексеевич.
34. Стародубова Евгений Николаевна.
35. Стельмах Алина Владимировна.

36. Табулин Сергей Евгеньевич.
37. Титова Наталья Владимировна.
38. Трубенков Владимир Алексеевич.
39. Трубенкова Екатерина Даниловна.
40. Фоменок Василий Адамович.
41. Чудакова Тамара Ивановна.
42. Шпартов Леонид Михайлович.
43. Ясев Владимир Викторович.

1985 год

1. Атрохова Алла Евгеньевна.
2. Бежелева Анна Анатольевна.
3. Богатенко Светлана Эрнестовна.
4. Богданова Валентина Владимировна.
5. Воронович Ирина Матвеевна.
6. Гончаров Геннадий Иванович.
7. Гриневич Алексей Григорьевич.
8. Гринкевич Иван Степанович.
9. Гузова Валентина Николаевна.
10. Данилкина Галина Петровна.
11. Езепенко Игорь Николаевич.
12. Ефремова Наталья Николаевна.
13. Иваненко Иван Сергеевич.
14. Кахновский Виктор Леонидович.
15. Клепча Алла Валентиновна.
16. Койпаш Станислав Болеславович.
17. Кравчук Галина Васильевна.
18. Курзоза Галина Андреевна.
19. Кустова Татьяна Николаевна.
20. Лазовский Владимир Михайлович.
21. Маланков Владимир Евгеньевич.
22. Мартинович Марина Петровна.
23. Моргунова Светлана Олеговна.
24. Морозов Игорь Олегович.
25. Немытько Тамара Владимировна.
26. Ольшевский Василий Васильевич.
27. Пискунова Ирина Геннадьевна.
28. Пусков Олег Владимирович.
29. Рудик Людмила Дмитриевна.
30. Савельев Сергей Иванович.
31. Самусев Александр Николаевич.
32. Сидоренко Наталья Евгеньевна.
33. Симченко Сергей Борисович.
34. Смильский Сергей Андреевич.
35. Старостина Ирина Николаевна.
36. Талако Сергей Александрович.
37. Трабо Александр Геннадьевич.
38. Шарамьева Людмила Ильинична.
39. Шилко Владимир Кириллович.

1986 год

1. Авсеенко Галина Павловна.
2. Анненков Виктор Николаевич.
3. Атрашкевич Аэлита Валерьевна.
4. Беспанский Сергей Иванович.
5. Босайчук Валерий Геннадьевич.
6. Будкевич Василий Антонович.
7. Вечерский Валерий Александрович.
8. Владимиров Григорий Владимирович.

9. Гайдунь Юрий Чеславович.
10. Грищенко Ольга Казимировна.
11. Даниленко Елена Петровна.
12. Джиг Елена Лаврентьевна.
13. Дубасов Виктор Николаевич.
14. Жильский Александр Алексеевич.
15. Карпуленко Сергей Константинович.
16. Клименкова Валентина Викторовна.
17. Князев Павел Борисович.
18. Кодур Александр Евгеньевич.
19. Коноплева Татьяна Николаевна.
20. Косаревская Елена Анатольевна.
21. Лаппо Петр Михайлович.
22. Лепешинская Тамара Сергеевна.
23. Майсюк Нина Николаевна.
24. Масленко Татьяна Михайловна.
25. Масленкова Светлана Валентиновна.
26. Петров Сергей Николаевич.
27. Пирожков Игорь Альбертович.
28. Потерухо Галина Васильевна.
29. Прокопенко Надежда Григорьевна.
30. Сазонович Сергей Витальевич.
31. Слабодчикова Татьяна Фёдоровна.
32. Сонько Сергей Петрович.
33. Стрельцова Татьяна Михайловна.
34. Сугако Леонид Александрович.
35. Титович Геннадий Васильевич.
36. Ханина Елена Семеновна.
37. Черняков Владимир Евгеньевич.
38. Шардыко Игорь Владимирович.
39. Шардыко Наталья Михайловна.
40. Шнейдерман Игорь Яковлевич.
41. Шульга Павел Иванович.
42. Якубенко Наталья Михайловна.

1987 год

1. Авсеенко Марина Леонидовна.
2. Андриевский Вячеслав Петрович.
3. Анкудович Лилия Францевна.

4. Банько Антонина Анатольевна.
5. Барановская Наталья Владимировна.
6. Белоголова Ольга Васильевна.
7. Боровик Алексей Владимирович.
8. Башкевич Татьяна Павловна.
9. Ващило Наталья Николаевна.
10. Войтенкова Светлана Александровна.
11. Ганин Михаил Юрьевич.
12. Ганина Светлана Васильевна.
13. Зулева Галина Александровна.
14. Крыжевич Сергей Васильевич.
15. Купрацевич Ирина Николаевна.
16. Куропяткина Ирина Викторовна.
17. Львов Сергей Александрович.
18. Мелешкевич Владимир Иванович.
19. Мишина Рита Ивановна.
20. Нестеренко Татьяна Сергеевна.
21. Полякова Ольга Владимировна.
22. Рычихина Ирина Сергеевна.
23. Свирский Дмитрий Геннадиевич.
24. Семенова Наталья Леонидовна.
25. Таран Ольга Аркадьевна.
26. Ходасевич Людмила Адольфовна.
27. Ходасевич Наталья Вячеславовна.
28. Чикун Елена Константиновна.
29. Чумис Наталья Станиславовна.
30. Шуменкова Светлана Александровна.

1988 год

1. Алтынова Людмила Васильевна.
2. Бобкова Валентина Михайловна.
3. Борисенко Владимир Васильевич.
4. Бузановский Виктор Антонович.
5. Вада Елена Леонидовна.
6. Воробьев Александр Александрович.
7. Городков Михаил Николаевич.
8. Дурасевич Ольга Анатольевна.
9. Иванов Константин Иванович.
10. Карлин Сергей Дмитриевич.
11. Карлина Светлана Николаевна.
12. Климуть Жанна Ярославовна.
13. Ковалева Лариса Аркадьевна.
14. Козлов Николай Иванович.
15. Конопелько Елена Михайловна.
16. Короткина Жанна Александровна.
17. Кузьменков Владимир Михайлович.

18. Кузьменкова Татьяна Михайловна.
19. Малеева Ирина Николаевна.
20. Матвеев Николай Егорович.
21. Пузанкевич Ольга Михайловна.
22. Сируков Николай Семенович.
23. Старченко Надежда Леонидовна.
24. Таркан Ирина Ивановна.
25. Турбинский Анатолий Леонидович.
26. Шалото Владимир Анатольевич.
27. Шимукенус Михаил Владимирович.
28. Щаянкова Лариса Михайловна.
29. Эминович Ангела Михайловна.

1989 год

1. Бабич Светлана Николаевна.
2. Буховец Александр Николаевич.
3. Вронский Игорь Брониславович.
4. Гавриленко Ирина Николаевна.
5. Гапеев Игорь Петрович.
6. Голубев Юрий Васильевич.
7. Голубева Наталья Филипповна.
8. Ермилин Владимир Иванович.
9. Женжарухина Елена Петровна.
10. Игнатенко Игорь Александрович.
11. Иванцова Елена Александровна.
12. Кравцова Наталья Николаевна.
13. Лисовая Елена Александровна.
14. Луферов Владимир Николаевич.
15. Неверовская Тамара Викторовна.
16. Петкун Вячеслав Геронимович.
17. Петкун Ирина Яковлевна.
18. Пикула Вера Петровна.
19. Попкова Светлана Семеновна.
20. Родионов Виктор Васильевич.
21. Сафонова Татьяна Вадимовна.
22. Святцева Елена Александровна.
23. Симонова Наталья Леонидовна.
24. Сувеев Сергей Петрович.
25. Сулимова Мария Адольфовна.
26. Федотова Ольга Владимировна.
27. Франтикова Светлана Алексеевна.
28. Харкевич Наталья Владимировна.
29. Хиревич Ольга Михайловна.
30. Шапиро Владимир Яковлевич.
31. Шапиро Крина Михайловна.
32. Шаппо Ольга Николаевна.
33. Шелегова Инесса Викторовна.
34. Шульга Светлана Николаевна.
35. Шустова Татьяна Дмитриевна.

1990 год

1. Агеева Эльмира Загидовна.
2. Борисов Владимир Иванович.
3. Верховцева Наталья Дмитриевна.
4. Гавриленко Андрей Русланович.
5. Гапеева Ирина Владимировна.
6. Гарнизонов Олег Михайлович.
7. Голубчик Александр Исакович.
8. Горчак Светлана Константиновна.
9. Демидовна Ирина Андреевна.
10. Дзюбенко Юрий Николаевич.
11. Дядичкина Ирина Аркадьевна.
12. Езерский Вячеслав Васильевич.
13. Зверев Юрий Александрович.
14. Карпицкий Юрий Николаевич.
15. Козиков Евгений Юрьевич.
16. Козикова Ирина Анатольевна.
17. Кот Владимир Леонидович.
18. Кривошея Галина Ивановна.
19. Кучинская Елена Владимировна.
20. Лепешева Тамара Леонидовна.
21. Мартынова Тамара Владимировна.
22. Муромцева Оксана Владимировна.
23. Нисковская Наталья Николаевна.
24. Новикова Ирина Леонидовна.
25. Носков Анатолий Михайлович.
26. Пашкевич Александр Анатольевич.
27. Пикула Виктор Петрович.
28. Полонский Анатолий Федорович.
29. Потерба Любовь Владимировна.
30. Ракутина Любовь Григорьевна.
31. Северинцев Николай Владимирович.
32. Секушенко Сергей Петрович.
33. Семенова Зинаида Николаевна.
34. Слижнева Елена Ивановна.
35. Снопкова Елена Ивановна.
36. Сувеева Светлана Евгеньевна.
37. Сулимов Александр Михайлович.
38. Сисленок Лилия Ивановна.
39. Федорович Лариса Петровна.
40. Хадускина Ольга Анатольевна.
41. Чепурная Татьяна Алексеевна.
42. Яковлева Елена Александровна.

1991 год

1. Артёмова Любовь Александровна.
2. Белохвостов Александр Александрович.
3. Бискуп Елена Ивановна.

4. Бонич Ольга Владимировна.
5. Бонич Сергей Борисович.
6. Бужан Ирина Леонидовна.
7. Вальковская Жанна Константиновна.
8. Василюк Иван Иванович.
9. Выдрова Елена Петровна.
10. Граблевский Анатолий Владимирович.
11. Желудко Елена Евгеньевна.
12. Кананович Наталья Валерьевна.
13. Клепчуков Валерий Михайлович.
14. Козик Светлана Михайловна.
15. Козлов Леонид Викторович.
16. Козлова Валентина Анатольевна.
17. Косолапов Вадим Юрьевич.
18. Косолапова Ольга Николаевна.
19. Лаппо Татьяна Дмитриевна.
20. Ленчевский Юрий Станиславович.
21. Моисеенко Наталья Владимировна.
22. Москаленко Наталья Владимировна.
23. Муха Виталий Васильевич.
24. Наливайко Владимир Петрович.
25. Парчевская Инна Анисимовна.
26. Прокопович Елена Константиновна.
27. Ровенковская Оксана Михайловна.
28. Ровенковский Геннадий Валентинович.
29. Сердюков Александр Викторович.
30. Сидоренко Татьяна Васильевна.
31. Снопков Юрий Петрович.
32. Старостенко Виктор Владимирович.
33. Федорцова Жанна Михайловна.
34. Филиппович Светлана Владимировна.
35. Храпко Юрий Михайлович.
36. Хрупачева Светлана Александровна.
37. Цыганков Виктор Владимирович.
38. Шалай Игорь Александрович.
39. Шендерович Ида Михайловна.
40. Шибеко Александр Константинович.
41. Юдин Виктор Викторович.
42. Ющенко Светлана Владимировна.

1992 год

1. Автухова Светлана Николаевна.
2. Аленьков Сергей Евгеньевич.
3. Аленькова Юлия Васильевна.
4. Алиферович Жанна Николаевна.
5. Бараненко Ирина Анатольевна.

6. Бараненко Сергей Иванович.
7. Борткевич Инесса Ивановна.
8. Буренкова Татьяна Геннадьевна.
9. Галынский Сергей Алексеевич.
10. Глащенко Ирина Николаевна.
11. Горбачёва Екатерина Павловна.
12. Гузова Татьяна Леонидовна.
13. Даниленко Олег Владимирович.
14. Даниленко Ольга Владимировна.
15. Диамидова Марина Юрьевна.
16. Дорошков Игорь Михайлович.
17. Езерская Светлана Алексеевна.
18. Колытина Ольга Вячеславовна.
19. Кострома Алла Алексеевна.
20. Кравцова Светлана Алексеевна.
21. Крючкова Наталья Васильевна.
22. Ларионов Вячеслав Анатольевич.
23. Лукашов Игорь Иванович.
24. Лычковская Ольга Анатольевна.
25. Малинина Татьяна Владимировна.
26. Марзалюк Игорь Александрович.
27. Марченко Нелли Иосифовна.
28. Матюшевская Мария Иосифовна.
29. Морозов Владимир Борисович.
30. Николина Анжела Владимировна.
31. Перепечин Александр Николаевич.
32. Подлужный Сергей Николаевич.
33. Рубанова Светлана Михайловна.
34. Салопонов Алексей Владимирович.
35. Сильченко Владимир Анатольевич.
36. Собко Инесса Владимировна.
37. Соловьёв Сергей Васильевич.
38. Соловьёва Лариса Григорьевна.
39. Солодка Светлана Фёдоровна.
40. Стебелькова Татьяна Александровна.
41. Сулимова Елена Владимировна.
42. Циркунова Татьяна Валерьевна.
43. Чернявский Владимир Михайлович.
44. Шабунин Дмитрий Леонидович.
45. Шнитко Ольга Николаевна.
46. Шуневич Андрей Брониславович.
47. Шупранов Владимир Иванович.
48. Ягодкина Светлана Михайловна.
49. Ярош Валентина Ивановна.

1993 год

1. Авчинников Александр Леонидович.
2. Атрошенко Валерий Николаевич.
3. Базанов Сергей Валерьевич.

4. Балашенко Сергей Дмитриевич.
5. Бальцевич Алла Сергеевна.
6. Баринов Константин Николаевич.
7. Баськова Елена Николаевна.
8. Беляцкий Олег Леонидович.
9. Богатенок Александр Афанасьевич.
10. Божанова Екатерина Васильевна.
11. Бокшиц Ирина Адамовна.
12. Бруев Сергей Борисович.
13. Варенникова Ирина Викторовна.
14. Вдовин Дмитрий Анатольевич.
15. Вдовина Елена Владимировна.
16. Веремеенко Геннадий Иванович.
17. Вишневская Анжелика Леонидовна.
18. Власова Ева Викторовна.
19. Воробьев Дмитрий Аркадьевич.
20. Гоголушко Виталий Николаевич.
21. Голубева Оксана Владимировна.
22. Гуща Виталий Викторович.
23. Дудко Виталий Николаевич.
24. Дудко Галина Васильевна.
25. Езепенко Наталья Николаевна.
26. Ерш Оксана Петровна.
27. Ефремова Ольга Витальевна.
28. Желязко Владимир Владимирович.
29. Жолудев Олег Игоревич.
30. Ивановна Татьяна Юрьевна.
31. Исаенко Марина Александровна.
32. Казакова Елена Владимировна.
33. Капанева Валентина Михайловна.
34. Квачук Евгений Григорьевич.
35. Киречкова Елена Николаевна.
36. Кирик Ольга Михайловна.
37. Ковалев Павел Аркадьевич.
38. Койро Оксана Валерьевна.
39. Комарова Ирина Ивановна.
40. Коржевич Мария Леонидовна.
41. Космачева Ирина Михайловна.
42. Кудасов Валерий Иванович.
43. Купреева Ирина Петровна.
44. Кухарев Владимир Евгеньевич.
45. Ланько Татьяна Константиновна.
46. Летко Елена Константиновна.
47. Лоцманов Сергей Иванович.
48. Луговская Татьяна Викторовна.
49. Лукьянов Святослав Петрович.
50. Лукьянов Сергей Сергеевич.
51. Ляхнович Светлана Александровна.
52. Мадорская Инна Веняминовна.
53. Максимов Сергей Геннадьевич.
54. Марзалюк Елена Викторовна.
55. Маханькова Светлана Михайловна.
56. Машина Елена Юрьевна.
57. Мисинок Наталья Петровна.
58. Михальченко Людмила Ивановна.
59. Муравей Татьяна Ивановна.
60. Мусиенко Оксана Викторовна.
61. Новосяд Владимир Владимирович.
62. Овсейчик Инна Владимировна.
63. Олихвер Марина Владимировна.
64. Павлюкович Елена Михайловна.
65. Пашков Игорь Михайлович.
66. Пашкова Светлана Юрьевна.
67. Пиванов Владимир Алексеевич.
68. Пикуза Елена Парфирьевна.
69. Погодин Сергей Владимирович.
70. Потапенко Вадим Александрович.
71. Прокопович Борис Брониславович.
72. Прус Михаил Юльевич.
73. Репетуев Владимир Валерьевич.
74. Рубец Инна Григорьевна.
75. Рыбакова Елена Владимировна.
76. Рябченко Елена Игоревна.
77. Самарцева Татьяна Николаевна.
78. Сивохо Александр Николаевич.
79. Соловьева Светлана Викторовна.
80. Станкевич Наталья Леонидовна.
81. Стельмахов Юрий Иванович.
82. Терещенко Владимир Петрович.
83. Усова Елена Васильевна.
84. Фурс Ольга Петровна.
85. Цветкова Тамара Анатольевна.
86. Чернов Александр Александрович.
87. Чернов Андрей Анатольевич.
88. Черногалов Юрий Федорович.
89. Черногалова Жанна Николаевна.
90. Чиж Сергей Николаевич.
91. Шапоров Вадим Викторович.
92. Шаройко Александр Яковлевич.
93. Шемякин Владимир Владимирович.
94. Шемякина Виолетта Алексеевна.
95. Шпартова Ирина Владимировна.
96. Шпунтов Николай Дмитриевич.
97. Янчук Валентина Михайловна.
98. Яткевич Наталья Юрьевна.

1994 год

1. Авласевич Денис Михайлович.
2. Авесяшнина Жанна Александровна.
3. Ананьев Александр Николаевич.
4. Ананько Геннадий Витальевич.
5. Белохонова Рита Леонидовна.
6. Бичан Марина Ивановна.
7. Бондарев Сергей Васильевич.
8. Бугор Оксана Леонидовна.
9. Букато Александр Иванович.
10. Бынькова Ольга Викторовна.
11. Вельмункас Виктор Альгисович.
12. Володькова Ольга Михайловна.
13. Гаврилова Светлана Николаевна.
14. Гапоненко Татьяна Николаевна.
15. Гоман Алексей Владимирович.
16. Гоман Татьяна Владимировна.
17. Давыдчик Александр Иосифович.
18. Дашковская Наталья Святославовна.
19. Демиденко Наталья Васильевна.
20. Долов Виталий Анатольевич.
21. Езерская Анжелика Александровна.
22. Езерский Дмитрий Павлович.
23. Жоров Юрий Васильевич.
24. Зубаренко Юрий Владимирович.
25. Зяткина Галина Геннадьевна.
26. Иванченко Наталья Николаевна.
27. Карабицкая Наталья Викторовна.
28. Каранкевич Михаил Анатольевич.
29. Карпачев Алексей Николаевич.
30. Кисляк Антонина Сергеевна.
31. Кожемяко Елена Николаевна.
32. Козлова Ольга Владимировна.
33. Коштаненко Анжела Васильевна.
34. Кузьмичева Надежда Владимировна.
35. Кухаренко Николай Иванович.
36. Лебедев Геннадий Михайлович.
37. Литвинов Николай Петрович.
38. Мажинский Юрий Михайлович.
39. Максименко Наталья Геннадьевна.
40. Мачульская Татьяна Викторовна.
41. Михайлова Алла Петровна.
42. Морозов Руслан Николаевич.
43. Мякинья Анна Владимировна.
44. Неусихина Наталья Михайловна.
45. Нефедова Татьяна Вячеславовна.
46. Николаев Александр Леонидович.
47. Орловская Наталья Игоревна.

48. Очнев Валерий Евгеньевич.
49. Петух Игорь Николаевич.
50. Подгурский Петр Николаевич.
51. Поддубная Наталья Васильевна.
52. Подольская Светлана Владимировна.
53. Прокуратов Олег Николаевич.
54. Ращупкина Наталья Владимировна.
55. Рипецкая Ольга Николаевна.
56. Роговская Ольга Владимировна.
57. Романова Ольга Ивановна.
58. Рубис Татьяна Николаевна.
59. Селедцова Оксана Михайловна.
60. Серафимович Светлана Ивановна.
61. Серяков Эдуард Владимирович.
62. Серякова Елена Анатольевна.
63. Скок Наталья Владимировна.
64. Старовойтов Сергей Александрович.
65. Стрижкин Олег Анатольевич.
66. Стуканов Виталий Григорьевич.
67. Суворов Евгений Александрович.
68. Трифонов Сергей Васильевич.
69. Турков Алексей Анатольевич.
70. Федосенко Вячеслав Анатольевич.
71. Филиппова Татьяна Евгеньевна.
72. Хмельницкая Жанна Викторовна.
73. Ходунова Людмила Михайловна.
74. Хурсик Дмитрий Михайлович.
75. Шалабодова Ольга Васильевна.
76. Шевкун Александра Сергеевна.
77. Шевкун Павел Викторович.
78. Шерешик Анатолий Михайлович.
79. Шкор Юлия Викторовна.
80. Шупиков Сергей Евгеньевич.
81. Щербак Оксана Алексеевна.
82. Юрченко Николай Николаевич.

1995 год

1. Аноприенко Ольга Владимировна.
2. Арсентьев Владимир Павлович.
3. Артемчик Виталий Викторович.
4. Атрошенко Анна Геннадьевна.
5. Бабушкина Мария Антоновна.
6. Бардюгов Владимир Анатольевич.
7. Бедулина Татьяна Васильевна.
8. Безручко Леонид Валерьевич.
9. Бекешко Александр Александрович.
10. Бержанин Руслан Викторович.
11. Бородулькин Юрий Васильевич.
12. Власенко Василий Николаевич.

13. Власенко Инна Александровна.
14. Годунов Сергей Петрович.
15. Горбачёва Светлана Николаевна.
16. Данилевич Сергей Александрович.
17. Дворников Сергей Михайлович.
18. Дмитрук Елена Георгиевна.
19. Довгалёв Александр Васильевич.
20. Должевский Александр Петрович.
21. Дорошенко Кирилл Олегович.
22. Дуктов Михаил Петрович.
23. Дьяченко Олег Викторович.
24. Есиповская Елена Анатольевна.
25. Ефремов Дмитрий Петрович.
26. Жуков Сергей Михайлович.
27. Жукова Елена Николаевна.
28. Захаренко Елена Анатольевна.
29. Карпов Александр Иванович.
30. Ключков Александр Петрович.
31. Ковалёв Андрей Николаевич.
32. Коврик Олег Владимирович.
33. Кондеров Виктор Викторович.
34. Коптюх Ольга Васильевна.
35. Королюн Ольга Петровна.
36. Кравцов Александр Фёдорович.
37. Кричко Людмила Васильевна.
38. Кузнецов Алексей Владимирович.
39. Куламихина Наталья Борисовна.
40. Левашова Юлия Александровна.
41. Левенкова Наталья Ивановна.
42. Леоцкая Инна Николаевна.
43. Лёлина Татьяна Николаевна.
44. Литасова Ирина Николаевна.
45. Ляхова Лариса Валентиновна.
46. Марченко Николай Николаевич.
47. Медведев Тарас Леонидович.
48. Миленчук Валерий Георгиевич.
49. Михайлова Наталья Ивановна.
50. Михеенко Ангелина Михайловна.
51. Могилевцев Алексей Васильевич.
52. Низовцов Владимир Алексеевич.
53. Новиков Руслан Леонидович.
54. Огнянчиков Сергей Владимирович.
55. Пинчуков Василий Викторович.
56. Плаксенко Алексей Сергеевич.
57. Поддубняк Игорь Васильевич.
58. Помазкова Елена Георгиевна.
59. Поседько Владимир Петрович.
60. Пятницкая Ирина Николаевна.

61. Романова Татьяна Леонидовна.
62. Саренкова Оксана Валерьевна.
63. Сароченко Жанна Ивановна.
64. Сербантович Марина Григорьевна.
65. Сидин Сергей Владимирович.
66. Сидоренко Валерий Альбертович.
67. Силивёрстов Сергей Михайлович.
68. Столярова Светлана Николаевна.
69. Страх Елена Николаевна.
70. Табачников Олег Михайлович.
71. Тихонова Ирина Германовна.
72. Ткачёв Олег Иванович.
73. Хортова Ирина Анатольевна.
74. Цитович Ирина Николаевна.
75. Черник Алексей Васильевич.
76. Чернов Сергей Владимирович.
77. Шарай Игорь Валентинович.
78. Шарахаев Александр Владимирович.
79. Швернёв Виталий Владимирович.
80. Шлык Валентина Владимировна.
81. Ющенко Игорь Станиславович.
82. Яковицкий Олег Чеславович.

1996 год

1. Абаканович Любовь Леонидовна.
2. Авсевич Ольга Николаевна.
3. Адамович Виталий Петрович.
4. Алексо Евгений Анатольевич.
5. Балашенко Андрей Дмитриевич.
6. Балтюк Татьяна Михайловна.
7. Балук Владимир Николаевич.
8. Баранов Олег Александрович.
9. Беляева Виктория Витальевна.
10. Бобкова Елена Владимировна.
11. Бонадысев Иван Иванович.
12. Бондаренко Василий Леонидович.
13. Бондаренко Ирина Юрьевна.
14. Брюзгин Эдуард Григорьевич.
15. Бугаевич Инесса Владимировна.
16. Бункова Ольга Николаевна.
17. Буряко Виктор Викторович.
18. Верховцова Юлия Николаевна.
19. Власова Ирина Викторовна.
20. Войтехович Наталья Геннадьевна.
21. Войтеховский Сергей Николаевич.
22. Волкова Татьяна Геннадьевна.
23. Воронин Григорий Александрович.
24. Гарусов Александр Петрович.
25. Голубев Дмитрий Леонидович.

26. Гончарова Оксана Ивановна.
27. Гордеев Максим Юрьевич.
28. Гребенщиков Олег Викторович.
29. Гринёва Наталья Александровна.
30. Груца Анатолий Леонидович.
31. Гуляева Елена Михайловна.
32. Данисевич Анна Францевна.
33. Джафаров Эмиль Владимирович.
34. Дювбанова Ольга Викторовна.
35. Ефременко Анатолий Васильевич.
36. Зонтова Татьяна Геннадьевна.
37. Иванова Наталья Витальевна.
38. Иевлева Елена Владимировна.
39. Кабушкова Елена Михайловна.
40. Кагукин Сергей Леонидович.
41. Казаников Дмитрий Леонидович.
42. Калиновский Константин Александрович.
43. Карнеев Александр Михайлович.
44. Кешин Андрей Геннадьевич.
45. Книга Ольга Валентиновна.
46. Кокевко Елена Александровна.
47. Колточенко Вячеслав Николаевич.
48. Корелова Елена Геннадьевна.
49. Костюшко Дмитрий Михайлович.
50. Кузьменко Владимир Анатольевич.
51. Кузьмина Наталья Леонидовна.
52. Курмаз Марина Анатольевна.
53. Кучковский Павел Генрихович.
54. Лапцевич Владимир Петрович.
55. Левицкий Павел Борисович.
56. Левшунов Александр Сергеевич.
57. Лепендина Инна Александровна.
58. Лихачёва Светлана Николаевна.
59. Мукомолов Андрей Владимирович.
60. Нафанов Владимир Васильевич.
61. Пашкевич Владимир Трофимович.
62. Перепёткин Виталий Валерьевич.
63. Пирожкова Людмила Олеговна.
64. Подобед Александр Александрович.
65. Подоляк Татьяна Михайловна.
66. Пономарёв Игорь Михайлович.
67. Попельшко Дмитрий Михайлович.
68. Прилуцкая Оксана Валерьевна.
69. Рачиков Дмитрий Леонидович.
70. Рачинская Елена Леонидовна.
71. Розин Геннадий Жакович.
72. Романов Виталий Михайлович.

73. Романова Наталья Георгиевна.
74. Русакович Оксана Владимировна.
75. Рябцева Ирина Валерьевна.
76. Седнев Сергей Петрович.
77. Селезнёва Светлана Васильевна.
78. Силков Александр Фёдорович.
79. Сомова Инна Валерьевна.
80. Старовойтова Майя Михайловна.
81. Стибло Елена Викторовна.
82. Сысой Надежда Фёдоровна.
83. Тананайко Владимир Николаевич.
84. Тихонов Денис Павлович.
85. Тихонов Константин Александрович.
86. Тукмачёва Полина Георгиевна.
87. Тулупова Мария Витальевна.
88. Харитоненков Александр Викторович.

89. Чапко Александр Александрович.
90. Шевченко Сергей Петрович.
91. Щедракова Ирина Викторовна.
92. Яценко Наталья Владимировна.
93. Яценко Юрий Николаевич.

1997 год

1. Анисимова Олеся Валерьевна.
2. Апанасевич Ирина Иосифовна.
3. Астапчиков Людмила Валерьевна.
4. Беляков Руслан Леонидович.
5. Берстнева Любовь Валентиновна.
6. Братенников Иван Александрович.
7. Васедко Татьяна Валентиновна.
8. Войтенко Татьяна Владимировна.
9. Гавронина Елена Александровна.
10. Голикова Оксана Евгеньевна.
11. Гомельков Дмитрий Александрович.
12. Горбачёва Светлана Николаевна.
13. Горовая Ольга Михайловна.
14. Гречихо Дмитрий Владимирович.
15. Гринев Кирилл Евгеньевич.
16. Домбровская Наталья Александровна.
17. Дондик Алексей Сергеевич.
18. Закурдаева Ирина Викторовна.
19. Заривняк Виктория Николаевна.
20. Исакова Елена Константиновна.
21. Исакова Светлана Васильевна.
22. Каплунова Светлана Григорьевна.
23. Капранов Сергей Сергеевич.
24. Клименкова Ирина Васильевна.

25. Ключкова Ирина Геннадьевна.
26. Королёнок Ирина Валерьевна.
27. Кравцов Виталий Эдуардович.
28. Кундерова Наталья Михайловна.
29. Лашук Марина Степановна.
30. Литвинчук Татьяна Владимировна.
31. Луценко Оксана Владимировна.
32. Лычковская Алла Петровна.
33. Макарова Алла Николаевна.
34. Мороз Людмила Анатольевна.
35. Мякенькая Анжела Александровна.
36. Мясников Дмитрий Феликсович.
37. Павлов Павел Андреевич.
38. Пацанкова Ольга Валерьевна.
39. Петрашова Елена Евгеньевна.
40. Прокопенко Ольга Александровна.
41. Протасова Лилия Николаевна.
42. Пыткова Ольга Николаевна.
43. Романов Александр Анатольевич.
44. Седин Александр Борисович.
45. Семин Андрей Леонидович.
46. Сиваш Сергей Викторович.
47. Сняtkова Елена Николаевна.
48. Старовойтов Елена Михайловна.
49. Старостина Мария Анатольевна.
50. Старцев Владимир Владимирович.
51. Тютюнник Виталий Станиславович.
52. Уткин Виталий Львович.
53. Фурманова Лилия Владимировна.
54. Харьковская Наталья Николаевна.
55. Чайкин Сергей Николаевич.
56. Чернякова Анна Михайловна.
57. Шапура Ирина Евгеньевна.
58. Шведова Наталья Николаевна.
59. Швеc Татьяна Александровна.
60. Шорникова Оксана Алексеевна.
61. Шуляковская Наталья Владимировна.
62. Шустов Дмитрий Николаевич.
63. Щербинская Людмила Анатольевна.
64. Ярмоленко Олеся Александровна.

1998 год

1. Акулович Ян Александрович.
2. Бобкова Марина Леонидовна.
3. Бедай Оксана Анатольевна.
4. Беленков Дмитрий Григорьевич.
5. Бондаревич Екатерина Александровна.

6. Бычкова Елена Геннадьевна.
7. Бычкова Анжела Владимировна.
8. Бураков Виктор Николаевич.
9. Вишеватая Наталья Александровна.
10. Беляцкий Александр Владимирович.
11. Басс Марина Михайловна.
12. Волженков Валерий Викторович.
13. Веробей Ольга Алексеевна.
14. Грищенко Владимир Владимирович.
15. Гурков Виталий Викторович.
16. Горбатенко Михаил Сергеевич.
17. Гордейчик Сергей Владимирович.
18. Гринкевич Андрей Владимирович.
19. Груммо Наталья Игоревна.
20. Дивакова Наталья Геннадьевна.
21. Довженков Дмитрий Владимирович.
22. Данилов Дмитрий Станиславович.
23. Денисенко Андрей Васильевич.
24. Дьяченко Надежда Петровна.
25. Дроздова Елена Петровна.
26. Дедок Ксения Георгиевна.
27. Даревский Александр Михайлович.
28. Доморацкая Ольга Сергеевна.
29. Елина Елена Васильевна.
30. Жуков Андрей Иванович.
31. Землякова Александра Викторовна.
32. Зайцева Татьяна Николаевна.
33. Зайцев Александр Иванович.
34. Кирпичева Оксана Васильевна.
35. Купреев Геннадий Викторович.
36. Кныш Елена Михайловна.
37. Кузнецов Андрей Владимирович.
38. Качанова Надежда Михайловна.
39. Коршаков Алексей Иосифович.
40. Козлова Светлана Валериановна.
41. Кавунова Светлана Анатольевна.
42. Лутченков Дмитрий Васильевич.
43. Лаппо Наталья Петровна.
44. Лавринович Дмитрий Сергеевич.
45. Любашенко Сергей Петрович.
46. Лапшанков Николай Викторович.
47. Мискевич Виталий Ярославович.
48. Мешкова Кристина Викторовна.
49. Марфель Наталья Александровна.
50. Масленков Дмитрий Владимирович.
51. Мороз Сергей Валентинович.
52. Мельниченко Юрий Сергеевич.
53. Носков Михаил Сергеевич.

54. Никитенко Наталья Михайловна.
55. Понуждаев Дмитрий Николаевич.
56. Попова Людмила Васильевна.
57. Потапенко Олеся Владимировна.
58. Прикацин Дмитрий Владимирович.
59. Плахоцкая Наталья Александровна.
60. Ромашенко Александр Викторович.
61. Редько Елена Петровна.
62. Стукач Людмила Леонидовна.
63. Серафимова Инесса Анатольевна.
64. Сивухин Вадим Александрович.
65. Соловьев Сергей Валерьевич.
66. Соклакова Надежда Викторовна.
67. Телеш Александр Николаевич.
68. Тищенко Александр Александрович.
69. Титяк Ольга Станиславовна.
70. Терехова Наталья Владимировна.
71. Усманец Александр Андреевич.
72. Усов Павел Геннадьевич.
73. Чуприна Алеся Александровна.
74. Чулицкий Сергей Владимирович.
75. Чумакова Александра Александровна.

76. Чукалова Инна Михайловна.
77. Чесновик Лариса Эдуардовна.
78. Шашенко Оксана Ивановна.
79. Юревич Юлия Тадеушна.
80. Юркова Татьяна Михайловна.
81. Ярощенко Олег Владимирович.

1999 год

1. Абакшенок Олег Анатольевич.
2. Аверков Олег Васильевич.
3. Автюшков Андрей Владимирович.
4. Алексеенко Елена Тимофеевна.
5. Альхимович Александр Валерьевич.
6. Андрукович Зоя Анатольевна.
7. Астапенко Татьяна Леонидовна.
8. Баборико Денис Иванович.
9. Базыленок Александр Владимирович.
10. Баранов Сергей Владимирович.
11. Барсуков Владимир Николаевич.
12. Батюков Алексей Николаевич.
13. Белов Вадим Валерьевич.
14. Бенделикова Татьяна Олеговна.
15. Блашкова Людмила Викторовна.
16. Бородина Юлия Константиновна.
17. Буденкова Наталья Николаевна.
18. Бычков Сергей Иванович.

19. Ванюк Сергей Николаевич.
20. Гавриленко Наталья Юрьевна.
21. Гаврилов Вадим Валерьевич.
22. Ганин Дмитрий Юрьевич.
23. Герашенко Алексей Валерьевич.
24. Гладков Кирилл Станиславович.
25. Глеков Валентин Владимирович.
26. Григорьевский Александр Владимир.
27. Данилович Анна Михайловна.
28. Дроздова Елена Леонидовна.
29. Евтихевич Наталья Владимировна.
30. Жижкин Дмитрий Александрович.
31. Жиловачик Наталья Николаевна.
32. Захаренко Марина Анатольевна.
33. Калашникова Елена Григорьевна.
34. Карпов Сергей Иванович.
35. Карпова Оксана Юрьевна.
36. Карпова Татьяна Александровна.
37. Кирпичева Светлана Николаевна.
38. Ковалёва Татьяна Александровна.
39. Коршунов Леонид Дмитриевич.
40. Костенкова Наталья Александровна.
41. Костогладова Ольга Владимировна.
42. Котлярская Наталья Александровна.
43. Кравцова Ольга Викторовна.
44. Крылистенко Елена Евгеньевна.
45. Кулешова Оксана Петровна.
46. Кульбацкая Ольга Николаевна.
47. Купреев Алексей Викторович.
48. Курганская Галина Евгеньевна.
49. Ладесова Ольга Федоровна.
50. Латочко Наталья Александровна.
51. Макаренко Елена Леонидовна.
52. Малаховская Татьяна Васильевна.
53. Махоркина Снежана Михайловна.
54. Мельник Оксана Валерьевна.
55. Мельникова Инна Степановна.
56. Михалюто Елена Анатольевна.
57. Михайкина Галина Александровна.
58. Москалевич Руслан Александрович.
59. Никитенко Оксана Леонидовна.
60. Никитко Виктория Николаевна.
61. Осмоловская Наталья Владимировна.
62. Падерина Ирина Владимировна.
63. Парфенова Светлана Ивановна.
64. Перуновская Наталья Анатольевна.
65. Писаренко Елена Николаевна.

66. Подгайский Виталий Брониславович.
67. Полозкова Ирина Владимировна.
68. Полоник Ольга Александровна.
69. Полуянович Олег Борисович.
70. Поплавская Юлия Генриховна.
71. Попова Виктория Владимировна.
72. Президентов Сергей Александрович.
73. Президентова Марина Михайловна.
74. Прокопчик Сергей Александрович.
75. Прокопчик Татьяна Владимировна.
76. Пустохлыкина Александра Валерьевна.
77. Раткевич Юлия Анатольевна.
78. Рошуков Алексей Леонидович.
79. Рыбаченок Александр Михайлович.
80. Савченко Наталья Михайловна.
81. Самсоненко Ирина Семеновна.
82. Селифонтова Диана Вадимовна.
83. Столяров Александр Анатольевич.
84. Сухарьков Виталий Васильевич.
85. Тесленко Руслан Владимирович.
86. Титов Владимир Валерьевич.
87. Ткаченко Ирина Олеговна.
88. Филимонов Сергей Владимирович.
89. Формугина Светлана Геннадьевна.
90. Харкевич Виктор Викторович.
91. Химордин Алексей Евгеньевич.
92. Хитриков Александр Анатольевич.
93. Царанков Дмитрий Владимирович.
94. Шевцов Александр Владимирович.
95. Шевцова Ирина Ивановна.
96. Шибалкин Геннадий Владимирович.

2000 год

1. Алексеенко Светлана Тимофеевна.
2. Алешин Сергей Владимирович.
3. Анищенко Антонина Владимировна.
4. Артеменко Дмитрий Николаевич.
5. Артеменко Лилия Леонидовна.
6. Ахраменко Вера Михайловна.
7. Бараночникова Юлия Владимировна.
8. Батовкин Андрей Николаевич.
9. Башаримова Маргарита Александровна.
10. Башаримова Надежда Владимировна.
11. Борикина Галина Анатольевна.
12. Борисенко Вероника Михайловна.

13. Братенникова Маргарита Александровна.
14. Будняк Елена Витальевна.
15. Бунько Илона Александровна.
16. Вепринцева Галина Николаевна.
17. Виленга Елена Иосифовна.
18. Винникова Снежанна Ивановна.
19. Вольская Ирина Аркадьевна.
20. Гарбузова Татьяна Владимировна.
21. Гашикова Ольга Андреевна.
22. Глеза Дмитрий Викторович.
23. Горская Ирина Алексеевна.
24. Гоцманова Виктория Викторовна.
25. Гребень Вероника Евгеньевна.
26. Гришанова Анна Александровна.
27. Громов Виталий Анатольевич.
28. Грудинов Александр Геннадьевич.
29. Губко Татьяна Владимировна.
30. Емельянов Александр Анатольевич.
31. Ермолович Ольга Михайловна.
32. Жабикина Елена Валерьевна.
33. Жигар Галина Сергеевна.
34. Ивендикова Инна Александровна.
35. Ивендикова Наталья Валерьевна.
36. Ивченко Татьяна Владимировна.
37. Игнатьева Елена Дмитриевна.
38. Капустина Анна Вячеславовна.
39. Карпович Ирина Анатольевна.
40. Катковская Наталья Леонидовна.
41. Катцова Татьяна Михайловна.
42. Клеменкова Татьяна Игоревна.
43. Князева Анна Александровна.
44. Ковалева Оксана Ивановна.
45. Козлов Дмитрий Борисович.
46. Козлов Дмитрий Михайлович.
47. Козубовская Жанна Викторовна.
48. Корзюк Наталья Михайловна.
49. Кошенкова Екатерина Александровна.
50. Кошлина Надежда Евгеньевна.
51. Кругликова Татьяна Валерьевна.
52. Купцова Светлана Леонидовна.
53. Лазарева Алла Геннадьевна.
54. Лыскова Наталья Вячеславовна.
55. Мадудина Татьяна Михайловна.
56. Максимович Елена Геннадьевна.
57. Минчуков Юрий Яковлевич.
58. Миронова Юлия Михайловна.

59. Моторенко Татьяна Петровна.
60. Новикова Надежда Михайловна.
61. Ольшевская Лидия Петровна.
62. Павлов Сергей Анатольевич.
63. Павлова Ирина Григорьевна.
64. Папков Сергей Валерьевич.
65. Плишань Валерий Григорьевич.
66. Поборцева Ольга Михайловна.
67. Поздняков Александр Михайлович.
68. Половиков Владимир Владимирович.
69. Понятов Владимир Александрович.
70. Попель Алексей Владимирович.
71. Пунченко Виталий Николаевич.
72. Роговцов Дмитрий Александрович.
73. Романенко Людмила Васильевна.
74. Рубан Елена Анатольевна.
75. Рыкова Ольга Валентиновна.
76. Савельева Елена Михайлова.
77. Самец Татьяна Владимировна.
78. Саульченко Виктория Владимировна.
79. Свиридович Наталья Николаевна.
80. Селицкая Вероника Геннадьевна.
81. Сивухин Александр Александрович.
82. Скрицкая Елена Евгеньевна.
83. Соколова Юлия Геннадьевна.
84. Сорокина Елена Андреевна.
85. Стрельцова Жанна Михайловна.
86. Суздалева Ирина Владимировна.
87. Терешенко Ольга Владимировна.
88. Тихонович Наталья Степановна.
89. Толстик Ольга Олеговна.
90. Угликова Ирина Валерьевна.
91. Урюпин Сергей Владимирович.
92. Устинова Ольга Анатольевна.
93. Федорович Марина Валентиновна.
94. Филимонов Роман Алексеевич.
95. Филиппова Елена Анатольевна.
96. Фурс Юрий Иосифович.
97. Хвостович Жанна Адамовна.
98. Ходак Сергей Федорович.
99. Христинина Анна Васильевна.
100. Цветкова Нина Михайловна.
101. Цумарева Елена Петровна.
102. Черкасова Елена Петровна.
103. Чигирь Александр Михайлович.
104. Шульговская Ирина Леонидовна.
105. Юрченко Мария Александровна.
106. Яцук Нина Евгеньевна.

2001 год

1. Абрамович Надежда Викторовна.
2. Авдиенко Оксана Александровна.
3. Андросенко Инна Викторовна.
4. Антончикова Юлия Валерьевна.
5. Ариненко Александр Николаевич.
6. Артеменко Светлана Николаевна.
7. Арянова Екатерина Николаевна.
8. Афоневич Алла Викторовна.
9. Бабко Андрей Владимирович.
10. Баранов Дмитрий Михайлович.
11. Бирюков Алексей Викторович.
12. Бондаржевский Дмитрий Иванович.
13. Бондацкая Наталья Николаевна.
14. Бувшенкова Светлана Ивановна.
15. Быкова Елена Александровна.
16. Вацуро Елена Леонидовна.
17. Ведерник Татьяна Анатольевна.
18. Винокурова Светлана Николаевна.
19. Володькина Татьяна Михайловна.
20. Вольская Лилия Геннадьевна.
21. Глинский Дмитрий Олегович.
22. Глушакова Ирина Леонидовна.
23. Гомелькова Вероника Михайловна.
24. Гончаров Павел Леонидович.
25. Гранькова Юлия Владимировна.
26. Гуранова Елена Геннадьевна.
27. Дайнеко Владимир Федорович.
28. Дуплевский Евгений Иванович.
29. Евдокимова Наталья Валерьевна.
30. Елистратова Ирина Александровна.
31. Зайцев Виктор Николаевич.
32. Зайцев Владимир Николаевич.
33. Игнатеня Наталья Владимировна .
34. Измер Сергей Валерьевич.
35. Качанов Александр Анатольевич.
36. Кашкан Оксана Александровна.
37. Ключиц Виталий Валентинович.
38. Колосов Александр Владимирович.
39. Корольков Павел Владимирович.
40. Котлярова Елена Александровна.
41. Кочеткова Ольга Николаевна.
42. Красовская Людмила Валерьевна.
43. Кривоносова Татьяна Владимировна.
44. Крук Иван Владимирович.
45. Куксенкова Оксана Николаевна.
46. Кухаренко Светлана Владимировна.

47. Ладышев Сергей Павлович.
48. Ламинская Елена Викторовна.
49. Ламнева Анна Викторовна.
50. Латышева Оксана Сергеевна.
51. Лашук Ирина Степановна.
52. Лепо Елена Васильевна.
53. Лукашенко Ирина Станиславовна.
54. Лукашенко Сергей Александрович.
55. Лукша Юлия Евгеньевна.
56. Майданов Дмитрий Михайлович.
57. Меркулова Ольга Николаевна.
58. Микулч Александр Владимирович.
59. Никитенко Александр Михайлович.
60. Николенко Наталья Александровна.
61. Новиков Дмитрий Викторович.
62. Ободкова Алеся Александровна.
63. Панфилов Сергей Викторович.
64. Пашкевич Татьяна Олеговна.
65. Писаренко Александр Викторович.
66. Писаренко Анна Васильевна.
67. Платоненко Ольга Олеговна.
68. Помазкова Ольга Георгиевна.
69. Понизовцева Елена Валерьевна.
70. Пралейчик Алеся Сергеевна.
71. Прокопович Наталья Алексеевна.
72. Садовнича Ольга Анатольевна.
73. Сарайчикова Елена Николаевна.
74. Семенцова Наталья Викторовна.
75. Сетько Елена Александровна.
76. Сивакова Наталья Викторовна.
77. Синявский Николай Николаевич.
78. Скобелева Инна Анатольевна.
79. Сотникова Эльвира Леонидовна.
80. Ткачёв Дмитрий Петрович.
81. Фатеев Ольга Владимировна.
82. Феокистова Ольга Борисовна.
83. Французов Михаил Федорович.
84. Холявкина Наталья Леонидовна.
85. Челачева Оксана Святославовна.
86. Чернякова Надежда Николаевна.
87. Шаварова Ирина Владимировна.
88. Шапочкин Дмитрий Михайлович.
89. Шевцов Дмитрий Николаевич.
90. Шелковский Дмитрий Николаевич.
91. Шелкунова Ольга Викторовна.
92. Шпартов Владислав Михайлович.
93. Шумилко Елена Геннадьевна.
94. Яцков Юрий Федорович.

2002 год

1. Автушенко Алеся Николаевна.
2. Агородников Вячеслав Вячеславович.
3. Александренков Юрий Викторович.
4. Аниськов Александр Александрович.
5. Баваров Евгений Владимирович.
6. Бецовская Галина Михайловна.
7. Богданович Наталья Александровна.
8. Бондарь Анатолий Анатольевич.
9. Боровиков Андрей Александрович.
10. Буйденков Александр Александрович.
11. Буйницкая Оксана Владимировна.
12. Гаврилова Ульяна Владиславовна.
13. Ганчук Андрей Александрович.
14. Ганчук Ольга Дмитриевна.
15. Глеков Виталий Владимирович.
16. Горовцова Виталина Петровна.
17. Гузова Алеся Валерьевна.
18. Гулимова Марина Евгеньевна.
19. Демидов Александр Васильевич.
20. Денисевич Оксана Ивановна.
21. Дорошенко Анна Ивановна.
22. Дрик Александр Александрович.
23. Дудик Алеся Валерьевна.
24. Евтухов Виктор Михайлович.
25. Ерашова Светлана Михайловна.
26. Ермоленко Инна Викторовна.
27. Ефременко Дмитрий Леонидович.
28. Земцова Инна Фёдоровна.
29. Игнатьев Максим Борисович.
30. Казаков Сергей Валерьевич.
31. Калашников Андрей Григорьевич.
32. Киянец Ольга Сергеевна.
33. Козинец Александр Викторович.
34. Копейченко Андрей Иванович.
35. Космодемьянская Алеся Станиславовна.
36. Костерова Татьяна Александровна.
37. Котова Елена Сергеевна.
38. Кочерго Ольга Игоревна.
39. Кошиц Денис Иванович.
40. Кузьменко Дмитрий Олегович.
41. Кулешова Лидия Михайловна.
42. Лазовская Марина Сергеевна.
43. Ларченко Татьяна Михайловна.
44. Ласоцкий Анатолий Михайлович.
45. Лебедев Андрей Михайлович.
46. Литвинова Юлия Владимировна.

47. Луговая Марина Александровна.
48. Марков Василий Владимирович.
49. Метушевская Елена Болеславовна.
50. Мешков Валерий Викторович.
51. Михоленько Сергей Владимирович.
52. Молчанова Алеся Петровна.
53. Мордачев Дмитрий Викторович.
54. Наконечная Татьяна Александровна.
55. Наркевич Татьяна Геннадьевна.
56. Неменков Олег Леонидович.
57. Николаева Юлия Викторовна.
58. Николайчик Наталья Викторовна.
59. Орловская Марина Николаевна.
60. Певнева Ольга Анатольевна.
61. Пищенко Елена Евгеньевна.
62. Потапова Алеся Васильевна.
63. Пыркин Дмитрий Васильевич.
64. Равнягина Ольга Николаевна.
65. Роговцова Татьяна Михайловна.
66. Рулева Наталья Владимировна.
67. Савицкая Оксана Игоревна.
68. Савлук Ольга Анатольевна.
69. Сахарова Дарья Александровна.
70. Семенова Инна Геннадьевна.
71. Сергейко Наталья Владимировна.
72. Серченко Вероника Васильевна.
73. Скрицкая Ольга Евгеньевна.
74. Славинская Татьяна Николаевна.
75. Снытко Наталья Васильевна.
76. Соломина Алеся Александровна.
77. Табунов Василий Васильевич.
78. Тарелкин Александр Иванович.
79. Терешонок Елена Александровна.
80. Филонова Татьяна Витальевна.
81. Хомченко Татьяна Владимировна.
82. Цыбульская Ольга Михайловна.
83. Шепетова Светлана Васильевна.
84. Шестак Елена Леонидовна.
85. Шило Валентина Владимировна.
86. Шундалова Оксана Леонидовна.
87. Шушпакова Ольга Ивановна.
88. Юрьева Светлана Николаевна.

2003 год

1. Аврамов Павел Анатольевич.
2. Азаров Дмитрий Николаевич.
3. Александрович Анна Леонидовна.
4. Базыленок Денис Владимирович.
5. Барсук Ирина Александровна.

6. Бондарева Анна Александровна.
7. Бриневец Денис Иванович.
8. Буковская Людмила Николаевна.
9. Булахова Анна Михайловна.
10. Бульбах Дмитрий Борисович.
11. Василенко Максим Николаевич.
12. Васильченко Игорь Владимирович.
13. Вершкова Анна Александровна.
14. Волкова Елена Александровна.
15. Воробьева Александра Викторовна.
16. Высоцкий Максим Александрович.
17. Гасак Ирина Васильевна.
18. Глушкова Марина Михайловна.
19. Гулякова Татьяна Викторовна.
20. Горбелева Елена Михайловна.
21. Гореликов Сергей Иванович.
22. Горунков Денис Сергеевич.
23. Гуменюк Оксана Анатольевна.
24. Гурко Наталья Васильевна.
25. Диденко Ольга Валерьевна.
26. Довнар Вера Михайловна.
27. Дробышевская Ирина Александровна.
28. Другаченко Алеся Владимировна.
29. Дубровская Анжела Викторовна.
30. Дубровский Андрей Евгеньевич.
31. Еселевская Виктория Гарриевна.
32. Ефименко Татьяна Евгеньевна.
33. Железнева Татьяна Валентиновна.
34. Жуйков Павел Анатольевич.
35. Жижиян Сергей Филиппович.
36. Зенькович Андрей Дмитриевич.
37. Иванов Александр Михайлович.
38. Каменева Вероника Александровна.
39. Каминская Елена Николаевна.
40. Карповская Наталья Леонидовна.
41. Картошкин Андрей Иванович.
42. Кечик Дмитрий Игоревич.
43. Колобов Егор Александрович.
44. Косач Александр Иванович.
45. Косенко Александр Александрович.
46. Котович Мария Викторовна.
47. Красновская Наталья Васильевна.
48. Кривёнок Татьяна Владимировна.
49. Крупенько Юлия Викторовна.
50. Куликова Олеся Леонидовна.
51. Кушнерова Лилия Ивановна.
52. Лапиков Роман Иванович.

53. Лахвич Юлия Ивановна.
54. Леганькова Елена Владимировна.
55. Ленчевский Виктор Адамович.
56. Липовкина Ольга Николаевна.
57. Лавцова Наталья Васильевна.
58. Лорченко Оксана Викторовна.
59. Лях Елена Леонидовна.
60. Макаев Андрей Олегович.
61. Мартюченко Виктор Григорьевич.
62. Мельянцева Денис Анатольевич.
63. Минченко Ольга Васильевна.
64. Миссюрович Татьяна Александровна.
65. Непарко Елена Сергеевна.
66. Николаева Виктория Николаевна.
67. Обрамена Александр Михайлович.
68. Папкина Наталья Валерьевна.
69. Пацевич Евгений Олегович.
70. Перевозников Дмитрий Александрович.
71. Перунов Максим Викторович.
72. Песковский Александр Викторович.
73. Платонова Полина Анатольевна.
74. Полякова Ирина Александровна.
75. Прудников Артем Геннадьевич.
76. Рожкова Юлия Анатольевна.
77. Рубина Татьяна Александровна.
78. Руднев Владимир Александрович.
79. Рудникова Алеся Валерьевна.
80. Сазановец Алина Васильевна.
81. Сакович Ольга Валерьевна.
82. Селицкий Алексей Владимирович.
83. Семенцова Виктория Викторовна.
84. Сергин Сергей Викторович.
85. Сивакова Юлия Павловна.
86. Силиванов Эдуард Викторович.
87. Скоробогатый Андрей Владимирович.
88. Смолякова Ирина Евгеньевна.
89. Соколова Виктория Викторовна.
90. Стрельцова Наталья Николаевна.
91. Сыранков Александр Сергеевич.
92. Сычикова Элеонора Николаевна.
93. Тютюнков Алексей Николаевич.
94. Урюпина Юлия Александровна.
95. Филипенко Андрей Сергеевич.
96. Филиппов Андрей Михайлович.
97. Цыкунова Дина Петровна.

98. Шило Ирина Ивановна.
99. Шиколович Сергей Иванович.
100. Шмелева Наталья Борисовна.
101. Шнэк Максим Михайлович.
102. Шундалова Алеся Николаевна.
103. Якушев Евгений Владимирович.

2004 год

1. Абодков Александр Васильевич.
2. Адноворова Елена Валерьевна.
3. Антропова Татьяна Александровна.
4. Бабков Антон Владимирович.
5. Балашенко Александр Анатольевич.
6. Баранов Артем Владимирович.
7. Кондратова Мария Сергеевна.
8. Баханкова Татьяна Михайловна.
9. Борщевская Ольга Ивановна.
10. Василенко Анна Александровна.
11. Вераксо Елена Иосифовна.
12. Волчков Владимир Валерьевич.
13. Геращенко Светлана Петровна.
14. Глушакова Наталья Владимировна.
15. Голосов Андрей Викторович.
16. Горовцова Ирина Петровна.
17. Горохов Виталий Александрович.
18. Гринскитэ Дайна Брониславовна.
19. Громько Марина Викторовна.
20. Дидиленко Игорь Владимирович.
21. Домнич Андрей Александрович.
22. Домнич Елена Якимовна.
23. Дымковец Валерий Александрович.
24. Жовнерик Лариса Николаевна.
25. Жарин Сергей Владимирович.
26. Захарова Надежда Николаевна.
27. Игнатова Елена Валентиновна.
28. Игнатович Дмитрий Владимирович.
29. Казанская Рада Лукьяновна.
30. Киреев Владимир Леонидович.
31. Кожемякина Алла Ивановна.
32. Кожемяко Наталья Викторовна.
33. Кравцова Ирина Владимировна.
34. Кувшинова Марина Михайловна.
35. Кузьменкова Виктория Геннадьевна.
36. Кулачкова Светлана Николаевна.
37. Кустовский Алексей Александрович.
38. Лапыренко Светлана Алексеевна.
39. Ларионова Ирина Александровна.
40. Липинский Виктор Владимирович.
41. Лисов Андрей Васильевич.

42. Логвина Ольга Викторовна.
43. Малахов Сергей Григорьевич.
44. Малашенко Николай Николаевич.
45. Мардуев Дмитрий Николаевич.
46. Михолап Андрей Викторович.
47. Наварко Татьяна Исааковна.
48. Новиков Максим Сергеевич.
49. Пеньковска-Антончик Ирина Вячеславовна.

50. Петерсон Дмитрий Станиславович.
51. Прокопенко Ольга Ивановна.
52. Пузенков Михаил Сергеевич.
53. Пузырев Дмитрий Александрович.
54. Пыталев Константин Федорович.
55. Радченко Наталья Леонидовна.
56. Рыбакова Алеся Степановна.
57. Сиваченко Марина Александровна.
58. Слесарева Ольга Васильевна.
59. Смирнова Ольга Владимировна.
60. Сорокин Алексей Викторович.
61. Станкевич Владислав Владиславович.
62. Стельмахова Марина Александровна.

63. Стукан Михаил Антонович.
64. Сулимова Анна Александровна.
65. Супиталев Андрей Борисович.
66. Сысоева Татьяна Евгеньевна.
67. Тесленок Руслан Александрович.
68. Ткачев Сергей Николаевич.
69. Трибушевский Юрий Олегович.
70. Химордин Виталий Васильевич.
71. Химордина Инга Валерьевна.
72. Цырюльников Юрий Анатольевич.
73. Чмурак Анна Ивановна.
74. Чумис Александр Викторович.
75. Шингель Наталья Леонидовна.
76. Янукович Татьяна Станиславовна.

2005 год

1. Автушенко Любовь Леонидовна.
2. Антусов Константин Николаевич.
3. Бабушкина Елена Сергеевна.
4. Балабанов Павел Андреевич.
5. Беляева Любовь Григорьевна.
6. Блаженцова Инна Геннадьевна.
7. Борикова Елена Владимировна.
8. Букач Диана Сергеевна.
9. Бусарова Анастасия Викторовна.
10. Виноградова Вера Николаевна.

11. Воробьева Людмила Александровна.
12. Гайдаренко Елена Петровна.
13. Гайкова Наталья Александровна.
14. Гецман Екатерина Николаевна.
15. Глубокий Константин Евгеньевич.
16. Головач Елена Ивановна.
17. Гончаров Александр Михайлович.
18. Гончаров Евгений Олегович.
19. Гульков Алексей Васильевич.
20. Гуминская Виктория Сергеевна.
21. Давыдова Лариса Анатольевна.
22. Демидова Наталья Ивановна.
23. Дорожкина Любовь Андреевна.
24. Дуплевская Ирина Ивановна.
25. Дымков Сергей Васильевич.
26. Евтушенко Виктория Михайловна.
27. Ерошеня Роман Викторович.
28. Ершов Иван Александрович.
29. Железняк Мария Николаевна.
30. Захаренко Юлия Михайловна.
31. Иванова Ольга Витальевна.
32. Исаенко Татьяна Сергеевна.
33. Кавцевич Сергей Брониславович.
34. Кипель Сергей Александрович.
35. Ковалёв Владимир Владимирович.
36. Конопацкая Елена Викторовна.
37. Корначенко Марина Ивановна.
38. Корнева Зарина Викторовна.
39. Корпицкий Олег Константинович.
40. Кулажина Алла Владимировна.
41. Кулешова Наталья Васильевна.
42. Курлович Марина Сергеевна.
43. Лазарев Сергей Анатольевич.
44. Лапацкая Вероника Владимировна.
45. Лубко Александр Леонидович.
46. Лысенко Марина Александровна.
47. Маркович Лидия Геннадьевна.
48. Матолыго Светлана Михайловна.
49. Махлова Юлия Александровна.
50. Махонько Вадим Владимирович.
51. Морозова Виктория Викторовна.
52. Москальков Максим Сергеевич.
53. Новикова Елена Валерьевна.
54. Озимов Александр Александрович.
55. Оспенко Александр Васильевич.
56. Пачкова Наталья Викторовна.
57. Подымако Татьяна Петровна.
58. Понуждаев Александр Николаевич.

59. Прохоренко Руслан Владимирович.
60. Радкевич Ольга Сергеевна.
61. Раковский Денис Владимирович.
62. Роговцов Андрей Александрович.
63. Романов Михаил Михайлович.
64. Рыжикова Валентина Владимировна.
65. Рыжков Алексей Александрович.
66. Рябцева Галина Алексеевна.
67. Савченко Роман Александрович.
68. Сахарук Константин Викторович.
69. Семенова Екатерина Николаевна.
70. Сидык Андрей Владимирович.
71. Соколова Валентина Михайловна.
72. Стрельцов Александр Михайлович.
73. Стрельцова Виктория Николаевна.
74. Суденков Алексей Геннадьевич.
75. Сукач Татьяна Васильевна.
76. Тамразов Артур Ассурович.
77. Торпачёва Мария Александровна.
78. Туманова Анастасия Яковлевна.
79. Турунов Владислав Николаевич.
80. Федуненко Елена Александровна.
81. Фурсова Галина Анатольевна.
82. Хоботова Елена Николаевна.
83. Чеберак Людмила Петровна.
84. Чеботарев Павел Юрьевич.
85. Чирец Марина Дмитриевна.
86. Шелкова Анна Николаевна.
87. Шундалова Ирина Николаевна.
88. Юденко Яна Сергеевна.
89. Якушева Анна Ивановна.

2006 год

1. Алексеёнок Виктория Владимировна.
2. Алешко Татьяна Михайловна.
3. Андреевко Светлана Александровна.
4. Бельская Ольга Владимировна.
5. Битченко Сергей Михайлович.
6. Борисенко Сергей Николаевич.
7. Буртылева Ирина Петровна.
8. Вайтусёнок Валентин Иванович.
9. Вододохова Ольга Игоревна.
10. Галец Антонина Васильевна.
11. Галиновский Александр Владимирович.
12. Головнева Татьяна Андреевна.
13. Горская Наталья Игоревна.
14. Грищенко Евгений Геннадьевич.

15. Громов Виталий Владимирович.
16. Денисенко Леонид Леонидович.
17. Драка Марина Валентиновна.
18. Дубовик Виктория Владимировна.
19. Дурасевич Юрий Геннадьевич.
20. Елизарова Ольга Олеговна.
21. Емельяненко Наталья Александровна.
22. Журавков Сергей Иванович.
23. Зарянкина Марина Александровна.
24. Заяц Яков Витальевич.
25. Иванченко Елена Александровна.
26. Исаченко Денис Викторович.
27. Климова Ольга Михайловна.
28. Ковалев Виктор Михайлович.
29. Ковалев Дмитрий Михайлович.
30. Ковалькова Ольга Александровна.
31. Кожурин Дмитрий Олегович.
32. Колеснёва Ольга Григорьевна.
33. Кондратов Александр Сергеевич.
34. Копытов Александр Анатольевич.
35. Коштольянов Денис Сергеевич.
36. Кравцова Елена Геннадьевна.
37. Кремис Наталья Гордеевна.
38. Кузнецов Владимир Игоревич.
39. Кузнецов Дмитрий Сергеевич.
40. Кулаковская Мария Сергеевна.
41. Кучерявый Александр Викторович.
42. Лобков Александр Владимирович.
43. Логвинов Сергей Александрович.
44. Ломаченко Ирина Сергеевна.
45. Магдалинина Марина Владимировна.
46. Малеева Мария Анатольевна.
47. Малеева Ольга Александровна.
48. Манкевич Михаил Анатольевич.
49. Масейкина Светлана Александровна.
50. Машков Максим Витальевич.
51. Мильто Ольга Владимировна.
52. Мороз Татьяна Александровна.
53. Мохорева Наталья Николаевна.
54. Мурашкина Татьяна Алексеевна.
55. Мурзич Виталий Вениаминович.
56. Новик Елена Владимировна.
57. Новиков Александр Александрович.
58. Новиков Роман Егорович.
59. Ночёвкина Марина Леонидовна.

60. Озимова Алеся Николаевна.
61. Около-Кулак Людмила Николаевна.
62. Осипенко Александр Сергеевич.
63. Пантелеева Яна Николаевна.
64. Партацкий Вадим Михайлович.
65. Парфенов Антон Станиславович.
66. Парфенова Людмила Ивановна.
67. Перевозникова Ирина Александровна.
68. Поверенная Оксана Петровна.
69. Пракопчикова Екатерина Владимировна.
70. Радькова Екатерина Викторовна.
71. Сазонов Денис Николаевич.
72. Сергейчик Ирина Александровна.
73. Серова Вероника Николаевна.
74. Симанович Виктория Михайловна.
75. Скоморох Николай Владимирович.
76. Скрипка Наталья Алексеевна.
77. Сорока Денис Михайлович.
78. Статкевич Дмитрий Михайлович.
79. Сурина Марина Алексеевна.
80. Требушевская Татьяна Леонидовна.
81. Тузкова Вероника Александровна.
82. Федосенко Наталья Александровна.
83. Чайкин Михаил Николаевич.
84. Чаликава Юлия Витальевна.
85. Чигирь Ольга Александровна.
86. Шведова Мария Евгеньевна.
87. Шмагилева Ирина Ивановна.

2007 год

1. Авраменко Ольга Александровна.
2. Авчинникова Светлана Александровна.
3. Агеев Артем Александрович.
4. Аниськов Максим Михайлович.
5. Артёмчик Дмитрий Викторович.
6. Асадчая Татьяна Вадимовна.
7. Бабков Евгений Викторович.
8. Баранова Людмила Александровна.
9. Белозерцева Ольга Геннадьевна.
10. Богуш Евгений Валерьевич.
11. Бородкин Глеб Александрович.
12. Бубенцов Виктор Викторович.
13. Букачёва Ольга Александровна.
14. Василенко Василий Викторович.
15. Великанова Юлия Викторовна.
16. Высоцкая Наталья Ивановна.

17. Гуманюк Екатерина Сергеевна.
18. Гуркова Елена Викторовна.
19. Демьянкова Ольга Александровна.
20. Дикун Наталья Геннадьевна.
21. Дмитрачкова Инна Николаевна.
22. Долова Екатерина Владимировна.
23. Дроздова Екатерина Леонидовна.
24. Дроздова Ирина Николаевна.
25. Ефимова Ирина Николаевна.
26. Жукавец Олег Александрович.
27. Измайлович Антон Викторович.
28. Капранова Юлия Васильевна.
29. Карпеченко Владимир Владимирович.
30. Кипяткова Светлана Анатольевна.
31. Колесников Игорь Викторович.
32. Корнеев Константин Александрович.
33. Косарлукова Марина Валериевна.
34. Костюков Константин Иванович.
35. Котлевская Инна Александровна.
36. Кошечкина Ирина Владимировна.
37. Красикова Татьяна Владимировна.
38. Красницкий Владимир Петрович.
39. Кузьменков Андрей Николаевич.
40. Лазаренко Марта Александровна.
41. Лапотентова Наталья Викторовна.
42. Левчук Наталья Николаевна.
43. Леонова Татьяна Петровна.
44. Литяев Анатолий Анатольевич.
45. Лобачева Светлана Александровна.
46. Лоскот Ольга Сергеевна.
47. Майоров Дмитрий Александрович.
48. Максимовцова Инна Александровна.
49. Марченко Виктория Анатольевна.
50. Музарев Андрей Анатольевич.
51. Мурадян Елена Игоревна.
52. Никифорова Лилия Сергеевна.
53. Панащенко Ольга Анатольевна.
54. Петухов Дмитрий Александрович.
55. Пилюпчик Владислав Вячеславович.
56. Поденков Дмитрий Иванович.
57. Подольяк Руслан Сергеевич.
58. Поклад Татьяна Сергеевна.
59. Попова Наталья Олеговна.
60. Рассохина Ирина Анатольевна.
61. Ришко Мирослава Васильевна.
62. Романенко Игорь Александрович.
63. Русенок Сергей Александрович.

64. Рыбакова Александра Олеговна.
65. Рыськов Вадим Вячеславович.
66. Самолазова Наталья Михайловна.
67. Саренкова Ольга Александровна.
68. Семенова Ольга Вячеславовна.
69. Сергеенко Екатерина Александровна.
70. Скридлевский Александр Витальевич.
71. Степаненко Алеся Васильевна.
72. Таборко Ольга Григорьевна.
73. Тимко Снежана Валентиновна.
74. Ткачёва Татьяна Анатольевна.
75. Трайтова Светлана Александровна.
76. Устинова Юлия Николаевна.
77. Фролова Валентина Александровна.
78. Харитонов Олег Александрович.
79. Харлап Светлана Викторовна.
80. Хмарская Елена Васильевна.
81. Холодова Мария Вячеславовна.
82. Хомченко Анна Владимировна.
83. Хуртова Екатерина Сергеевна.
84. Шабронова Татьяна Николаевна.
85. Шаповалов Дмитрий Николаевич.
86. Шендер Павел Сергеевич.
87. Широкобородый Тимур Геннадьевич.
88. Шкурин Владимир Сергеевич.
89. Юцова Виктория Витальевна.
90. Янченко Сергей Владимирович.

2008 год

1. Букатникова Ольга Сергеевна.
2. Бушлякова Марина Васильевна.
3. Быкова Мария Юрьевна.
4. Василевская Елена Николаевна.
5. Васильева Клавдия Геннадьевна.
6. Василькова Клавдия Сергеевна.
7. Веко Роман Геннадьевич.
8. Великанова Ольга Валентиновна.
9. Галанова Елена Сергеевна.
10. Галушко Елена Петровна.
11. Гордейчик Лидия Анатольевна.
12. Громов Дмитрий Николаевич.
13. Дегалевич Оксана Михайловна.
14. Дыщева Вероника Геннадьевна.
15. Ёщик Ольга Геннадьевна.
16. Игнатьенко Елена Валерьевна.
17. Игнатович Антон Евгеньевич.
18. Каплунова Виталия Викторовна.

19. Кардымон Анастасия Васильевна.
20. Клепча Владимир Владимирович.
21. Клюев Ян Олегович.
22. Ковалева Вера Владимировна.
23. Козловская Юлия Геннадьевна.
24. Корнеева Виолетта Евгеньевна.
25. Кравченко Екатерина Сергеевна.
26. Криксина Марина Михайловна.
27. Крышкевич Юлия Викторовна.
28. Ладоня Геннадий Владимирович.
29. Лазовская Елена Олеговна.
30. Линич Карина Александровна.
31. Литвинова Инна Викторовна.
32. Лялькова Светлана Петровна.
33. Мазур Роман Андреевич.
34. Малахов Александр Владимирович.
35. Мальчуков Роман Анатольевич.
36. Мартынова Кристина Михайловна.
37. Махнаткина Ольга Владимировна.
38. Мачекина Наталья Викторовна.
39. Мозгалева Екатерина Анатольевна.
40. Мороз Максим Олегович.
41. Николаенко Екатерина Владимировна.
42. Орлова Юлия Владимировна.
43. Пагодин Артур Геннадьевич.
44. Петрученя Татьяна Олеговна.
45. Савченко Константин Михайлович.
46. Сазанкова Оксана Борисовна.
47. Семенова Надежда Николаевна.
48. Сидаренко Ольга Владимировна.
49. Силков Николай Петрович.
50. Скачкова Инна Яковлевна.
51. Снытко Мария Сергеевна.
52. Сочивко Анна Геннадьевна.
53. Степаненко Алеся Владимировна.
54. Строгая Татьяна Сергеевна.
55. Струк Елена Вячеславна.
56. Сырцова Анастасия Васильевна.
57. Ткачева Екатерина Юрьевна.
58. Троцюк Христина Хиеновна.
59. Тукаев Денис Александрович.
60. Ушаков Виктор Николаевич.
61. Хальпукова Ирина Сергеевна.
62. Чепелов Вячеслав Александрович.
63. Червякова Оксана Викторовна.
64. Чечуха Ольга Николаевна.
65. Шалтанюк Оксана Витальевна.

66. Шарай Михаил Михайлович.
67. Шишков Кирилл Геннадьевич.
68. Шкрадюк Дмитрий Федорович.
69. Якимович Елена Тимофеевна.

2009 год

1. Азаренок Наталья Александровна.
2. Аношко Сергей Анатольевич.
3. Антонович Павел Валерьевич.
4. Афанасьев Николай Викторович.
5. Ахметов Николай Алексеевич.
6. Барановская Татьяна Геннадьевна.
7. Бахарь Антон Сергеевич.
8. Блохин Виктор Николаевич.
9. Бондарев Евгений Валерьевич.
10. Буховец Мария Андреевна.
11. Власова Елена Андреевна.
12. Воробьева Яна Александровна.
13. Восипова Ольга Игоревна.
14. Говорунова Татьяна Александровна.
15. Гончаров Николай Александрович.
16. Горох Павел Иванович.
17. Григоренко Дмитрий Олегович.
18. Громыко Александра Игоревна.
19. Денисова Алеся Анатольевна.
20. Зайцева Виктория Сергеевна.
21. Застрелов Константин Александрович.
22. Зенова Инна Николаевна.
23. Игнатенко Татьяна Ивановна.
24. Игнатович Александр Васильевич.
25. Кабанов Максим Юрьевич.
26. Коновалов Игорь Васильевич.
27. Королёва Ирина Владимировна.
28. Котова Ольга Владимировна.
29. Кочнева Наталья Владимировна.
30. Красовская Вероника Михайловна.
31. Крашениникова Юлия Александровна.
32. Крупенько Наталья Сергеевна.
33. Кузьмин Андрей Дмитриевич.
34. Кулаев Сергей Петрович.
35. Логазяк Екатерина Васильевна.
36. Луцина Екатерина Николаевна.
37. Мартынова Ольга Владимировна.
38. Марченко Михаил Викторович.

39. Марченко Юрий Васильевич.
40. Матюшенков Ольга Михайловна.
41. Мельников Дмитрий Сергеевич.
42. Михедева Екатерина Геннадьевна.
43. Мотуз Кристина Игоревна.
44. Музыкантова Ирина Алексеевна.
45. Муравьев Иван Васильевич.
46. Мысова Ольга Геннадьевна.
47. Никифоров Денис Владимирович.
48. Овсяник Андрей Сергеевич.
49. Павлова Юлия Леонидовна.
50. Подгайный Андрей Сергеевич.
51. Подобед Ольга Владимировна.
52. Похваленый Дмитрий Александрович.
53. Прокопенко Мария Петровна.
54. Проявенко Мария Владимировна.
55. Птичкин Александр Борисович.
56. Разулова Анастасия Сергеевна.
57. Романенко Екатерина Петровна.
58. Рыбаков Сергей Сергеевич.
59. Рындина Анжела Николаевна.
60. Сабодаш Екатерина Петровна.
61. Савицкая Надежда Леонидовна.
62. Свириденко Ольга Александровна.
63. Семенова Екатерина Сергеевна.
64. Середич Алеся Станиславовна.
65. Сигаева Татьяна Николаевна.
66. Сидоров Вячеслав Александрович.
67. Силков Сергей Владимирович.
68. Скарubin Григорий Григорьевич.
69. Солонец Вероника Ивановна.
70. Станкевич Роман Владиславович.
71. Тиджити Екатерина Мурманова.
72. Тыщенко Юлия Викторовна.
73. Тюльменкова Ирина Александровна.
74. Хайченко Татьяна Сергеевна.
75. Хмарская Юлия Михайловна.
76. Хованский Роман Петрович.
77. Цыкунов Игорь Владимирович.
78. Чёрная Ольга Викторовна.
79. Чернявский Анатолий Алексеевич.
80. Шашков Петр Леонидович.
81. Шляхтова Светлана Александровна.
82. Шматов Дмитрий Николаевич.

ЗМЕСТ

Прадмова (У.В. Барысенка)	3
Урачыстае паседжанне, прысвечанае 75-годдзю з дня стварэння факультэта	5
Віншаванне Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А.Р. Лукашэнкі	9
Віншаванне Міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь А.М. Радзькова	10
Віншаванне рэктара УА «Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова» К.М. Бандарэнкі	11
Віншаванне ад калектыву гістарычнага факультэта БДУ	14
Пачатак станаўлення гістарычнай адукацыі ў Магілёўскім педінстытуце (1913 – 1934 гг.) (А.Р. Агееў)	15
Станаўленне і развіццё гістарычнага факультэта (1934 – 1941 гг.) (П.Ф. Дзмітрачкоў)	25
Першыя пасляваенныя дзесяцігоддзі (1944 – 1960-я гг.) (У.В. Барысенка, П.Ф. Дзмітрачкоў)	35
Гістарычны факультэт у 1970 – 1980-я гг. (П.Ф. Дзмітрачкоў)	51
Гістарычны факультэт на мяжы XX – XXI стагоддзяў (У.В. Барысенка, П.Ф. Дзмітрачкоў)	63
Кафедра гісторыі КПСС і навуковага камунізму (Т.У. Апіок, Л.А. Сугака)	81
Кафедра ўсеагульнай гісторыі (В.А. Астрога, Я.Р. Рыер)	99
Кафедра ўсходнеславянскай і расійскай гісторыі (А.А. Вараб’ёў)	121
Кафедра гісторыі і культуры Беларусі (Н.М. Пурышава)	139
Кафедра археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін (І.А. Марзалюк)	147
Кафедра філасофіі (А.В. Дзячэнка, В.У. Старасценка)	159
Гістарычны факультэт сёння (У.В. Барысенка)	189
Выпускнікі гістарычнага факультэта (складальнік М.Г. Каўцэвіч)	202

ГІСТАРЫЧНЫ ФАКУЛЬТЭТ

Да 75-годдзя ўтварэння

У юбілейным даведачным выданні змешчаны матэрыялы па гісторыі станаўлення і развіцця гістарычнага факультэта установы адукацыі „Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Я.А. Купяшова“ з моманту яго заснавання па сённяшні дзень, па гісторыі кафедраў, прыводзіцца спіс выпускнікоў дзённай формы навучання.

Рэдакцыйная калегія:

дацэнт Ч.В. Барысенка (адказны рэдактар), дацэнт А.А. Вараб'ёў, прафесар П.Ф. Дзмітрачкоў, В.І. Караткевіч (літаратурны рэдактар), прафесар І.А. Марзалюк, дацэнт Н.М. Пурышава, прафесар Я.Р. Рыер, дацэнт В.У. Старасценка

ISBN 978-985-480-643-3

